

**קובץ חידו"ת
בעניני ס"ת והמסתעף**

**יו"ל לרגל שמחת הכנסת ס"ת לביהכ"ס
חניכי הישיבות "דגל התורה" אלעד
ג' תמוז תשע"א**

A decorative border at the bottom of the page, identical to the one at the top, featuring a repeating pattern of stylized, symmetrical floral and scrollwork motifs in a light gray color.

דגלה של תורה

קובץ גנודות
מדברי רבותינו,
שו"ת, חידו"ת
ומנהגי הקהילה
בעניני ס"ת והמסתערף

יו"ל לרגל שמחת הכנסת ס"ת לביהכנ"ס
חניכי הישיבות "דגל התורה" אלעד
ג' תמוז תשע"א

לע"ב
ר' אליהו ומרת יהודית ול"ך

תוכן הענינים:

ח	..... דברים אחדים
	מתורת רבותינו (גנוזות ושו"ת)
	תשובה מכת"י מבעל האדר"ת זצוק"ל
יג	..... במצות כתיבת ס"ת וקדושת ס"ת ותפילין
	תשובה מכת"י מהרב יצחק דוב הלוי במברגר זצ"ל
כא	..... בענין מקום הבימה בביהכנ"ס
	שיחה מרבינו הגדול בעל ה"אבי עזרי"זצוק"ל.
כה	..... "אין דבר בעולם מלבד התורה"
	שאלת הגאון ר' סיני אדלר שליט"א למרן פוסה"ד הגרי"ש אלישיב שליט"א.
כט	..... בענין חסירות ויתירות, ומינוי שליחות לכתובת ס"ת
	מתורת מרן שר התורה רבי חיים קנייבסקי שליט"א
לג	..... מו"מ בעניני "תורה" - מתלמידו הרה"ג ר' שמואל ברוך גנוט שליט"א
לז	..... אסופת תשובות - נערך ע"י הרה"ג ר' אברהם חיים שצ'יגל שליט"א
	מורינו המרא דאתרא הגרש"ז גרוסמן שליט"א
נה	..... בענין העברת ספר תורה ממקום למקום לקריאה
	מורינו רב השכונה הגאון רבי טוביה בלוי שליט"א
סג	..... בענין מחליף בקריאה או חפץ של מצוה, האם יחזור ויברך
	מתורת בני המשפחה
	הרב אהרון הכהן גוטסדינר שליט"א
עא	..... בענין "גווילין נשרפין ואותיות פורחות באויר"
	הרב חיים הכהן גוטסדינר
עה	..... בירורים במצוות כתיבת ס"ת
	הרב דוד הכהן גוטסדינר
פא	..... בענין ברכות התורה לכל העולים לתורה והמסתעף

דגלה של תורה

הבחור צבי הכהן גוטסדינר

פה ..... בענין מצות כתיבת ספר תורה

הרב צבי קופמן

פז ..... הגדרת ס"ת בכלל נכסי האדם

קא ..... מנהגי דגל התורה

דגלה של קהילה (חידו"ת מאברכי הקהילה):

קיז ..... הערות ודקדוקים באמירת "מי שבירך" - הרב בנימין אדלר

קכה ..... קיצור הלכות העולים לתורה - הרב שמואל בוטבול

קכט ..... בענין קריה"ת אי הוי חובת ציבור או יחיד - הרב אברהם בורנשטיין

קלה ..... בגדר קיום מצות כתיבת ס"ת - הרב דוד גלסנר

קלט ..... בענין דין קדימה ללוי וביאור גדר "נתפרדה החבילה" - הרב אליעזר גצל

קמז ..... האם יש חיסרון "לכם" בס"ת של ציבור - הרב משה יחיאל דדון

קנא ..... בענין הגולל ס"ת גוללו מבחוץ ומהדקו מבפנים - הרב מיכאל ש. הכהן הנדל

קנה ..... בגדר דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם ע"פ - הרב ישראל ועקנין

קסג ..... בדין ברכת התורה לפניה אי הוי מצו"ע מה"ת או מדרבנן - הרב יששכר יוסף

קסז ..... בגדר חיוב מצות כתיבת ס"ת - הרב פנחס כהן

קעא ..... ביאור המימרא דהכותב ס"ת כאילו קיבלה מהר סיני - הרב ראובן כהן

קעג ..... בדין מה קודם תפילה בציבור או קריה"ת - הרב שרגא לרנר

קעז ..... בדין מכירת ס"ת ישן בחדש - הרב דוד מויאל

קפג ..... בענין סדר קדימויות לעולים לתורה - הבחור אליעזר (בלאמור ר' אריה) מונק

קפז ..... בענין ב' התקנות שתיקן עזרא גבי קריאת ס"ת - הרב שי סידון

קצא ..... בדין חיוב קריאת התורה - הרב יעקב מרטין

קצה ..... במצוות כתיבת ספר תורה - הרב אליהו רייך

יוצא לאור ע"י מערכת "דגלה של תורה"

שע"י אוצה"ס בביהכנ"ס

"חניכי הישיבות- דגל התורה" אלעד

כתובת: בן זכאי 8918 אלעד

לפניות והארות ניתן לפנות

להרב משה יחיאל דדון

052-7622793

עיצוב ועימוד: סטודיו ב.ק.

03-9170626

לזכר עולם

קובץ חידו"ת זה יוצא לע"נ של יקירינו

אבינו ראש משפחתנו, איש האשכולות

רודף צדקה וחסד בכל מאודו

ר' אליהו ב"ר חיים ול"ך ז"ל

נלב"ע י"ח תמוז תש"ע

אמנו הדגולה, אשת האמונה

אשר הלכה בתמימות עם השי"ת

מרת יהודית ב"ר עוזר לבית ברקוביץ ע"ה

נלב"ע י"ח כסלו תשס"ט

בחייהם ובמותם לא נפרדו

ת.נ.צ.ב.ה

הונצח ע"י צאצאיהם

משפחות ול"ך - גוטסדינר

דברים אחדים

"תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (דברים לג-ד).

"הכתוב הזה הוא נכבד מאוד והוא סגולת התורה ויש בו קדושה גדולה בתיבותיו ובאותיותיו, ולכן אמר כי הכותב בספר התורה פסוק ההוא שקול כאילו כתב כל התורה כולה שהיא מצוה גדולה דכתיב וכתב לו. ומצינו במדרש כי מי שאין לו בנים וכו' ומת, שיקדישו ספר תורה לבית הכנסת, דכתיב "תורת ה' תמימה משיבת נפש", כלומר משיבה הנפש למקומה".
(דרשות רבי יהושע אבן שועיב, תלמיד הרשב"א, ריש פ' יתרו)

ועתה- בנים שירו למלך בהלל ובהודאה על כל הטוב אשר גמלנו ובפרט עתה בהכנסת ס"ת מהודר שנכתב ע"י משפחות ול"ך-גוטסדינר הי"ו, ויוכנס אי"ה לבית מדרשינו ברוב פאר והדר בגילה ובדיצה לכבודה של תורה.

כתבו לכם- והנה ידועים דברי הרא"ש (מובא בטוש"ע סי' ע"ר) דהאידינא דס"ת אינם ללימוד כי אם לקריה"ת, ע"כ עכשיו עיקר המצוה היא בכתיבת חומשים וספרים אשר לומדים בהם. ומובא בשם בעל הרוקח ז"ל דהכותב ס"ת ורוצה להרויח את קיום המצוה אף לשיטת הרא"ש אזי יוציא בנוסף ספר חידו"ת, ומזה ומזה אל תנח ידך. ועל כן נגשנו כהוקרה וכמנחת תודה לתורמים הנכבדים שיחי', להניף את "דגלה של תורה" ולהוציא לאור קובץ חידו"ת בעניני "ספר תורה" והמסתעף מאברכי הקהילה שיחי'.

את השירה הזאת- וביאר מרן הרב מפוניב'ז זצ"ל לענין השירה הלזו, דמלבד הבחינה הפשוטה של "תורה צוה לנו משה", יש בחינה נוספת של "שירה" - היינו דהתורה ה"ה שירת החיים של האדם מישראל, וכל הליכותיו והרגשותיו מושפעים משירה זו. ואכן- קונטרס זה יוצא לאור כחלק משירת החיים של קהילתינו הק' אשר נשמעת ומהדהדת למרחוק, הן בהתפתחות המפוארת של תפילות ומנינים לרוב, ושל כוללים ושיעורי תורה כשקול התורה אינו

פוסק במשך כל ימות השבוע ובכל שעות היממה, והכל בסיועם הנמרץ של הגבאים המסורים שיחי', והן בעזרה ההדדית המיוחדת (ע"י ריבוי הגמחיים וכדו') הנודעת לשם ולתהילה, והכל בהכוונתו ובהנהגתו של מורינו רב השכונה והאיזור הגאון רבי טוביה בלוי שליט"א המנחנו עצה ותושיה על כל צעד ושעל.

ולמדה - וידוע דאין מוכרין ס"ת לשום דבר מלבד בשביל לישא אשה (ומשום קרא ד"לשבת יצרה"), וכן לתלמוד תורה, ומשום דגדול תלמוד המביא לידי מעשה. (מגילה כז.). והלכנו ברוח הדברים והשתדלנו להביא עניני הלכה למעשה רבים כשעטרה לראשינו, אסופת תשובות נכבדה ממרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א, וכן הוספנו את הפרק העוסק בענין "קריאת התורה" מתוך החיבור "מנהגי דגל התורה" העתיד לצאת לאור אי"ה, ונמסר לנו בנפש חפצה ע"י ידידנו הרב בנימין אדלר שיחי', כל זאת מלבד חידו"ת של בני הקהילה אשר הרבה מהם ה"ה למעשה.

את בני ישראל - ישראל ואורייתא חד הם, וכשהם נקראים הם נענים, וברצוננו להודות בזה לכל המסייעים בעניני הקונטרס כאו"א לפי מעלתו, ובמיוחד להרב צבי קופמן שליט"א, אשר ידיו רב לו בתחום העריכה התורנית, וסייע בעצה ותושיה בכל עניני הקונטרס, ולנו"ב שתחי' אשר נדבה רוחה לקחת ע"ע את כל עניני העימוד וכו' למען יצא הדבר שלם ומפואר, יה"ר שיזכו לרוות נח"ר מכל יוצ"ח מתוך בריאות ואושר כל הימים, אכ"ר.

מערכת "דגלה של תורה" - אלעד

ג' תמוז תשע"א.

מתורת רבתיבו

גבודות
ושו"ת

מצות כתיבת ס"ת וקדושת ס"ת ותפילין

הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים [האדר"ת] זצ"ל
אב"ד פוניבז' מיר ועה"ק ירושלים ת"ז

**יוצא לאור בפרסום ראשון מכת"י. נמסר ונערך ע"י הרב שלום הלל שליט"א
ממכון אהבת שלום ירושלים. תשו"ח לו.**

לבעל שארת בשרי היקר מ' חיים ליב נאטאנזאהן נ"י.

על דבר שאלתו בחתנו שנפל מידו ספר תורה בעת שהכניס הס"ת להיכל, ויעצוהו רבים שיתן את הספרי תורה הפסולות הנמצאות בבית הכנסת שהוא מתפלל שם, והוא ירצה לכתוב ספר תורה לעצמו לכפר עון שגגתו בכבוד קדושת ספר תורה, וע"ז ישאלני איזה דרך יכשר.

על זה הנני להשיב שכדבריו כן יעשה, תבא עליו ברכה שנדבחה לבו לקיים מצות כתיבת ספר תורה לעצמו, שהיא מצוה אחת מתרי"ג מצות וכתפילין ומזוזה וכיו"ב, וכל אחד מישראל חייב בזה, ורק שאי אפשר לכל איש לקיים כן, יוצאים ידי חובה בשותפות, אבל המוכרח לכתוב לעצמו כל אחד ואחד, וכאשר ברכו ד' לחתנו נ"י שביכלתו לכתוב ולהוציא סך כל ההוצאות על כתיבת ספר תורה, יעשה כן ויכופר לו שגגתו בעזה"י.

ואם אולי רב לפניו ההוצאה בזמן קצר, יוכל להשלים נדרו במשך שנה וחצי או יותר כפי יכלתו, אבל חלילה לא יאחר, וכל מה שיוכל להקדים מצוה גדולה יעשה, ויכתוב הסופר בעדו ולשמו, וכאשר יגמור כתיבתה כולה אי"ה ימסרנה לציבור לקרות בה קריאת התורה, אם לימי החול או לר"ח ושבת ויו"ט וכיו"ב, כרצונם יעשה, אבל לא שיקדישנה שיהא שלהם, שאם יהא שלהם נפקע ממנו המצוה, ולא יעשה זאת בשום אופן.

לפי הדין כל מי שהיה אז בעת נפילת הספר תורה צריך להתענות, על כן גם עליהם חובה לתקן בזה, ולזאת גם הם יעשו טוב כשיתנו לתקן הספרי תורה הפסולים על הוצאותיהם, מלבד צרכי בית הכנסת, וגם צריכין לתקן את פתח הארון הקודש שלא יארע עוד כזה ח"ו. אולם לאשר אינם שואלים אלי ע"ז, לא יאמר להם דבר בשמי חלילה, כי יש שם רב אב"ד זקן ממני בשנים, אך ע"ד חתנו נ"י הנני משיב כדברים האלה.

בענין קדושת ס"ת ותפילין

בעהית"ש ג' תצוה תרל"ד

שאלה. נשאלתי במעיל של ספר תורה שאין משתמשין בה עוד אם מותר לעשותה לכיס של תפילין.

תשובה. שאלה זו מתחלקת לב' סעיפים, א' אם קדושת ספר תורה חמורה מקדושת תפילין, או שניהם שוות, או דקדושת תפילין חמורה. ב' בענין אין מורדין מקדושה חמורה לקדושה קלה אם זהו דוקא כשעדיין ראויה לקדושה החמורה או אף כשאינה ראויה עוד. ומזה יצא לנו תשובת השאלה לאמתתה בעהית"ש.

הנה בענין זה ראיתי גולירין מנצחין זה את זה, הגאון נודע ביהודה תנינא חיו"ד סי' קע"ד כתב דאין הכרח דקדושת ס"ת חמור מקדושת תפילין, ומש"כ הב"י דראי' להחמיר מהא דבס"ת אסור לשמש עד שיוציאו ובתפילין מהני בכלי תוך כלי, דחה זה דלגי' הרמב"ם אינו כן ע"ש. וא"כ יש להביא ראיה מתוס' סנהדרין מ"ח ב' דשויים הם, דשם מקשים התוס' ע"ד רש"י דס"ל דא"צ כתיבה עיבוד לשמה, והא בגיטין א"ל דלא כתב הס"ת לשמה, ובודאי דשין של תפילין דהוא מדאורייתא (לא עדיף מפ' התפילין בעצמם) ומ"מ א"צ לשמה, ומ"ק הא י"ל דשין של תפילין לא עדיף מהפרשיות בעצמן וגריעי קדושתן מקדושת הס"ת, אלא ודאי דס"ל לתוס' דקדושתן שוה, עכד"ק.

ואני בעניוית נ"ל דתוס' שפיר מקשים לפ"מ שהביאו במנחות מ"ב ב' גירסת רש"י שם דתפילין אין נקחין מכל אדם משום דבעינן עיבוד לשמה וס"ת נקחות, א"כ ס"ל לרש"י דקדושת ס"ת חמורה מתפילין, וא"כ אה"נ די"ל דרש"י לשיטתו איזיל.

ובמלחמות להרמב"ן ז"ל בפ"ק דסוכה כתב באמת לדעת רש"י דמנחות שם דס"ת צריך עיבוד וכתיבה לשמה, אבל תפילין א"צ אפילו כתיבה לשמה, ומסבר לה הרמב"ן ז"ל דשם בס"ת כ' כתבו לכם ודרשינן לכם לשם חובתכם, אבל בתפילין לא כ' לשון זה כלל ע"כ ס"ל לרש"י דא"צ עיבוד וכתיבה לשמן, וא"כ אה"נ די"ל דרש"י לשיטתו איזיל דל"ק באמת קו' תוס' סנהדרין מה"ט דכתב הנו"ב.

אבל תוס' לא ס"ל לחלק בכך, ולשיטתייהו אזלי דהם העתיקו דברי רש"י במנחות שם דתפילין אין נקחין אלא מן המומחה לעבדן לשמה וס"ת א"צ, א"כ נהפוך הדבר, דעכ"פ ס"ל לרש"י דאין ס"ת חמורה מתפילין, א"כ שפיר מקשים תוס'. אבל להבנת הרמב"ן ברש"י שפיר י"ל כדברי הנו"ב, וא"כ עכ"פ אין הכרח לדבריו דקדושת תפילין וס"ת שויים, דאדרבה לרש"י ורמב"ן י"ל דחמירי, ולתוס' אין הכרח בזה.

ואולם ראיתי שהגאון שאגת אריה סי' מ"ח העלה דקדושת ס"ת חמורה מקדושת התפילין

(אחר שהביא דברי הב"י הנ"ל ודחאם כהנו"ב שזכרנו) מהא דס"ת שבלתה ותפילין שבלו אין עושין מהם מזוזה, ופרש"י טעמא דתפילין חמירי ממזוזה דיש בהם ד' פרשיות, א"כ חזינן דכל שגדול מתקרי קדושה חמורה, א"כ כ"ש דס"ת חמורה קדושתה מתפילין, עכ"ד.

ובאמת נפלאה היא בעיני מהגאון נודע ביהודה שלא זכר דברי רש"י אלו. ואפ"ל דס"ל להנו"ב ז"ל דטעמא דתפילין קדושתן חמורה ממזוזה, דתפילין הם חובת הגוף, ומזוזה היא חובת הבית דאין אדם מחוייב במזוזה עד שיהא לו בית, וכסברת הרמב"ם שכתב בתשובתו לחכמי לונל ז"ל דה"ט דס"ל דאין מזוזה צריכה עיבוד לשמה כמו תפילין וס"ת, וא"כ ס"ת ותפילין קדושתן שוה.

ובאמת דברי רש"י יל"ע בזה דמה בכך דיש בה פרשיות הרבה מ"מ קדושת פרשיות שמע והיה אם שמוע שישנם במזוזה מ"ט קדושתן גריעי מתפילין שיש בהם עוד ב' פרשיות והלא כל אחד לעצמו הוא עומד, והתינח בשל יד דכל הד' פרשיות הם ביחד הוא די"ל דקדושתן חמורה מכיון שהם ביחד, אבל בשל ראש דהם פרודות א"כ איך נאמר דקדושת פרשיות אלו חמורות משום שהם מונחות עם עוד ב' פרשיות. וא"כ י"ל דהעיקר לפרש כד' הרמב"ם דס"ת ותפילין חובת הגוף הם משא"כ מזוזה, וא"כ ס"ת ותפילין ג"כ קדושתן שוה וכדברי הנו"ב ולא כדברי הש"א.

וא"ל דע"כ דברייתא בשל יד מיירי דאי בשל ראש כיון דנכתבות בב' פרשיות מפורדות איך יכשר למזוזה הא מזוזה צריכה להיות דוקא מקלף אחד כמ"ש במנחות ל"ג א' וע"ש ברש"י, דזה אינו דהא רש"י גופיה פי' במנחות שם ל"ב א' (ד"ה להשלים) דאם חסרה במזוזה שיטה א' א"ל דאין מורידין היו תופרין מהתפילין, א"כ ס"ל לרש"י דמותר בתפירה, וכ"מ להדיא ברש"י מגילה ח' ב' ד"ה לתופרין, וא"כ י"ל שפיר דמיירי בשל ראש, וא"כ תקשה מאי אהני קדושה זו לזו.

אך נראה דמ"מ אפשר דאהני, וראיה מהא דזבחים צ"א א' דאמרין אטו שבת למוספין אהני לתמידין לא אהני, אלמא אף דתמידין גם בחול קרבי מ"מ כיון דהיום שבת ומקריבין לתמידין ג"כ אהני להוסיף קדושתן כמו דאהני למוספין שאין מקריבין רק בשבת, א"כ ה"נ אף דקדושת הפרשיות דשמע והיה אם שמוע גם במזוזה איתנייהו מ"מ אהני קדושת התפילין להוסיף על קדושת פ' אלו מגו דאהני לאינך פרשיות דליתנייהו במזוזה וממילא קדישי טפי, ודברי רש"י נכונים (ועדיין יש לגמגם קצת), ועכ"פ י"ל לדברי רש"י ודאי מוכח כדברי הש"א דקדושת ס"ת חמורה מקדושת תפילין, אבל אם לא נפרש דה"ט דקיל מזוזה מתפילין משום דיש בה ב' פרשיות, אין הכרח לזה. ולפי דברינו הקודמים ו"ל דרש"י לשי' דס"ל דס"ת צריך עיבוד לשמה ולא תפילין וכדברי הרמב"ן בפ"ק דסוכה, וי"ל דה"ט דס"ת חמורה דיש בה יותר פ' מבתפילין, ולתוס' אין הכרח.

ואולם בירושלמי שלהי מגילה הובאה ברייתא זו להיפך, מזוזה שבלתה אין עושין ממנה תפילין

לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, [וא"כ] לס"ת ותפילין אין הכרח כלל, אלא דאין ראייה כלל מדברי הירושלמי כיון דבבבלי הוא להיפך ולא קי"ל הכי כמש"כ הרא"ש ויתר הראשונים.

ואמנם יש לחקור מדברי הירושלמי שם דמייתי דשמואל ור"ה פליגי בתפילין ומזוזות מי קודם, שמואל אמר מזוזה קודמת, ר"ה אמר תפילין קודמים, שמואל אמר מזוזה קודמת שכן נוהגת ב"ט ושבתות, ור"ה אמר תפילין קודמים שכן נוהגת במפרשי ימים' והולכי מדברות, ומסיק מתניתא מסייעא לשמואל תפילין שבלו עושין מהם מזוזה מזוזה שבלתה אין עושין ממנה תפילין למה שמעלין בקודש ואין מורידין, עכ"ד הירושלמי.

ועכ"פ נלמוד מדברי הירושלמי אלו די"ל דכל שהמצוה נצטווה באופנים יותר היא קדושה יותר, וא"כ י"ל דלפ"מ דקיי"ל דאין תפילין נוהג בשבת ויו"ט ואף בלילות הרי אין מניחין תפילין [וצ"ע אם יש לדון בזה חומרא וקולא דהא קיי"ל לילה זמן תפילין רק משום שמא ישן בהם, א"כ י"ל דמיקרי נוהג בלילה, או דמ"מ אין מניחין תפילין בלילה ומשא"כ בס"ת דמצותה נוהגת תמיד] א"כ ס"ת חמורה מתפילין, או דישי לדון לדברי הש"א שהעלה דלא כהרמב"ם דמצות כתיבת ס"ת ליתנייהו בנשים אלא דכ"ע חייבות בה, א"כ ודאי דקדושת ס"ת חמורה מתפילין דאינה בנשים.

אלא דישי להעיר בזה מ"ט לא א' בירושלמי סברא זו דמזוזה חמורה מתפילין משום דשוח בכל דנשים חייבות בה משא"כ תפילין הרי קיי"ל דה"ל מ"ע שהזמן גרמא, וליכא למימר דס"ל כמ"ד דל"ה מ"ע שהזמן גרמא, זה אינו דהא א' שכן א"נ בשויו"ט, א"כ ס"ל דה"ל מ"ע שהזמן גרמא, וא"כ ה"ל דעדיפא שאינה בנשים, ודוחק לומר דהיינו הך.

ואפשר מזה דהירושלמי ס"ל דגם נשים חייבות בתפילין, דאפ"ת דהיא מ"ע שהזמן גרמא, מ"מ חייבות מדכתיב ושמרת את החוקה הזאת למועדה וס"ל לר' יוחנן דהוא בלאו, עיין מנחות ל"ו ב', ובירושלמי פ"ג דברכות ה"ב, א"כ י"ל דכיון דאית בה לאו גם נשים חייבות דהרי הן מוזהרים בכל לאוין שבתורה, וא"כ שפיר ל"א פירכא זו. ואף דמבואר שם בירושלמי דפטורות, י"ל דמ"מ שמואל הכי ס"ל, וא"כ לדידן דנשים פטורות שפיר י"ל סברא זו דס"ת חמורה מתפילין דס"ת אשב"כ. ועיין שבועות ל"ח ב' וחומ"ס פ"ז דמבואר להדיא דס"ת חמורה קדושתה מתפילין, ודברי הנוב"י צ"ע.

ומיהו בעיקר הסברא יש לדון איך להכריע. ולכאורה לפי ברייתא דגמ' דידן דתפילין קדושתן חמורה ממזוזה ומס"ת, א"כ מוכח כר"ה, וא"כ תקשה הא תפילין א"נ בשבתות ויו"ט, וא"כ מור כרח לומר דמה שאינו שוה בכל הימים אינו מוסיף חומר בעצם הקדושה, רק מה ששוה בכל אדם, וא"כ ה"נ לנ"ד בס"ת ותפילין דכיון דס"ת שוה בכל האדם אף בנשים חמירא. רק א"כ

1. ומדברי הירושלמי אלו הראיתי מקור דברי הרמב"ם בפ"ו מתפילין ה"ט שכ' דבית שבספינה פטורה מן המזוזה, והכ"מ לא הראה מקומו, ועוד הארכתי מעט בזה בס"ד, ואכ"מ.

תקשה ממזוזה דבבלי ס"ל דקילא, ומ' דלא ס"ל כלל סברת הירושלמי.

ואולי י"ל דלפ"מ דס"ל לר' יוסי הגלילי דחוקה נאמרה לתפילין, וכ' הש"א דלפ"ד אסור להניח תפילין בשויו"ט, ולר"ע דא' א"צ אות מותר, א"כ לפה"מ בא"ח סי' כ"ט דאסור ע"ש, י"ל דל"ש לומר בעבור זה דתפילין קילי משום שאינם בשבתות ויו"ט, די"ל דכיון דאסור הוא מסוג מצות תפילין דבחול מצוה ובשויו"ט אסור, אבל אם א"צ להניח בשויו"ט ואם הניחם אינו אסור, י"ל דמזוזה דבכ"מ הוא מצוה חמירא מתפילין, וא"כ י"ל הכל, וצ"ע.

אמנם כל זה לדברי הש"א דס"ל דס"ת גם נשים חייבות בכתיבתה, אבל לדעת הרמב"ם דנשים פטורות מכתיבת ס"ת א"כ אין הכרח לזה כלל, וי"ל שפיר דס"ת ותפילין קדושתן שוה דבשניהם נשים פטורות.

והנה יש לדבר הרבה בענין הזה, אך אמרתי מקודם לבאר פרט השני אם מותר להוריד הקדוֹר־שה היכי דאינו ראוי עוד לקדושתו הראשונה. הנה הטי"ז באו"ח סי' קנ"ד סק"ז כתב דהא דאין מורידין בקדושה הוא רק כשראו לקדושתו הראשונה, אבל אם אינו ראוי עוד שפיר מורידין דודאי כל שנוכל לקיימו לקדושה טפי עדיף מגניזה ע"ש.

וראיתי להגאון תבואות שור בחידושיו למגילה הרבה להפליא עליו מכ"מ, ונעבירם אחת לאחת, ונבאר אי"ה כיד ה' הטובה עלי - א' הביא ראייה מהא דיומא י"ב ב' דא"ר דוסא והניחם שם שלא ישתמש בהם יום הכפורים אחר, ואמר ע"ז רבי ב' תשובות בדבר, חדא דאבנטו של כהן גדול לא זה הוא אבנטו של כהן הדיוט, ועוד בגדים שנשתמש בהם קדושה חמורה תשמש בהם קדושה קלה. והרי בגדי כהן גדול אינם ראויים עוד לקדושה חמורה שהוא קדושת יום הכפורים ומ"ט אסור להורידן מקדושתן. - ב' מהא דא' בע"ז נ"ב ב' באותן אבנים ששקצום מלכי יון דהיכי נעביד כו' ליתבריהו ולשקלו לנפשייהו וכו', ומשני כיון דאשתמש בהו לגבוה לאו שפיר דמי לאשתמושי בהו להדיוט. ואי כדברי הטי"ז ה"ל לעשות קדושה קלה מאבני מזבח, לר' נחמיה יכול לעשותן לאבני עזרות ולהניף עליהם ברזל מבחוץ, ולר' יהודה ללשכות הבנויות בהר הבית או בחיל דעכ"פ קדישי, ובע"כ דעדיף לגונזן מלהשתמש בהם קדושה קלה. - ג' מדברי הרמב"ם סוף פי"ז מסנהדרין שכתב ראש ישיבה שחטא מלקין אותו ואינו חוזר לשררותו גם אינו חוזר להיות כאחד מראשי סנהדרין שמעלין בקודש ואין מורידין. הרי אע"ג דראוי להיות ראש הסנהדרין מ"מ שייך בזה הורדה בקדושה, עכת"ד הבכור שור, והם ראיות עצומות.

ולענ"ד נראה ליישבן לולי דברי הבכור שור זצ"ל ואדון לפניו בקרקע - ראייה ראשונה י"ל דבלא זה קשה למה צריך רבי לתשובתו השני' ובחדא סגי ליה, וכדפרכינן בכ"מ מאי ואומר, והא קושיא עצומה היא דאין אלו בגדים שכה"ג וכו'. אבל א"ש דר' דוסא דא' דכהן הדיוט מותר להשתמש בבגדי כהן גדול, ע"ז אמר דמשום אבנט א"א דהא אינם שוים לו כלל דאבנטו של כהן גדול לא זה כו', ואם משום יתר הבגדים ג"כ א"א דאין מורידין מקדושה חמורה, וא"כ

אזדא ליה קו' הבכור שור דבאינך בגדים ששוה הכהן גדול לעבודתו בשאר ימות השנה כמו ביום הכפורים ודאי שרי ליה להשתמש בהם בכל השנה, דדוקא לעבודת יום הכפורים אחר הוא דלא, שכן גזרה חכמתו העליונה לעשות בכל יום הכפורים בגדים אחרים, וא"כ דראוי לכל השנה לכהן גדול בעצמו ממילא אסור לכהן הדיוט להשתמש בהם דהו"ל הורדה מקדושתם, וא"כ הקשה רבי שפיר דדוקא ב' תשובות בדבר.

ראי' שניה י"ל דסברת הט"ז הוא דעדיף טפי לעשות בהם קדושה קלה מגניזה, דגם זה הוא גנאי לקדושה לגנוז ולא ישתמשו בו עוד, וא"כ י"ל דהוא רק היכא דעדיין בקדושתו קאי, אבל היכא דאינו עוד בקדושתו ודאי י"ל דגניזה עדיף טפי, וא"כ הכא דכבר נתחלל כמ"ש ובאו בה פריצים וחללוהו, א"כ זה שאסור להשתמש בדבר שנשתמש בו לגבוה הוא רק גנאי קטן, א"כ עדיף טפי לגנוזם מלהורידם לקדושה קלה הימנו, וגם שמא יאמרו דמותר להוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה.

ראיה שלישית י"ל דשאני התם דעיקר הטעם כמ"ש שם בירושלמי פ"ג דהוריות ורפ"ד דס" נהדרין א"ר חגי מוטב די מחזרין ליה איהו די קטיל להו, והיינו שמא יהרגם כשיחזירוהו וע"ש, ואף לפמ"ש הכסף משנה הטעם לפרש שמא יזלזלו בו בני אדם, ומ' שכן גריס הרמב"ם, ודאי דעדיף טפי דה"נ כשיעשוהו לראש הסנהדרין הרי יזלזלוהו שיזכירוהו שהיה לפניו ראש הישיבה ולא העלוהו בקדושתו, משא"כ כשלא יעלוהו כלל אין זלזול לו כלל דבענין זה מורידין אותו מקדושתו.

ואדרבה יש להביא ראיה לדברי הט"ז מהא דיומא י"ג א' דאמר ר' יוחנן הלכה כר' יוסי ומודה ר' יוסי שאם עבר ועבד עבודתו כשירה ושאם מת שחוזר לעבודתו כו' (דהא בהא תלייא), דמנ"ל דמודה ר' יוסי בהא כלל, אבל להאמור אתי שפיר דק"ל דאיך שייך בכאן מעלין בקודש ואין מורידין, הא עדיף טפי שישמש ככהן הדיוט ולא שלא ישמש כלל דה"ל טפי הורדה מקדושתו וכדברי הט"ז, אלא ודאי דכיון שאם עבר ועבד עבודתו כשירה וכן כשמת חוזר לעבודתו הרי לא הורד כלל ועודנו כה"ג, ע"כ הלכה כר' יוסי ובזה מודה הוא. ועיין ברכות כ"ז א', נדרוש מר חדא שבתא כו' ולא לעבריה גמירי דמעלין בקודש ואין מורידין. והרי גם בזה הו"ל הורדה מקדושתו דאינו כמו שהיה מקודם, אלא ודאי דאם נוכל להעלותו קצת לקדושה עדיף טפי מלהורידו לגמרי.

ואולם ראיה אחת עצומה שלא הרגיש בה הבכור שור ז"ל, ולפלא היא מאד, וכבר הקשתיה אני בעניותי בילדותי מסוגיא ערוכה דס"ת שבלה אין עושין ממנה תפילין כו', אף שאינה ראויה עוד לקדושתה, והיא ראיה עצומה. ואחר זמן רב מצאתי להגאון בית מאיר ז"ל בהגהותיו לש"ע הקטנים הרגיש בזה. ואפשר להפוך בזכותו ד"ל דבס"ת שבלה נמי ראוי הוא עכ"פ לצרף לס"ת אחרת ולתופרו וא"כ אסור להורידו דכל שיכול עדיין להשתמש בקדושתו ודאי אסור להורידו, אבל באופן שאינו ראוי עוד לקדושתו כלל ודאי י"ל דמותר להורידו, וא"כ אין מדברי הגמ' ראיה נגד דברי הט"ז דס"ת ראוי מה שנשאר ממנו לצרפו לס"ת אחרת אם יכתוב ס"ת

קטנה כשיעור זה או לעשותה מטלית וכדומה, וה"נ בתפילין יכול הוא לכתוב פרשה אחרת ולצרפה לזה ובאופן שיהא כסידרן, אבל בנידון שכ' הט"ז דאינו ראוי כלל ודאי י"ל דשפיר.

וכיון שישבנו דעת הט"ז ודאי די"ל דבריו נכונים לדינא לפסוק כן דאם אינה ראויה לקדושה חמורה דמותר להשתמש ממנה קדושה קלה, וא"כ ה"נ בודאי דשרי לעשות מטפחת של ס"ת לכיס של תפילין. ולוא יהא הדבר ספק אם כהט"ז או לא (ועכ"פ ספק בודאי הוא כיון שאין סתירה לדבריו ז"ל), ודאי י"ל דספיקא לקולא ככל ספיקא דרבנן. וליכא למימר דהא הא דאין מורידין בקדושה מקראי הוא דילפינן לה, וא"כ הו"ל דאורייתא וכמנחות צ"ט א', זה אינו דודאי הא דהו"ל דאורייתא הוא בקדשי המקדש וכהא דיליף לה ממחתות החטאים האלה בנפשותם לעשותם רקועי פחים ציפוי למזבח, אבל בשאר מצות מנ"ל ללמוד משם, והא קיי"ל חולין מקדשים לא ילפינן, וכל שאר המצות חולין נינהו אצל קדשים, כדקיי"ל כה"ג ברפ"ב דקדושין (מ"א ב') דא' מה לתרומה שכן חול הוא אצל קדשים, וכה"ג בשבועות כ"ו ב', ע"ש ובמש"כ בס"ד בעריכת נר באריכות, שהרבתי רעים רבים לסברא זו (עיין לקמן צד ש"ט), וא"כ מנלן בכל התורה כולה דאין מורידין, אלא ודאי דאינו רק מדרבנן וא"כ ספיקא לקולא.

אך נראה קצת מהא דברכות כ"ח א' דא' גמירי מעלין בקודש ואין מורידין, מ' דהוא הלכה למשה מסיני, וכדברינו דבכל התורה כולה לא נוכל למילף מקדשים דחמירי טובא, ומיושב בזה קושית הגרי"ב ז"ל בצד הגליון מהא דמנחות דיליף מקרא.

אלא דתקשה להיפך א"כ קרא למה לי כיון דהלכתא הוא, וכדפריך בסוכה כ"ח א', ונדה ל"ב א' ובכ"מ, ובע"כ י"ל מזה דלשון גמירי לאו דוקא וכדמצינו בכ"ד טובא לשון זה אף שאינו הלכה למשה מסיני. ועיין שו"ת חוות יאיר סי' קצ"ד באריכות מזה.

אך י"ל דאה"נ דהוא הלכה למשה מסיני, מ"מ הך קרא דיליף במנחות הוא לא מיותר רק להא, ושפיר י"ל דהא דמעלין הוא הלכה למשה מסיני, ורק דהקב"ה הזהיר למשה רבינו מה יעשה מאותם המחתות להעלותן בקדושה ובאיזה אופן יעלה, לז"א שיעשה רקועי פחים ציפוי למזבח, וה"ט דוקא העלאה זו כדי שיהיו לאות לבני מרי ע"ש בקראי, וא"כ י"ל דהוא הלכה למשה מסיני בכל התורה כולה, וא"כ תלייא בפלוגתת האחרונים אם ספק הלכה למשה מסיני הוא לחומרא או לקולא.

ועוד נ"ל בזה דתלייא לפי הגירסאות, דבמנחות יליף להא דמעלין בקודש מהך דמחתות, ואילו בתוספתא דמגילה פ"ד והובא ברש"י שם כ"ו א' יליף הך דאין מורידין מהא דרקועי פחים ציפוי למזבח, וא"כ ל"ק כ"כ א"נ דהוא הלמ"מ. ועוד י"ל בזה דשפיר אצטריך קרא בקדשים דמעלין דה"א כיון דכ' לא יקדיש איש אותו וקיי"ל דהוא לאו שלא לשנות קדשים מקדושה לקדושה כמבואר בתורת כהנים בפרשת בחוקותי, וכן פסק הרמב"ם פ"ד מתמורה דאין משנין שום קדושה ואפילו הקדיש מבדק הבית לבדק המזבח אין משנין, וא"כ הוא דכי היכי דבקדשי המזבח אין משנין אפילו מקלה לחמורה כמבואר בבכורות נ"ג ב', ה"נ בקדשי בדק הבית קיי"ל

דמ"מ מעלין רק שלא יורידו.

ואולי י"ל דמצד הסברא נמי שלא יורידו מקדושה דגנאי הוא לדבר ועיקר ההלכה בזה הוא לשיעולו ג"כ, ומיהו בכ"מ מ' דהך העלאה הוא לאו דוקא, ועיין שבת כ"א ב', ויש לדחות דשם צריך לשנות לילה א' מחברתה. אך יש להביא ראיה ממגילה כ"א א' דהאחרון קורא ארבעה משום מעלין, וגם מהא דמנחות גופיה מוכח דהא א' דבכניסתו בשל כסף וביציאתו בשל זהב, והרי משכחת לה בשניהם שוים, ולהכי יליף מקרא דמנחות, ועכ"פ י"ל לענין העלאה הוא דשאני קדשים מכל התורה אבל לענין הורדה י"ל דסברא היא. שוב מצאת בטורי אבן שם במגילה כ"ה א' האריך בענין זה, וע"ש כ"ו ב' בגמ', ות"ל עליון כיונתי לדבריו מעט ועש"ה.

ולכאורה ה"נ דאצטריך קרא בקדשים באופן שאינו ראוי עוד לקדושתו הראשונה מ"מ אין מורידין משא"כ בשאר הדברים, וא"כ ראיה מזה להט"ז, וכ"נ דהא הני מחתות לא היו ראויים עוד לקדושתם כלל, ורק זהו לפ"מ דיליף ברש"י מגילה דאין מורידין מהני מחתות, אבל לדברי הגמ' במנחות דיליף מזה דמעלין א"ר.

שוב נזכרתי מדברי הטו"א מגילה ט' ב' שכ' אהא דהקשו תוס' ל"ל טעמא דאינו ראוי לכהן הדיוט משום מעלין בקודש ואין מורידין ותיפוק ליה דאסור לו לשמש בבגדי כהן הדיוט, ותי' דהא דכהן גדול בקדושתו קאי אע"ג דאינו ראוי עוד לכהונתו הוא משום הא גופי' דמעלין בקודש ואין מורידין, ואפילו עבר מחמת מומו וצרעתו נמי בקדושתו, כהא דיליף מוהוא בהו"ר ריות י"ב ב' ומצריך שם הך קרא דמנחות, ומשום דמהני דכה"ג מ' דאפילו היכא דאינו ראוי עוד לקדושתו הראשונה אין מורידין אותו ע"ש, א"כ נסתרו דברינו, ורק י"ל להשען ע"ד התוס' שם וביומא שכ' דכהן גדול מתמנה ומסתלק בפה, והביאו מירושלמי, והן כבר הערנו בחי' שם בס"ד דלא נמצא ירושלמי זה לפנינו, מ"מ עדותם נאמנה מאוד, וא"כ מבואר דל"ש אין מורידין באינו ראוי לקדושתו הראשונה.

ותו אף לדברי הטו"א ז"ל עדיין ניתן לומר דאין ללמוד מכהן גדול דקדושתו קדושת עולם, וכהא דא' בנזיר מ"ו א', וע"ש בירושלמי דקדושת כהן קדושת תורה היא משא"כ בנזיר דבא קדושתו ע"י עצמו, וא"כ ה"נ בנ"ד, וי"ל שפיר דבכל התורה כולה כשאינו ראוי עוד לקדושתו הראשונה מורידין אותה לקדושה קלה, ובזה תתיישב קו' הבכור שור הא' והב' דבקדשי מקדש שאני, ועדיין אני מסופק לומר דקדשי מקדש נמי ל"ק כקדושת כהן דמ"מ באים גם הם ע"י קדושת פה וצ"ע.

ומיהו ראייתנו להט"ז מהא דיומא יש לדחות די"ל דכיון דמ"מ אינו ראוי לעבוד לכתחילה עדיין ל"ה הורדה מקדושה, ומה שראוי בדיעבד זה ל"מ קדושה כלל, ותלייא קצת במש"כ בתשובה מאהבה בס"ד אם אזלין בתר הדיעבד או בתר הלכתחילה עש"ב, ובס"ס מפרשי הים דעתו דקלף אינו ראוי למזוזה משום דמצוה לכתחילה בגויל, והגרצ"ה העליר ז"ל חולק ע"ז דס"ל דכיון דבדיעבד כשר מיקרי ראוי ע"ש.

”דעת רבי יצחק דוב הלוי במברגר בעניין מקום הבימה בבית הכנסת“

נערך ונמסר ע”י הרב יוסף ש. מאיר מראשי מכון אשכנז - תש”ח לו

בחורף שנת תקצ”ח הוחל בבניית בית הכנסת חדש בק”ק וירצבורג (גרמניה), רבה הישיש של הקהילה רבי אברהם בינג [מגדולי תלמידי הנשר הגדול רבי נתן אדלר] היה כבן פ”ו שנים, חלש וחולה, וה’מחדשים’ בקהילה ששו על ההזדמנות שנקרתה לידם והם החליטו לבצע שינויים בצורת בית הכנסת. השינוי הבולט ביותר היה הזזת הבימה מאמצע בית הכנסת אל קידמת בית הכנסת, כחיקוי לסגנונם האדריכלי של הכנסיות של הנוצרים.

בשנת ת”ר התמנה לרב הקהילה תלמידו של ר”א בינג, רבי יצחק דוב הלוי במברגר, את הנעשה לא היה בידו להשיב מכמה סיבות, אולם דעתו לא הייתה נוחה כלל מן המצב ומסיבה זו תיקן כי הבעל-תוקע בראש השנה יעמוד במרכז בית הכנסת ומשם יתקע את התקיעות, במקום בו הייתה הבימה אמורה לעמוד מלכתחילה (עי’ הגהות הגרי”ד באמבערגער על טור או”ח סי’ תקפ”ז; שו”ת יד הלוי, ח”א, סי’ כ.). אכן דעתו האישית בעניין זה היא דיון מרתק.

רבי יוסף קרלכך מהמבורג שמע מפי רבי שמואל סלנט רבה של ירושלים סיפור מעניין על ביקרו בוירצבורג בתקופת כהונתו של רי”ד במברגר ברבנות הקהילה: ”כאשר נכנסתי לבית הכנסת”, סיפר ר”ש סלנט, ”ראיתי את ר’ זעליגמאן בער לבוש בגדי גלחים, ועוד ראיתי שהבימה אינה עומדת באמצע אלא לפני ארון הקודש. הייתי אחוז תדהמה, אבל אמרתי בלבי: ‘אם צדיק כמו ר’ זעליגמאן בער עומד כאן, אין לי מה לשאול’. קראו לי לעלות לתורה, ועליתי, בחשבי, אם צדיק כמו זעליגמאן בער עולה כאן לתורה, אז גם אני יכול. בצאתנו מבית הכנסת, אמר לי רבה של וירצבורג: ‘ודאי יש לכם קושיא עלי’. ‘חלילה’, עניתי, ‘אם אתם סבורים שיש לנהוג בדרך מסוימת, אין לי על כך קושיות’. ‘בכל זאת’, אמר ר’ זעליגמאן בער, ‘אני יודע שאתם מתפלאים לראות את בגדי השרד שעלי ואת הבימה בבית הכנסת שלא במקומה. אבל לא עשיתי כן מרצוני החופשי. מאבקם של המתחדשים בקהילה איים לפצל אותה או לגרור את כולה לזרועות הריפורמה. באתי איפוא לכלל מסקנה, שבלא ויתורים כלשהם, לא תהא לי כל אפשרות להציל את חיי התורה, ועלי לוותר לפחות בענינים שאינם מהותיים. התייעצתי עם הג”ר אברהם בינג הישיש, וקבלתי את הסכמתו, גם ישבתי בתענית ותפילה שלושה ימים. ואז כשנתחזקה אצלי הדעה שעלי לעשות ויתורים כדי להציל את קהילתי מזעזועים חמורים עוד

יותר, נתתי את הסכמתי. ואכן הצלחתי, על ידי קרבן קטן זה, לעצור את הסתערות הריפורמה".
הגיב רבי שמואל סלנט: "אינכם צריכים להתנצל. מראש ידעתי, שאין להקשות קושיות על
מה שאתם עושים" (הרב שמחה באמברגר, זכר י"ד, והוא תולדות רבנו הגדול יצחק דוב הלוי
במברגר ז"ל הנקרא בפי כל: ווירצבורגר רב, קרית מוצקין תשי"ח, עמ' 8).

מסיפור זה משמע שהזזת הבימה הייתה בהסכמתו של רי"ד הלוי במברגר - אף אם כהוראת
שעה. אכן ממכתבו של רי"ד הלוי במברגר לתלמידו רבי יוסף אלטמן ר"מ ודומ"צ בקרלסרוה
משמע שהוא התנגד לשינוי המנהג באופן נחרץ.

בשנת תר"כ רעשה קהילת קארלסרוה, עיר רבנותם של הקרבן נתנאל ועוד גדולי עולם.
ועד הקהילה ביקש לעקור את הבימה הקבועה באמצע בית הכנסת, כמקובל בקהילות ישראל
דורי דורות, אל קידמת בית הכנסת, כפי שהתקבל אז בבתי כנסת מתקדמים.

רבי יוסף אלטמן פנה אל רבו רי"ד הלוי במברגר "בפקודת שאר יקרים" מקהילת קארלסרוה,
ושאלו "אם נכון להסיר הבימה שקורין 'אלמימר' [אלממור] - הוא השם המקובל מקדם
קדמתה בלשון יהודי אשכנז לבימה עליה קראו בתורה. ראה פירוש רש"י על מסכת סוכה
דף נא עמוד ב, ד"ה "בימה: כעין אלמימברא שלנו". מבית הכנסת ישן באופן שיתרבו על ידי
זה ספסלים בבית הכנסת". השואלים נתלו בעובדה שגם בקהילת ווירצבורג ובעוד מקומות
נעשה דבר כזה [ראה בעניין זה, ר"מ סופר, שו"ת חתם סופר, או"ח, סי' כ"ח; ראש"ב סופר,
שו"ת כתב סופר, או"ח סי' י"ט; ר"י אסאד, שו"ת יהודה יעלה, או"ח, סי' ג; הנצי"ב, שו"ת משיב
דבר, או"ח סי' ט"ו; רי"י ווינברג, שו"ת שרידי אש, ח"א, סי' ט"ו, ועוד].

רבי יוסף אלטמן מצידו התלבט אם יש מקום להתיר את הוצאת הבימה, "הואיל שאפשר -
אבל לא בודאי - שעל ידי זה יתווך השלום בין הצדדים".

תשובת רי"ד הלוי במברגר ביחס להזזת הבימה הייתה חד משמעית, להלן תשובתו:

להרב מוה' יוסף כ"ץ אלטמאנן בקארלזרוהע

שאלה:

מר שאל, בפקודת שאר יקרים משם, אם נכון להסיר הבימה, שקורין "אלמימר", מבית הכנסת ישן, באופן שיתרבו על ידי זה ספסלים בבית הכנסת, באמרם שכבר הסכימו הרבה קהלות, ובתוכם גם ווירצבורג, לעשות כן.

תשובה:

והנני משיב, שאיננו נכון כלל וכלל לעשות כן, ואדרבה יש להתאמץ לעשות בימה בבתי כנסיות שנבנים מחדש, וכל שכן שלא להסיר הבימה מבית הכנסת ישן. וכבר האריכו בענין זה בשו"ת חתם סופר (אורח חיים, סימן כ"ח) ובשו"ת אמרי אש (אורח חיים, סימן ז') יותר ממה שהיה צריך.

ואם תאמר שגם בבית הכנסת דכאן אין בימה? על זה אשיב, שבית הכנסת דפה הוחל להבנות טרם בואי לכאן, ואז הרה"ג מוה' אברהם בינג זללה"ה, שהיה אז מרא דאתרא הדין, כבר היה נחלה, ולא בר השיב תשובה כלל וכלל, כנודע. ואנכי הצעיר אחרי בואי לכאן, לא יכלתי לעכב, כנודע גם כן, וגם בינתים לא עלה בידי לתקן את אשר נעשה כבר, ועל כל פנים אני מצריך שהתוקע בראש השנה יעמוד אצל ספסל אחד שבאמצע בית הכנסת, מחשש הסברה שהוזכרה בבית יוסף (טור אורח חיים סימן תקפ"ז) שגם בזה שייך קול הברה. והנה מעירנו נוכל לדון גם על שאר עיירות, דמאן יימר דברצון הרב נעשה כן? ואי אפשר לדון בכגון דא ברחוק מקום כאשר ידוע לי בסמוך, כל שכן ברחוק מקום.

ועל אשר נתספק מר אם יש היתר, הואיל שאפשר (אבל לא בודאי), שעל ידי זה יתוון השלום בין הצדדים - על זה אומר: פשרות כאלו כמדומני מעותדים יותר ויותר לקלקל ולפרוץ פרצות מהתקון שיקוה מהן, ועם היות שאין להחליט בזה כלל וכלל כל הפרטים והענינים, מכל מקום הסברה והנסיון כמדומני מוכיחים, שתוון נובע מקרוב הלבבות ואהבה פנימית אמיתית ולשון רכה ושפה נעימה, אבל לא מוויתור דבר אשר יסודתו בהררי קדש, תורת ומנהג ישראל.

והשם ברחמיו יאיר עיני חלושי הראות למען הכיר האמת, וישים שלום ואהבה וריעות,

כעתירת ידידו הדורש שלומו כל הימים בלב תמים. (עכ"ל התשובה, נדפסה בספר זכר שמחה, עם תשובות זקני כקש"ת מוהר"ר יצחק דוב הלוי זצלה"ה באמבערגער, פרנקפורט דמיין תרפ"ה, סי' י"ח [עמ' 17]).

סוף דבר הוא, שקהילת וירצבורג הלכה והתבססה תחת שרביט הנהגתו של רי"ד הלוי במברגר, ה'מחדשים' בקהילה איבדו את מהשפעתם, ולאחר שרבינו נפטר מילאו אחר רצונו האמיתי ועקרו את הבימה ממקומה החדשני, וקבעו במקומה הנכון כמקובל בקהילות ישראל מקדם קדמתה.

"והיתה עמו וקרא בו" (דברים יז-יח).

לשון הכתוב נראה כסתירה, דפתח בלשון נקבה ("והיתה") ועבר ללשון זכר ("בו")? אתמהה?.

אכן הנה כבר פי' בזה דבאמת לא היה זה ס"ת ממש אלא רק י' הדברות (בעה"ת, שם), ומעתה לשון הפסוק מדוקדק: שכן ה"והיתה" נסוב על הי' דברות שהם רק "פרשה" ושפיר י"ל בל' נקבה, אכן המשך הכתוב "וקרא בו" זהו על הס"ת הנוסף שבו קורא המלך אשר הוא "ספר"שלם ושפירי"ל בלשון זכר.

(הגרש"ד וואלקין זצ"ל)

“אין דבר בעולם מלבד התורה”

מרן רבינו הגדול רבי אלעזר מנחם שך זצוקללה”ה

* כבוד הנוכחים שבאו לכבוד הכנסת ספר תורה לישיבה, כולם יעמדו על הברכה.

נצטוינו בתורה (דברים לא יט) “ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, ולמדה את בני ישראל שימה בפהם”, ופירשו חז”ל (סנהדרין כא): שהיא מצוה לכתוב ספר תורה, וביאור הפסוק הוא כמו שכתב הרמב”ם (הל’ ס”ת פ”ז ה”א) וז”ל, מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו, שנאמר “ועתה כתבו לכם את השירה”, כלומר, כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו (פרשת האזינו), לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, עכ”ל. וזו היא המצוה שנכתבה באחרונה בספר התורה.

ומפני מה נכתבה מצוה זו באחרונה? לא ממיעוט חשיבותה וערכה של מצוה זו, אלא אדרבה, מתוך שמצוה זו יקרה וחשובה היא עד מאד, על כן נכתבה לבסוף, להודיענו גודל חשיבותה.

“בחכמת התורה נכללים אופנים רבים של הבנה”

ומהו גודל חשיבותה של מצות כתיבת ספר תורה? הנה מבואר בחז”ל (זוה”ק פ’ אח”מ דף עג.) קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא. התורה היא חכמתו של הקב”ה (ועי’ זוה”ק פ’ בשלח - אין תורה אלא קודשא בריך הוא), וכבר ביאר הרמב”ן (הקדמה לפירוש התורה) שיש בידינו קבלה של אמת, כי כל התורה כולה שמותיו של הקב”ה, שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחר, וכן שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות, והיה אפשר שתקרא על דרך השמות, ותקרא על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה, והיינו שמלבד הקריאה וההבנה שיש לנו בספר התורה כפי שניתנה לנו בלשון הקודש, יש בה עוד הבנה נעלית ועמוקה מזו, אשר גם אם אינה גלויה לנו, גלויה היא לפני מלאכי מעלה.

* נכתב ונערך ע”י הרה”ג ר’ ברוך מרדכי שינקר שליט”א
ונמסר ברשות המשפחה ע”י הרה”ג ר’ ב”צ ברגמן שליט”א

והוא שמצינו בגמרא (שבת פח:) בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו, אמר להן, לקבל תורה בא, אמרו לפניו, חמדה גנוזה, שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? ע"ש. המלאכים בקשו שהתורה תהיה אצלם, אף על פי שמצוות התורה כפי שהן אצלנו אינן שייכות אליהם, וכפי שענה להם משה רבינו שכתוב בתורה (שמות כ) "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", והמלאכים לא ירדו למצרים, וכתוב בה "כבד את אביך ואת אמך" ואין להם אב ואם, וכן לא שייך בהם גניבה ורציחה וכו'. וצריך ביאור, אם כן כיצד בקשו לכתחילה את התורה? אלא שלשון התורה מתפרש בכמה וכמה אופנים, אמנם לשון התורה שהקב"ה קבע ונתן לנו הוא רק לשון הקודש, וזהו לשוננו, כפי שאנו קוראים "בראשית ברא", לפי האותיות אל"ף בי"ת גימ"ל דל"ת, אך מלבד זה יש בכל תיבה כמה וכמה לשונות זה למעלה מזה, והתורה נקראת בצירופים אחרים ובכוונות אחרות מכפי שהיא נקראת ומובנת לנו (ע"ש ברמב"ן).

וכך מצינו שבכל תיבה ועל כל תג יש כמה וכמה לשונות והלכות, כפי שאמרו (מנחות כט:): בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות [פרש"י כגון התגין דספר תורה], אמר לפניו, רבש"ע, מי מעכב על ידך [פרש"י מה שכתבת, שאתה צריך להוסיף עוד עליהם כתרים], אמר לו, אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות, וכך אמרו (עירובין כא:) שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות, ועוד אמרו (חגיגה טו:) שהיו שונים שלש מאות הלכות במגדל הפורח באויר, וכתב רש"י (ד"ה במגדל) יש מפרשים שדורשין גובהו של למ"ד, ודורשין בו כל זאת. מהיכן לקח רבי עקיבא את כל ההלכות מכל קוץ וקוץ? מהתורה! והיכן כתובים בתורה הלכות אלו? הכל נכלל בתורה, ומי שיודע את התורה, יודע את מה שכלול בה. בכל תיבה ותיבה רמזים ונכללים תילי תילים של הלכות, בכל אות ואף בצורת האותיות ובתגים שעל האותיות, ואף שכפי שנראה לעינינו אין כאן אלא אות אל"ף ואות בי"ת, אבל אליבא דאמת יש גם אל"ף שנכלל בה תי"ו או צדי"ק, כי אפשר לקרוא אותם באלפי מובנים, ובכל אות ותג כלולים אלפי משמעויות (ע"ש ברמב"ן שנרמז בצורת האותיות ובשינוי צורתן וכפיפותן, וכן בקוצי האותיות ובכתריהם), וכמו שכתב בספר "נפש החיים" (ש"ד פ"י) שעל ידי סידור צרופי האותיות נבראו רבי רבבות של העולמות, ובלימוד התורה אדם בורא עולמות, ע"ש, אלא שאנו קטני קטנים ואיננו מבינים כיצד נכללים כל אותם ענינים בתורה, והדברים רחוקים מהשגתנו, אך גדולי עולם, התנאים והאמוראים, היתה השגתם גבוהה ביותר, וזכו לעמוד על סודן של ההלכות הנסתרות הכלולות בכל אות שבתורה, לכוין את עומקם וסודם

של אותיות התורה, והשיגו את ענינם ומשמעותם של הקוצים והתגים.

ומאחר שרואים אנו את נפלאות חכמת התורה, שהיא החכמה האלקית, וכמה אלפי ענינים ועולמות כלולים בתיבותיה ואותיותיה, מבינים אנו את גודל יקרותה וחשיבותה של מצות כתיבת ספר תורה, שזו היא כתיבת חכמתו של הקב"ה, ובהכרח שהטעם שנכתבה מצוה זו באחרונה היא ללמדנו כמה חביבה היא התורה.

“התורה מלמדת את דרך החיים”

ובאמת, אף לפי מושגנו אנו בתורה, כפי שהיא ניתנה לנו בלשונו ולפי הבנתנו, יכולים אנו להבין את הענין הגדול והחשיבות שיש בכתיבת ספר תורה. הנה הפסוק אומר (בראשית א א) “בראשית ברא אלקים”, ומביא רש"י מחז"ל, בשביל התורה שנקראה ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית, וגילו לנו בזה שאין הבריאה בשביל הבורא, כי הוא יתברך אינו צריך לבריותיו, הוא היה אדון ומלך על כל העולם בטרם כל יציר נברא, והוא יתברך ימלוך לבדו על העולם גם לאחר שתגמר הבריאה, וכל הבריאה היא רק למעננו, להיטיב עמנו ולזכות אותנו בשכר העולם הבא, ועבור זה הוא ברא עבורנו את השמים ואת הארץ ואת כל היקום. וכיון שהוא חפץ בטובתנו, הוא נתן לנו את התורה, כדי להורות לנו את דרך החיים, וללמדנו את המעשה אשר נעשה שבו נזכה לחיים בזה ובבא. וזוהי תכלית בריאת שמים וארץ, כדי שיקיימו ישראל את התורה, כמו שאמרו (שבת פת). מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימים, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

וכיון שמהתורה אנו לומדים את דרך החיים, לשמור ולעשות את המצוות שנאמרו בה, על כן יש חשיבות רבה למצות כתיבת ספר תורה, ונאמרה בסוף כל מצוות התורה, כי מצוה זו כוללת את כל מצוות ה', וממילא כלול בה גם סוד תכלית בריאת העולם כולו, כדי שיקיימו ישראל את התורה.

"והיה כשבתו על כסא מלכותו וכתב לו את משנה התורה" (דברים יז-יח).
הנה בסנהדרין כא: איתא דהמלך עושה את המשנה תורה כמין קמיע ותולהו
בזרועו. והקשו ע"ז דהא בברכות כד. איתא דאסור לתלות ס"ת, ואיך תלה המלך
את הס"ת על זרועו? .
אכן יש לומר דבאמת לא היה זה ס"ת ממש, אלא היה כתוב שם רק "עשרת
הדברות", ומ"מ נקרא "ספר תורה" כיון דמתחילה ("אנוכי") עד לסיום ("לרעך")
יש תרי"ג אותיות שהם כנגד התרי"ג מצוות שבס"ת.
("דעת זקנים" לבעלי התוס' עה"ת, שם)

הרמב"ם (בפ"ג מהלכות מלכים ה"א) השמיט לד' הגמ' בסנהדרין כא: דהמלך
היה תולה את המשנה תורה על זרועו. ויש להבין סיבת הדבר, ויעוייבנו"כ שם.
אכן הביאור בזה דהנה איתא בשבת ל: דדודהמע"ה נפטר בשבת, וכשבא
שלמה לפני החכמים לשואלם היאך לטלטלו הורו לו שיניח על דהמע"ה כיכר או
תינוק, ובכך יהא זה טלטול אגב דבר המותר.
והנה אי נימא כד' הגמ' בסנהדרין הנז' א"כ מדוע הוצרך להניח כיכר או תינוק
טיפו"לדיהא מותר לטלטלו אגב הס"ת שעל זרועו. אלא ע"כ י"לדהסוגיא בשבת
פליגי אהרדסנהדרין, ולכך הרמב"ם השמיטה.
("צפנת פענח" על הרמב"ם שם)

בענין חסירות ויתרות ומינוי שליחות בכתיבת ס"ת

ב"ה, עש"ק פ' בלק תשמ"ט

לכבוד מורינו ורבינו פאר הדור והדרו מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א

אחדשכתה"ט, אתכבד בזאת לפנות לכת"ר שליט"א בדרך זו על מנת להציע לפניו שאלות אחדות.

זה זמן הנני מתלבט בקשר למצות כתיבת ספר תורה. ב"ה יש לי היום את האפשרות המעשית לממן מצוה זו, אולם אחרי עיון בסוגיא זו התעוררו אצלי ספקות שונים וברצוני לשאול את כת"ר שליט"א מה דעתו הרמה בזה. היות שהנני פונה בכתב, ארשה לעצמי גם לרשום הערות אחדות בנדון ואשמח לשמוע דעתו גם בזה.

הנני יוצא מתוך הנחה שלדעת רוב הפוסקים הסוברים שגם בזמנינו ישנה מצות עשה מדאורייתא (ב"י, ב"ח, ט"ז, גר"א) וכפי שפסק מרן השו"ע יו"ד (סימן ער, א): 'מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה'. וזו גם דעתו של השאגת אריה, ועם כך זאת כתב (בסימן לו) '...מ"מ יכולני לפטור מדין אחר ממצות כתיבת ס"ת בזה"ז, משום דאפילו בימי אמוראים לא היו בקיאים בחסרות ויתרות וכו', הרי ס"ת שחסר או יתר אפילו אות אחת פסולה, א"כ אין בידי לקיים מצוה זו'. ראיתי גם מה שכתב האגרות משה ביו"ד (ח"א סי' קסג עמ' שכח) בהתייחסו לדברי הש"א, ומסקנתו שלפי הש"א ספרי תורה שלנו בודאי פסולים.

ולפי הנחה זו ישנן תמיהות אחדות. דעת השו"ע באו"ח (סימן קמג, ג) שאין לברך על ספר תורה פסול. גם הרמ"א שמביא שם (סעיף ד) שבשעת הדחק יש לקרות בו ולברך עליו, מ"מ גם הוא מביא שיש פוסלים, ובמ"ב שם (סקכ"ט) כתב שכן סתמו האחרונים דלכתחילה לא יוציאו אפילו חובת היום. לפי"ז, לפי הש"א שכל הספרים שלנו פסולים, איך קוראים בהם וגם מברכים.

זאת ועוד, דעת הש"ע באו"ח (סימן תרפח, ז) שקריאת פרשת זכור חייבים לקרוא מדאורייתא, ובמ"ב שם (סקי"ד) דגמרינן בגמ' דהיינו מתוך ספר דוקא. ואם כל ספרי תורה שלנו פסולים המה, הרי שאי אפשר לקיים בזמנינו מצוה זו מדאורייתא, וממילא אם הקורא והשומע יכוונו שהם מקימים מצוה מן התורה בזמן שאין הדבר כן, הרי זה דומה למי שנוטל אתרוג פסול ומכוין לקיים בזה מצוה מדאורייתא, שיתכן שבזה גופא יעבור על כל תוספי. ודבר נוסף תמוה

בעיני. האגרות משה בתשובה הנ"ל תמה מדוע לפי הש"א לא יתחייב במצות כתיבת ס"ת מספק שמא ס"ת שלנו הם כהלכה, דהא הוא ספק דאורייתא ולחומרא. תירוצו הוא שלרוב השיטות הספרים שלנו הם פסולים מכיון 'שמנהגינו הוא דלא כבבלי ולא כירושלמי ולא כמדרש רבה ולא כרש"י ותוס". ז"א שמחוץ לבעיה הכללית של חסירות ויתירות ישנן בעיות נוספות מיוחדות לשיטות האלו. אולם אי משום האי, הרי אפשר לכתוב כמה ספרים, שכל ספר יהיה כשר לפי שיטה אחת ובזה נסיר את הפסול הודאי, וישאר רק הספק הכללי שעליו נאמר ספק דאורייתא לחומרא.

שאלה נוספת לי במצוה זו, שהנה כאמור נפסק להלכה שמצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ס"ת, והמציאות היא שלא כל אחד יודע בעצמו לכתוב, והשאלה היא האם חייבים למנות את הסופר כשליח של משלחו. למעשה נדמה לי שאין עושים כן, והשאלה היא מדוע אין מדקדקים בזה. אמנם הגיה אות אחת מעלין על זה כאילו כתבו, ולפי התוס' במנחות (ל, א ד"ה בלקח מן השוק) בכה"ג שוב אינו נחשב כחוטף מצוה, אולם נראה שזה רק 'כאילו', אבל עיקר המצוה היא שחייבים לכתוב כל הספר מתחילתו עד סופו וממילא מן הראוי למנות על כך שליח. שאלתי האם אמנם צריכים לעשות כן.

הנני מודה לכת"ר שליט"א מראש אם יוכל להשיבני בכל דרך שנוחה לו, אם בכתב, אם ע"י שליחות בנו היקר הרב אברהם שליט"א, או שיקבע לי זמן לבוא לביתו בכל עת שנוחה לכת"ר.

ואסיים בברכות רבות לו ולכל הנלוים אליו.

מכבדו ומוקירו עד מאד

סיני אדלר

יוסף שלו אלישיב
ירושלים

בחד י' בגמ' תר"ח

הנה יצא הרב ר' יצחק יצחקי מני יצחק יצחקי

כ"ח אלול כ"ח

מכתב מר"ה קבלה מר"ה קבלה

א. תר"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
ב. תר"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
קבלה כחברה אוסטרית א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
ת"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו

א. תר"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
ב. תר"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
קבלה כחברה אוסטרית א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
ת"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו

א. תר"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
ב. תר"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
קבלה כחברה אוסטרית א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
ת"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו

א. תר"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
ב. תר"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
קבלה כחברה אוסטרית א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
ת"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו

א. תר"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
ב. תר"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
קבלה כחברה אוסטרית א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו
ת"ח א"ת ל' כ"ח - ה' שהשנתו ה' תש"ח שנתו שנתו שנתו

כבוד ידידי הרב הגאון מוהר"ר סיני אדלר שליט"א ברכה ושלו' רב,

מכתב כתר"ה קיבלתי והנני להשיבו.

א. בנוגע למ"ע של כתיבת ס"ת שהשאג"א שדא בי' נרגא שמזמן אמוראים אין אפשרות לקיים מצוה זו שהרי בקידושין ל' מבואר שכבר בימיהם לא היו בקיאים בחסרות ויתירות, וס"ת שחסר או יתר א' פסולה א"כ נפל מצוה זו בבירא.

אכן בטויו"ד (סימן ע"ר) כתוב 'מ"ע על כ"א מישראל לכתוב לו ס"ת ומאוד צריך לחזר אחריה' מבואר דדעתם שניתן לקיימה ואינו בגדר הלכתא למשיחא.

וכ"ד גדולי האחרונים ומהם בני יונה, חת"ס (יו"ד סי' רנד) והבאר יצחק (יו"ד סי' מט) ועוד. והנה המנ"ח (מ' תרי"ג) העלה דיש שני מיני חו"י, חסרות ויתירות שנשתנה פי' התיבה כמו בסכת בסוכות או קרנות מלא או חסר, וע"ז נאמר דאם חסר אות א' או יתר אות א' פסולה, וחו"י שאינו משתנה פירוש התיבה כגון אהרן בפר' תצוה יש מסורות שנכתב מלא, בזה ובכיוצ"ב הוא דאמרינן בקידושין אנן לא בקיאינן בחו"י, דודאי הני חו"י שכשרות הס"ת תלוי בהם רמי אנפשיהו ולא שכחו.

ואשר ליתר ההבדלים הנובעים מן חילוקי הדעות בין הראשונים, וכגון צורת הפתוחות והסתומות וכיוצ"ב, הלכה הקובעת היא המנהג, וכמ"ש בגמ' נהגו עלמא כתרי סבי, וכמ"ש האגרו"מ (יו"ד סי' קס"ג). ומה שדחה זה שהרי מפורש בקידושין שם אנן לא בקיאינן ולא סמך על מנהג העולם, אך לפימ"ש המנ"ח הנ"ל, החו"י התלויים בכשרות הספר לא שייכים להגמ' דקידושין הנ"ל.

ב. האם חייבים למנות את הסופר לשליח כמו במצוה אחרת, הנה בזה שהוא שוכר את הסופר בכסף מלא שיכתוב עבורו ס"ת כמוהו כממנהו לשליח, ועוד הרי דינו כפועל שלו, והמחנ"א הלכות שלוחין (סי' מו) העלה שיש לברך על עשית מעקה אפי' כשנעשה ע"י אומן גוי, כי יד פועל כיד בעה"ב, ובסהמ"צ להרמב"ם (סי' יח) כתב צונו שיכתוב כ"א - וכשא"א לו לכתבה - ישכור מי שיכתבה. ואכמ"ל.

והנני בזה ידיוש"ת

יוסף שלו' אלישיב.

שׁוֹת וּמוֹמ בְּעֵינַי תּוֹרָה

מִמְדַּרְךָ הַגֵּאוֹן שֶׁר הַתּוֹרָה רַבֵּי חַיִּים קֵנִיבְסְקִי שְׁלִיט״א
שִׁנְשָׂא וְנָתַן עִמּוֹ תַלְמִידוֹ חֲבִיבּוֹ הַרְה״ג ר' שְׁמוּאֵל בְּרוּךְ גִּנוּט שְׁלִיט״א

בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה:

[א] נִיתֵן לְהַקְלֵ וְלֹמַר י״ג מִיְדוֹת הַנְּאֻמֹּת בְּסִלְיָחוֹת, אִף קוֹדֵם בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה. וַיַּעֲוִין בְּמִשְׁנ״ב
סִי מ״ו סַכְכ״ח, וּבְמִשְׁנ״ב סִי ס״ה סַכְכ״ח.

[ב] נִרְאָה שֶׁאֵי אִפְשָׁר לְבַקֵּשׁ מֵאָדָם אַחַר שְׁיוּצִיאָנוּ יְדֵי חוֹבַת בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה ע״י שְׁיוּצִיאָנוּ
בְּבִרְכַת ״אֶהְבֶּה רַבָּה״.

[ג] אֵיטָא בְּשׁוֹ״ע וְנו״כ סִי מ״ז ס״ז, דְּבִרְכַת ״אֶהְבֶּה רַבָּה״ פּוֹטֵרַת בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה אִם לּוֹמֵד מִיָּד,
וּבְמִשְׁנ״ב כְּתָב, דֶּאֱפֵי כְּשִׁלּוּמֵד אַחַר הַתְּפִילָּה לֹא הוּי הַפְּסֵק. וְנִרְאָה דִּיכּוֹל לְכַתְּחִילָה לְלַמּוּד אַחַר
סִיּוֹם הַתְּפִילָּה, כּוֹלֵל ״עֲלִינוּ״ וְשִׁיר שֶׁל יוֹם וּפִיטוּם הַקְּטוֹרֶת, וְאִי״צ לְלַמּוּד מִיָּד אַחַר שְׁסִיּוֹם שְׁמוֹ״ע.

[ד] יֵשׁ לִיזְהַר שֶׁלֹּא לַעֲנוֹת אִף לְדַבְרִים שֶׁבְּקִדּוּשָׁה בֵּין בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה לְפִסּוּקֵי ״יְבָרַךְ״.
[וְלִכְאוּרָה יִכּוֹל לּוֹמַר פְּסוּק אֶחָד אִו הַלְכָה קְצֵרָה, כְּמוֹ ״יְחִיד וְרַבִּים הַלְכָה כְּרַבִּים״, וְאִזּוֹכֵל
לְהַפְּסִיק לְדַבְרִים שֶׁבְּקִדּוּשָׁה. - הֵרַב ש.ב.ג.]

[ה] יְדוּעִים דְּבָרֵי הַרַעְקָא זְלַה״ה, כְּמוֹבֵא בְּמִשְׁנ״ב סִי מ״ז סַכְכ״ח, שֶׁאִם יֵשׁן בְּיוֹם שְׁנַת
קִבְעָה וּבְלִילָה שֶׁלְאַחֲרָיו הִיָּה עַר כָּל הַלִּילָה, דְּצִרִיךְ לְבָרַךְ בְּבוֹקֵר בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה. וְאִמְנָם מֵרֵן
הַחֲזוֹ״אזְלַה״ה סָבַר דְּאִין לְנַהוּג כֶּךָ, כִּיּוֹן דְּשִׁינַת הַיּוֹם נַחֲשַׁבַת לְשִׁינַת עֵרָאִי. וּמִנְהַגֵּינוּ שֶׁאִין
מְבָרְכִין לְעוֹלָם עַל שִׁינַת הַיּוֹם, וְלֹא תֵּלִיא בְּזַמֵּן הַשִּׁינָה. וּבְסִפֵּר אֹרְחוֹת רַבִּינוּ (ח״ג עמ' ר״ג)
הִבִּיא בְּשֵׁם מֵרֵן שְׁלִיט״א מִשְׁמִיָּה דְּמֵרֵן הַחֲזוֹ״א, שֶׁהִנְעוּר כָּל הַלִּילָה יִכּוֹל לְלַמּוּד אִף אַחַר עֲמוּד
הַשַּׁחַר, עַד שִׁיזְדַּמֵּן לוֹ מִי שְׁיוּצִיאָנוּ בְּבִרְכּוֹת הַתּוֹרָה. [וְכֵן מוֹבֵא בְּסִי הַלִּיכּוֹת שֶׁלְמָה בְּשֵׁם מֵרֵן
הַגְּרִשׁז״א זְצ״ל. - הֵרַב ש.ב.ג.]

[ו] עוֹד אֵיטָא שֶׁם בְּשֵׁם מֵרֵן שְׁלִיט״א מִשְׁמִיָּה דְּמֵרֵן הַחֲזוֹ״א, דָּאֵם יֵשׁן, וְאִפִּילוּ בְּלִילָה, בְּדַרְךְ
עֵרָאִי עִם בְּגָדָיו, וְאִפִּילוּ רַק מִסְפַּר שְׁעוֹת, אִינוּ צִרִיךְ לְבָרַךְ בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה, אֲלֵא א״כ פִּשְׁט
אֵת בְּגָדָיו, דְּאִזּוֹכֵל אִפִּילוּ אִם יֵשׁן מִעַט בְּלִילָה צִרִיךְ לְבָרַךְ לְאַחַר מִכֵּן בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה. וְהוֹסִיף מֵרֵן

שליט"א דהיינו אפילו הישן במיטתו, כל עוד ומבחינתו השינה ה"ה שינת עראי, אי"צ לברך.

ביטול תורה:

[ז] הרמב"ם כתב בריש הלכות תלמוד תורה, שכל אחד ואחד חייב בת"ת ואפילו בעל יסורים. ונדברתי בזה עם מרן שליט"א, דהנה יש לדקדק אמאי כתב דוקא "בעל יסורים" האם כוונתו לרבנותא, דאף בעל יסורים תמידי חייב בת"ת. או דילמא איפכא, דדוקא בעל יסורים חייב בת"ת, אבל אדם החש בראשו ובגופו במשך זמן קצר, ושוב יחלים ויירפא ע"י מנוחתו, אה"נ דפטור בשעת חוליו הקצר מת"ת. ויסוד הדברים הוא משום, דהנה בת"ת איכא ב' ענינים, הא' - ידיעת התורה. והב' - חיוב לימוד תמידי, מדין "ודברת במ - ולא בדברים בטלים". ומעתה, הנה הנח קמעה מפאת מחלה קצרה וכיוצ"ב, קשה לומר דאיכא חיסרון בידיעת התורה דיליה, כיון דאדרבה ינוח קמעה וישוב לתלמודו ביתר שאת, וגם "ודברת במ ולא בדברים בטלים" לא שייך בו כיון דאינו מתבטל סתם כך אלא עסוק במנוחתו עקב מחלתו. וממילא בשעה זו נפטר מת"ת, ובפרט דלעיתים הוי "ביטולה זהו קיומה" והכשר ת"ת שלאחר מנוחתו והתעסקותו ברפואתו. ומשא"כ בבעל יסורים שחייב בת"ת דכל ימיו בעל יסורים הוא, ומנוחתו לא תסייע ללימודו, וגם סו"ס אם יתבטל לא ידע את התורה, שהרי כל ימיו ביסורים המה.

וענה לי מרן שליט"א בזה"ל: "ממה נפשך, אם הוא יכול ללמוד, שילמד, ואם אינו יכול ללמוד, אז שלא ילמד...".

הכנסת ספר תורה:

[ח] אפשר לערוך הכנסת ספר תורה בריקודים ומחולות וכלי זמר גם בימי ספירת העומר שנוהגים בהם אבילות, ובתנאי שלא ישתתפו בהם אבלים. [וכ"פ מרן הגר"ש אלישיב שליט"א - הרב ש.ב.ג.]

ברכה על הכנסת ספר תורה:

[ט] בענין ברכת 'שהחיינו' וברכת 'הטוב והמטיב' על הכנסת ספר תורה, עיי' מג"א בסו' רכ"ג, ובשו"ת חת"ס או"ח סי' נ"ג. ומרן הגר"ח שליט"א כתב לי דכמדומה שלא נהגו לברך ע"ז ב' ברכות אלו.

ספר תורה קודם גימורו - האם הוא מוקצה:

י] נשאלתי האם שרי להוציא בשבת מארון הקודש ספר תורה, שהונח שם קודם 'הכנסת ספר התורה' והוא עדיין אינו גמור, מפני שהשאירו את השורות האחרונות לצורך טכס 'כתיבת האותיות', כמנהג ישראל. וחכתי בדבר, דלכאורה יש בזה משום 'מוקצה מחמת חסרון כיס', כי התורם אינו רוצה שימשמשו בס"ת קודם הכנסתו, ואולי ג"כ לא דומה לס"ת שנפסל (שהפוסקים התירו לטלטלו בשבת), דשאני ס"ת שנפסל שכבר היה כשר ורק נפסל, לבין ס"ת זה שעדיין לא היה כשר מעולם. (ואמנם האותיות בו כבר כתובות ורק ממלאים אותן בטכס 'כתיבת האותיות').

וכתב לי מרן שליט"א: לכאורה מותר, דלא גרע מחומש הנדפס.

'חובת' ושיננתם לבניך' לדעת הגר"א:

יא] רבינו הגדול הגר"א ז"ל כתב (משלי ג, ג) בקרא ד"חסד ואמת אל יעזבוך", וז"ל: "חסד נקרא מה שאין האדם מחויב ליתן לחבירו וזאת הנתינה היא בתורת חסד, ואמת הוא המשלם גמול לחבירו מפני שעשה לו כן וכו', וכן בין אדם למקום חסד הוא ללמד לאחרים ואמת ללמוד בעצמו, כמו שאמרו חכמינו ז"ל (סוכה מט, ב), "ותורת חסד", וכי יש תורה שאינה של חסד, אלא ללמד לאחרים היא תורה של חסד, שלא ללמד היא אינה של חסד, כי מה שאדם לומד בעצמו הוא מחויב, כי לכך בא לעולם, כמש"א (אבות ב, ח) "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת". אך ללמד הוא חסד", עכ"ל. ומוכח מדבריו דהלימוד לאחרים אינו מגדרי חיוב ת"ת, אלא ממצות חסד היא.

ואכן דברי הגר"א ז"ל עשירים במקום אחר. דהנה כתב השו"ע (יו"ד רמ"ה ב') דמצוה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים, שגם הם נקראים בנינים. וכתב ע"ז הגר"א ז"ל בביאורו וז"ל: "עייין באר הגולה, ואמרו (תמורה טז, א) עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה' מי שעשאו עשיר לזה עושה אותו עני, עני לזה עושה אותו עשיר, ואמרו (סנהדרין צא, ב) כל המונע הלכה [מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו וכו' אפילו עוברין שבמעיי אמו מקללין אותו וכו']".

ובתד"א פכ"ז ד"א הלא פרוס לרעב לחמך ואין רעב אלא הרעב מן דברי תורה ואין לחם אלא דברי תורה, שנאמר הנה ימים באים נאום ה' והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם כו', מכאן אמרו אם יש אדם שהוא מבין בדברי תורה יפרנס מתורתו ג"כ כדי שתרבה חכמתו לו

ומוסיפין לו עליה, וכל העושה כן אינו נמנע מן הטובה, ע"ש בארוכה. ושם באותו הפרק כי תראה ערום וכסיתו כיצד, אלא אם ראית אדם שאין בו דברי תורה הכניסהו לביתך ולמדהו ק"ש ותפלה ולמדהו פסוק אחד בכל יום או הלכה אחת וזרזהו במצוות, לפי שאין ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצוות וכו' כמש"כ ואת ערום ועריה וכו' ובאדר"נ ובגמרא בהרבה מקומות, עכ"ל הגר"א ז"ל.

ורבים ראו כן תמהו אמאי האריך רבנו ז"ל למעניתו בזה, אחר שדרשת "ושננתם לבניך אלו התלמידים" מפורשת היא בספרי, וכפי שהזכיר בעצמו קודם. ואמנם המעיין במקורותיו של הגר"א יראה לנוכח דעניינם כגמ"ח וכצדקה וחסד, ונראה דכן סבר בגדר ללמד תורה לאחרים, וכפירושו בס' משלי.

ומו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לדודי הגרא"ש מאיר, דאה"נ והגר"א ז"ל סבר דמצות לימוד אחרים הנלמדת מ"ושננתם לבניך" הוי רק אסמכתא בעלמא.

זכויות הנפטר בלימוד 'לעילוי נשמה':

יב] הלומד תורה או מקיים מצוה או כל ענין טוב 'לעילוי נשמת הנפטר פלוני', שמעתי ממו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א שגדר הדברים הם שהנפטר זוכה בזה שגרם את הלימוד. דברי הגר"ח שליט"א מאירים סוגיה זו באור חדש ונמצא שכשאנו לומדים את סדרי לימודנו הרגילים ואנו מקדישים אותם לעילוי נשמה או לרפואה, אין בכך תועלת, משום שלא הנפטר והחולה גרמו את הלימוד, איכותו או כמותו, ורק הוספת שעות לימוד נוספות או עיון בעניינים שלא התכוון ללומדם קודם לכן, יהיו לע"נ הנפטר. ואדרבה, הלומד תורה בעיון ובגלל הנפטר לומד דברים קלים יותר, אינו מועיל לנפטר מאומה. אמנם יתכן ולימוד משניות לע"נ נפטר (או אמירת תהילים לחולה, שתהילים הם הדרך לרפואה, כפי שמטין בשם מרן הגרש"ז אורבך זצ"ל) מועילים באופן מיוחד מחמת סגולתם המיוחדת.

תשובות בעניני ס"ת והמסתעף ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

נערך ע"י הרה"ג ר' אברהם חיים שציגל שליט"א ,
ונמסר באדיבות מערכת "אליבא דהלכתא" שע"י ישיבת אהבת שלום י-ם

בעניני הוצאה והכנסה של הס"ת

שאלה: כשיש חתן או ברית האם אומרים אל ארך אפיים, או לא.

תשובה: כמדומה שאומרים, (תשו' בכת"י, לתלמיד).

שאלה: לאיזה צד פותחים הפרוכת, מימין לשמאל, או משמאל לימין, ומנהג בני אדם שיש עושים כך ויש עושים כך, ואיך ההלכה בזה.

תשובה: יש בזה דיעות, (דולה ומשקה, עמוד צ"ד).

[א"ה: הדרשה (סי' תרנ"א ד"ה בתשובה) סובר שפותחין משמאל לימין, (ובשם הפרישה (סי' קכ"ח ס"ק כ"ג ד"ה והכלל) הביאו שאין קפידא) ומרן שליט"א בתשובה לאחד כתב שהעולם אין נוהגים כן, שאין נח כ"כ לעשות כן].

שאלה: פרוכת ארון קודש שכתוב עליה פסוקים, ונוגעת ברצפה מחמת אורכה, האם יש בזה חשש בזיון בזה שנוגע ברצפה.

תשובה: לא, (תשו' לתלמיד, בכת"י).

שאלה: מהו המקור שפתיחת הארון ע"י הבעל הוא סגולה ללידה קלה.

תשובה: בספר עבודת הקודש. (דולה ומשקה עמוד שע"א).

[א"ה: בספר לשכנו תדרשו (ח"א עמוד ע"ז) הביא כן בשם הגר"י עמדין והחיד"א בספר עבודת הקודש סי' ג' אות ד' ע"ש].

שאלה: במקומות שיש ענין לפתוח הארון קודש [כמו בימים נוראים ועוד תפילות], ויש סורגים מאחורי הדלת, והס"ת נראה בחוץ, (דרך החורים), האם צריך גם לפתוח הסורגים, או לא.

תשובה: אין צריך. (תשובה בכת"י לתלמיד).

שאלה: בפתיחת הארון שהמנהג לעמוד האם הוא דוקא בפתיחת הארון לצורך התפלה, או

גם בסתם פתיחת הארון של סידור הס"ת במקומה, וצ"ע.

תשובה: נכון לעמוד, (שאלת רב, עמוד רל"ז).

שאלה: ממתי אומרים בריך שמיה בבית שני, האם משעה שהוציאו הס"ת מארון קודש שבבית ראשון, או מזמן שרואה את הס"ת נכנס לבית שני, ויש נוהגים כך, ויש נוהגים כך, ואיך ההלכה.

תשובה: כשיבואו, (דולה ומשקה עמוד צ"ה).

שאלה: האם צריך להקפיד שהמוציא את הס"ת גם יכניסו, או לא.

תשובה: כן, (תשו' לתלמיד, בכת"י).

[א"ה: וכן מצינו בהרבה מקומות שמקפידים על זה (שהמוציא גם יכניס). וצ"ע שבספר פסקי תשובות (סי' קמ"ז אות ב'), מביא בפשיטות שיכולים לכבד לב' בני אדם אחד שיוציא, ואחד שיכניס, וצ"ע בדבריו].

שאלה: בגמ' בברכות (דף נ"ה ע"א) כתוב שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם, מי שנותנים לו ס"ת לקרות ואינו קורא וכו', ע"כ. ונסתפקו מי שמכבדים אותו בהוצאה והכנסה של הס"ת, האם מותר לסרב, או לא.

תשובה: לא על זה נאמר, ומ"מ אין ראוי לסרב דהוי כמבזה התורה, (גם אני אודך, ח"א עמוד ק"פ).

שאלה: איך ינהוג מי שהפך הסדר, ובמקום ללכת לבימה עם הס"ת "בדרך ימין" (עד הבימה), כמו שנפסק להלכה, הלך בדרך "שמאל", שהיתה בקיצור יותר, האם בחזרה יחזור בדרך הקודמת, שעכשיו היא ימין, או לא.

תשובה: בדרך השניה, (תשו' לתלמיד בכת"י).

[א"ה: היינו שילך לצד השני, והטעם שקי"ל שלא חוזר באותו דרך שהלך פעם אחת, פעם נוספת, וכמו שלמדו זאת מפסוקים.

ומענין לענין, נזכיר עוד דבר אחד, שמנהג העולם שנושאים את הס"ת כשהצד של הכתיבה כלפי העם, אולם מרן שליט"א הביא באורחות רבינו (ח"ג עמוד רי"ד) בשם החזו"א שדעתו איפכא, שצריך שצד הכתיבה יהיה כל הזמן כלפי עצמו, ונשאל מרן שליט"א על זה בספר תשובות הגר"ח (תשו' ע"ח) איך לנהוג בזה, וענה אצלינו נוהגין כהחזו"א].

במנהגי התפילות לפני קריה"ת ואחריו

שאלה: כשאוחז באמצע "הלל", והציבור אוחזים באמירת "ברוך שמה", האם מותר להפסיק לאומרו, או לא.

תשובה: לא, (תשו' לתלמיד, בכת"י).

[א"ה: וכמה ספרים הביאו בשם מרן שליט"א, שבאמצע תפילת "והוא רחום" (של שני וחמישי), מותר להפסיק לתפלת ברוך שמה].

שאלה: חתן שהיה בבית כנסת, (ופטר את המתפללים מתחנון), ויצא לפני קריה"ת, האם אומרים יהי רצון בשני וחמישי, או לא.

תשובה: לא, (תשו' לתלמיד, בכת"י).

שאלה: בצום, שחל לא בשני וחמישי, מדוע אין אומרים אחרי קריאת התורה יהי רצון. [שלאאורה אם אומרים סליחות ק"ו תפילה זן].

תשובה: תקנו רק בב' וה', (תשו' לתלמיד בכת"י).

שאלה: ידוע שיש ב' מנהגים בקריה"ת, מתי מחזירים את הס"ת, ומנהג "אשכנז" שמחזירים מיד אחרי הקריאה, ומנהג "ספרד" שמחזירים אחר אשרי ובא לציון, ושאלו לנוהגים במנהג ספרד ומתפללים בשטיבלך, ואוחזים אחרי הקריאה לפני אשרי ובא לציון, ורוצים בני מנין אחר לקחת הס"ת, האם זכותם לעכב בידם שישאר במנינם עד אחרי שיגמרו אשרי ובא לציון.

תשובה: כרצונם, (תשובה לתלמיד, בכת"י).

שאלה: ממתי אומרים ברוך שמה, האם מזמן פתיחת הארון לפני הוצאת הס"ת, או רק אחר הוצאת הס"ת.

תשובה: אחר שהוציאו. (דולה ומשקה עמוד צ"ה).

[א"ה: הרה"ג ר' יוסף שוב שליט"א ציין בזה (בהגהותיו שם) שכן דעת האגרות משה (או"ח ח"ד סי' ע' ס"ק ט'), ומרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, אולם דעת מרן הגרש"ז אוירבך זצוק"ל שאין נפ"מ ויכול לאומרו גם משעת פתיחת הארון, ובספר אשי ישראל (פל"ח ס"ק ד') הביא כל השיטות בזה ע"ש. ועי' עוד בספר הליכות חיים (עמוד נ"ו) בתשו' מרן שליט"א שם, (ובהגהות שם), והוסיף שם מרן שליט"א, שאחר שהוציאו את הס"ת, ואומרים ברוך שמה, יכולים לסגור הארון קודש, וימשיכו לומר ברוך שמה].

מי אומר גדלו החזן או נושא הס"ת

שאלה: חזן שאין לו כח להחזיק הס"ת, ונותן לאחר להחזיק הס"ת, (להוליכו לבימה), מי אומר גדלו וכו', האם החזן או המחזיק את הס"ת, ומעשה היה שמרן שליט"א היה חזן (ביא"צ), ונתן לאחר להחזיק הס"ת, והאחר אמר גדלו.
תשובה: כך נוהגים אצלינו, (דולה ומשקה, עמוד צ"ה).

האם הציבור גם אומרים גדלו וכו'

שאלה: האם רק הש"ץ אומר "גדלו", או שגם הציבור אומרים אחר הש"ץ, [וכן יש להסתפק לענין "יהללו", האם גם הציבור אומרים, או לא].
תשובה: המנהג לומר, (שאלת רב, עמוד רל"ח).

שאלה: בבית שני, שמוציאים משם הס"ת להניחו בארון קודש שבבית ראשון, אימתי אומרים ובנוחה יאמר, האם משעה שיצא מן בית שני, או כשמגיע למקומו בארון קודש שבבית ראשון.

תשובה: כשיוצא מהחדר, (דולה ומשקה, עמוד צ"ה).

בדיני הולכת הס"ת לבימה

שאלה: האם יש חיוב לנשק הס"ת, או לא, והנפ"מ האם צריך להתקרב בשביל לנשק את הס"ת גם כשיושב רחוק ממקום הילוך הס"ת או לא.

תשובה: אין חייב, (דולה ומשקה, עמוד צ"ד).

[א"ה: עי' רמ"א (סוף סי' קמ"ט) שמלמדים התינוקות שינשקו הס"ת, ע"ש].

שאלה: ראיתי אנשים מנשקים הס"ת על ידי טלית או סידור, [שנוגעין בטלית והסידור בס"ת ומנשקין אותם], האם יש לעשות כן, או לא.

תשובה: אין ראוי, (תשובה לתלמיד בכת"י).

העמידה בפני ס"ת

שאלה: קי"ל שצריך לעמוד בפני ס"ת כמלא עינו, עד שיניחוהו במקומו, ונסתפקו כשהכניסו את הס"ת לתוך הארון קודש, ועדיין לא הניחוהו במקומו, האם צריך לעמוד, או לא.

תשובה: עד שיניחוהו, (תשו' בכת"י לתלמיד).

שאלה: דין עמידה בפני ס"ת, האם הוא מן התורה, או לא.

תשובה: יתכן דאורייתא, (שאלת רב, עמוד רל"ז).

[א"ה: הגמ' אומרת שזהו ק"ו, שאם מפני לומדיה עומדים, בפניה לא כ"ש, ולכאורה לפי"ז הוא דאורייתא, וצ"ע].

שאלה: האם צריך לעמוד בפני ס"ת פסול, או לא.

תשובה: לא, (דולה ומשקה, עמוד צ"ח).

[א"ה: ובספר נזר החיים (עמוד קס"ט), הביא ממרן שליט"א שעפ"ד א"צ לעמוד, אך המנהג לעמוד, והרה"ג ר' יוסף שוב שליט"א כתב (כאן בהגהותיו), ששמע ממרן הגרש"ז אורבך זצוק"ל שצריך לקום].

שאלה: קי"ל שמי שיושב עם ס"ת פטור מלמעמוד בפני ס"ת, (וכן נהג מרן החזו"א זצוק"ל), ונסתפקו איך הדין כשמחזיק ס"ת פסול, אם פטור עי"ז מלעמוד בפני ס"ת כשר, או לא.

תשובה: אם ודאי פסול לא, (דולה ומשקה, עמוד צ"ח).

שאלה: (המשך) מרן שליט"א ענה, שהיושב עם ס"ת פסול אין פוטר מעמידה בפני ס"ת, וצ"ע שבספר גם אני אודך, ענה מרן שליט"א ההפך, שאפי' שהס"ת פסול, מ"מ יש בו קדושה, ופוטר מלעמוד בפני הס"ת הכשר, וצ"ע.

תשובה: אין זה סתירה, שאם אין חומש אחד כשר, אינו ס"ת כלל, אלא כחומשים הנדפסים, אבל אם יש חומש אחד כשר, יש מתירים גם לקרות בו. (תשו' בכת"י לתלמיד).

שאלה: כיצד צריך לנהוג בקריאת התורה, האם לעמוד, [כמנהג הישיבות], או לא, וראינו שמרן שליט"א יושב, האם יש ללמוד שכך ראוי לכתחילה לעשות.

תשובה: עי' מ"ב סי' קמ"ו ס"ק י"ט באיש חלש, (דולה ומשקה דף צח).

[א"ה: השו"ע (סי' קמ"ו סעי' ד') סובר שא"צ לעמוד בקריאת התורה, והרמ"א מביא שיש מחמירים לעמוד, והמ"ב (ס"ק י"ט) כתב בשם הפרי חדש והגר"א, שמעיקר הדין א"צ לעמוד,

(כהשו"ע) וגם השיטה שסוברת לעמוד, הוא שראוי לעמוד, (שצריך לחשוב כאילו מקבל תורה מהר סיני ובהר סיני כולם עמדו), ומסיים המ"ב בשם האחרונים שאיש חלש שקשה לו לעמוד, מותר לכתחילה לשבת, וזהו תשו' מרן שליט"א].

שאלה: מהו המקור לעמוד בסיום חומש, כשאומרים חזק חזק.

תשובה: מנהג, (דולה ומשקה עמוד שע"ז).

שאלה: נתפרסם שמרן שליט"א עומד בקריאת התורה כשקוראים פרשת שמע והיה אם שמוע, מהו המקור למנהג זה.

תשובה: כך ראיתי נוהגים, (תשו' לתלמיד, בכת"י).

שאלה: האם צריכים לעמוד בקריאת עשרת הדברות.

תשובה: הרמב"ם פקפק והפוסקים יישבו המנהג, (דולה ומשקה עמוד שע"ז).

[א"ה: הרמב"ם נמצא בתשו' סי' מ"ו, ועי' באשי ישראל פל"ח ס"ק נ"ה נ"ו נ"ז אריכות בזה ע"ש].

בדיני חלוקת העליות

שאלה: איך צריך לנהוג ביא"צ, במקום שמוכרים עליות, שיש חיוב לקבל עליה ביא"צ, ומחמת כן יש דין על הגבאים לתת לו עליה. (שזהו זכותו לקבל עליה כשיש לו חיוב), אבל במקום שמוכרים עליות, ואם לא יקנה לא יתנו לו עליה, האם חייב לקנות עליה, או לא, וכן צ"ע אם יכול לקנות עליה מכספי מעשר, וצ"ע.

תשובה: יכול לבקש, ויותר אין חייב. מכסף מעשר אסור ליתן. (דולה ומשקה, עמוד צ"ט).

שאלה: יש מגדולי הפוסקים בזמנינו שהורו, שכשיש שבת ויו"ט לפני יא"צ, יכולים לעלות לתורה, או בשבת, או ביו"ט, (וכשיש שנים שיש להם יא"צ בבית כנסת, אחד יעלה בשבת ואחד ביו"ט), מה דעת מרן שליט"א בזה.

תשובה: המנהג בשבת, (תשו' בכת"י לתלמיד).

שאלה: איך הדין כשהגבאי קרא, לוי לוי, וניגש לוי אחד לגבאי ואמר שמו, ולוי אחר ניגש לס"ת ועמד במקום הס"ת, למי יתן הגבאי עליה.

תשובה: למי שקראו, (תשו' בכת"י לתלמיד).

שאלה: האם צריך לתת למוהל עליה, או לא.

תשובה: יש ענין בזה, אבל אין נוהגים כן, (תשו' בע"פ לתלמיד).

שאלה: האם יש דין לתת עליה לתורה לאבי בת כשקורא שם לבתו.

תשובה: נהגו לתת עליה, אבל אין דוחה החיובים שנזכרים בהלכה, (תשו' לתלמיד, בע"פ).

שאלה: האם צריך לתת עליה לראש העיר המתפלל במנין. (מהו דעת תורה בזה).

תשובה: ראש עיר צריך לכבד, ואפי' שכבוד זהו לת"ח, אבל שלא יפגע זהו גם סיבה לכבד, [תשו' בע"פ לתלמיד].

[א"ה: עי' ביה"ל (סי' קל"ו ד"ה בשבת), שמנהג לתת לאורח נכבד, ע"ש].

דין הפסק בין גברא לגברא

שאלה: האם מותר לומר תהלים וקרבנות בין גברא לגברא, או לא.

תשובה: לא, (הליכות חיים תשו' קנ"ד).

שאלה: (המשך) מרן שליט"א פסק שאין לומר תהלים וקרבנות בין גברא לגברא, וצ"ע שהשו"ע מביא דיעות שמותר ללמוד בשעת קריאת התורה, וכ"ש בין גברא לגברא.

תשובה: המ"ב פסק שאין ללמוד בין גברא לגברא רק שאין מוחין ביד המיקל, (הליכות חיים ח"ב תשו' קי"ד).

שאלה: האם מותר לדבר בין שביעי למפטיר, או לא.

תשובה: כן, (תשו' לתלמיד בע"פ).

שאלה: האם מותר לומר מז"ט בין גברא לגברא, או לא, [והעולם נוהגים להקל בזה, האם שפיר עבדי].

תשובה: הוי צורך מצוה, [תשו' בע"פ לתלמיד].

בדין חיוב קריאת התורה על הציבור

שאלה: ציבור שהתפלל בבית האבל, ולא היה ס"ת, האם ילכו לשמוע קריאת התורה במקום אחר. או לא.

תשובה: לכתחילה ילכו, (תשו' בע"פ לתלמיד).

[א"ה: נראה הטעם מכיון שנתפללו בציבור, חל עליהם חיוב קריאת התורה בציבור, אבל מי שהתפלל ביחידות, יתכן שאין חיוב ללכת לשמוע קריאת התורה, אבל יש מעשים ועובדות על החזו"א [ועוד גדולי ישראל], שכן הקפידו גם כשהתפללו ביחידות, [מאיזה טעם], לחזור ולשמוע בציבור קריאת התורה, וצ"ע.

ועוד, ידוע הנידון המפורסם, כשנמצא בציבור, האם כל יחיד יש לו חיוב של שמיעה, או רק מפני כבוד הס"ת צריך לשמוע, ופ"א כתבנו בענין זה תשו' ממרן שליט"א, שאין דין שומע כעונה בכל קריאת התורה, (ודלא כפר' זכור שהיו מדין שומע כעונה), ויש בזה אריכות גדולה].

בדיני הס"ת (כשרותו ופסולותו)

שאלה: מי שקראו לו לתורה, במקום שקורים בס"ת כתב האר"י שהצדיק הפוכה, ולדעת החזו"א פסול, האם יעלה ויברך, או לא.

תשובה: יכול לברך, (זולה ומשקה עמוד צ"ו).

[א"ה: הובא בספרים, שכן פסק החזו"א, והוסיף הטעם שסומכים על הרמב"ם שגם בס"ת פסול קורים בו בציבור, (עי' אורחות רבינו ח"א הוספות ו', ועמוד ל"ח והוספות עמוד י'). ויש עדות שגם מרן החזו"א בעצמו קיבל עליה בס"ת כתב האר"י, ובשאלת רב (עמוד רלט) כתב שמ"מ רק כשכבדוהו יעלה, ולא יקנה כזו עליה, וכמה פעמים מרן החזו"א ומרן הקהלות יעקב שמעו קריאת התורה במנין שהס"ת היה כתב האר"י, ובמעשה איש (ח"ב עמוד ק"ב) כתב שהחזו"א התבטא שתפילין כתב האר"י שמאות אלפי איש מניחים אותם אי אפשר לקרותם תפילין פסולות אבל הורה לתלמידיו להחליפם].

שאלה: ידוע שדעת החזו"א (או"ח סי' ט'), שס"ת בכתב האר"י (שצדיק הפוכה) הוא פסול, [אלא שאלו שכך מנהגם, כלפיהם אין כח בידינו לפסול]. ונסתפקו בבי מדרשא, בבית כנסת שיש רק ס"ת כתב האר"י, האם יקראו בו קריאת התורה, או לא.

תשובה: קורין, וסומכים על הרמב"ם שגם ס"ת פסול קורין בו, (תשו' לתלמיד, בכת"י).

שאלה: (המשך), כתב מרן שליט"א שקורין בס"ת כתב האר"י, מכיון שסומכים על הרמב"ם שגם ס"ת פסול קורין בו, ונתקשו שהמ"ב פוסק שרק "בדיעבד", סומכים על הרמב"ם, כשכבר הוציאו הס"ת, אבל לכתחילה אין מוציאים ס"ת פסול לקרוא בו, ומדוע כאן כתב מרן

שליט"א שקורין בו גם לכתחילה, וצ"ע.

תשובה: מכיון שהוא מחלוקת נחשב בדיעבד, (תשו' לתלמיד, בכת"י).

בדין הגבהת ס"ת

שאלה: מהו המקור למה שנוהגים להראות באצבע על הס"ת, בשעת הגבהת הס"ת.

תשובה: הגר"ח פלאג'י ז"ל, (דולה ומשקה, עמוד צ"ה).

[א"ה: גם בתשו' מרן שליט"א בהליכות חיים, (תשו' קמ"ה) כתב כן, ובהגהות שם כתב שנמצא בספר החיים (סי' ג' אות י'). והרה"ג ר' יוסף שוב שליט"א כתב (כאן בהגהותיו) שמרן הגרש"ז אוירבך זצוק"ל, ומרן הגרי"ש אלישיב שליט"א לא נהגו להראות באצבע].

שאלה: האם מותר לכבד ב' אחים אחד בהגבהה, ואחד בגלילה, או לא.

תשובה: לא מצינו קפידא. (דולה ומשקה, עמוד צ"ט).

ענינים שונים בקריאת התורה

שאלה: מי שעולה לתורה לסיום חומש, האם אומר עם הציבור חזק חזק ונתחזק, או לא.

תשובה: לא יענה, (תשו' לתלמיד בכת"י).

[א"ה: וכן הביאו בשם גדולי הפוסקים שפסקו כן].

שאלה: האם מותר להתמקח במחיר של עליה לתורה, כשכל כוונתו הוא רק כדי להעלות המחיר, שיודע שאחד רוצה לקנותה, ועל ידו יעלה המחיר יותר.

תשובה: אין ראוי לעשות כן, כדאי' בירושלמי, (תשו' בכת"י, לתלמיד).

שאלה: העולה לתורה לזכור, באיזה קריאה יוצא, שהרי צריך לומר מלה במלה עם הש"ץ, ולכאורה בקריאתו לא יוצא שאין הציבור שומעים אותו, וצריך קריאה בעשרה, ובקריאת הש"ץ לכאורה לא יוצא, מכיון שגם קורא בעצמו א"כ לא שומע מהש"ץ, וצ"ע.

תשובה: יוצא מהש"ץ, (תשו' בכת"י, לתלמיד).

שאלה: הפוסקים כתבו שאין הציבור יוצאים בברכות של העולה לתורה. האם לפי"ז יכול

ללמוד בשעת הברכות, ורק יכוין בסוף הברכות לשמוע כדי לענות אמן.

תשובה: נכון, (שאלת רב, עמוד רמ"א).

שאלה: נשים הנמצאות בבית כנסת, האם צריכות לשמוע קריאת התורה, או לא, ונפ"מ אם יכולות אז להתפלל תפילות אחרות.

תשובה: צריכה לשמוע, (הליכות חיים תשו' קנ"ה).

[א"ה: ע"ש במגיה בהליכות חיים שהאריך בביאור תשובה זו, ע"ש].

שאלה: מי שצריך לעשות "שינוי השם" (מאיזה סיבה), כיצד עושים אותו.

תשובה: ע"י מי שברך, (תשו' בכת"י, לתלמיד).

[א"ה: מענין לענין באותו ענין, מי שעשו לאשתו שינוי השם, האם צריך לכתוב כתובה חדשה, מן שליט"א כתב לי שא"צ, ושמעתי שיש פוסקים שפסקו שכן צריך כתובה חדשה].

בדיני קדושת הארון קודש, פרוכת, הדוכן והבימה

שאלה: האם מותר להשתמש "בדוכן" שלפני הארון קודש לצרכים רגילים, כגון לעבור שם, או לשבת שם עם כסא וסטנדר, (ששמה מיוחד לצורך הס"ת וכיו"ב).

תשובה: המנהג להקל, (דולה ומשקה, עמוד ק"ג).

שאלה: האם מותר "להשען" על ארון קודש, או לא.

תשובה: טוב ליזהר, (דולה ומשקה, עמוד ק"ג).

שאלה: האם מותר "להניח מאורר" (גבוה) על ארון קודש, או לא.

תשובה: אין ראוי, (דולה ומשקה, עמוד ק"ד).

שאלה: האם מותר "לגרד ידו" בארון קודש, או לא.

תשובה: אין לעשות כן, (דולה ומשקה עמוד ק"ד).

שאלה: קי"ל במ"ב (קנ"ד ס"ק ל"א), שאסור להניח ספרי קודש בתוך הארון קודש, ונסתפקו האם מותר להניח ספרים מעל הארון קודש, ששמה הקדושה של ארון קודש רק בפנים, ששם מונח הס"ת, אבל בחוץ אין קדושה כלל.

תשובה: נכון, (תשו' דולה ומשקה, עמוד ק"ד).

[א"ה: לכאורה צ"ע שלפי סברא זו גם כל השימושים שלעיל (להשען ולהניח מאורר, ולגרד ידו) יהיה מותר מטעם זה, שמקודש רק בפנים, ולא בחוץ, וצ"ע, (ושמא שימושים שלעיל מבוזים יותר, וצ"ע). ושמא חלוק על גבו מהצדדים, שעל גבו מקום לעצמו, וצדדים לא מקום בפ"ע].

שאלה: (השאלה הקודמת בנוסח נוסף), האם מותר להניח ספרים מעל הארון קודש מלמעלה, או לא.

תשובה: אם נהוג הוי כהתנו, (תשו' לתלמיד, בכת"י).

[א"ה: לכאורה גם כאן צ"ע מתשו' הקודמת, שהתיר רבינו בכל האופנים מטעם שלא נתקדש מבחוץ וצ"ע. והנה בשו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' נ"ז) גם כן התיר הנחת ספרים מעל הארון קודש ע"ש. ומענין לענין באותו ענין, בספר אורחות רבינו (ח"א עמוד ע"ו) הביא, שפ"א אחד הניח את מקלו של מרן הסטייפלר על המעקה שמסביב הדוכן, והורידו מרן הסטיפלר, ומאידך מספר שפ"א הניח מרן הסטיפלר את "כובעו" על המעקה שמסביב הדוכן, וצ"ע, ושמא מקל הוי בזיון יותר].

שאלה: יש נוהגים שמחברים את הפרוכת לדלת הארון קודש, ואז אין פותחים את הפרוכת כלל, רק פותחים את דלת הארון קודש, (וממילא נפתח גם הפרוכת שמחובר לדלת), האם שפיר עבדי, או לא.

תשובה: אין לשנות מנהג ישראל, (תשו' בכת"י לתלמיד).

שאלה: האם אפשר לעשות "הפרוכת" בתוך הארון קודש, שיש מקומות שהארון קודש עשוי מעץ "מעשה אומן" ולא רוצים להסתיר את יופיו, ועושים הפרוכת בתוך הארון קודש, (דוגמא לזה בישיבת פונוביז) האם שפיר דמי למיעבד הכי, או לא.

תשובה: אין בזה איסור, (תשו' בכת"י לתלמיד).

[א"ה: ובספר גנזי הקודש הביא תשו' ממרן שליט"א (תשו' פ"א), שגם כאן אין לשנות מנהג ישראל, ובע"פ הוסיף שם שלא יחוסו על היופי של הארון קודש, שהמנהג של פרוכת בחוץ גם יפה, ע"ש, ובשערי תשובה (סי' קנ"ד ס"ק ה') כתב בשם המחזיק ברכה בשם זרע אמת, שאין לשנות שלא להניח פרוכת מחמת שיסתיר את יופי הארון קודש, וכתב שם הטעם שיש דין הנחת פרוכת מחמת הפסוק והבדילה הפרוכת לכם וכו', אבל אולי לדבריו יוכל להניחה בפנים, וצ"ע].

שאלה: האם עושים צורת "מגן דוד" על הפרוכת, או שאין לעשותו.

תשובה: המנהג לעשות, (בספר גנזי הקודש תשו' פ"ג).

שאלה: כשיש "בימה", ועל זה מכסין כיסוי מבד, ומעל הבד שמים "כיסוי מניילון", מה מתקדש בקדושה של תשמיש לס"ת, שאסור להשתמש בו דברים אחרים.

תשובה: העליונה, (דולה ומשקה עמוד ק"ג)

[א"ה: ועי' במ"ב (סי' קנ"ד ס"ק י') שלפעמים הכסוי העליון זז, ומניחים הס"ת על העץ, ונתקדש מחמת כן, ע"ש, ומובא באורחות רבינו, שמנהג החזו"א והסטיפלר היה להניח כיסוי נוסף מבד, בשעת קריאת התורה, והיו מורידים את זה אחרי קריאת התורה. ומסתמא הטעם שמכיון שרק כיסוי עליון נאסר, ועי"ז שמניחים כיסוי נוסף בשעת קריאת התורה, הוא הכיסוי העליון, ממילא אח"כ כשמורידים אותו, הכיסוי הרגיל של הבימה לא נאסר בשימוש].

שאלה: נסתפקו האם מותר לתלות מטריה (יבשה) על הבימה, או לא.

תשובה: במקום שמניחים שאר דברים, מותר גם זה, (דולה ומשקה עמוד ק"ג).

[א"ה: הכוונה שאם מניחים שאר דברים, הוי לב ב"ד מתנה שיוכלו להניח דברים נוספים, ומותר כל דבר שאינו בזיון, ומטריה יבשה בכללו, ומקור הדברים הוא מדברי התרוה"ד [שהובא בב"י סי' קנ"ד] שמותר להניח ספרי קודש על הבימה, שמאחר שנהגו כן לב ב"ד מתנה עליהם, וסובר מרן שליט"א שגם בשאר דברים אם נהגו להניח הוי לב ב"ד מתנה ומותר, ובספר גנזי הקודש (פ"ה סעיף ט"ו) הביא מכמה פוסקים הסוברים שמשמושים של "חול", צריך להזהר להשתמש בבימה, ע"ש].

שאלה: קי"ל במ"ב (סי' קמ"א ס"ק ד') שלא להשען על מפת הבימה בשעת קריאת התורה, ויש להסתפק באופן שזהו לתועלת הקריאה בתורה האם מותר, כמו שמתיר מרן שליט"א [בספר דוכסוסטוס על ברייתא דמס' ס"ת], להשען על ספר לצורך הלימוד.

תשובה: יתכן שאם צריך מותר, (גנזי הקודש, תשו' צ').

[א"ה: ובעצם "איסור להשען על הבימה", שסתם המ"ב לאיסור, בספר פסקי תשובות הביא שיש מקילים ע"פ הרמ"א (בסי' קנ"ד סעי' ח') שבדבר שקשה להזהר נהגו להקל שלב ב"ד מתנה עליהם ע"ש.

ועוד מביא שם נידון, במה שנהגו "לדפוק על הבימה" לצורך כל הכרזה שרוצים להכריז, (להשתיק הציבור), שאין פשוט כל כך להתיר ע"ש].

היכן הוא לכתחילה מקום ישיבת "הרב" בבית הכנסת

שאלה: היכן הוא יותר נכון לקבוע מקום ישיבת "הרב" בבית כנסת, האם "מימין" הארון קודש, או "משמאלו", שיש נוהגים כך ויש נוהגים כך, ומה דעת מרן שליט"א.

תשובה: לכאורה נכון בשמאל יותר, (תשו' בכת"י לתלמיד).

[א"ה: עיין מ"ב סי' צד סקי"א בסופו שכתב כן עיי"ש טעמו].

בדיני הנהגת כבוד הס"ת וקדושתו

שאלה: בית כנסת שיש להם כתר אחד להניח על הס"ת, והוא עכשיו יום שמוציאים ב' ס"ת, איך ינהגו בהנחת הכתר, האם יניחו על אחד, או לא יניחו כלל, ששמא הוא זלזול לס"ת השני, שלא מניחים עליו. ואת"ל שמניחים על אחד, באיזה עדיף שיניחו האם הראשון שקוראים בו תחילה, או השני.

תשובה: איזה שרוצים, (דולה ומשקה, עמוד צ"ו).

[א"ה: יש לשאול בטעמא דמילתא, מדוע לא נחשב זאת זלזול לספר השני, (ודוגמא לדבר שמרן החזו"א זצ"ל הורה להגאון ר' שמחה קפלן זצוק"ל ראב"ד צפת, שלא יעשו מציבה מכובדת לרב אחד בבית הקברות העתיק של צפת, שע"ז עושה זלזול לשאר הגאונים הקבורים שם שלהם אין כזו מציבה מכובדת).

ויתכן, שכשמכבדים ס"ת, הוא לא על דבר המיוחד שבס"ת זה, אלא על מושג של ס"ת שקיים, וא"כ זהו גם כבוד לכל ס"ת שקיימים].

שאלה: האם מותר לבעל קורא כשמראה מקום הקריאה לעולה לתורה, להראות באצבעו, כשיודע שיגע בקלף במקום הקריאה, או לא.

תשובה: אסור, (דולה ומשקה, עמוד צ"ז).

שאלה: בשו"ע יור"ד (סי' קט"ז סעי' ה') מחמיר שלא להניח בפה מעות, שמא יש עליהן רוק יבש של מוכי שחין, ובש"ך הוסיף טעם, שיד הכל ממשמשת בהם ויש מהם חולין וזוהמתן דביקה בהן, וקשה לאדם כשנותנה בפיו, ע"ש, וקשה מדוע לא חיישינן לכל זה גם בנשיקת הס"ת, שגם שייך טעמים אלו.

תשובה: שומר מצוה לא ידע דבר רע, (גם אני אודך, ח"א עמוד קפ"ג).

[א"ה: ראיתי מביאים, שכן גם ענה מרן הגרש"ז אורבך זצוק"ל].

בדיני ס"ת שנפל

שאלה: מי שרואה ס"ת ות"ח שנפלו על הרצפה, את מי יקדים להרים את הס"ת, או את הת"ח.

תשובה: עי' מכות כ"ב ב', וקידושין ל"ג ב', (תשובה לתלמיד בכת"י).

[א"ה: בסוגיא במכות (כ"ב ב') כתוב אמר רבא כמה טיפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ס"ת, ולא קיימי מקמי גברא רבה, וכו', ומבואר שחיוב כבוד לת"ח יותר מס"ת, (והוא ק"ו מס"ת), ובסוגיא בקידושין (ל"ג ב') כתוב, איבעיא להו מהו לעמוד מפני ס"ת, ר' חלקיה ור' סימון ור' אלעזר אמרי ק"ו, מפני לומדיה עומדים, מפניה לא כ"ש, ומבואר איפכא דדין עמידה בפני תורה, נלמד מדין עמידה בפני ת"ח, א"כ מבואר שיש יותר חיוב לעמוד בפני תורה מלעמוד בפני ת"ח, ולענייננו כשנפלו ס"ת ות"ח, תלוי בב' הסוגיות אלו מה יותר חיוב לכבד, ס"ת או ת"ח, והאריכו בזה הראשונים והאחרונים ביישוב סתירת הסוגיות, עי' בדבריהם, (ומסתמא תלוי שאלה זו בתירוצים השונים). ויש לעיין אם שייך לומר שנכבד הס"ת קודם, מכיון שגם הת"ח חייב בכבוד הס"ת, וצ"ע].

שאלה: מעשה שהיה, שנפל אחד עם הס"ת בידו, על הרצפה, ולא נשמטה הס"ת מידו, ונסתפקו, האם צריך לצום, שלכאורה אין צריך, שלא נקרא שנפל הס"ת מידו. (ודוגמא נוספת יש להסתפק בנפל על הרצפה ותפילין בראשו ונשארו התפילין עדיין עליו, וצ"ע).

תשובה: מסתבר כדבריכם, ומעשה באחד שנפל אחד מהעץ חיים על הרצפה, והשני נשאר בידו והורה החזו"א שאין צריך לצום, (גם אני אודך ח"א עמוד קצ"א בשם מבקשי תורה).

שאלה: כשנפל ס"ת בישיבה, מי צריך לצום, האם כל מי שראה שהס"ת נופל צריך לצום.

תשובה: המנהג שכל שהיו בבית כנסת, (גם אני אודך, ח"א, עמוד קפ"ג).

שאלה: אחד שהניח הס"ת בארון קודש לא בצורה נכונה, ואח"כ פתח אחר את הארון קודש, ונפל הס"ת, מי צריך לצום הראשון, או השני.

תשובה: הפותח, (גם אני אודך ח"א עמוד קפ"ג).

פרטי דיני העולה לתורה

שאלה: העולה לתורה האם צריך ללבוש טלית, או לא.

תשובה: אם המעיל קצר יש ללבוש טלית, (דולה ומשקה עמוד צ"ז).

[א"ה: באורחות רבינו (ח"א עמוד נ'), הביא פסק זה בשם החזו"א, וטעמו שהעולה לתורה צריך "עיטוף", ומעיל ארוך נקרא עיטוף, אבל מעיל קצר לא נקרא עיטוף, ועוד הביא באורחות רבינו (ח"א הוספות עמוד ח'), מעשה שמרן הסטייפלר פ"א בא לבית כנסת לשמוע קריאת התורה, והיה בלי טלית, וכיבדו אותו בעליה, וביקש מאחד טלית, וכאן היה לבוש מעיל ארוך, ובכל זאת ביקש טלית, ושמא הוא ממדת חסידות].

שאלה: קי"ל שחייב העולה לתורה לקרוא עם הש"ץ, ואם אין קורא הוי ברכה לבטלה, ועוד קי"ל שעליה הכי קצרה היא לא פחות מג' פסוקים, וא"כ יש לדון כשעולה לתורה, האם מספיק לקרוא עם הבעל קורא ג' פסוקים, או שצריך לקרוא כל הקריאה עם הבעל קורא.

תשובה: צריך שיקרא כולו, (ספר שיח תפלה עמוד תר"צ).

[א"ה: ובאורחות רבינו הביא שמרן הסטייפלר בזקנותו, (שלא שמע כל כך, ולא ראה כל כך), ביקש מהבעל קורא שיראה לו בפנים ג' פסוקים, שיוכל לקרוא עמו שלא יהיה ברכה לבטלה, אבל יותר לא ביקש, ואמר הטעם שפחות מג' פסוקים הוא ברכה לבטלה. משמע לכאורה שאין חיוב לקרוא עם הבעל קורא יותר מג' פסוקים, ויתכן שלכתחילה צריך לקרוא הכל, כש"כ מרן שליט"א כאן, אבל לעיכובא מעכב רק ג' פסוקים, ודו"ק].

שאלה: גבאי בית כנסת שהוא "כהן", ואין כהן אחר שיעלה, והוא עולה, האם יבקש מאחר שיקראנו בשמו, או יעלה לבד.

תשובה: כמדומה שא"צ, (תשו' בכת"י, לתלמיד).

שאלה: קי"ל שכשיש כהן, אסור לומר לו לצאת חוץ לבית כנסת, שיוכלו לחלק את העליות ליותר אנשים, שזהו עקירת מצוות וקדשתו, אבל נסתפקו כשיש ת"ח וכהן, ומעיקר הדין ת"ח קודם לכהן, (מהלכות וקדשתו), אבל יש תקנה מיוחדת תמיד לתת לכהן קודם, (כמבואר בפוסקים), בכה"ג האם מותר לומר לכהן לצאת החוצה, ויתנו העליה לת"ח, שכאן אין מצוות "וקדשתו".

תשובה: אולי, (תשו' לתלמיד בכת"י).

שאלה: העולה לתורה, ואחר שאמר "ברכו את ה' המבורך", המשיך "ברוך אתה ה'", ושכח לומר "ברוך ה' המבורך וכו', כיצד ימשיך עכשיו לברך.

תשובה: אולי יאמר עתה המבורך, (תשו' בכת"י לתלמיד).

[א"ה: הכוונה שיתכן שיוכל לומר ביחד, "ברוך אתה ה' המבורך לעולם ועד", שתוספת מילת "אתה", לא נחשב משנה ממטבע שטבעו חכמים].

בענייני עליה "בבר מצוה" וברכת ברוך שפטרני

שאלה: כשחל בר מצוה "בשבת", וקיי"ל שיש חיוב של עליה "שבת שלפני בר מצוה", אימתי הוא זמן העליה לתורה שלו, באותו שבת, או שבת לפניה.

תשובה: יש בזה מנהגים, (תשו' בכת"י לתלמיד).

[א"ה: ולענין יארצייט שחל בשבת, אימתי הוא זמן לקבל עליה, שביארצייט רגיל מקבלים "עליה", ושבת קודם יארצייט מקבלים "מפטיר", וכשחל יארצייט בשבת, כתב מרן שליט"א בספר דולה ומשקה (עמוד רפ"ה), שהעיקר לקבל עליה בו ביום, אך יש נוהגים מפטיר, ובשבת שלפניה אין ענין כלל, וכן כתב באורחות רבינו (ח"ד עמוד קכ"ז), שנהגו החזו"א והסטייפלר כשחל יארצייט בשבת, שקיבלו מפטיר בשבת זו, ובשבת לפניה לא עלו כלל].

שאלה: האם ברכת ברוך שפטרני כשנעשה בנו בר מצוה, אומרו רק בשבת, כלשון המ"ב שמחכים עד שקורא בשבת ראשונה, או גם יכול לאומרו "בחול", לאחר הבר מצוה.

תשובה: יכול לומר מיד. (תשו' לתלמיד בכת"י).

[א"ה: וכן הביאו בשם הערוך השולחן, שיכול לאומרו גם בחול, אבל הביא בפסקי תשובות בשם הפוסקים, שרשאי להמתין לכתחילה לשבת].

שאלה: כמה זמן אחר בר מצוה יכול לומר "ברוך שפטרני", שלא נתפרש שיעורו בפוסקים.

תשובה: מה שקודם, (תשו' בכת"י לתלמיד).

[א"ה: ועדיין צ"ע, "בדיעבד", כמה זמן אחר הבר מצוה יכול לאומרו, (ולענין שהחיינו בלידת בת כמה זמן אחר הלידה יכול לאומרו, ענה לי מרן שליט"א, כל זמן שהשמחה קיימת, וצ"ע כאן מהו שיעורו), ועי' בפסקי תשובות אריכות בזה.

עוד שאלתי, האם יכול לומר ברוך שפטרני שלא בפני הבר מצוה, (כשנמצא למשל בחו"ל), וענה לי מרן שליט"א בזה"ל: נכון בפניו, (ומדויק בנוסח הברכה "מענשו של זה", שעומד לפנינו), עוד שאלתי, בדיעבד כשאין לו מנין, האם אומר הברכה ביחידות, (ובלא"ה אומרים בלי שם), וענה מרן שליט"א שלא, ועי' בפסקי תשובות שהביא עוד שיטות בזה, לענין "שלא

בפניו, ולענין "ביחידות" בדיעבד, ע"ש].

שאלה: כידוע אין מקור לזריקת סוכריות בעליה לתורה של בר מצוה, האם צריך לבטל המנהג, או לא.

תשובה: אם אינו מתקלקל מותר, (תשובה בכת"י, לתלמיד).

בדיני הגבהה וגלילה

שאלה: קיי"ל שכשעושה הגבהה, צריך להסתובב לצד "ימין", וצריך לברר, כיצד מסתובב לצד ימין האם לצד ימין שלו, וכמו שקיי"ל שכל פינות שאתה פונה, לימין, או הפוך לשמאלו, כדי שאלו שעומדים לימינו, יראו את הכתב ראשונים, וכלשון שכתבו הפוסקים שמראה הכתב לעומדים בימינו, שזהו ע"י שמסתובב לצד שמאלו תחילה, וצ"ע.

תשובה: ימין עצמו, (תשו' בכת"י לתלמיד).

[א"ה: ביאורו, שעיקר דין "ימין", הוא להסתובב "לימין עצמו", וממילא יוצא שקודם יראו את הכתב העומדים "לשמאלו", ומש"כ הפוסקים "שמראה הכתב תחילה לעומדים בימינו", כתב בספר פסקי תשובות (בשם כמה פוסקים), שזהו במקומות שנהגו להגביה הס"ת עם "הכתב כלפי חוץ", (כמנהג הספרדים), שאז כשמסתובב לימין עצמו רואים, הכתב אלו העומדים לימינו.

ומענין לענין, מביאים (כמה ספרים), שמרן שליט"א מעורר, א. שצריך להקפיד "לכרוע" כשעושים הגבהה (ומסתכלים על הס"ת), ב. שצריך להצביע עם "האצבע", ולומר וזאת התורה, ולא עם "הזרת"].

שאלה: המנהג שבהגבהה אומרים, וזאת התורה אשר שם משה וכו', ולכאורה הא קיי"ל כל פסוקא דלא פסקיה משה לא פסקינן".

תשובה: המג"א מתיר דרך תפילה, עמש"כ בשיח הלכה ברכות י"ב ב', (תשו' הגר"ח שע"ג).

פרטי דינים בחיוב שמיעת קריאת התורה

שאלה: מי שבא לבית כנסת בר"ח, ויש לו רק זמן מועט להיות בבית כנסת, ויש ב' מנינים, שבמנין אחד אוחזים "בהלל", ובמנין שני אוחזים "בקריאת התורה", מה יעדיף יותר, האם

הלל, או קריאת התורה.

תשובה: יתכן דהלל עדיף, וצ"ע, (שיח תפלה, עמוד תרצ"ב).

[א"ה: לכאורה הטעם שקריאת התורה אינו חיוב על היחיד כלל רק חובת הציבור, וכמו שהביא מרן שליט"א באורחות רבינו בשם החזו"א, וכשלא התפלל בציבור אין לו חיוב כלל של קריאת התורה, משא"כ הלל שהוא חובת כל יחיד, ולאומרה בציבור הוא מעלה באמירת הלל כהלכתה, ולכן יקדום לקריאת התורה].

שאלה: מי שנמצא בבית חולים, ליד מיטת חולה, ויש לו אפשרות לעזבו וללכת לבית כנסת "לחצי שעה" (בערך) ויכול להספיק בזמן זה, או תפלת שחרית בציבור, או תפלת מוסף בציבור, או קריאת התורה, מה יעדיף יותר.

תשובה: כרצונו, (תשו' לתלמיד, בכת"י).

[א"ה: מענין לענין, הביא באורחות רבינו [הוספות לח"א עמוד ט'], שמרן שליט"א שאל את החזו"א, אם יכול להתפלל ולשמוע קריאת התורה ביחד, וענה לו שלכתחילה אין לעשות כן, ובדיעבד יצא, ע"ש].

ע"פ בקשת מרן שליט"א אין להורות הלכה למעשה ע"פ התשובות

העברת ספר תורה ממקום למקום לקריאה

מזרינו המרא דאתרא הגרש"ז גרוסמן שליט"א

לכבוד הרה"ג ..... שליט"א

ראש ישיבת.....

שלום וברכה כיאה

בענין השאלה שלכם היום אם מותר להביא ספר תורה מיוחד מבית כנסת בשכונה אחת בעיר אלעד לבית הכנסת אחר ששם לומדים תלמידי הכולל שלכם, ואין לכם ספר תורה לקריאת ויחל בתענית היום, האם מותר לקחת ס"ת מבה"כ אחר כדי לקרוא בו בביהכ"ס שלכם ואח"כ להחזיר את הס"ת באותו היום לקריאה בבה"כ הקבוע של הס"ת, ואמרתם שהיא טירחא גדולה וביטול תורה ללכת לבה"כ אחר כדי לקרוא שם בתורה. וכן יש לדון ולברר האם מותר להביא ס"ת לבית האבל לקרוא שם בתורה [לאבל שחייב לשמוע קריאת התורה, ולשאר המתפללים שם]. ושאלה זו נוגעת גם בימים נוראים, ובשמחת תורה שהרבה עושים מנין נוסף לקריאת התורה במקום אחר אם מותר להביא שם ס"ת, וזה נוגע גם אם מותר להביא ספר תורה לבית החולה כדי לקרוא שם בתורה.

הנה חומר הענין שלא להוציא ס"ת שלא

לצורך ממקום למקום כתב הזוהר בח"א פרשת ויחי דף רכ"ה ובח"ג פרשת אחרי דף ע"א, דאפילו מבית הכנסת לבית הכנסת אסור, וראה מה שהביא בכף החיים סי' קלה' ס"ק עד' ע"ז חומר הענין, ובמעשה רב אות קכ"ט אוסר אף מחדר לחדר וכ"ש לבית אחר, ויש המתירים להוציא מחדר לחדר סמוך, עיין בשו"ת בית שלמה סימן ל"ד, ובשו"ת הר צבי אור"ח סימן ע"א ועוד.

והב"י באו"ח בסוף סימן קל"ה הביא מהמרדכי בסוף פ"ב דר"ה, דבני אדם החבושין בבית האסורים אין מביאים אצלם ספר תורה אפילו ברה"ו ויוהכ"פ, כדאמרין בירושלמי וכו', [ושם נראה עיקר הענין שלא לטלטל את הס"ת לצורך האנשים אלא שהאנשים יבואו לס"ת, ופסק כן להלכה בשו"ע שם סעיף י"ד, וע"ש בד"מ ס"ק י' דחולה שיכול לכוון יביאו עשרה ויתפללו עמו, ואם הוא אדם חשוב בעירו מביאים לו ספר תורה בביתו ויקראו עשרה אנשים שמתפללים עמו, ומשמע דלאדם חשוב אע"פ שאינו חולה וחולה שאינו אדם חשוב, מותר להביא לו ספר תורה וכו', וכתב מהר"ם פדווא בתשובה סימן פ"ה, הא דאסור להביאה בשעת קריאה לבד, אבל

מבית הכנסת, אבל בפחות מג' פעמים טילטולה הוא לצורך ארעי, ויש בזיון אף אם הביאהו מקודם וכו' ע"ש, ולכאורה כונתו להוסיף על מש"כ בשו"ע להביא את הס"ת ליום או יומיים, והוסיף דצריך גם לקרוא בס"ת ג' פעמים, אבל בקריאה ג"פ באותו יום בלבד צ"ב אם מועיל, דעדיין אין בזה משום קביעות, [וצ"ב הלשון יום או יומיים, דאם מועיל להביא ס"ת על יום כ"ש על יומיים, ואפשר דתלוי בצורת המקום, אם זה מקום ארעי צריך להביא את הס"ת ליומיים ובמקום קבוע וארון קודש קבוע וכיו"ב די להביאה ליום אחד], ולא מצאנו מקור לדברי הערה"ש דצריך לקרוא בפועל גם שלוש פעמים, ובפשטות די שיהיה שם יום או יומיים גם בלי קריאה, והעולם נוהג להחמיר כדברי הערה"ש, עיין מש"כ בזה.

והנה כ"ז דנו להביא ס"ת מבית כנסת לבית הסוהר וכיו"ב, אבל מותר להביא מבית כנסת לבית כנסת אחר כשיש שם עשרה מתפללים לצורך קריאת התורה, ורק לצורך יחיד אסור להביא הס"ת, דהבה"ל בד"ה אין מביאין הקשה על המרדכי שמקורו הוא מהירושלמי (פ"ו דיומא ה"א), שאמר הלון אצל התורה ולא להוליך את הס"ת אילך, דבירושלמי מיירי כשאפשר לילך למקום שהס"ת מונח שם ולכן הוא זילזול כשמוליכים את הס"ת אצלם, משא"כ ביושבי בית הסוהר שהם אנוסים ורוצים לקיים מצות קה"ת למה לא נביא אליהם, מאי זילתא הוא לס"ת כשבני אדם מהדרין אחריה לקרות בה, שהרי אינם

להכין לו יום או יומיים ארון או תיבה בביתו שפיר דמי, וכ"כ ברמ"א שם דאם מכינים לו ספר תורה יום או יומיים קודם מותר, ואם הוא אדם חשוב בכל ענין שרי, ועיין במ"ב שם ס"ק מ"ז שביאר דהטעם שאין להוליך ס"ת ממקום למקום, משום שהוא זילזול לס"ת להוליכה אל האנשים שצריכים לה כי כבודה שילכו אנשים אליה, [ועיין בבה"ל שכתב דדוקא שאין שם עשרה, אבל כשיש שם עשרה חבושים מותר],

וע"ש במ"ב ס"ק מ"ט שכתב שהאחרונים הסכימו דה"ה אם הכין מקום לס"ת באותו היום עצמו שיהיה מונח שם יום או יומיים שפיר דמי, ובלבד שיניחה שם במקום שהכין קודם זמן הקריאה, דאם קבעו ליום או יומיים שעושה לו מקום קבוע אין ניכר שהביאה לצורך קריאה בלבד אלא שקבע דירתה בכאן לאותו זמן ומותר. וכ"כ המג"א בס"ק כ"ב דאפילו מביא את הס"ת ביום הקריאה עצמו מותר ע"ש. ולכאורה לפי"ז ההיתר הקובע בזה הוא כמה זמן הס"ת נמצא שם ולא מספר הפעמים שקורא בה, וגם אם קורא בס"ת באותו יום כמה פעמים בכמה מנינים [כמו בשמחת תורה וכיו"ב] בזה אחר זה, יהיה אסור להביא ס"ת עבור זה, דיסוד הדבר הוא שלא יהיה ניכר דהביאו את הס"ת לצורך הקריאה בלבד.

ובערה"ש ס"ק ל"ב כתב דהמנהג לדקדק שיקראו שם בספר תורה ג' פעמים, דזה מיקרי כקביעות, ואין בזיון בזה שטלטלה

מתפלל בביתו, ולפי"ז אין ראייה מכאן לגבי הבאת ס"ת לבית האבל, אבל בשו"ע וכן כתב הטור והב"י הביא בשם הראב"ד להדיא וכל העם מתפללים בבית האבל, וכ"כ הב"ח. ובכה"ח ס"ק ע"ג חולקים על דעת הבה"ל וסוברים דגם כשיש עשרה אנשים שצריכים לקרוא שם, אין היתר להביא להם ס"ת רק לקריאה, ומתירים רק באופן שכתב הרמ"א ע"ש.

עוד כתבנו דלכאורה נראה דמש"כ הבה"ל דזה רק בעשרה אנשים הנמצאים בבית הסוהר שאינם יכולים ללכת למקום שיש ס"ת ויש עליהם חיוב קריאה לכן אפשר להביא להם ס"ת לקריאה, אבל במקום שאנשים יכולים ללכת למקום שנמצא הס"ת לכאורה אין היתר להביא להם אפי' שיש עשרה אנשים, כמו שמצאנו לגבי קריאת התורה בבית האבל, דכתבו הטור, הב"י והב"ח ופסק כן בשו"ע יור"ד (סי' שד"מ סעי' י"ח) לגבי חכם או אב"ד ונשיא שמתו כל בני העיר מתפללים בבית האבל בין בחול בין בשבת, חוץ מקריאת התורה בשבת ושני וחמישי שקורין בבית הכנסת, ונראה מכאן דאין להביא ס"ת לבית האבל, אפילו בחכם שמת ואפילו שקורין שם בתורה ג' פעמים ג"כ אין מביאים שם ס"ת, וצ"ב מאי שנא ממש"כ הבה"ל דאם יש עשרה אנשים בבית הסוהר כן מביאים להם ס"ת, ומדוע באבל אין מביאים ס"ת אפילו לעשרה.

וצ"ל דכיון שהציבור יכולים ללכת למקום

יכולים ללכת אליה, והביא שהפר"ח תמה כן, וכן דעת האו"ז דמותר להביא לחולה ס"ת לקרות בו משום שהוא אנוס וכו'.

וכתב בבה"ל שם ולדינא נראה דאפילו למרדכי דאוסר אפילו באנוס אינו מיירי כ"א ביחידים החבושים ורוצים להכניף שם (לאסוף שם) לקה"ת בזה אוסר, ומהטעם דמן הדין י"ל דאין חל על יחיד מצות קריאת התורה בזמן שאינו יכול לילך לביהמ"ד, אבל כשיש שם עשרה כיון דכבר חל עליהם חובת קריאה והם אינם יכולים לצאת משם ולילך אחריה, [משמע דללכת במיוחד עם הס"ת למקום אחר יש בזה משום זילותא ויהיה אסור, וראה לקמן דיש חילוק אם האנשים יכולים ללכת לס"ת או לא], גם המרדכי מודה דצריך להם ס"ת לקרות בה, ומצאתי בא"ר וכו', כנלע"ד לדינא, ולכאורה נראה מכאן דזה רק באנשים החבושים בבית הסוהר שאינם יכולים ללכת לס"ת מותר להביא להם ס"ת, אבל אנשים שיכולים ללכת למקום הספר תורה אין היתר להביא את הס"ת אליהם, דהרי באבל שיש שם עשרה נפסק דאין מביאים להם ס"ת, כמבואר ביור"ד סימן שד"מ סעיף י"ח, אם האבלים אינם יכולים לצאת לבה"כ, [ולא מבואר הדין של האבלים אם הולכים לבה"כ לשמוע קריאת התורה אי פטורים, וכתב שם רק לענין העם, אבל בטור וב"י והב"ח כתבו שהאבל עצמו אינו הולך לבית הכנסת ע"ש], אבל ברש"י שם דף כ"ג א' ד"ה וקורין כתב, וקורין שבעה דאין מתפללים יחד בבה"כ אלא כל אחד ואחד

להביא לחולה, ועדיין צ"ב מדוע לא הוסיף
דין זה].

העולה מכאן דבאנוס שאינו יכול ללכת
לבית הכנסת נחלקו הב"י והרמ"א אם מותר
להביא להם ס"ת, דהב"י מחמיר והרמ"א
מיקל בזה, אבל כשאינו אנוס לכו"ע אין היתר
להביא להם ס"ת לקרוא. ועיין במור וקציעה
ליעבץ (סי' קל"ה) שכתב: ומכאן שלא יפה
עושים מה שנוהגים בק"ק אה"ו שהאבל ר"ל
מוציא ס"ת מבית הכנסת ומעמידו בביתו בז'
ימי אבלות לקרא בו, דודאי לא שפיר עבדי,
ונפק מזה מכשולות שאין נוהגים בו כבוד
ומורא כראוי וכו', ויש לתמוה על מי שבידו
למחות ואינו מוחה ונתעלמה מהם הלכה
ערוכה ביו"ד סוף סי' שד"מ שאפילו בבית
אב"ד ונשיא שמת, אע"פ שהציבור חייבים
להתפלל שם לכבודו אין רשאים להביא
ס"ת לשם אלא נכנסים לבית הכנסת. ויש
ללמוד מכאן שלשה דברים: א) דלהביא
ס"ת לשבעה ימים נחשב כמו עראי. ב) וש"מ
דלא חיישינן לטירחא דציבורא בכהאי גוונא
שיצטרכו ללכת אח"כ לשמוע קריה"ת בבית
הכנסת. ג) וראוי להחמיר בדבר, [ונראה עוד
דגם בבית אב"ד ונשיא אין זה נחשב כצורך
של אדם חשוב, וראה לקמן מש"כ מהרמ"א],
וע"ש שהביא שהזהר מחמיר בהוצאת ס"ת
אפילו מבית הכנסת לבית הכנסת.

וכתב הערה"ש ביו"ד (סימן שד"מ אות
י"א) לגבי נשיא שמת ומתפללים בביתם כל
ז' ימים וז"ל: אפילו אם יש גם ס"ת בבית

של ס"ת, [אפילו שהאבל עצמו אינו יוצא
לבית הכנסת לקריאת התורה, עיין ביו"ד
סימן שצ"ג סעיף ג' שיש בזה מחלוקת הב"י
והרמ"א אם האבל יוצא לבית הכנסת לקריאת
התורה], כמש"כ במסכת מועד קטן (דף כב:)
והביאו הטור והב"י דבני העיר נכנסים לבית
הכנסת לקרא בתורה, ואין היתר להביא להם
ס"ת, ויש חילוק בין להביא ס"ת לבית סוהר
בשביל עשרה אנשים שמותר, כיון שאין להם
עצה אחרת, לבין הבאת ס"ת לעשרה אנשים
לבית האבל שאסור כיון שהם יכולים ללכת
למקום הס"ת.

וכתב המ"ב (ס"ק מ"ו) דה"ה לחולה אין
להביא לו ס"ת, [בגלל שהוא יחיד, אבל
לחולים רבים לכאורה יהיה מותר להביא להם
ס"ת]. וכתב המ"ב ויש חולקים בכל זה כיון
דאנוסים הם, ובפרשת זכור שהוא דאורייתא
ודאי יש להקל וכו', וכתב בשעה"צ (ס"ק מ"ב)
דהיש חולקים הם מה שהובא בד"מ (ס"ק י')
בשם או"ז דמיקל לחולה, והובא במג"א, והוא
הדין לחבושים בבית הסוהר וג"כ אנוסים וכו',
[וצ"ע מדוע לא הוסיף הרמ"א על השו"ע
שחולה ובית הסוהר שהם אנוסים מותר
להביא להם ס"ת כמש"כ בד"מ לגבי חולה,
והביא רק שאר הדברים שכתב בד"מ שאם
הכין יום או יומיים קודם או לאדם חשוב
מותר להביא ס"ת. ונראה לכאורה דהרמ"א
לא הכריע בזה דחולה לבד מביאים לפניו
ס"ת, או שו"ל דהרמ"א התיר רק בחולה ולא
בבית הסוהר, וכיוון שבשו"ע כתב רק דין בית
הסוהר לא הוסיף הרמ"א את הדין שמותר

הס"ת לכבודו, כגון בהבאת הס"ת ביו"כ שזה כבודה של תורה לקרות מתוכה ברב עם, [אמנם לשון הגמרא הוא כדי להראות חזותו לרבים, והוא ענין של לרומם ולעודד המצוה של זה קלי ואנוהו, ואפשר שזהו לצורך מצוה ואין ראייה מכאן לשאר המקומות, ואין הכרח לחלק מהיכן מוציאים את הס"ת, אלא לאיזה צורך מוציאים את הס"ת אם לצורך הידור וכיבוד המצוה, או לצורך קריאה של האדם], ומביאו מביתו לביהכ"נ, וזה מותר, וכן מותר להקיף בה לשמחת תורה, אבל מבית הכנסת ששם הוא מקום כבודו אסור להוציאו לכבוד בשר ודם אפילו לקרות בתוכו אם אינו בקבע, ומכאן לא יפה עושים להוציא ס"ת לכבוד אבל וכו', והיינו דחילק היעב"ץ מהיכן מוציאים את הס"ת, אם מוציאים אותו מביתו מותר להוציאו לצורך מצוה, אבל אסור ממקום משכן הקבוע בבית הכנסת, והביאור בזה דעיקר הזילזול אינו טילטול הס"ת עצמו אם מביאו לצורך קריאה, אלא הזילזול הוא ההוצאה ממקומו הקבוע בבית הכנסת.

אמנם לכאורה אין הכרח למש"כ היעב"ץ שיש חילוק אם מוציא ממקום של יחיד או של בית הכנסת, [מלבד שקשה קצת לומר שעיקר האיסור הוא משום ההוצאה ממקומו, ופשטות הפוסקים נראה שעצם טילטול הס"ת בחינם הוא האיסור], דיש לחלק בין הבאת ס"ת לבית המקדש שזה לכבוד המקדש להבאה לבית. ואפשר עוד בלי הטעם הקודם, דשם זה לבית המקדש שהוא מקום קדוש של הציבור, משא"כ לבית

הנשיא קורין בבית הכנסת כדי שלא לבטל הבית הכנסת לגמרי, והיינו שזה ענין אחר שזה תקנה מיוחדת בנשיא שכולם מתפללים בביתו ותיקנו שילכו לבית הכנסת לקריאת התורה כדי שלא יתבטל בית הכנסת לגמרי, לכן אפילו שיש שם ס"ת [שמסתמא בבית הנשיא והחכם היה בזמנם ס"ת בבית] אין קורין בו, אבל באבל פרטי שלא יתבטל בגללו התפילה בבית הכנסת, אפשר דקורין בתורה אם יש שם ס"ת, ואפשר דאף מביאין לשם ס"ת, והנה אף שפשטות לשון הפוסקים נראה כן, הוא חידוש גדול.

ומכל הפוסקים נראה שלא חילקו בין נשיא לבין כל האבלים, וכן אנשים פשוטים שהם יכולים לקרוא בס"ת בבית האבל, וכן נראה במור וקציעה כאן. והרבה פוסקים למדו מכאן לגבי הבאת ס"ת לבית האבל, (עיין בברכ"י סימן תרפ"ד ובכה"ח קל"ה ס"ק ע"ה, ועוד), ולפי דבריו לא דנו כאן כלל בענין הבאת ס"ת לבית האבל, ואין ראייה כלל שהבי"א אוסר להביא ס"ת לבית האבל, וצ"ע.

ובמור וקציעה שם כתב דלכאורה מהגמ' במסכת יומא (דף ע.) יש ראייה דמותר להביא ס"ת לקריאה, דאיתא שם דאחר שקורא הכהן הגדול ביום כיפור בס"ת, כל אחד מביא ס"ת מביתו וקורא בו להראות חזותו לרבים, ופי' רש"י להראות נוי של ס"ת ותפארת בעליה שטרך להתנאות במצוה, שנאמר זה קלי ואנוהו, ומשמע דמותר להביא ס"ת למקום אחר, וכתב שם לחלק בין היכא שמוציא את

פרטי אפשר שאסור.

ואולי יש לחלק עוד, דבבית המקדש לא הביאו לצורך קריאה, אלא לכבוד המצוה של ס"ת, ולכן התירו להביא לבית המקדש ביוהכ"פ, ולא בגלל שמביאו ממקום של יחיד, אבל בלי טעם זה אסור להביא גם ממקום של יחיד. עוד י"ל, על פי מש"כ בכה"ח ס"ק ע"ח בשם פתח הדביר אות י', דהאנשים ההולכים בדרכים ומוליכים עמם ס"ת בתיק שלו וקורין בו בעשרה, אם מעיקרא נכתב הס"ת על תנאי זה ליכא איסור, וא"כ אפשר דהס"ת שבבית הרי זה נכתב לכתחילה ע"מ להביאו לבית המקדש בחג, כיון שהיו רגילים בכך, ולכן מותר להביאו לבית המקדש, ואין מכאן ראייה שמותר להביא ס"ת כ"פ של יחיד. עוד הביא בכה"ח ס"ק פ"ב משו"ת פני אהרן סימן י"ד דאם יש לאחד ס"ת שאין קורין בה אין לחוש כלל ויכולים להביאה אצלם ביום הקריאה, דדוקא כשהס"ת בבית הכנסת אחר שקורין בה אין זה כבודה להביאה, אבל היכא שמביאים אותה ממקום שהיא שכולה וגלמודה אנו מביאים אותה כדי לשמחה והיא מתעלית בזה. אמנם מדברי הפוסקים שלא הזכירו כלל העצה להביא לבית האבל ס"ת של יחיד, [וגם לא כתבו שכשמביאים ליום או יומיים ראוי להביא לכתחילה ס"ת של יחיד], נראה שלא חילקו בזה.

סיכום עיקרי הדינים:

(א) אין לטלטל ס"ת ממקומו שלא לצורך

אף למקום קרוב, [אבל לצורך ס"ת עצמו כגון להגיה ולתקן הס"ת מותר, עיין בכה"ח שם ס"ק ע"ט], ואין להוציא ס"ת ממקום למקום, לבית כנסת או לבית פרטי, כגון לבית האבל או לבית של חולה וכדו', רק באופנים שיבוארו לקמן.

(ב) היעב"ץ חידש דמה שאסור להביא ס"ת למקום אחר והוא ס"ת הנמצא בבית הכנסת במקום קבוע, אבל מותר להביא ס"ת מבית פרטי למקום אחר, וכתבנו דמהפוסקים אין משמע כן, [ואפשר לצרפו כשיש עוד טעמים להיתר], ובכה"ח (ס"ק ע"ח) הביא מספר פתח הדביר דס"ת שנכתב לכתחילה על תנאי שאפשר לקחתו בתיק שלו לקרוא כשהאדם בדרך, מותר לקחתו, ע"ש, ולכאורה ה"ה ס"ת שכתבו במיוחד להשאלה לכל מיני מקומות יהיה מותר להביאו. [ולפי"ז אין ראייה מכאן ליעב"ץ שמותר להביא ס"ת מבית פרטי ממה שהביאו ס"ת ביוה"כ לבית המקדש, דאפשר דכיוון שהיו רגילים להביא ס"ת לביהמ"ק הרי זה כהתנו ע"ז קודם, משא"כ סתם ס"ת אין להביא, ודו"ק].

(ג) אין להביא את הס"ת למקום אחר גם כשהוא בתוך ארון הקודש, (אג"מ יור"ד ח"ב סי' צ"א).

גם להוליך את הס"ת בלווי עשרה אנשים אין להתיר, כיוון דהקפידה היא שלא להוציא את הס"ת לצורך האנשים אלא שהאנשים יבואו לס"ת, ואין מוסיף בזה מה שמלווים אותה עשרה אנשים, ובכה"ח (ס"ק ע"ד)

במעשה רב שאסור לטלטל את הס"ת גם מחדר לחדר הסמוך באותו בית, אבל הרבה אחרונים מתירים לטלטל לחדר הסמוך אם נכנסים מיד לחדר השני ואין מקום פנוי בין החדרים, עיין באשל אברהם כאן, ובשו"ת בית שערים או"ח סי' מ"ח, ועיין בספר דרכי חיים אות ד' ועוד. אבל אם עוברים דרך חצר מבית הכנסת לשני יש לדון אם אפשר להקל להעביר, ומשום טירחא דציבורא לבד אין להביא ס"ת ממקום למקום.

(ו) והערה"ש כתב דהמנהג לדקדק שיקראו שם בספר תורה שלש פעמים דזה מיקרי כקביעות ואין ביזיון במה שיטלטלוה מבית הכנסת, אבל בפחות מג' פעמים יש ביזיון בטילטול לצורך עראי, וכן נוהגים כיום בהרבה מקומות. אמנם בפוסקים הקודמים לא הזכירו הדבר שצריך לקרוא בו ג' פעמים, ובפרט שהרמ"א פסק שדי להביא את הס"ת ליום או יומיים וא"צ לקרוא דוקא ג' פעמים, ועיין בהגהות שערי רחמים על ספר שערי אפרים שכותב שאין לזה מקור, ובשו"ת רבבות אפריים (ח"ג סי' צ"ה) הביא מהגר"מ פינשטיין זצ"ל שראוי לעשות כן משום כבוד התורה.

(ז) אמנם נראה דאף שיש מקום להחמיר להצריך לכתחילה שלוש קריאות, אבל אין להקל בזה בלי שיניח את הס"ת במקום מכובד בדרך קביעות, ואין מועיל רק מה שקורא ג' פעמים בס"ת. ולהביא ס"ת מביהכ"נ לביהכ"נ אחר שאין להם ס"ת או

כתב שיש נוהגין להקל ולהביא מבית הכנסת לבית הכנסת ע"י עשרה אנשים, אך צריך עיון אם אפשר להקל. עוד הביא שם (בס"ק ע"ח) דאם כל האנשים שרוצים להביא להם הס"ת יבואו לבית הכנסת לקחת הס"ת וילכו אחרי הס"ת עד הבית שלהם, דאז אין התורה הולכת אחריהם אלא הם הולכים לתורה יש להקל, ע"ש.

(ד) להביא ס"ת עבור עשרה אנשים שאינם יכולים ללכת למקום שיש ס"ת, כתב הבה"ל דמותר להביא להם ס"ת אפילו לקריאה חד פעמית, אבל עבור אדם אחד או שנים אין להביא ס"ת אף לחולה וכד' שבלי זה לא יוכל לשמוע קריאת התורה, [מלבד לאדם חשוב גדול בתורה מתיר הרמ"א להביא לו ס"ת, וכתב במ"ב (ס"ק נ') דיש אומרים דאדם חשוב מותר רק אם הוא גם אנוס, וטוב שיכין לו מקום כמבואר לקמן]. ובקיצור שו"ע ובכה"ח חולקים על הבה"ל וסוברים דגם לעשרה אנשים אין היתר להביא להם ס"ת לקריאה חד פעמית, ונראה דגם לבה"ל דוקא כשאינם יכולים ללכת למקום הס"ת מותר להביא להם ס"ת, אבל אם הם יכולים ללכת למקום הס"ת אלא שממהרים וכד', אין היתר להביא להם ס"ת לקריאה של פעם אחת, [אלא באופן שיבואר לקמן] [אולי כשרוצים לעשות מנין בכולל וכיו"ב שילמדו שם יש להקל].

(ה) להעביר ס"ת מחדר לחדר בביהכ"נ עצמו או בחדר הסמוך לביהכ"נ, דעת הגר"א

נשאלתי מכולל שרצו ללמוד בליל שבועות כל הלילה ולהתפלל שם בבוקר וצריך להביא שם ס"ת, ונראה דבאופן כזה של צורך לימוד וכו', אם יביאו להניח את הס"ת לכמה ימים אפשר להקל, ולצורך שמחת חתן וכלה שעושים עליה לתורה או שבע ברכות, עיין בשו"ת אג"מ ח"א סימן ל"ד דחתן דומה למלך ובצירוף כבוד הציבור התיר.

מסיבה אחרת, שיש כמה סיבות לצרף להקל, אין להחמיר לקרוא דוקא ג' פעמים ודי אם מניחים הס"ת בארון ליום או יומיים כמש"כ הרמ"א. ומה שקורין בס"ת ג' פעמים באותו יום, כגון שקורין בשלוש מנינים שעושים בזה אחר זה וסכדו, אעפ"כ אין בזה היתר ואין להקל להביא הס"ת רק אם מניחו ליום יומיים כדברי הרמ"א.

איתא בחז"ל הכל תלוי במזל אפילו ס"ת שבהיכל.

וביאר בזה המהר"ם שי"ף בדרכו הקצרה, דהנה בעירובין סד: איתא דהמוצא מציאה [נרוצה לקנות בזה דבר מה אשר יתקיים אצלו, שכן מידי שבא לו לאדם בלא יגיעה אי"ז מתקיים בידו. רש"י.] יקנה בזה ספר תורה.

ומעתה י"ל דזה כוונת מאמרם ז"ל, 'דאפילו ס"ת שבהיכל' - האם יקנוהו או לא, 'תלוי במזל' - היינו אם מאן דהו יתמזל מזלו וימצא מציאה ואז יקנה ס"ת כאמור בעירובין.

(פנינים נחמדים למהר"ם שי"ף, מובא בסוף חידושויו בחולין)

מחליף בקריאה או חפץ של מצוה, האם יחזור ויברך

מזרינו הגאון רבי טוביה בלוי שליט"א רב השמונה והאיזור

לאכול עוד צריך לחזור ולברך, דהברכה חלה על מה שנטל בידו, והשאר נפטר דרך גררא, הכא נמי לגבי קריאת התורה תלוי בדיעות הנ"ל.

והנה השו"ע לגבי ברכת הנהנין (סימן ר"ו ס"ו) כתב דחוזר ומברך, ואף שהיה בדעתו לאכול עוד, והרמ"א שם פליג דא"צ לחזור ולברך, אם היה בדעתו לאכול עוד. והב"י כאן כתב, דלפי מה שפסק בסימן ר"ו לגבי ברכת הנהנין שחוזר ומברך ה"נ כאן, וכן פסק בשו"ע כאן (סעיף ג') י"א שא"צ לברך וי"א שצריך לברך והיינו דנוקט שצריך לברך, ולפ"ז לדידן דקיי"ל כהרמ"א שם בסימן ר"ו שבברכת הנהנין א"צ לחזור ולברך, ה"ה כאן,

אבל הט"ז כתב דלפי מה דקיי"ל שם שחוזר ומברך ה"נ כאן. ובפשוטו תמוה הא הרמ"א בברכת הנהנין פוסק שא"צ לחזור ולברך. והנראה לומר, דהט"ז סובר דכאן לכו"ע צריך לחזור ולברך, שהרי ודאי לא היה בדעתו אלא על הפרשה שהראו לו ולא על שאר פרשיות, ובכה"ג גם בברכת הנהנין אם לא היה בדעתו לאכול עוד לכו"ע חוזר ומברך, ודלא כמו שכתב בב"י שבס"ת מסתמא דעתו על כל הפרשיות, ובזה יובן מש"כ המ"ב

שאלה: דבר מצוי בקריאת התורה שהבעל קורא טעה והראה לעולה מקום הקריאה, ולאחר הברכה התברר שצריך לקרות במקום אחר, האם חוזר ומברך.

הנה יסוד שאלה זו - היא, האם כשמחליף את "חפץ של המצוה" כמו במקרה כזה שבירך על פרשה אחת ועובר לפרשה אחרת, האם צריך לברך שוב, וכן כשנמצא טעות בס"ת ומחליף ס"ת, ושאלה זו מצויה ג"כ במחליף מזוזה, וכן בירך על תפילין ואח"כ רואה שיש בעיה בתפילין ולוקח תפילין אחרים, האם חוזר ומברך.

א. הב"י בסימן ק"מ כתב, שהאבודרהם מביא מעשה שהיה בר"ח טבת שצריך לקרוא של ר"ח ואח"כ של חנוכה, וטעה והראה לעולה של חנוכה, ולאחר הברכה נזכרו שצריך להקדים את של ר"ח, וגללו הס"ת לר"ח, והיה שם ויכוח האם צריך לחזור ולברך. והביא שם שנידון זה תלוי במחלוקת הפוסקים לגבי ברכת הנהנין אם בירך על פרי ונפל ולקח פרי אחר, אם חוזר ומברך, דיש אומרים שאם היה בדעתו לאכול עוד פירות א"צ לחזור ולברך כיון שהברכה חלה על כל הפירות, וי"א דאפילו כשהיה בדעתו

שהוא היה המוהל, וחזר הבעל קורא לנשא ואמרו שצריך לחזור ולברך, והרב ב"י שתק והסכים לזה עיי"ש, והרי שם ידעו שצריך לקרוא פרשת נשא, הרי חזינו שלא חילקו בזה וצ"ע.

ג. הנה השו"ע (בס"ג) כתב בין התחיל לקרות או לא התחיל, והיינו דגם בהתחיל צריך לחזור ולברך, והמג"א (סק"ד) תמה על זה, דדווקא אם עדיין לא התחיל, אבל אם התחיל לקרות בפרשה ההיא, ואח"כ נזכרו, אי"צ לחזור ולברך, דזה דומה למי שנתן עיניו בפרי אחד לאכול, ובטעות לקח פרי אחר ובירך ואכל ממנו, שא"צ לברך על הפרי שהיה בדעתו לברך מתחילה, והכי נמי כאן - היה דעתו על פרשה אחת ובטעות בירך על פרשה אחרת, כיון שהתחיל לקרוא במה שטעה חלה הברכה וא"צ לברך על הפרשה שצריך לקרות. ודבריו תמוהים לכאורה, דוכי קיים מצות קריאת התורה בפרשה שאינה מהסדרא שצריך לקרות, משא"כ בפרי שבפועל אכל פרי והברכה חלה. וראיתי בפתחי שערים בשע"א שתמה כן, וצ"ע. ואולי י"ל כן, דוקא בשני וחמישי וכדו' שעיקר הדין לקרות בציבור כל ג' ימים ואולי לא מעכב הסדר של פרשת השבוע, אבל בקריאות שמעכב כמו בחנוכה ור"ח שבזה מיירי השו"ע (עיין בב"י הנ"ל), לכאורה אין שום קיום מצוה של קריאת התורה בציבור בפרשה שאינה מעניינא דיומא. והביה"ל (בד"ה והתחיל וכו') הביא שהאחרונים הסכימו לשו"ע.

(בסק"ט) שהי"א שצריך לברך, משום דבודאי לא נתכון בברכתו רק על הפרשה שהראו לו מקודם עיי"ש, הרי בב"י כתב שטעמם משום שגם בברכת הנהנין צריך לברך, אלא שקאי לדין דקיי"ל כהרמ"א שם שא"צ לחזור ולברך, ואעפ"כ כאן בקריאת התורה מודה שצריך לברך, שבודאי לא נתכון על פרשה זו, ועוד יותר דאפילו שבסימן ר"ו בביה"ל הביא דיעות שאם "מונח לפניו" א"צ לברך, אבל כאן לא יועיל מונח לפניו דהרי בודאי לא נתכון לזה.

ב. הביה"ל כאן בד"ה והזכירוהו וכו' הביא מהפמ"ג, דכל זה איירי שכאשר בירך חשב שהמקום שהראו לו בטעות - זו הקריאה הנכונה, ועליה נתכון בברכה, אבל אם ידע מה הקריאה הנכונה ובירך עליה רק סבר שזה כאן במקום שהראו לו, ואח"כ נתברר שזה במקום אחר, אין צריך לחזור ולברך, כיון דכונתו היה מתחילה על פרשה זו הנכונה. והדה"ח הביא ראיה דאין לחלק בזה עיי"ש. וסברת הפמ"ג ברורה דהרי נתכון על הפרשה, [ולפי השערי אפרים שיובא להלן שבמחליף ס"ת א"צ לברך פשוט כן, אלא אפילו לפי הסוברים שם שבמחליף ס"ת צריך לברך, מ"מ כאן שלא מחליף ספר תורה א"צ לברך]. אמנם צ"ע דבספר תיקון יששכר המובא במבי"ט ומביאו במג"א כאן (סק"ד) מסופר שהיה יום שני של פרשת נשא וטעו וקראו בפרשת במדבר, [טעות נפוצה, שיש שם פסוק המתחיל נשא וגו'], ומספר שהיה שם רבי יוסף קארו שבא לעשות ברית

עוד שלא יקיים חיובו לא יניח המצוה, ועל כן אמרינן שמונח בדעתו שהברכה תחול גם על ספר תורה אחר, ולכן גם כשהחליף הספר א"צ לברך שנית דכל זה בכלל דעתו, משא"כ בפרשה אחרת לא היה כלל בדעתו על פרשה זו, וכן בנפל הפרי הרי לא מחויב לאכול לכן ל"א דהיה מונח בדעתו.

ובשו"ת שבות יעקב (ח"א סימן א) כתב הטעם שא"צ לברך שנית כשנמצא טעות בס"ת, משום שהברכה היא על הפרשה ולא על הספר, והספר תורה זה רק היכי תימצי לקרוא הפרשה, דדברים שבכתב א"א רשאי לאומרם בע"פ, וכשמברך הברכה היא על קריאת הפרשה, ומה לי ספר זה מה לי ספר אחר, כיון שקורא אותה פרשה שברך עליה לכן א"צ לברך שנית, משא"כ כשהראו לו פרשה אחרת הרי דעתו לא היתה על פרשה זו, וכן בפרי שהברכה חלה על פרי זה ולא על פרי אחר ולכן כשמחליף הפרי מברך שנית. [והנה השבוי"י שם כתב דלא דמי לפרי (תורמוס) שנפל, דלא ימלט שיש חילוק טעם וגודל בין פרי לפרי עיי"ש, ובאמת לא היה צריך לזה, וסגי במה שהברכה חלה על גוף הפרי, וכאן חל על הפרשה וכנ"ל, וז"פ]. ובשערי אפרים שם הביא כביאור הזה, והסכים עמו להלכה, וכן **במשנה ברורה** (קמ"ג ס"ק יט) נוקט כך, דהטעם שאינו מברך על ס"ת השני משום דמה לי ספר זה מ"ל אחר. ולכאורה לפ"ז אין סברא לחלק אם התחיל לקרות, דאפילו לא התחיל מ"מ דעתו על הפרשה ויביאו לו ספר אחר ומה לי ספר זה מ"ל אחר [וצ"ע דהמ"ב

ד. והנה בסימן קמ"ג [וכן ביו"ד סימן רע"ט] לגבי נמצא טעות בס"ת פסק השו"ע כדעת רבו מהר"י ב"ר, דאם נמצא באמצע הקריאה יוציאו ס"ת אחר ולא יברך ברכה אחרת וימשיך בס"ת השני "בלא ברכה לפניה" (עיי"ש דזה הכרעה בין הרמב"ם והרשב"א). וצ"ע למה לא מברך לפניה, הרי החליף ספר, וכמו בפרי שנפל שצריך לחזור ולברך ומאי שנא הכא, וכמו שנקט לגבי החליף הפרשה כנ"ל, וכבר נתקשו בזה הפוסקים. ואכן מחמת זה הב"ח (ביו"ד סימן רע"ט) חולק שצריך לחזור ולברך עיי"ש, וכן חלקו המג"א (בסימן קמ"ג ס"ק ד') **והגר"א**, [והביאו ראה לזה מגמ' יומא דף ע', ועיין בט"ז יו"ד שם שמיישב את הראיה וע"ע בשו"ת בנין עולם (ח"א סימן ל"א) בזה ואכמ"ל], אבל בדעת השו"ע צ"ע.

ה. ומצינו כמה תירוצים בפוסקים - **הט"ז** (סימן קמ"ג סק"ד וביו"ד שם) כתב דכאן העולה לתורה דעתו שאם ימצא טעות בספר זה יקרא בספר אחר, משא"כ בהראו לו קריאה אחרת לא היה בדעתו על פרשה זו כלל, ולכן חוזר ומברך. ועיין בספר **חוט השני** (סימן סב) **ובשערי אפרים** (שער ה') וכן **בבנין עולם** (סימן לא) שנתקשו בזה, דהרי פסול בס"ת אינו מצוי, וכי מי עולה בדעתו שימצא פסול בס"ת, ויותר מצוי שיפול הפרי ויאבד ושם הדין שחוזר ומברך, ול"א דנתכון מתחילה שאם יפול יקח אחר, וצ"ע. והנראה לבאר בדעת הט"ז שודאי לא נתכוין להדיא שאם ימצא פסול וכו', אלא כיון שיש עליו חיוב לקרוא הפרשה מונח בדעתו שכל

על החפץ אלא על מה שציונו על המצות, ומה לי זה מ"ל אחר, ולא דמי לסימן ר"ו שהברכה היא על הפרי. ג. דעת השו"ע, שיש חילוק דבהראו לו פרשה אחרת צריך לחזור ולברך דדמי לנפל הפרי מידו בסימן ר"ו, אבל בנמצא טעות בס"ת אינו חוזר לברך, ובביאור הסברא בחילוק זה ישנם ב' דרכים: א) הט"ז סובר דדבר שהוא מחויב בו, מונח בדעתו שגם אם הוא יפסד יקח אחר, ולא דמי לפרי שנפל שאינו מחויב לאכול, ולכן בנמצא טעות אינו מברך שנית, משא"כ בהראו לו פרשה אחרת צריך לברך, דאין דעתו על פרשה זו ודמי לנפל הפרי בסימן ר"ו כנ"ל. ב) השבות יעקב, והשערי אפרים, דבנמצא טעות לא מברך משום שהברכה היא על הפרשה ומה לי ספר זה או אחר, משא"כ בהראו לו פרשה אחרת, שהחליף את הדבר שעליו בירך ודמי לפרי שנפל כנ"ל. [בשו"ת חוט השני סימן ס"ב נוקט שיש חילוק אם התחיל כבר לקרוא בנמצא טעות שכבר קרא קצת, הברכה כבר חלה ולכן אינו מברך, משא"כ בהחליף פרשה בסימן ק"מ דלא היה על מה לחול שקריאה אינה נכונה, לכן אפילו התחיל חוזר ומברך וצ"ע.]

להלכה - המ"ב (סימן קמ"ג סק"יט) הביא את השערי אפרים שבהחליף ס"ת א"צ לברך דמ"ל ספר זה או אחר, ועיי"ש בביה"ל שכן נכון לנהוג לכתחילה. ובהחליף פרשה (בסימן ק"מ) צריך לברך, ואפילו בהתחיל לקרוא. ואם היה הפרשה שצריך לקרוא פתוח לפניו שאין צריך לגלול, א"צ לברך. ואם

בהלכות שופר (סימן תקפ"ה סק"ד) כתב דאם החליפו השופר לפני התקיעות צריך לברך שנית, ואם החליפו באמצע התקיעות א"צ לברך, והביא כן משו"ת בנין עולם, ויבואר להלן].

ו.ומציונו דעה אחרת בכל זה, והוא בשו"ת הרדב"ז (ח"א סימן רמ"ח), שחולק לגמרי וסובר שגם בהחליף הפרשה אינו חוזר ומברך, דלא דמי כלל ברכת הנהנין לברכת המצות, דבנהנין הברכה היא על החפצא על הפרי, ולכן כשנפול הפרי שבירך עליה צריך לברך שנית, אבל ברכת התורה זה ברכת המצוה, והברכה היא על שציונו ה' לקיים את המצוה הזו, ומה לי שהחליף את הפרשה מ"ל זו או אחר. ובאמת שסברא אלימתא היא, אלא שכל הפוסקים הנ"ל האבודרהם והב"י וכל הבאים אחריהם לא נחתו לחילוק זה. אמנם בשו"ת בנין עולם (ח"א סימן ל"א) כתב סברא זו לגבי שופר, שאם החליפו את השופר באמצע התקיעות שאינו צריך לחזור ולברך, שא"א לומר שהברכה חלה על השופר אלא על המצוה עיי"ש, [אבל כתב שם שברכת התורה לא דמי בזה לברכת המצות עיי"ש].

ז. נמציונו למידין ג' שיטות בשאלה הנ"ל:
א. דעת הב"ח הנ"ל וסייעתו, שגם בהראו לו פרשה אחרת וגם בנמצא טעות בס"ת צריך לחזור ולברך, דדמי לברכת הנהנין בסימן ר"ו לגבי פרי שנפל. **ב. דעת הרדב"ז** הנ"ל, דבכל גווני אין מברך שנית, דהברכה היא לא

בדעתו על תפילין אחרות, ובכה"ג בברכת הנהנין לכו"ע צריך לברך, וכן אם החליף התפילין אחר שהניחם צריך לברך שנית אפי' שבברכת הנהנין קיי"ל שאין מברך על אותו המין אפי' בסתמא זהו משום שבסתמא דעתו לאכול עוד, אבל בברכת המצות לא שייך זה. וכן הוא במ"ב סימן ח' סק"ל לגבי טלית וכן בתפילין בסימן כ"ה ס"ק נ',

אמנם לפי דעת השב"י והש"א והמ"ב הנ"ל, דוקא בכאלו כמו תפילין וטלית, אבל באופן שחפץ המצוה הוא רק היכי תימצי כמו בהחליף ס"ת הנ"ל, א"צ לחזור לברך.

והנה לגבי שופר כתב המ"ב (סימן תקפ"ה), שאם החליף קודם שהתחיל התקיעות צריך לברך שוב. וצ"ע, דהרי במקום אחר (סימן קמ"ג) פסק דבס"ת מה לי זה מ"ל אחר, ובשופר ג"כ המצוה לשמוע ומה לי שופר זה מ"ל אחר, ועוד דבשופר גם נוסח הברכה היא לשמוע קול שופר.

ומקור דברי המ"ב הם בשו"ת בנין עולם (ח"א סימן ל"א), ושם דן שהחליף באמצע התקיעות, וכתב דא"צ לברך שוב, מב' טעמים אלו. אבל בהמשך דבריו שם מסיק דאם החליף לפני התחלת התקיעות צריך לחזור ולברך, ולא זכיתי להבין דבריו שם, ואולי יש שם איזה השמטה בתשובה, וצ"ע.

י. לפי סברת הט"ז הנ"ל באות ה' יוצא חידוש, שאם קידש על כוס יין ונשפך הכוס, או שנמצא שזה מים, ולקח יין מהמקרר

היה המקום שהראו לו בפרשה של השבוע שצריך לקרוא, יש לסמוך שלא יברך. ואם ידע מה שצריך לקרוא, רק היה סבור שזה כאן, א"צ לחזור ולברך. וברוב המקרים זה כך, ולכן א"צ לברך.

ח. לגבי ברכת הפטרה: אם טעה וסבר שצריך לקרוא בנביא במקום זה ואחרי שבירך נתברר שצריך לקרוא במקום אחר, לא מצאתי בפוסקים ובמ"ב בזה, ולכאורה הדין שווה להנ"ל, וכן משמע קצת בסימן רפ"ד ס"ה, אבל שו"מ בשערי אפרים (שער ט' סעיף ל"א) שכתב שאין חוזר ומברך, ועיי"ש בסעיף י"ט ובפתחי שערים שם, וכן משמע במ"ב בסימן תרפ"ה סק"ב עיי"ש. והאגרות משה ח"א סימן ל"ו כתב שאם עובר לנביא אחר (כשקורין בנביא של קלף) צריך לחזור ולברך וצ"ע.

ט. לענין ברכת המצות: כגון אם החליף מזוזה, האם צריך לברך שוב, תלוי בכל הנ"ל, דלפי הרדב"ז א"צ לברך, כיון דהברכה על המצוה ולא על החפצא של המצוה. ולדבריו נראה דה"ה אם החליף המצוה אחרי שהתחיל בקיום המצוה, שהרי אין משמעות אם מקיים המצוה בזה או באחר, כל שלא הסיח דעתו מהמצוה. ולפי שאר הפוסקים הנ"ל נראה דברכת המצות דמיה לברכת הנהנין, ולכן אם החליף מזוזה הרי לא היה בדעתו על זה וצריך לברך, וכן אם בירך על תפילין ונמצא שנפסלו ולקח תפילין אחרות צריך לברך שנית, כיון דבזה ודאי לא היה

היא על המצוה ולא על גוף התפילין. ובהערה שם כתב: ואפשר דה"ה במחליף מזוזה כשרה במזוזה אחרת, וכמבואר באחרונים לגבי שופר. ומבואר דעתו כסברת הרדב"ז, אבל תמוה שהרי בשאר פוסקים וכן במ"ב מבואר לא כן, ומה שדימה לשופר שאני התם דהברכה על הקול וכמש"נ, וצ"ע. ועיין בספר **הלכות חג בחג** (ימים נוראים עמו' ק"ז) בשם **הגריש"א שליט"א**, וע"ע **בכף החיים** (סימן ח ס"ק נ"ה).

ואציין עוד מקומות שהמ"ב כתב בזה, וצריך עוד עיון שם. עיין בסימן תרל"ט בשעה"צ ס"ק צ"ד, [ועיי"ש בחיי"א כלל קמ"ז סט"ו], בסימן תרנ"א ס"ק נ"ו, ובסימן תפ"ט בשעה"צ ס"ק מ"א.

אפילו שלא היה דעתו לשתות עוד יין, א"צ לברך שוב על היין, כיון שהוא מחויב לשתות היין בגלל הקידוש מונח בדעתו שאם לא כוס זה ישתה כוס אחר וצ"ע. אבל להלכה כתב **השו"ע** (בסימן רע"א סט"ו) שצריך לברך בפה"ג על כוס אחר.

יא. ולהלכה, אף שסברת הרדב"ז סברא אלימתא היא, מ"מ מכל הפוסקים נראה שלא ס"ל כן, ולכן במחליף חפץ של מצוה צריך לחזור ולברך, אלא א"כ היה בדעתו בשעת הברכה על השני.

אולם בספר **הליכות שלמה** (תפלה פ"ד ט') כתב: המסיר תפלו כדי להניח מיד תפלין אחרים תחתיהן אינו חוזר ומברך, כי הברכה

מתורת בני המשפחה

באגדה
ובהלכה

“גווילין נשרפין ואותיות פורחות”

הרב אהרן הכהן גוטסדינר שליט"א

שחורה ע"ג אש לבנה.

והנה עומק ביאור הענין יש ללמוד מדברי הקדושת לוי (דפוס ירושלים ליקוטים עמ' שכ"ד ד"ה במס' מגילה), עפ"י מה שאמרו הקדמונים כי ישראל נטרקון יש ש'שים ר'בוא א'ותיות ל'תורה, כי כל אחד מישראל יש לו שרש ואחיזה באות אחת מן התורה. והנה כידוע אין באמת שישים ריבוא אותיות, ולמדו יודעי הסודות בדבריו של הקדושת לוי שיש כאן גילוי עמוק, והוא שגם הלובן שסביב לאותיות הם אורות גדולים של אותיות, אלא שהוא כ"כ עמוק עד שא"א להשיגם כפי שאפשר להשיג האותיות הנראות. וכך היא לשון קודשו: כי הנה ידוע שאותיות התורה הם בחינת אורות פנימיים אשר בא בהתגלות בסדר השתלשלות העולמות, וגויל הלבן המקיף לאותיות הם בחינת אורות מקיפים אשר אינם באים בהתגלות רק בהעלם בבחינת אור המקיף. ומזה מובן שגם הגוילים הלבנים הם ג"כ בחינת אותיות, אך הם אותיות נעלמים למעלה מאותיות נגלים. ומזה הטעם, נגיעה אסור בס"ת כי ע"י הנגיעה הוא מבטל ומסתיר בחינת הלבנונית שהוא אותיות הנעלמים.

בכדי להביע קצת את גודל המעמד של כתיבת והכנסת ס"ת, ראוי להתבונן בדברי חז"ל (ע"ז יח.) בענין הריגת ר' חנינא בן תרדיון, שהוא אחד מעשרה הרוגי מלכות, וכך מובא שם: מצאוהו לר' חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו, הביאוהו וכרכוהו בס"ת והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור וכו', אמרו לו תלמידיו, רבי מה אתה רואה, אמר להם גווילין נשרפין ואותיות פורחות.

וצריך להבין את עומק המחזה הקשה שראה ר' חנינא בן תרדיון: גווילין נשרפין ואותיות פורחות'.

נקדים מה שאמרו חז"ל שהתורה ניתנה למשה בסיני כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה, כמבואר במדרש (דב"ר ג' י"ב), אמר ריש לקיש: התורה שניתנה למשה עורה של אש לבנה וכתובה באש שחורה. וכן מובא בירושלמי שקלים (פ"א ה"א): התורה שנתן לו הקב"ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה. נמצינו למדים, כי מה שאנו כותבים בס"ת אותיות שחורות על קלף לבן הוא כדי לרמז על שורש התורה שהיא אש

ישראל שאחוזים באותיות התורה אם לא ע"י שקשורים ודבוקים בחכמי ישראל שבדורם, האחוזים בקלף הלבן שמרמז על האש הלבנה שלמעלה מהאותיות השחורות..

וימתק לפי"ז לבאר מאמר נפלא בגמ' (מכות כ"ב): **אמר רבא, כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בס"ת כתיב ארבעים ואתו רבנן בצרו חדא'. כלומר כמה טפשים הם אותם אנשים הקמים לפני ס"ת ואינם קמים לפני אדם גדול בתורה, שהרי בספר התורה כתוב (דברים כה, ג) 'ארבעים יכנו' ובאו חכמים וגרעו אחד והעמידום על ל"ט מלקות. והביאור בזה, כי גברא רבה הוא מי שזוכה להשפיע מהבנתו והשגתו בלובן שבתורה לאותיות השחורות, ועליו אומר רבא שכבודו גדול מקדושת ס"ת, מכיון שהוא בבחינת אש לבנה שהיא יותר גבוהה מאותיות התורה הנראות לנו, שהרי הן מקבלות את ההשפעה מהלובן שבספר תורה. וזהו שאמר רבא **כמה טפשאי וכו'**, פרוש כי היות שהם עומדים בפני ס"ת שמורכב מאותיות הכתובות על קלף לבן, שרומז לאש שחורה ע"ג אש לבנה, א"כ למה אין הם עומדים בפני אדם גדול שיש לו אחיזה באש הלבנה שהיא למעלה מאותיות התורה, ועל כרחך שהם טפשים וחושבים שהקלף הלבן הוא מקום ריק ואין בו אותיות כלל.**

והביא רבא ראיא, שהחכמים יש להם

ולפי זה אפשר לבאר משכ"ת בגמ' (מו"ק כו.): **א"ר חלבו א"ר הונא, הרואה ס"ת שנקרע חייב לקרוע שתי קריעות אחד על הגויל ואחד על הכתב.** והיינו כי כמו שצריך לקרוע על הכתב שהן אותיות התורה, כמו"כ צריך לקרוע על הקלף שהוא בבחינת אש לבנה אשר יתגלה לעתיד לבא.

ועתה הבה נתבונן היטב, מי הן הנשמות שיש להן אחיזה באש השחורה שהן אותיות התורה שאחרי הצמצום, ומי הן הנשמות שיש להן אחיזה באש הלבנה שהן אותיות התורה שלפני הצמצום. ונראה להסביר שרק חכמי ומנהיגי ישראל ממשה רבינו דרך הנביאים התנאים והאמוראים וכן חכמי ישראל בכל הדורות אשר זכו לחזק את יסודות התורה ולהנהיג את ישראל דרך ביאוריהם בתורה ולעשות משמרת לתורה, הם אלו שאחוזים בשורש התורה האותיות הגנוזות שבאש הלבנה שהן למעלה מהאותיות השחורות שבתורה, ולכן זכו לרוח הקודש ולגילויים עצומים ועמוקים בתורה שבע"פ, איך לבאר ולפרש האותיות השחורות שאחרי הצמצום. אולם שאר ישראל שאינם במדרגה גדולה כזו, אחוזים רק באותיות השחורות שבתורה לאחור הצמצום.

ולכן שומה על כל אחד ואחד מישראל להיות דבוק וקשור עם חכמי ישראל, כי כמו שאנו רואים בספר התורה שבכתב שאין שום מציאות לאותיות השחורות בלי הקלף הלבן שעליו הן כתובות, כך אין שום מציאות לכלל

יהודית ב"ר עוזר ז"ל אשר נפטרו בהפרש קטן מדי בכדי שנוכל לעכל ולהבין את החלל והחוסר הגדול שהותירו בלבנו. שניהם אודים מוצלים מאש הגהינום של השואה האיומה והנוראה שעד שחוו את האש תופת הזו, גדלו במשפחות החרדות לדבר ה' ולקיום מצוותיו קלה כבחמורה, והם אלו שראו את מרנן ורבנן ובני משפחותיהם עולים על המוקד ונהרגים על קידוש ה' בבחינת גוילין נשרפין, האש הלבנה שהורתה להם את דרכם. ובחסדי ה' זכו להינצל מהשואה בעור שיניהם ונתקיים בהם הכתוב (ויקרא כו, מד) **'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם'**. וזכו לעלות לא"י ולהקים את ביתם, בבחינת תחיית המתים. אולם הם עצמם בחינת האותיות השחורות לא מצאו מנוח לכף רגלם ומנוחה לנפשם באשר זכרו והזכירו תמיד באזנינו את תור הזהב בימי ילדותם, ונפשם כמהה בגעגועים ובערגה לאלו שאיבדו בשואה **הגוילין הנשרפין**. ובזה שאנו ילדיהם ויוצאי חלציהם זכינו בחסדי ה' לכתוב ולהכניס את ספר התורה הזה לעילוי נשמתם, זכינו גם לאחד מחדש את האותיות השחורות נשמותיהם של הורינו היקרים ושלנו, עם נשמות כל הצדיקים הטהורים בני המשפחות ומרנן ורבנן האש הלבנה שבדורות הקודמים לנו ולדורות הבאים אחרינו עד ביאת משיח צדקנו, ובזה ימצאו מזור ומנוח לנשמותיהם, שמובא בשם החזו"א שאלו ששרדו את השואה זוכים להיכנס ישר לנן

אחיזה באש הלבנה שלמעלה מאותיות התורה: **דאילו בס"ת כתיב ארבעים יכנו ואתו רבן בצרו חדא**. כלומר, למרות שבאותיות השחורות כתוב **ארבעים יכנו**, מכל מקום באו החכמים שיש להם אחיזה באש הלבנה של סתרי התורה וזכו להשיג שמספיק לתת ל"ט מלקות, וא"כ אלו שעומדים בפני הס"ת, על אחת כמה וכמה שצריכים לעמוד בפני החכמים שיש להם השגות נפלאות ואחיזה באש הלבנה שלמעלה מן האותיות שאנו רואים.

וזוהו הביאור במחזה הקשה שראה רבי חנינא בן תרדיון- **גוילין נשרפין ואותיות פורחות**, פירוש, שכל עוד שהיה רבי חנינא מלמד תורה לרבים, האותיות היו קשורים ומחוברים לגוילין בקשר אמיץ ובל ינותק, אך בשעה שהקדושים הללו שיש להם אחיזה והשגה באש הלבנה נהרגים ומושלכים באש, כלומר שהגוילין נשרפין, אז התוצאה היא **אותיות פורחות**, שנשמות ישראל פורחות באויר ממקום למקום, כי לא מצאו מנוח לכף רגלם באין להם את חכמי הדור שילמדו אותם את הדרך אשר ילכו בה... (עד כאן עפ"י מאמרו של הרב פנחס פרידמן שליט"א ראש כולל בעלזא).

'אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלוקיו'- אשרינו שזיכנו הית"ש והחיינו והגיענו ברוב טובו וחסדו להשלים את כתיבת ספר התורה לעילוי נשמת הורינו האהובים ר' אליהו ב"ר חיים הכהן ול"ך ז"ל **ואמנו מרת**

וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. ונזכה לראות את האותיות הלבנות ולהבין ולהשכיל את כל דברי תלמוד תורתך ולחיי עולם שנטע בתוכנו במהרה בימינו אמן.

הכותב בגיל ובדמע בשם משפחות
ול"ך גוטסדינר
אהרן ב"ר בנימין הכהן גוטסדינר .

עדן. תהא נשמתם של הורינו היקרים צרורה
בצרור החיים.

נסיים בתפילה ונישא כפינו בתחינה ובקשה לבורא כל העולמים, שיחוס וירחם עלינו וישלח לנו במהרה את משיח צדקנו וישים סוף וקץ לכל צרותינו תחילה וראש לפדיון נפשנו, הושיענו וניושע כי תהילתנו אתה. הערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו

פעם כששהה מרן הגרי"ז זצ"ל בשווייץ לא היה מנין עבור קריאת התורה, ואמרו למרן זצ"ל שיש יהודי א' שנמצא באיזה מלון אבל כנראה שאינו שומר תו"מ. וצוה מרן זצ"ל לקרוא לו ולצרפו למנין, וגם צוה לכבדו בעליה לתורה. והיה שם אברך אחד שמחה נגד דבר זה, אמנם מרן זצ"ל שתק ולא אמר דבר. ואחרי התפילה הראה מרן זצ"ל לאחד מהנוכחים מש"כ באיגרות הרמב"ם שיש לצרף לכל דבר שבקדושה אפילו מי שהוא עבריין. אבל ביקש שלא להגיד לאותו אברך שמחה ע"ז, כי הלה צריך למחות ולזעוק.

(עובדות והנהגות מבית בריסק)

בירורים במצוות כתיבת ס"ת

הרב חיים הכהן גוטסדינר

ב). וכל המקיים מצווה זו, מעלה עליו הכתוב כאילו קיבל התורה מהר סיני (מנחות ל, א). ומצווה מן המובחר שיכתוב בעצמו את התורה בדיו על קלף. אבל אם אינו יודע לכתוב, או שהוא טרוד במלאכתו ואין לו פנאי לכתוב את התורה, יכול לקיים את המצווה על ידי שישכור סופר שיכתוב עבורו את התורה וגם בזה יוצא ידי המצווה מן המובחר. אבל אם יקנה ספר תורה שכבר נשלמה כתיבתו, אע"פ שקיים את המצווה, לא קיים מצווה מן המובחר, שכן הספר נכתב שלא בשליחותו, ואמרו חכמים שהרי הוא כחוטף מצווה מן השוק. ולכן גם מי שאינו רוצה לטרוח בחיפוש הסופר אלא רוצה לקנות ספר מוכן, יקנה ספר שעדיין חסרות בו כמה אותיות, והסופר יכתבן בשליחותו ובזה יהיה שותף בהשלמת כתיבת התורה (מנחות ל, א רש"י ונמוק"י שם. רמ"א יו"ד ער, א. וערוה"ש ער, ב).

שני טעמים עיקריים נאמרו למצווה זו. הראשון, בכתיבת התורה על הקלף בדיו, כמסורת המקובלת איש מפי איש עד למשה מסיני, יש משום המשכת התורה, וכפי שאמרו חז"ל שכל המקיים מצווה זו מעלה עליו הכתוב כאילו קיבל התורה מהר סיני

במאמר זה ברצוני לדון בקצרה בכמה עניינים הנוגעים לכתיבת ס"ת, ומתוך כך לדון במקרה דנן שאימי שתחי' משתתפת עם אחיה בכתיבת ס"ת לע"נ הוריהם. א. האם נשים כלל חייבות במצווה זו של כתיבת ס"ת. ב. האם אחים שכותבים ס"ת בשותפות, יוצאים ידי מצוות כתיבת תורה.

העניינים הנידונים:

- א. מקור המצווה.
- ב. חיוב כתיבת ס"ת בזמן הזה.
- ג. חיוב נשים.
- ד. כתיבת ס"ת בשותפות.

מקור המצווה

מצוות עשה מן התורה שכל יהודי יכתוב לעצמו ספר תורה, שנאמר (דברים לא, יט): 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת', וכוונת התורה לצוות כל אחד ואחד מישראל שיכתוב לעצמו את כל התורה שכלולה בה שירת האזינו. ואפילו אדם שירש מאבותיו ספר תורה כשר, אינו יוצא בזה, אלא מצווה עליו לכתוב את התורה בעצמו (סנהדרין כא,

שנים נתחדש הדפוס בעולם והספרים נעשו זולים, וכתוצאה מכך, יותר אנשים יכולים כיום להרשות לעצמם לקנות ספרים.

והנה בימינו אנו השאלה המרכזית היא, מה היא המשמעות של הציווי לכתוב את התורה. האם הכוונה לכתוב את הספר המקודש על הקלף בדיו, או שהכוונה לכתוב את התורה כדי שאפשר יהיה לכל יהודי ללמוד בה. ונחלקו בזה גדולי הראשונים: לדעת הרמב"ם (ספר תורה פרק ז, א), עיקר המצווה היא שכל יהודי יכתוב לעצמו את הספר המקודש על קלף בדיו, וכך יתקשר באופן אישי אל מעמד הר סיני. ולכן גם כיום שהלימוד מתוך ספרים מודפסים, על פי דעת הרמב"ם, מצוות כתיבת ספר התורה בקלף נשארה במקומה. אולם לדעת הרא"ש (מובא בטור יו"ד סימן ער), עיקר המצווה נועדה כדי לאפשר לכל יהודי ללמוד את התורה. ולכן כיום שמניחים את ספר התורה המקודש בבית הכנסת, ולומדים בספרים אחרים, מצוות עשה על כל יהודי לקנות חמישה חומשי תורה, משנה, תלמוד ומפרשיהם, כדי שיוכל להגות בהם הוא ובניו. כלומר לדעת הרא"ש, עיקר מגמת מצוות כתיבת ספר תורה - לסייע ללימוד, ואם כן לאחר שהותר לכתוב את התורה על נייר, וכן הותר לכתוב את התורה שבעל פה, המצווה כיום היא לקנות ספרי קודש לצורך הלימוד.

וברוב המפרשים נתבאר, שלמרות שלדעת הרא"ש עיקר המצווה כיום לקנות ספרי קודש ללימוד, מכל מקום הוא מודה שכל

(מנחות ל, א). הטעם השני, כדי שיהיו ספרי התורה נמצאים אצל כל אחד מישראל, ויוכלו ללמוד בהם תמיד, למען יזכו לדעת את ה' ולקיים את מצוותיו. ואף אם ירש אדם ספר מהוריו, מכל מקום יתכן ויקשה עליו הלימוד בספר הישן, ועל כן ציוותה התורה שכל אחד יכתוב לעצמו ספר שבו ילמד כל ימי חייו. וכן כתב בספר החינוך (מצווה תרי"ג).

חיוב כתיבת ס"ת בזמן הזה

כדי להגדיר את מצוות כתיבת ספר התורה, יש להקדים ולציין ששינוי משמעותי חל במשך הזמן במעמדו של הספר בישראל. מתחילה, רק את התורה שבכתב היה מותר לכתוב, והיינו את כ"ד ספרי התנ"ך, והיו כותבים אותם על הקלף בדיו על פי כללי הלכה מדוקדקים. ואילו את התורה שבעל פה אסור היה לכתוב, כדי שתהיה חיה בלבבות ושמורה בזיכרון, וכפי שנאמר בגיטין (ס, ב) דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומן בכתב. אולם לאחר שהתמעטו הדורות, וראו חכמי ישראל כי העם החל להתפזר לגלויות השונות, ראו שבכדי לקיים את התורה יש להתיר לכתוב את התורה שבעל פה, וכך נכתבה המשנה ואחריה התלמוד הירושלמי והבבלי והמדרשים והפירושים ופסקי ההלכות. וכיון שהתירו לכתוב את התורה שבעל פה, התירו לכתוב גם את התנ"ך שלא על הקלף, באופן שמחיר הכתיבה יהיה זול יותר, ויוכלו יותר אנשים לרכוש. ועדיין היו הספרים יקרים מאוד, מפני שהיו כותבים אותם בכתב יד. ולפני כמה מאות

הפוסקים חלקו עליו, וסוברים שכמו בכל דבר הולכים על פי הרוב, גם כיום יש לילך על פי רוב ספרי התורה או כפי המסורת, ובזה מתקיימת המצווה (עיין בערוה"ש יו"ד ער, יג). ומכל מקום נזכיר שתי דעות אלו, כדי לצרפם לספק, שאדם שמסופק אם יש ביכולתו לממן כתיבת ספר תורה, יכול לצרף את הדעות הללו ולהקל. וישקיע את כספו במצוות אחרות, כגון: צדקה ותלמוד תורה.

חיוב נשים

בספר החינוך (מצווה תרי"ג) מבואר שמצווה זו נוהגת בזכרים בלבד, שעיקר חיוב מצוות תלמוד תורה חל עליהם, אבל נשים פטורות מכתבת ספר תורה. אולם בשו"ת שאגת אריה (סימן ל"ה) כתב, שגם נשים מצוות שיהיה להן ספר תורה. ואף שידוע שהנשים פטורות ממצוות תלמוד תורה, זהו דווקא לגבי הלימוד העיוני, התיאורטי, שאינו שייך באופן ישיר לחיים ולאמונה, אבל בלימוד ההלכות ויסודות האמונה והמוסר ברור שגם הנשים מצוות, ולכן הן מברכות בכל בוקר ברכת התורה. ועוד שמצוות כתיבת ספר תורה אינה תלויה במצוות תלמוד תורה, אלא היא מצווה בפני עצמה, שכל יהודי יכתוב לעצמו את התורה, שנאמר (דברים לא, יט): 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת', וכיוון שהמצווה מופנית כלפי כלל ישראל - גם הנשים מצוות בזה.

אמנם ספר תורה כשר חייב להיכתב על ידי גברים דווקא, ומטעם שהוקשה כתיבת

מי שיכול, מצווה שיכתוב את ספר התורה המקודש בדיו על קלף (ב"י, ב"ח, ט"ז). ויש מפרשים שביארו שלדעת הרא"ש אין כיום מצווה על כל יהודי לכתוב לעצמו ספר תורה על קלף, משום שממילא לא ילמד בספר הזה, ובמקום זה מוטלת על כל אחד מישראל מצווה לקנות לעצמו את כל ספרי היסוד התורניים. ורק הציבור צריך לדאוג לכך שיהיו לו ספרי תורה לקריאה בציבור (מחלוקת ב"י ופרישה). למעשה נפסקה הלכה כשתי השיטות, והיינו שמחד גיסא יש מצווה על כל יהודי שידו משגת לכתוב את ספר התורה המקודש בדיו על קלף. ומאידך מצווה על כל יהודי לקנות לעצמו את כל ספרי היסוד התורניים, כגון תנ"ך, משנה, תלמוד, שולחן ערוך, ועוד ספרי הלכה, מוסר ואמונה.

מן הראוי לציין שמשני צדדים התעורר כיום ספק לגבי חיוב מצוות כתיבת ספר תורה: (א) לדעת ה**דרישה והש"ך**, על פי דעת הרא"ש אין כיום מצווה לכתוב ספר תורה, שכן המצווה נועדה כדי לאפשר לכל יהודי לעסוק בתורה, וכיוון שכיום ניתן להדפיס את הספרים, המצווה מתקיימת על ידי קניית ספרים מודפסים. אמנם חשוב לציין שרוב המפרשים חלקו על דעתם וסוברים שאף לדעת הרא"ש יש מצווה כיום לכתוב ספרי תורה. ובודאי שכך היא דעת הרמב"ם וסייעתו. (ב) דעת ה**שאגת אריה** (בס' ל"ו), שכיוון שאין אנו בקיאים כיום בחסרות ויתירות, כמבואר בקידושין ל, א, אין כיום מצווה לכתוב ספר תורה. וכל שאר

שכל אחד יתרום סכום מסויים, וכך יממנו ביחד את כתיבתו. לדעת הרבה מגדולי האחרונים אין יוצאים ידי המצווה בשותפות, מפני שהמצווה מופנית לכל אחד ואחד מישראל בנפרד שיהיה לו ספר תורה משלו, ואפילו אם ירש ספר תורה מאביו - מצווה שיכתוב בעצמו ספר תורה, וטעמם שכמו באתרוג שכתוב "ולקחתם לכם" לא מועילה שותפות אף כאן שכתוב "ועתה כתבו לכם" לא תועיל שותפות (פ"ת יו"ד ער, א; ערוה"ש ער, יא). אמנם יש שכתבו שאם השותפות היא מלאה, היינו שלכל אחד יש חלק מסוים בספר תורה, יוצאים ידי חובה (ערוה"ש יו"ד ער, א, לדעת הרא"ש, אג"מ יו"ד ח"א קס"ג). ובספר "נוהג כצאן יוסף" (עמ' קל"ד אות א') אף ביאר, שהתורה דווקא כתבה "ועתה כתבו לכם" בלשון רבים, וכיוונה בזה לרמז וללמד שמועילה כתיבה בשותפות. (וכן כתב בשו"ת "שבט הלוי" ח"ב יו"ד ס"ק מ"ז).

והנה הגרעק"א (על גליון השו"ע ביו"ד סי' ע"ר) הוכיח מתורת החיים שכתב שלא יקדיש אדם ס"ת שלו לציבור, משום שמיד כשמקדיש הרי הוא של הקדש ולא שלו, וממילא לא יצא יד"ח של מצווה זו שכתוב בה "לכם", ומשמע מדבריו שאם יש לו ס"ת בשותפות לא יצא יד"ח, שהרי גם כשמקדיש לציבור יש לו חלק בזה, ובכ"ז מצריך תוה"ח שיכתוב משלו אחר שהקדיש, או שלא יקדיש. ואולם ב"אגרות משה" מיישב ראיה זו, דשאני הקדש דגריעא טפי משותפות רגילה, כיוון שבשותפות רגילה יש לו חלק

התורה לקשירת התפילין, שרק מי שקושר תפילין יכול לכתוב ספר תורה, וכיוון שנשים פטורות ממצוות התפילין שהיא מצוות עשה שהזמן גרמן, אינן שייכות לכתיבת התורה (גיטין מה, ב; שו"ע יו"ד רפא, ג). מכל מקום כבר מצינו כיצא בזה במצוות מזוזה, שנשים פסולות לכתוב מזוזה, וחייבות לקבוע מזוזה בביתן, וכמו כן אפשר לומר בנידון דידן, שהן חייבות במצוות כתיבת ספר תורה, למרות שאינן כותבות אותו, אלא ישכרו סופר שיכתוב עבורן. ואולם מצד אחר כתב בשאגת אריה (סימן ל"ו) שיש לצדד האידנא לפטור נשים מכתיבת ס"ת, והיינו כיוון שבזמן הזה אין אנו בקיאים בחסרות ויתירות, וממילא אין המצווה מתקיימת אלא מדרבנן.

להלכה, דעת רוב רובם של הפוסקים שנשים פטורות ממצוות כתיבת ספר תורה (אג"מ יו"ד ח"א קסד, ועיין ערוה"ש ער, ו). ומכל מקום, אשה עשירה הרוצה לקיים את המצווה ולשכור סופר שיכתוב למענה ספר תורה - תבוא עליה ברכה.

כתיבת ס"ת בשותפות

כפי שהזכרנו לעיל, מצוות עשה מן התורה לכל אדם מישראל לכתוב לעצמו ספר תורה, או לשכור סופר שיכתוב עבורו את ספר התורה. אך כיוון שמחירו של ספר התורה גבוה ואין יכולת ביד רוב האנשים לממן כתיבת ספר תורה שלם, התעוררה שאלה, האם ניתן לקיים את המצווה בשותפות, באופן שמספר אנשים יתאגדו יחד על מנת

יישאר ברשות הכותב כל ימיו ויכול לתנו במתנה לבית כנסת, או שהמצווה שהספר יישאר ברשותו כל ימיו. ודעת ה"בית-יהודה" (ח"א יו"ד כ"ג) בזה, כל זמן שספר התורה נשאר בבעלותו הוא מקיים את המצווה, אבל אם נתנו במתנה לציבור, אינו מקיים את המצווה. ולעומת זאת דעת ה"בני-יונה", שהעיקר הוא לכתוב את התורה, ולכן גם אם הקדיש אח"כ את ספר התורה לציבור כבר קיים בזה את המצווה, ואף אם הספר אבד או נשרף ח"ו, מסתבר שכבר יצא בו ידי מצוות כתיבת ספר תורה (פתחי תשובה יו"ד ער, ג).

למעשה כיום, לאחר שהדפוס התפשט בעולם, אין לומדים בספר התורה המקודש הכתוב על קלף, וממילא אין צורך שספר התורה יישאר בבית, ולכן מן הראוי לתורמו לבית הכנסת לתועלת הציבור שיקראו בו. ומכל מקום כדי לצאת ידי מצוות כתיבת ספר תורה לכל הדעות, מוטב שהספר יישאר בבעלותו, ויתנה עם הגבאים שאף שהם יכולים להשתמש בספר לכל צורכי הציבור, והוא ימשיך להיות בעל הספר כל ימי חייו.

מסקנה העולה מן הדברים לגבי נידון דידן: לדעת הרבה מן השיטות אין אשה חייבת בכתיבת ס"ת, וגם לשיטות המחמירות בזה יש להקל בזה"ז שהחיוב הוא רק מדרבנן, אולם בוודאי שהאשה עצמה מעלתה מרובה בכך שכותבת ס"ת, ויש בזה עניין גדול. כמו כן שותפות של ימינו אנו שיש בה עניין ממוני, וכל אחד יש לו חלק עצמי, אינה מגרעת ממצוות

ממוני בזה שיכול למכור את חלקו, או לתבוע חלקו, וכשא"א בחלוקה יעשו גוד או איגוד, משא"כ בהקדיש לציבור אינו יכול יותר למכור או לתבוע חלקו מהציבור כלל.

ובשעת הדחק, כאשר אין לאדם יכולת לממן לבדו כתיבת ספר תורה, מוטב שישתתף בתרומה למימון כתיבת ספר תורה, ואם אפשר עדיף להתנות שבעבור תרומתו יהיה שותף בבעלות על ספר התורה כולו, וכן כתב הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ח"א סי' תרכ"ו), דכיוון דעיקר המצווה היא ללמוד בס"ת, אזי לכל הפחות בשעה שלומד בו נחשב כולו כשלו לפוסקים דמהני שותפות.

ומתוך הנ"ל עולה שאלה נוספת, שהנה לפוסקים דמהני שותפות בכתיבת ס"ת, האם תועיל שותפות עם אשה. וב"אור שמח" (פ"ז מהלכות ס"ת ה"א) כתב, שאם אחד מהשותפים אינו בר חיובא זה מפריע לכולם, שאינם מקיימים המצווה ואינם יוצאים יד"ח בשותפות עם נשים וקטנים. ולעומתו הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ח"ב סי' תק"כ) כתב להיפך, ששותפות עם נשים וקטנים עדיפא, כיוון שכאשר השותף הוא בר חיובא אזי הוא צריך ללמוד בו בעצמו, וכשאני לומד בו אזי אני מונע משותפי ללמוד בו, ולכן עדיפה שותפות עם אשה וקטן שאינם ברי חיובא.

שאלה נוספת שצריכה להישאל במצווה זו, האם כדי לקיים את המצווה די לכתוב ספר תורה, אבל אין צורך שאח"כ ספר התורה

ויהיו דברים אלו לע"נ סבי ר' אליהו
ב"ר חיים הכהן ול"ך שאהב והוקיר תורה
ולומדיה.

ולע"נ סבתי מרת יהודית ב"ר עוזר לבית
ברקוביץ ע"ה, שאהבה את השי"ת בכל
מאודה.

הכתיבה, ואם כן אין חסרון בכך שס"ת נכתב
בשותפות. כמו כן לדעות מסוימות ישנה
מעלה בכך שהשותפות נעשית דווקא עם
אשה, ואם כן נמצא שכתבת ס"ת בימינו
בשותפות עם אשה יש בה הרבה מעלות,
וכל המעורבים בה יוצאים נשכרים. ויש בזה
עוד אריכות מרובה, ואכמ"ל.

"ועתה כתבו לכם את השירה הזאת"

הנה בפשטות נראה דמדבר הכתוב על השירה לחודא. אכן ברש"י
(בנדרים לח.) מפרש את המשך הכתוב: 'למען תהיה לי לעד בבני ישראל'-
דהוי עדות שלמדו את כל התורה. ויש לידע מהיכן לקח רש"י לזאת.

והנה אדונינו הגר"א זלה"ה אמר, דבשירת האזינו יש תרי"ג תיבות, וכל
תיבה ה"ה מרמזת על תרי"ג מצוות. (מובא באדרת אליהו דברים לב-מה).

ומעתה י"ל דבאמת ה'כתבו לכם' זהו על עצם השירה, ומ"מ אי"ז סתירה
לדברי רש"י דה'למען תהיה לי לעד' זה על לימוד כל התורה, שכן להאמור
הרי בשירה נרמזת כל התורה ע"י התרי"ג אותיות כנגד התרי"ג מצוות.

(דברי שאול להגאון רבי יוסף שאול נתנזון זצ"ל, נדרים שם, בחי' אגדות)

בענין ברכות התורה לכל העולים לתורה והמסתתף

הרב דוד הכהן גוטסדינר

פקועה, דהיינו עובר שנמצא במעי אמו בשעת שחיטתה, אעפ"י שמעיקר הדין לא צריך שחיטה כיון שניתר בשחיטת אמו, מ"מ אם הפריס ע"ג קרקע, כיון שהלך טעון שחיטה מדרבנן, דאתי לאחלופי לאכול בהמה בלא שחיטה. וכן פסק בשו"ע יו"ד (סימן י"ג ס"ב).

ויעויין בפריחדש (סימן י"ג) שהביא מחלוקת ראשונים האם מברכין על שחיטתו של הבן פקועה שהפריס ע"ג קרקע, דדעת הרשב"א (בתשובה תקכ"ה) שמברכים על שחיטתו, ואף שלשיטתו אין כל דיני שחיטה נוהגין בו, מ"מ כיון שצריך שחיטה ולא ניחור ועיקור, שייך לברך וצונו על השחיטה, וכ"ש לסברת הרא"ש והר"ן שגם שאר דיני שחיטה נוהגין בו, שפיר מברכין, ואף ששחיטתו היא משום גזירה וחשד בלבד.

אולם מהר"ן (פרק במה מדליקין) משמע שלא מברכים, דכתב לגבי חצר שיש לה

איתא במגילה (כ"א ע"ב): תנא הפותח מברך לפניו והחותם מברך לאחריה, והאידינא דכולהו מברכי לפניו ולאחריה, היינו טעמא דתקינן רבנן גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין. ונפסק כן להלכה ברמב"ם מהלכות תפילה (פי"ב ה"ה) ובשו"ע או"ח (סימן קל"ט ס"ד)

וברש"י שם פירש: משום הנכנסין- שאם יכנס אדם לבית הכנסת אחר שבירך ראשון, ואם לא ישמע את האחרים מברכין יאמר אין ברכה בתורה לפניו. ומשום היוצאין - ולא שמעו את החותם מברך לאחריה והראשונים לא ברכו, יאמרו היוצאים אין ברכה בתורה לאחריה והראשונים לא ברכו, יאמרו היוצאים אין ברכה בתורה לאחריה, וכן פירש הר"ן. והעולה מדבריהם, שמשום חשד שלא יאמרו אין ברכה בתורה לפניו או לאחריה, תקנו חכמים ברכות לכל העולים לתורה.¹

ונהנה בגמ' חולין (ע"ה ע"ב) מבואר דבן

1. ויעויין במאירי שהביא יש מפרשים: משום הנכנסין, שיכנסו בין ראשון לשני לשמוע קריאת התורה ונמצאת שמיעתן בלא ברכה לפניו. ומשום היוצאין, שיצאו קודם שיקרא האחרון ואיין שומעים ברכה לאחריה. וברש"י פירש דהגזירה היא דלמא יקראו לתורה אחד מן הנכנסין או מן היוצאין, ונמצא שהראשון יקרא בלא ברכה בתורה לפניו והשני בלא ברכה לאחריה. ולפרושים הללו אין התקנה לברך משום חשד, אלא להוציא ידי חובה. אמנם גם לפירוש רש"י והר"ן י"ל דגדר התקנה היא ככל הברכות, וכדמוכח בסימן ק"מ ס"א, שהקורא ונשתתף צריך העולה אחריו לברך שוב.

בתורה לפניה ולאחריה. ומבואר דאף במקום שישנו רק חשד שיאמרו אין ברכה בתורה לפניה ולאחריה, מכל מקום תקנו חכמים ברכה, ואף שהיו יכולים לתקן תקנה אחרת להנצל מהחשד (וכגון שיאמר העולה השני שסומך על ברכת הראשון וכה"ג).

והנראה בזה, דאף אם נימא שהר"ן סובר שבמקום חשד תקנו חכמים רק מעשים ולא ברכות, מ"מ י"ל, דזהו דוקא היכא שהחשד הוא שלא עשה מעשה דאז לא רצו לתקן ברכה, אבל היכא שהחשד הוא שלא בירכו ברכה, שם שפיר י"ל שתקנו ברכה על זה, כיון דזה החשד שלא ברכו, ואף שהיו יכולים לתקן תקנה אחרת, מ"מ האופן היותר מובחר להינצל מהחשד הוא לברך, ובכה"ג תקנו אפילו ברכה, משא"כ בחשד שלא קיים המצוה כגון בנר חנוכה, סגי להינצל מהחשד באופן היותר מובחר גם בלי ברכה.

ועוד י"ל דהנה **הכתב סופר** (חולין עה ע"ב) נחלק על הפר"ח וכתב, די"ל דהכא בשחיטת בן פקועה שהפריס ע"ג קרקע גם הר"ן יודה שמברכים, אעפ"י שבנ"ח ס"ל שלא מברכין על נר שהוא משום חשד, וזאת על פי דברי הט"ז בהלכות ציצית (סימן ח') ובהלכות שחיטה שחילק בין ברכה שנוסחתה היא «אקב"ו להדליק» וכו' לבין ברכה שנוסחתה היא «אקב"ו על" דבברכה שמברכים בלמ"ד הברכה היא על המעשה שעושה עכשיו ובברכה שמברכים "על" אין הברכה על המעשה שעושה עכשיו אלא שכל פעם

שני פתחים, דכיוון שאינו מדליק אלא משום חשדא, לא מברך אלא על פתח אחד. ומשמע דכל היכא שהתקנה היא משום חשדא לא מברכים על זה. וראה בפר"ח שם שהסיק שלא כהר"ן, אלא דגם היכא שהתקנה היא משום חשד, מצוה דרבנן היא וחייב לברך.

והעולה מדברי הפר"ח שהנידון אם לברך או לא תליא בהא דאם שייך למימר 'וצונו', ונראה מדבריו שלמד שזו הסיבה שהר"ן ס"ל שלא מברכים, והיינו משום שלא שייך למימר 'וצונו על מעשה שעושה משום חשד'.

ולכאורה יש להבין, דהרי סוף סוף כשמדליק משום חשד הוא מקיים תקנת חכמים שצונו להדליק משום חשד, ואמאי לא שייך למימר על זה 'וצונו'.

ואולי אפשר לומר ביאור אחר בדברי הר"ן, דאין כונתו דכל היכא שעושה משום חשד לא שייך למימר על זה וצונו, אלא ס"ל לר"ן דכל היכא שחכמים תקנו תקנה משום חשד או גזירה, תקנו חכמים רק לעשות מעשה מסוים כדי להנצל מהחשד, אבל ברכה לא תקנו חכמים במקום חשד או גזירה, דרק מעשים תקנו ולא ברכות.

אמנם לפי המהלך הזה יסתרו דברי הר"ן אהדדי, דבנר חנוכה ס"ל שלא תקנו ברכה משום חשדא, ואילו לגבי קריאת התורה שכל אחד מהעולים צריך לברך ביאר הר"ן כפירוש רש"י, וכמו שהובא לעיל, דהסיבה היא משום גזירת הנכנסין והיוצאין שיאמרו אין ברכה

מה שנצרך כדי להנצל מן החשד ולא יותר יש מקום לומר שלא יברכו על נר זה ברכת הרואה ואף שהרואה לא חשוד מ"מ לא תקנו יותר ממה שנצרך ולכן לא יברכו עליו שום ברכה, אמנם לתירוץ השני דהיכא שהברכה היא לשבח את הקב"ה תקנו חכמים אפי' ברכת המצוות כגון "על השחיטה", במקום חשד י"ל שגם ברכת הרואה יברכו על נר שהודלק משום חשד, וכ"ש הוא שהרי מברך ברכת השבח.

ובמנחת שלמה תנינא סימן נ"ח אות א' כתב שאפשר לברך ברכת הרואה גם על נר שהודלק מפני החשד, וחזינן מזה שברכת השבח אפשר לברך גם על תקנה שהיא מפני החשד.

אמנם שם נקט סברא אחרת דלמעשה גם נר שהודלק מפני החשד מפרסם הנס ולכן יכול לברך עליו וסברא זו קימת גם לפי התירוץ הראשון ולפ"ז אין נפק"מ בזה בין התירוצים.

ועוד שמעתי לתרץ דכיון שסיבת התקנה לברך על התורה בצבור היא משום כבוד התורה כמבואר בשו"ע סי' קל"ט ס"ח א"כ זה שיבוא לומר שאין ברכה בתורה לפניו או לאחריה זה גופא אינו כבוד לתורה ולכן תקנו לברך גם משום החשד הזה דגם בזה שייכת סיבת התקנה שהיא כבוד התורה.

שעושה מעשה מצוה כגון שחיטה משבח את הקב"ה על מצות השחיטה. ולפי זה כתב הכת"ס לתרץ שדוקא בנ"ח ס"ל לר"ן שלא לברך משום דקאי על המעשה שעושה עכשיו דכיון שזה רק משום חשד ולא משום מצוה לא יאמר וצונו להדליק אבל בשחיטה שנוסח הברכה היא «על השחיטה» שפיר יכול לברך ולשבח הקב"ה על מצות השחיטה כיון שאף שעכשיו לא מקים מצות שחיטה מ"מ הברכה לא קאי אמעשה שעושה עכשיו.

ולפי"ז אפשר לומר שגם לדרך השניה שהתבארה לעיל בדברי הר"ן שחכמים לא תקנו ברכה משום חשד י"ל דרק היכא שהברכה היא בלמ"ד דקאי על המעשה שעושה עכשיו בכה"ג לא רצו לתקן ברכה, אבל היכא שהברכה לא קאי על המעשה שעושה עכשיו אלא מברך ומשבח את הקב"ה על המצוה באופן כללי, י"ל דבכה"ג תקנו ברכה אפילו משום חשד ולכן ברכות התורה שמשבח בהם את הקב"ה על התורה שבחר בנו ונתן לנו שפיר מברך גם משום חשד או גזירה.

ולכאורה יש להביא נפק"מ בין שני התירוצים, דהנה אע"פ שלשיטת הר"ן אין לברך ברכת המצוות על נר שהודלק משום חשד, אמנם יש לדון האם ברכת הרואה שמברך שעשה ניסים דהיינו ברכת השבח אפשר לברך על נר שהודלק משום חשד. וי"ל דלתירוץ הראשון שחכמים תקנו רק

בבריסק בשמחת תורה כשהיו מכבדים את מרן הגר"ח זצ"ל בהקפה לא היה מוסר מעצמו את הס"ת בגמר ההקפה, אלא א"כ ביקשו אחר ממנו את הס"ת.

והוא עפ"י דאיתא בברכות דף נ"ה: ג' דברים מקצרים את ימיו ושנותיו של אדם ואחד מהם זה מי שנותנין לו ס"ת לקרות ואינו קורא בו. וחשש הגר"ח דהוא הדין כשנותנין לאדם ס"ת מטעם אחר, כגון לאחוז בו. ולפעמים נמנעו המתפללים מלבקש ממנו להחזיר הס"ת, בחושבם שאולי הגר"ח רוצה להמשיך לרקוד בו, ואירע הדבר שאחז את הס"ת עד גמר כל ההקפות.

(עובדות והנהגות מבית בריסק)

איתא במכות כב ע"א: כמה טיפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בס"ת כתיב "ארבעים יכנו" ואתו רבנן ובצרי חדא. ומבואר בגמ' דיותר יש לכבד ת"ח. ואילו בגמ' קידושין (לג.) איתא מפני לומדיה עומדין מפניה לא כ"ש. והיינו להיפך, דלמד ק"ו לכבוד הס"ת מכבוד הת"ח.

ונראה דבאמת ס"ת יש יותר לכבד וכמבואר בגמ' קידושין ק"ו ס"ת מכבוד ת"ח, וביאור גמ' דמכות הוא מכוון רק לאילו האנשים שאינם מכבדים ת"ח שאינם חשובים בעיניהם מפני שאין התורה חשובה אצלם כ"כ עד שיכבדו לומדיה, ואומרים מאי אהנו להו רבנן, ובכל זאת קיימי מקמי ס"ת, ולזה אמר כמה טיפשאי הני אינשי שאינם נותנים יקר לת"ח דאהני להו בכך שהצילום מעונשם של מלקות ארבעים ובצרו להו חדא, ועדיין תמהים הם מאי אהנו להו רבנן.

ותדע דביאור זה עולה יפה, דלכא' צ"ע דהא לא מצאנו ידינו ורגלינו בכל התורה כולה בלא שפירשוה חכמים ומ"מ נקט הש"ס דווקא להך דמלקות, והטעם בזה הוא כאמור, דעיקר טיפשותם של הני אינשי הוא בכך דאין להם ההבנה מאי אהנו להו רבנן.

("טעם ודעת", דברים כה-ג)

במצות כתיבת ספר תורה

הבחור צבי הכהן גוטסדינר הי"ד

אסור לאדם למכור ס"ת וכו', מכל מקום נראה שזה רק מדין קדושת הס"ת ולא מטעם מצות הכתיבה, ולכן לא כתב הלכה זו בפ"ד כאשר עסק בהלכות מצות הכתיבה.

והנה יש להקשות בדעת הרמב"ם, דבגמ' במנחות (ל' ע"א) איתא: הלוקח ספר תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק, כתבו- מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני. ומריהטת הלשון משמע, דהכתיבה היא למצוה מן המובחר, ואילו יד"ח המצוה סגי בקניה בלבד. וכן פירש רש"י שם להדיא (בד"ה כחוטף), וכ"כ הנימוק"י דבאמת יוצא יד"ח בקניה, אלא שיש למידת הדין לחלוק ולומר דאילו היה צריך לטרוח בכתיבתו לא היה טורח ומשום הכי הכותב ס"ת עדיף טפי, דיח למידת הרחמים לומר כמו שטרח טורח זה כן היה טורח לילך במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני. ולכאורה למדו רש"י והנימוק"י כהרא"ש, דהכתיבה היא למצוה מן המובחר. וליישב לשון הגמרא בשיטת הרמב"ם צ"ל כמו שכתבו האחרונים, דחוטף מצוה מן השוק הוא ביטוי לכך דלא יצא יד"ח, וכן משמע מלשון הרמ"א (סימן ע"ר ס"א) שדקדק וכתב 'דהוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה'.

כתב הרמב"ם בהלכות ס"ת (פ"ז ה"א): מצוות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו. והאחרונים דקדקו בלשונו, דהמצוה היא בכתיבה דכל איש צריך שיכתוב בעצמו ס"ת, וכן הוא **במנחת חינוך** (מצוה תרי"ג) שכתב בדעת הרמב"ם דהמצוה בכתיבה.

אך הרא"ש כתב בריש הלכות ספר תורה בהלכות קטנות שלו (הובא בטור סי' ע"ר) דהאידנא שכותבים ס"ת ומניחים אותם בבתי כנסיות ואין לומדים ממנו אלא רק קוראים בו, המצוה היא בכתיבת ספרים על פירוש התורה וכדו' כדי ללמוד מתוכם. א"כ נראה דס"ל דאין המצוה בכתיבת הס"ת, אלא המצוה היא שיהיה לו ס"ת. וכן נראה מלשונו דספר **החינוך** שם, שכתב: שנצטוינו להיות לכל איש מישראל ס"ת. והביא בדבריו את דברי הרא"ש הנ"ל.

ונראה נפק"מ במחלוקתם אי שרי למכור הס"ת אחר שכתבו, דלפי הרמב"ם נראה דשרי, כיון שכבר יצא יד"ח המצוה, ואילו לפי הרא"ש נראה דאסור. ואף שלכאורה זו גמרא מפורשת במסכת מגילה (כז ע"א) דאסור למכור ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אישה, והר"ם עצמו הביא הלכה זו (פ"י ה"ב), וכתב: ספר כשר נוהגים בו קדושה יתירה וכבוד גדול

המצוה בכתיבה, וכו"ל.

אשר ע"כ נראה, דאף הרמב"ם ס"ל דמהות המצוה וענינה הוא שיהיה לו ס"ת כדי ללמוד בו, דמקרא מלא דיבר הכתוב (דברים לא, יט) 'ולמדה את בני ישראל', אלא שלמד הרמב"ם שקיום המצוה יהיה ע"י הכתיבה, כיון דגזה"כ היא (שם) 'ועתה כתבו לכם, ורק אם אינו יכול לכתוב יקנה כדי שילמד לפחות ממה שיש לו, וא"כ אתי שפיר, שבסהמ"צ כתב מהי המצוה, ואילו בהלכות כתב כיצד צריכה היא להיעשות. אולם הרא"ש וסיעתו למדו, דאכתי אין הכתיבה אלא היכי תימצי שיהיה לו.

ולולי דמסתפינא נראה לתת טעם קצת בגזה"כ, דע"י הכתיבה הלימוד הוא יותר טוב, שיותר יועיל לו לזכרון, ולפי"ז הנפק"מ לדינא היא, אם קנה ואבד לו שיצטרך לקנות אחר, כיון שלא כתב. ולפי טעם זה ניחא ג"כ דעת המנ"ח, שאם כתב ואבד לא יצטרך לכתוב אחר, כיון שכתב א"כ יודע הוא טוב יותר. וגם אתי שפיר דברי התורת חיים שביסס דבריו על דברי הרמב"ם בהלכות מלכים, דגם הרמב"ם ס"ל דהמצוה שיהיה לו, ולא למד התו"ח כטעם שכתבנו.

עוד מצינו שיטה אחרת בעניין זה, והיא דעת הבה"ג והרס"ג שהשמיטו מצוה זו ממנין המצוות, וביארו האחרונים דסבירא להו דאין זו מצוה בפני עצמה, אלא חלק ממצוות תלמוד תורה.

ולענין ס"ת שכתבו ונאבד ממנו אי בעי למכתב אחר או לא, מצינו שנחלקו האחרונים, **דהתורת חיים** בסנהדרין כתב דבעי למכתב אחר כיון ששוב אין לו. ואילו המנ"ח ועוד אחרונים חלקו ונקטו להלכה, שכיון שכבר כתב ויצא יד"ח, שוב אין צריך לכתוב אחר, והוכיח המנ"ח את דבריו מהרמב"ם גבי מלך עיי"ש. וא"כ גם בזה הר"ם לשיטתו אזיל, דהמצוה היא בכתיבה.

אך באמת יש לעיין טובא בדעת הר"ם דאין המצוה אלא בעצם כתיבת הס"ת, ולא בהיות לו ס"ת, דבספר המצוות (עשין מצוה י"ח) כתב הרמב"ם גופיה, וז"ל: שצונו **שיהיה** לכל איש ממנו ספר תורה לעצמו, ואם כתבו בידו **הוא משובח מאד, והוא יותר טוב**, כמו שאמרו כתבו בידו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני, ואם א"א לו לכתבו **צריך שיקנהו** או שישכור מי שיכתבה לו, עכ"ל. ומבואר להדיא דס"ל להרמב"ם, דיוצא ידי המצוה גם אם לא כתב, והכתיבה היא למצוה מן המובחר.

וביותר יש לדייק, דהרא"ש עצמו ג"כ בתחילת דבריו עשה דברי הרמב"ם ב"ד החזקה עטרה לראשו, והביא אותו בלשונו, וכן הטור בסימן ע"ר בתחילת דבריו כתב שהמצוה היא בכתיבה, ובסוף הסימן הביא דברי אביו דהאידינא המצוה היא בכתיבת גמרות כמו שהובא לעיל. וגם בלא זה לכאורה דברי חז"ל בהלכות אלו סותרים זא"ז, דבסנהדרין (כ"א ע"ב) אמרו דאפילו הניחו לו אבותיו ס"ת צריך לכתוב, ואילו בגמרא במנחות שם נראה דאין

הגדרת ס"ת בכלל נכסי האדם

הרב צבי קופמן

גב שמוכרים אותו לצרכים המותרים מכל מקום נשאר קדושתו עלו, דספר תורה הוא, כמו כן הביכורין, שאף לאחר מכירתן ביכורין נינהו, והן לא יוצאין מקדושתן להיאכל לזרים, אלא לעולם צריך למוכרן לכהנים טהורים שיאכלום בטהרה, וזהו מה שאמרה המשנה 'כספר תורה'.

אולם דעת הרא"ש לבאר, שדברי המשנה מתייחסים על מה שנאמר בעל חוב נוטלן בחובו והאשה בכתובתה, ונאמר במשנה שכשם שהם נוטלים ביכורים בחובם על אף שיש בהם קדושה, כמו כן יכולים ליטול ס"ת בחובם למרות קדושתו ומעמדו'. והביא הרא"ש ראייה מהירושלמי בביכורים על המשנה כאן, והיינו שבירושלמי שם כתב על דברי המשנה את הדין של מוכר אדם ספר תורה ללמוד תורה ולישא אשה, והוסיף שכל

עניינים לבירור: א'. האם בעל חוב יכול לגבות ס"ת השייך לחייב לו. ב'. שכיב מרע שנתן את נכסיו במתנה לאחר, האם ס"ת בכלל. ג'. דין נותן במתנה את ספריו, האם ס"ת בכלל. ד'. דין אונאה בס"ת. ה'. דין יחיד בס"ת שלו, אי יכול למוכרו.

[א]

במשנה בביכורים (פרק ג, יב) נאמר כך: למה אמרו הבכורים כנכסי כהן, שהוא קונה מהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, ובעל חוב נוטלן בחובו, והאשה בכתובתה, כספר תורה. ובביאור דברי המשנה במה שסיימה ואמרה 'כספר תורה', מצינו כמה פירושים, דעת הריב"ם לבאר על פי מה ששינו במגילה (כז, א) שמוכר אדם ספר תורה לישא אשה וללמוד תורה, ומילתא אגב אורחיה קמ"ל, שכשם שספר תורה אף על

1. ראה בגמרא חולין (קלא, א) פירוש נוסף ברש"י, וכבר דחאו הרא"ש כאן. ובחידושי הרמב"ן שם הביא ביאור נאה, והיינו שבאה המשנה להשמיע, דאפילו ספר תורה שאין גופו ממון ואינו אלא לראיה שבו ומילי לא מקנו בכסף, אעפ"כ לוקחין אותו בביכורים, ואין זה נחשב שחיללם על כלום (וכן ביארו הרשב"א והריטב"א). וחידושו של הרמב"ן שס"ת אין בו שוויות אמיתית האריכו בו הרבה מן האחרונים, ויל"ע בו. וכעין זה מצאנו מה שכתב בשו"ת צפנת פענח להגאון מרוגאטשוב, הובאו דבריו בשו"ת שרידי אש (חלק ב, סימן פ) שבספר תורה אין לבעלים קנין עצם אלא קנין תואר, שעיקר הספר תורה הוא לקרות בו, וזולת תועלת הקריאה אין גוף הספר שווה כלום. וזה מה שאמרו בבבא בתרא מג, א: דהכל אצל ספר תורה עניים הם, והיינו משום שאין לבעלים קנין עצם רק הצורה.

בטור בשם ר"י ברצלונאי.

ובדברי הב"ח מצינו קושיא אלימתא על השיטות הנ"ל, שהנה במסכת בבא בתרא (קנא, א) הביאה הגמרא דין לגבי שכיב מרע שנתן בחייו מתנה לאחר⁵, ונקט בלשונו שנכסיו לאותו פלוני, ונתבאר שם בארוכה שבכלל המילה נכסים נמצאים עבדיו, מטלטליו, כספו, שטרותיו ועוד, אולם לעניין ס"ת הסתפקה הגמרא האם הוא בכלל נכסיו, ולשון הגמרא כך הוא: תפלין איקרי נכסי, דתנן המקדיש נכסיו מעלין לו תפלין. איבעיא להו ספר תורה מאי, כיון דלא מזדבן דאסור לזבניה לאו נכסי הוא, או דלמא כיון דמזדבן ללמוד תורה ולישא אשה נכסי הוא, תיקו. ובמושכל ראשון ספק הגמרא לגבי

שכן שמוכרו מפני חייו. ומשמע מדבריו שבא לחדש, שהייתה הוה אמינא שכיון דאסור למכור תורה אלא לדברים הללו שמא אסור למשכן ס"ת, ובאו להשמיע שמותר. והרי שלמד שס"ת הוא בכלל נכסי האדם לגבי חובות ומשכונות?²

נמצא אם כן שלדעת הרא"ש זו היא משנה מפורשת האומרת דין פסוק, שס"ת השייך לאדם הוא בכלל נכסיו ומטלטליו, ויכול בע"ח לגבותו בחובו ולמשכנו. וכן נפסק בשולחן ערוך³ (חושן משפט סימן צז, כג) בדיון סידור לבע"ח, וכך כתב שם: ואפילו אם הוא תלמיד חכם ותורתו אומנותו, אין מניחים לו ספריו, ואפילו ספר תורה, לפי שהם כשאר נכסים שבעל חוב גובה מהם. וכן הביא כבר

2. ראה ספר התרומות (שער א חלק א) שכתב כך: והכי מוכח בסוף מסכת בכורים, דקתני למה אמרו הבכורים הרי הן נכסי כהן שהוא קונה בהן את העבדים ואת הקרקעות ובהמה טמאה ובעל חוב נוטלן בחובו והאשה בכתובתה וספר תורה, וקבלנו פירוש דבר זה, וכן ספר תורה רוצה לומר שגובה אותו הבעל חוב והאשה בכתובתה, ע"כ. והיינו שלמד כהרא"ש.

3. ברמב"ם לא הזכיר דין זה כלל.

4. יש להעיר מדוע בטור וכן בבית יוסף שם הביאו דין זה בשם ראשונים, ולא הביאו כראיה את המשנה בביכורים. ואולי למדו שם כפירושים האחרים, ובכל אופן חידשו את דין גביית ס"ת ולמדוהו מדברי הראשונים הנ"ל, והם למדוהו מגביית שאר ספרים, עיי"ש. ויש הכרח לומר כפירושים האחרים שם, שהלא ישנו ספק בגמרא אי ס"ת בכלל נכסי וכפי שיובא מיד, ומדוע לא הביאו ראיה מהמשנה בביכורים, וע"כ שאין זה מוסכם על דעת כולם לבאר שם כדברי הרא"ש וסייעתו, ואדרבה קשה על הרא"ש מספק הגמרא לגבי נכסי אי ס"ת בכללם, ויבואר בדברנו למעלה בהרחבה.

5. בהלכות שכיב מרע נתחדש דין, שכאשר נותן מתנה בחייו לאדם אחר אף שאינו יורשו, מתנתו מתנה גם בלא קנין, שמחמת צערו וטרדתו תיקנו חז"ל שקנינו קנין גם בלא התנאים האמורים במערכת הקניינים, וזאת בכדי שלא תטרף עליו דעתו. ומשום כך לאחר מות השכיב מרע לעיתים קורה ובאים היורשים ומקבל המתנה לידי ויכוח, מה כלל המת בדבריו, מה נכלל בתוך המתנה, ומה עדיין שייך לחלקי הירושה. אולם ישנה אמירה שבה כלולים כמעט כל נכסיו של האדם, והיינו מה שהוכיחה הגמרא במסכת בבא בתרא (קנ, ב - קנא, א) לגבי שכיב מרע האומר 'נכסי לפלוני', שכמעט כל החפצים והרכוש שיש לאדם יש עליהם שם נכסים, וממילא באמירתו זכה אותו פלוני בעבדיו של אותו שכיב מרע, בקרקעותיו, בבהמותיו ועופותיו, בבגדיו, בכספו, בשטרותיו, שכל אלו נכסי האדם הם.

והוא שייך למי שחייב לו, ואין צורך שזה יקרא בשם נכסים דוקא, ומה שהסתפקה הגמרא הוא רק לגבי מתנת שכיב מרע. והחילוק בזה הוא ברור, והיינו שכאשר נותן אדם מתנה לחברו ונוקט בלשון מסויימת, כוונתו מונחת בתוך מילותיו, ומאחר ואותו שכיב מרע אמר נכסי לפלוני, ויש ספק אם ס"ת הוא בכלל נכסי האדם, שוב יש לנו מקום ספק האם הספר תורה היה בכלל מתנתו וכוונתו של אותו שכיב מרע, וכל עוד לא נתברר לנו העניין א"א למקבל המתנה לזכות בו, אא"כ עשה מעשה תפיסה וכשאר הספיקות. אולם לגבי גביית בע"ח, עיקר הדבר שאנו צריכים לברר הוא, האם חפץ זה שייך לחייב או לאו, וכל חפץ שנמצא ברשותו של החייב יכול לשמש כאמצעי לגביית החוב, ואם כן גם אם ס"ת אינו בכלל נכסי האדם בהגדרה, סוף סוף הרי הוא תחת רשותו ורוצה הבע"ח לקבלו כתמורה לחובו, ומשום כך יכול לגבותו.

ונראה שישנו הכרח לחילוק זה, שלכאורה דבר תמוה הוא מדוע הסתפקה הגמרא בבבא בתרא אי ס"ת איקרי נכסי או לאו, והלא במסכת ביכורים נתבאר לנו בפירוש שבע"ח גובהו בחובו, ואילו היה צד שמה שס"ת אינו נחשב בכלל נכסי האדם מונע מבע"ח לגבותו בחובו, אם כן דברי המשנה

ס"ת אינו קשור לדין הקדש שנאמר קודם לכן לעניין תפילין, וזהו ספק לגבי מתנת שכ"מ האם ס"ת נכלל במילה 'נכסי' או לא, וביאור הספק הוא כפי שנתבאר היטב ברשב"ם שם, שיש לדון האם ס"ת יש לו שם 'נכסי' כתפילין, או שמא אפשר לקרות 'נכסי' דוקא לתפילין ומשום שהם באים דרך מלבוש, אבל ס"ת שהוא רק מצוה אין עליו שם 'נכסי' אף על פי שיוכל למכרו⁶. וספק זה לא נפשט בגמרא, וכן ברמב"ם (זכיה ומתנה יא, טו) ובשו"ע (חושן משפט סימן רמח, יא) כתבו שזה נשאר ספיקא לדינא, ורק שאם תפס מקבל המתנה אין מוציאים מידו⁷.

ועל פי זה הקשה הב"ח כיצד יתכן שבטור נפסק שס"ת הוא בכלל נכסי האדם, והלא בגמרא זה נשאר כספיקא דדינא. וכתב לבאר שכך כוונת הטור והפוסקים, ששאר ספרים הם ודאי בכלל נכסי האדם, אלא אפילו ספר תורה דקא מיבעיא לן בגמרא אם הוא בכלל נכסי האדם, מכל מקום גובהו בע"ח בחובו. והטעם בזה הוא, שכשם שבעל חוב גובה מנכסים שאין צריכים לו, כך הוא דין הספרים וספר תורה שאין צריך להן שהרי יוכל ללמוד בשל חבירו דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממוניה. והיינו שלדבריו נתחדש שבהלכות גביית בע"ח יש לגבות כל מה שחפץ הבע"ח,

6. בפשטות הביאור בצד השני הוא כפי שהבאנו בהערות לעיל בשם הרמב"ן בחולין, שס"ת אינו נחשב גופו ממון, ואין לו שוויות מצד עצמו, אלא מצד מה שבתוכו, ומשום כך ישנו צד בגמרא שאי אפשר להחיל עליו שם נכסים.

7. בהמשך נחזור ונבאר דין זה לגבי שכ"מ, וכמו כן בביאור הגמרא שם רבו השיטות והגרסאות, וכדלהלן.

שבזמנינו אנו אין בע"ח יכול לגבות חובו מספר תורה.

ועתה יש לעיין היטב בדבריו: ראשית יש להבין סברתו בזה, ומדוע תלוי הדבר במה שעושים עם ספר התורה, והרי סוף סוף יש לו שוויות ושייך לבטל חוב על ידי גבייתו, ובפרט לפי מה שביארנו קודם בדבריו ההבדל בין גביית חוב למתנת שכיב מרע. ויתכן לומר ע"פ דברי הרמב"ן בחולין (ראה הערה לעיל) שס"ת אין לו ערך עצמי אלא מחמת מה שבתוכו, וסבר הרמב"ן שבימים שספר התורה שימש ללימוד הייתה לו שוויות עצמית ואפשר לדון עליו כחפץ, וכאמצעי לגביית חוב, אך בימינו שהוא נמצא בארון, אם אכן אין לו ערך עצמי וממוני, ושוויותו היא רק מחמת מה שבתוכו וקדושתו, ולזה אין ערך ששייך לגבותו כחפץ המשמש לגביית חוב, ודו"ק

ועוד יש לעיין, שהנה נפסק ברמ"א (יורה דעה הלכות סימן רנט, ב) לגבי שינוי בכספי צדקה, שבמקום שנוהגים שהגבאי או בני העיר משנים לכל מה שירצו, או אפילו במקום שנוהגים שאדם משים איזה דבר בבית הכנסת, כגון ספר תורה או כלי כסף

בביכורים שבע"ח גובהו בחובו יכריעו את ספק הגמרא בבבא בתרא, והיינו שמאחר ונאמר שם שבע"ח גובהו בחובו אם כן נכריע שס"ת בכלל נכסי הוא. ואמנם לדעת הריבמ"ץ ושאר השיטות שביארו את המשנה בביכורים באופן אחר, ולא לעניין גביית בע"ח, לא קשה מידי, ועדיין ספק הגמרא בב"ב עומד על תילו, אך לדעת הרא"ש וסייעתו היו קושיא אלימתא. ברם לדברינו העולים מדברי הרמב"ן שישנו חילוק בין שכיב מרע לגביית חוב מבואר הדבר היטב, שמחד גיסא יתכן ובע"ח גובהו ס"ת בחובו, ומאידך לגבי מתנת שכ"מ עדיין יש מקום להסתפק אי מיקרי נכסי או לא, ודו"ק.

[ב]

עוד כתב הרמב"ן שם חידוש גדול, וז"ל: נראה דהיינו דוקא לדורות הראשונים שהיו לומדים מתוך ספר תורה כמו משאר הספרים, אבל בזמן הזה שכותבין ספר תורה ומניחין אותה בהיכל בבית הכנסת⁸, דעת כל אדם שלא למכרה אפילו יגיע לידי עוני, גם בעל חוב אינו גובה ממנה, אם לא שהתנה בפירוש שאינו מניחה בבית הכנסת, אלא לפי שעה⁹. ולדבריו עולה הלכה חשובה למעשה, והיינו

8. וידועים הם דברי הרא"ש המובא בטור יורה דעה (סימן ער): שזה לא נאמר אלא לדורות הראשונים שהיו כותבין ס"ת ולומדים בה, אבל האידינא שכותבין ס"ת ומניחים אותו בבית הכנסת לקרות בהם ברבים, מצות עשה על כל ישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהם להגות בהן הוא ובניו. והיינו שכיום ס"ת אינו משמש ללימוד, אלא לקריאה בביהכ"ס.

9. בנידון זה כאשר אדם תורם ס"ת לביכ"ס אם נחשב כמשאל או כנותן מתנה, רבו הדעות והשיטות האם צריך לומר בפירוש שמשאל או לא, ויעויין בכמה מן מערכות האחרות שהובאו בקובץ זה שעסקו במישרין או בעקיפין בנושא זה, ומאחר ואין זה העיקר בדו"ד שבדברינו, אין ברצוננו להאריך בזה.

בחומ"מ סימן צז פסק דבימינו אינו גובה חובו מס"ת אף כשיגיע לידי עוני, אלא א"כ התנה בפירוש. וכשנבוא להוסיף על דברי הש"ך יש לבאר הקושיא, שנראה יותר שדין זה שכתב בחומ"מ סימן צז הוא כדבריו ביו"ד סימן ער, שהרי הצריך תנאי בפירוש ואף הדגיש שאינו מוכר אף כשמגיע לכדי עוני, ודוחק לומר שמנהג המדינה המוזכר ביו"ד סימן רנט דינו כתנאי מפורש, ואולי לזה רימז הב"ח כאשר כתב בב' המקומות לעיין בסימן צז, וכוונתו בזה לומר שכאשר יש תנאי מפורש או מנהג המדינה דין אחד להם, ויגבה הבע"ח את ספר התורה.

ומכל מקום מאחר שסבר הש"ך שדברי הב"ח סותרים זה את זה, כתב להלכה שדברי הב"ח ביו"ד בסימן רנט נראים עיקר, והביא שכן דעת הטור ר"י ברצלוני והשו"ע בחומ"מ סימן צז שבעל חוב גובה חובו מס"ת, והביא עוד שכן כתוב בתשובת מבי"ט (ח"ב סי' קל"ח), שמי שהיה חייב לחברו בשטר והוי ליה ס"ת מונח בבית הכנסת כמנהג, ולא מצא בעל חוב מקום לגבות מן הלוה, יכול ליקח ס"ת, עיי"ש. וכן כתב הש"ך גם בחומ"מ שם (ס"ק יג), שלא נהגו כהב"ח בזה, והיינו במה שכתב שם חילוק בין ימינו לימי קדם.

אולם יעויין בהמשך דברינו, שדברי הב"ח אינם משוללים כל יסוד, ויש שאף הביאו ראייה מדבריו לפסוק הלכה למעשה.

וכדומה, וכשירצה חוזר ולקוחו, וכשיורד מנכסיו מוכרו לאחרים, הולכים אחר המנהג. דכל מקדיש אדעתא דמנהג הוא מקדיש, ולב ב"ד מתנה על זה, ובלבד שיהיה מנהג קבוע. (וכן משמע מהב"י וממהרי"ק שורש קס"א). והב"ח עצמו שם הביא את פסקו של הרמ"א, וכתב שהכי משמע נמי מדברי מהרי"ק ומהרש"ל דבמנהג קבוע הולכין אחר המנהג. והוסיף וכתב, שנראה דלפי מנהג אותן מקומות גם בעל חוב גובה חובו מספר תורה שבהיכל, דכיון דבידו למכרה בשעת דחקו אף בעל חוב יכול לגבות ממנה, וסיים דבריו שיש לעיין במה שהוא עצמו כתב בסימן צ"ז. ובמקום אחר ביורה דעה (סימן ער) כתב הב"ח, שמי חייב ממון לישראל נראה דאינו גובה חובו מספר תורה, דכיון דרשאי להתפרנס מן הצדקה ואין צריך למכור ספר תורה, אם כן גם בעל חוב אינו גובה ממנה, דלא עדיף בעל חוב מכדי חייו, ושם נפסק שאינו יכול למכור ס"ת אפילו לצורך כדי חייו, ושוב כתב לעיין במה שכתב בחומ"מ סימן צז.

וכבר הקשה עליו הש"ך ביורה דעה (רנט, ס"ק ז) שפסקיו סותרים זה לזה, שמחד גיסא כתב שם כדעת הרמ"א לגבי מנהג המקום בשינוי צדקה, ומשום כך כתב שבמקום שיש מנהג שהתורם נוטל את ספר התורה שתרם יכול בע"ח לגבות ממנו, ומאידך בסימן ע"ר פסק שלעולם אין בע"ח גובה מן ס"ת, כיון שרשאי בעליו להתפרנס מן הצדקה, ושוב

[ג]

זכיה ומתנה (יא, טו) פסק להלכה לגבי שכיב מרע, שספר תורה יש בו ספק אם הוא בכלל נכסים או אינו, לפיכך אם תפסו אין מוציאים מידו¹⁰, וכן פסק בשו"ע בחו"מ (סימן רמח, יא). והיינו שיש לזה דין ככל הספיקות שלא מוציאים מידו, ומועילה תפיסה. אולם בריטב"א על הסוגיא שם כתב, שכיון שהספק לא נפשט אזלינן לחומרא (והיינו שאינו בכלל הנכסים), ויש להבין המחלוקת ביניהם. וכתב החיד"א, שהריטב"א למד שהספק בגמרא היא כהמשך למה שהובא שם קודם דין של המקדיש נכסיו מעלין לא תפילין, ועל זה הסתפקה הגמרא מה דין ס"ת, האם הוא בכלל נכסי המקדיש ומעלין אותו להקדש, ועל זה כתב הריטב"א שהולכים לחומרא כיון שמדובר בהקדש¹¹, ברם הרמב"ם סבר שספק הגמרא הוא על שכיב מרע שאמר נכסי לפלוני, והיינו שהגמרא חוזרת לספק הקודם ולא ממשיכה את דין ההקדש, ועל זה נאמר שהוא נשאר בספק ומועילה תפיסה.

ודבריו של החיד"א מתבארים היטב לפי הגרסאות שהובאו לעיל, והיינו שלריטב"א וסייעתו שגרסו בגמרא בסתם 'אבעיא להו ס"ת מהו', נראה יותר שספק זה הוא המשך של הדין שהובא לפנינו לענין הקדש, אולם אם גורסים כלשון הספק הגמרא שמביאה

והנה כבר הובא לעיל ספק הגמרא בב"ב (קנא, א) לגבי שכיב מרע שאמר נכסי לפלוני אי ס"ת בכללם, והגרסא בגמרא לפנינו היא: איבעיא להו ספר תורה מאי, כיון דלא מזדבן דאסור לזבוניה לאו נכסי הוא, או דלמא כיון דמזדבן ללמוד תורה ולישא אשה נכסי הוא, תיקו. ואולם ברשב"ם וכן בתוספות לא גרסו את הצדדים בספק הגמרא, וכן כתב בחכמת שלמה: 'איבעיא להו ספר תורה מהו, תיקו', כצ"ל, והשאר נמחק. והמעין יראה שכן הוא ברי"ף (ע ע"ב) וברא"ש (פרק ט, כט). וביאר הרשב"ם שספק הגמרא הוא, שיש לדון האם ס"ת יש לו שם 'נכסי' כתפילין, או שמא אפשר לקרות 'נכסי' דוקא לתפילין ומשום שהם באים דרך מלבוש, אבל ס"ת שהוא רק מצוה אין עליו שם 'נכסי' אף על פי שיכול למכרו. ובנימוקי יוסף על הרי"ף שם ביאר עוד, שיתכן שכיון שס"ת הוא דבר חשוב מאוד, יש לו שם לעצמו ואינו נכלל בכלל נכסי האדם. ועיין ביאור נוסף בתוספות ובריטב"א.

ובפשטות אין הבדל בין השיטות הנ"ל, ונחלקו רק בביאור ספק הגמרא. אולם מדברי החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"ב סימן לא, ג) עולה הבדל מהותי. שהנה הרמב"ם בהלכות

10. עיין שם בלחם משנה שכיון שבמקרה זה המתנה הוי מתנה, אלא שהבעיא אם הוי בכלל אותה מתנה ס"ת או לא פסק הרמב"ם דהוי ספק ואם תפס לא מפקינן מיניה. עיין שם שהוכרח לזה מכח קושיא נאה (ועיין עוד תירוצים נאים בפרישה ובאור שמח).

11. ראה בהמשך הדברים שהוא התקשה בלשון הריטב"א, ותמה שהנימוקי יוסף לא הביא את החידוש שלך הריטב"א, עיין מה שכתב בזה.

הגזבר לא יוציאו מידו. אולם המעיין בדברי הרמב"ם לעניין הקדש, יחזה שלכאורה השמיט הרמב"ם דין זה, שהנה כתב בהלכות ערכין וחרמין (פרק ו, ג), שכל מי שהחרים או הקדיש כל נכסיו לוקחין כל מה שיש לו ואפילו תפילין שבראשו, ואין צריך לומר כלי אומנתו ובגדיו שהכל הקדש או חרם. והמדקדק היטב בלשונו יחזה שהשמיט את דין ס"ת מהחפצים המוזכרים שם¹². וכבר כתב שם בלחם משנה שבהלכות זכיה ומתנה גבי שכיב מרע שנתן נכסיו כתב הרמב"ם דהוי ספק אם נכנס ס"ת בכלל, וכאן כתב שלוקחין כל מה שיש לו ומשמע גם ס"ת, והיינו משום דשאני הכא דאמר 'כל' ונכנס ג"כ ס"ת בכלל דבריו, ועוד שהמקדיש בעין יפה הוא מקדיש, ואפילו לא קאמר 'כל' נכנס ס"ת בכלל. ברם במשנה למלך שם חלק עליו, וכתב בלשונו: ומיהו ס"ת הוי בעיא דלא איפשיטא בפרק מי שמת. ומשמע מדבריו שלגבי ס"ת נשאר ספק גם לעניין הקדש.

ונראה לבאר שדעת הלחם משנה בזה היא כעין מה שביארנו, שספק הגמרא לרמב"ם הוא רק בשכ"מ ולא בהקדש, ואם כן בהקדש יש לדון מצד עצמו, ומאחר ויש סברות להחמיר משום שבעין יפה הוא מקדיש, או משום שאמר 'כל', נפסק הדין שס"ת בכלל¹³. אולם דעת המשנה למלך

ב' צדדים בביאור הספק, נראה יותר שזהו ספק בפני עצמו והוא חוזר על דין שכיב מרע שנאמר קודם. ונראה להביא ראיה לכך מב' הצדדים, שהנה מחד גיסא הרשב"ם שהוא בשיטת הריטב"א בגירסת הגמרא, ביאר את הספק במפורש לעניין תפילין, והחילוק ביניהם לס"ת, ומשמע שלגרסא זו ספק זה הוא המשך גמור לדין מקדיש נכסיו, ומאידך גיסא יעויין בסמ"ע (ס"ק מ) על פסק השו"ע בחו"מ שם, שהביא בדבריו בביאור הספק את לשון הגמרא במדויק, ומשמע שלמד שכך הוא הספק בגמרא לדעת השו"ע, ולא כביאור הראשונים הנ"ל, ומאחר והשו"ע והרמב"ם פסקו אותו דבר, נראה ששניהם סברו שכך הוא ביאור הספק, וזהו ספק חדש לעניין שכיב מרע. ונמצא א"כ שיש נפק"מ בין הגרסאות הנ"ל לעניין הפסק בספק הגמרא, וכן כיצד ללומדו - לעניין הקדש או לעניין שכ"מ (וצריך לעיין היטב בכל השיטות והגרסאות בראשונים, האם הם מתיישבים עם יסוד זה), ותיכן שמי שמבארו לעניין שכיב מרע, יסבור בהקדש באופן אחר.

אמנם כתב בחיד"א, שגם לדעת הרמב"ם יש ספק בס"ת לעניין הקדש, והיינו שבאמת בגמרא הספק הוא לעניין שכ"מ, אך כשם שיש ספק אי ס"ת מיקרי נכסי לעניין שכ"מ, כמו כן ישנו ספק לעניין הקדש, ואם תפס

12. בחיד"א שם כתב, שהרמב"ם סמך על מה שכתב בהלכות זכיה שיש ספק לגבי ס"ת, ולא הוצרך לכתוב זאת שוב בהלכות הקדש.

13. ראה בחיד"א שם שדחה דברי הלחם משנה. א'. שגם בנותן אם יגיד 'כל' יהיה הס"ת בכלל. ב'. שגם בנותן מצינו כלל דנותן בעין יפה נותן, ובכלל אופן בנותן מספ"ל אי ס"ת בכלל, עיין שם בארוכה.

מספר תורה, כי עיקר ספר בלשוננו העברי הוא על דבר הנכתב על הקלף (והביא ראיה מלשון הגמרא בגיטין נא, ב- ספר אין לי אלא ספר וכו'), ולכן ספר תורה שנכתב על הקלף הוא הנקרא ספר באמת, ושאר ספרים שלנו הנדפסים על הנייר אינם נקראים ספר באמת, רק שם מושאל מספר תורה. ומה שכתב השואל שבלשון בני אדם אין ס"ת בכלל ספרים, נראה פשוט שגם בלשון בני אדם קוראים לס"ת ספר סתם ברוב פעמים. ומה שכתב השואל כיון שאסור למכור ס"ת יש כאן ספק אם ס"ת בכלל, וכפי שהסתפקה הגמרא בב"ב לגבי האומר נכסי לפלוני אי ס"ת בכלל, ונתבאר שם שישנו צד שמאחר ואסור למכור ס"ת, הוא אינו בכלל נכסי האדם (והיינו כפי הגרסא בגמרא לפנינו שכך הוא הספק, ולא כשיטות הראשונים שהובאו בדברינו לעיל), גם בזה לא דק, דאין הכוונה שהואיל ואסור למכור ס"ת לכן לא כוון הנותן לס"ת, דודאי אם היה ס"ת קרוי נכסי אין אנו משגיחין במה שאסור למכור ואזלינן אחר מה שנכלל בלשון המתנה, אבל הספק שם בגמרא הוא, דס"ת כיון שאינו רשאי למכור לא מקרי נכסי, והיינו שאין הנותן מכוון עליו

היא כביאור החיד"א ברמב"ם, שאמנם הספק בגמרא שם הוא לענין שכ"מ, אך כמו כן יש להסתפק גם לענין הקדש, וזו בעיא דלא איפשיטא. וראה בדברי החיד"א שם שכתב במפורש שכשם שספק הגמרא הוא לענין שכ"מ, ה"ה לענין הקדש, ומיד הביא כראיה את דברי המשנה למלך הנ"ל, ונפלא¹⁴.

[ד]

ועתה אחר הדברים האלו, ולאחר שנתבררו השיטות לענין גביית חוב מס"ת, ולענין מתנת שכ"מ, והקדש (וכן לענין מכר - עיין הערה לעיל). יש לברר הלכה למעשה נידון רחב שהאריכו בו האחרונים, ונידון זה קשור היטב לביאורי הצדדים בספק הגמרא בב"ב שם. וראשית דרכו בשאלה שנשאל בשו"ת נודע ביהודה (תניינא חו"מ, סימן מג) בו מה דין אדם האומר לבנו בחייו שנותן לו כל הספרים שיש לו במתנה (במתנת שכ"מ), האם ספר תורה נכלל בכלל המתנה, והאריך שם בתשובה, ונביא תמצית דבריו: בתחילה כתב שלא מוצא מקום להסתפק בזה, ואדרבה כל הספרים שלנו שנדפסו על הנייר אינם נקראים ספר כי אם בלשון מושאל

14. נידון נוסף בסוגיא זו מצינו לגבי מכר, והיינו מה שכתב ברמב"ם בהלכות מכירה (פרק נא, יח): ואם אמר לו כל נכסי אפילו עבדים ובתים וכל המטלטלין הידועים לו, ואפילו תפילין שבראשו בכלל המכר. והיינו כלשון שכתב בהקדש, ואולי אפשר לומר שם את הסברה הראשונה של הלחם משנה והיינו שאמר שם 'כל', אך אי אפשר לומר את הסברה השנייה, שהרי במכר אמרינן שבעין רעה הוא מוכר, ועיין בהגהות מיימוניות שם מה שרימז בזה, וכן בחיד"א שם מה שהזכיר בזה להקשות על הלח"מ. ומכל מקום כתב שם באור שמח לגבי ספר תורה, שודאי כיון דאסור למכור ס"ת אף לצורך חייו לפסק הרמב"ם בהלכות ס"ת (פרק י, ב), ודאי דלא כוון למכור, ודוקא במתנת שכ"מ שהיא חלה אחר מיתתו דבזה לא עביד איסורא, מספקא לן אם הוי בכלל נכסי, ואכמ"ל. ועיין עוד בש"ך חו"מ (סימן ריח, ס"ק ה) לענין אמירת 'כל'.

היינו דוקא לדורות ראשונים שהיו לומדים מס"ת כו', ובימינו אנו לא מוכרים ס"ת אפילו בעניות גדולה, ואם כן כל שכן בנידון השאלה שמדובר בס"ת יקר מאוד שאינו בכלל הספרים. וביותר אם הבנים האלו הם תלמידי חכמים טפי מאחריני, הרי ודאי כונת הנותן שהם יעסקו בתורה בספרים העשויים ללמוד מתוכם, ובס"ת עצמו אין שום עניין ליתנו לת"ח יותר מלאחרים ולא היה כוונתו לכוללו יחד עם הספרים, ע"כ הכריע הלכה למעשה שלא כנודע ביהודה, והיינו שצריך ראייה ברורה להוציא מחזקת היורשים¹⁵.

ואולם אם נחזור לדברים הנידונים למעלה, נמצא שהש"ך פסק למעשה שלא כב"ח הנ"ל, ושלל דבריו לחלוטין, ולכאורה אם החת"ס הביא ראייה מהב"ח הנ"ל, נראה שלדעתו יש מקום לדברי הב"ח הללו למעשה, וא"כ יש מקום לחדש ולומר שדעת החת"ס כהב"ח שבימינו אנו יש יותר קושי להוציא ס"ת מתחת ידי אדם בכדי לגבות ממנו חוב. ומתוך דברי החת"ס נראה שאף רימז לכך שדעתו כהב"ח בזה, שהלא הוא עצמו כתב במאמר המוסגר שיש לעיין בש"ך שם (סימן צז, ס"ק יג), והיינו הש"ך שחולק על הב"ח, ואם לאחר שציין ברמז להש"ך המשיך לבסס דבריו ע"פ הב"ח, נראה היטב שבכוונתו לרמוז אגב אורחא שדעתו כהב"ח, ודו"ק.

[אגב הבאת דברי החת"ס, מן הראוי לנגוע

בדעתו, אבל בנדון זה שכתוב במתנה שנתן לו כל הספרים, כיון שס"ת בכלל ספרים הוא אין כאן שום ספק שהס"ת גם היא נקנית לו במתנה.

והנה כעין שאלה זו נשאל גם בשו"ת חתם סופר (חו"מ, סימן קמג) באחד שצוה וחילק נכסיו ונתן כל ספריו לשנים מבניו, והניח אחריו ס"ת בשווי גדול, ונסתפקו היורשים אם ס"ת בכלל ספריו או לא. והביא שם דברי הנודע ביהודה הנ"ל ונשא ונתן בענין זה, שדין זה יהיה תלוי בסברות ובביאורים בספק הגמרא בב"ב, והסיק להלכה שלדעת הפוסקים דטעמא דהאיבעיא פרק מי שמת הנ"ל, הוא משום עוצם חשיבות ס"ת (והיינו כפי שביאר בנימוקי יוסף, שם), אפשר שס"ת איננו בכלל סתם נכסי אם לא פירש להדיא, וכמו כן בנידון זה יהיה ספק אם ס"ת בכלל ספרים, וכיון דהיורשים מוחזקים אין להוציא מחזקתם. ואין לומר שהווי ספק ספיקא, והיינו ספק כמי שמבאר את הספק בס"ת משום דאסור למוכרו (וכגירסת הגמרא לפנינו) וזה לא שייך בנידון של השאלה, ואפילו את"ל כמי שמבאר את הספק מטעם חשיבות הס"ת וזה שייך בנידון השאלה, מכ"מ הלא יש ספק בש"ס ונשאר בתיקו, שגם אם נאמר שהווי ס"ס, מכ"מ לא מוציאין ממון בספק ספיקא.

ועוד כתב, שהלא דעת הב"ח בחו"מ סימן צ"ז (עיין ש"ך שם ס"ק י"ג) שדין זה של ס"ת

15. עוד בעניין זה עיין בשו"ת חדות יעקב חו"מ סימן כב, וכן דן שם לענין המילה 'כל' שהזכרנו לעיל לגבי הקדש.

דין בס"ת, והיה לו לומר את דינו בספרים שלשון זו כוללת גם נביאים וכתובים, ואין לומר שהוא מודה בנביאים וכתובים שיש בהם אונאה, שא"כ יהיה קשה על הפוסקים איך שינו לשונו של רבי יהודה ולא פרטו וכתבו ס"ת ומכ"ש שארי ספרים, אלא האמת יורה דרכו שמה שאמר שס"ת אין קץ לדמיה היינו מפני חשיבותו שכולל כל המצות ודינים וסודות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ועוד אפשר מפני שההוגה ורגיל בספרו קשה לו ללמוד בספר אחר, ע"כ שוה למוכר הרבה, משא"כ ספרי נביאים וכתובים, ותינח בזמן המשנה שהיו לומדים מס"ת ועדיין לא נכתבה תורה שבע"פ, משא"כ בזמן הפוסקים שכתבו ספרים ולא נהיגי להגות בס"ת, א"כ הרבותא הוא בספרים טפי מבס"ת, ומשום כך הזכירו לשון ספרים דוקא ולא ס"ת].

[ה]

נידון נוסף מצינו בדברי הפוסקים הקשור באופן ישיר לדברי הגמרא בב"ב, ולהגדרת ס"ת בכלל נכסי האדם. שהנה הובאה מחלוקת בשו"ע אורח חיים (סימן קנג, י) לענין מכירת ס"ת, שיש אומרים (רא"ש וטור) דיחיד יכול למכור ס"ת שלו ולעשות בדמיו כל מה שירצה כל שלא הקדישו לקרות ברבים, ויש מי שאוסר (רמב"ם וב"י), אא"כ מוכרו ללמוד תורה או לישא אשה¹⁶. והקשה

נגיעה קלה באחת מהראיות שהביא בתוך דבריו, בבחינת אל תמנע טוב מבעליו. שהנה הזכיר בדבריו ראייה לכך שס"ת נכלל בכלל הלשון 'ספרים', והוא ממה שנפסק בהלכות אונאה (ח"מ סימן רכז, טו) שבכלל המטלטלים שייך אונאה, אפילו בספרים. ודין זה נלמד ממחלוקת חכמים ורבי יהודה בב"מ (נו, ב - נח, ב), שלדעת רבי יהודה אין אונאה לס"ת כיון שאין שיעור לדמיו, ולדעת חכמים אין אונאה רק לעבדים שטרות וקרקעות והקדשות שנתמעטו מפוסקים שבתורה, ונפסקה ההלכה כחכמים שיש דין אונאה לס"ת.

ולכאורה יש לתמוה על שינוי הלשון שבשו"ע, שהנה בסמ"ע (שם, סקכ"ה) כתב על דברי השו"ע שהם נלמדים מדברי רבי יהודה וחכמים, ומאחר ובגמרא נחלקו באמת לענין ס"ת ולא לענין ספרים, יש להבין מדוע נקט השו"ע בלשונו את הדין לגבי ספרים, והמעין בדברי הרמב"ם בהלכות מכירה (פרק יג, יג) יחזה שהוא אכן נקט בלשונו ס"ת, וכלשון הגמרא. וכתב בחת"ס שהשואל שם הביא ראייה משינוי זה, שס"ת הוא בכלל ספרים, שהרי נקטו הפוסקים לשון ספרים וכוונתם על ס"ת.

והחת"ס עצמו דחה ראייה זו, וכתב לבאר באופן אחר מדוע שינה השו"ע בלשונו, שהנה יש לתמוה בדברי רבי יהודה מדוע נקט דוקא

16. בט"ז שם ס"ק י' חידוש, שגם לדעת האוסרים אם קנאה מתחילה כדי למכרה, וכ"ש אם קבלו בחוב, מותר למכרה, דאלי"כ סופר נמי נאסור לו למכור ס"ת, ודינים אלו דומים לסופר בכך שמתחילה לא באה לידו כדי שתהיה שלו.

שכ"מ אינה כוללת ס"ת מחמת ספק הגמרא, היינו מחמת הספקות האחרות שנתבארו שם. וכעין הדברים הללו כתב גם במחצית השקל שם, שלפי פירוש הרשב"ם בספק הגמרא שם לא קשיא מידי, וביאר שקושיית המג"א היא רק לדעת השו"ע, לפי שהשו"ע ודאי ביאר בספק הגמרא שלא כרשב"ם, שהרי הביא להלכה שהספק הוא רק על ס"ת ולא על שאר ספרים (ולא כרמ"ה, עיי"ש), ולפירושו דהרשב"ם ודאי שספק הגמרא הוא גם על שאר ספרים.

וכבר בנודע ביהודה (שם) מצינו שתלה דין מכירת ס"ת של יחיד בביאור צדדי הספק בגמרא בב"ב, שהנה השואל שם הביא דברי רבנו מנוח המובא בבית יוסף ביו"ד (סימן ער), שמה שנאמר שהמוכר ס"ת אינו רואה סימן ברכה זהו דוקא בס"ת העשוי לקרות ברבים, אבל ספרי יחידים מוכרים לעשות מהדמים מה שירצו, שעל מנת כן עשאו או לקחום, ועוד שקדושתן לא פקעה בכך, והם בקדושתן ביד הלוקח כמו שהיו ביד המוכר. ואמנם בבית יוסף ובב"ח שם נחלקו בהבנת דבריו, אך בפשטות ודאי עולה מדבריו שיחיד מוכר ס"ת שלו, ומשום כך הקשה השואל על רבנו מנוח, שלכאורה בסוגיא בב"ב כתוב במפורש שיש צד שאסור למכור ס"ת, ואף שמדובר שם בפשטות בס"ת של יחיד (וכפי שהכריח במג"א), ולא כרבנו מנוח. והשיבו הנודע ביהודה, שהשואל היה סבור שלשון

במגן אברהם שם (ס"ק כב) ממה שנפסק בחו"מ סימן רמח לעניין שכ"מ, שהאומר נכסי לפלוני יש ספק על ס"ת אי הוי בכלל נכסי או לא, והצד בגמרא שאינו בכלל נכסי הוא משום שאסור למכור ס"ת, וספק זה הוא ודאי על ס"ת השייך ליחיד, שאם מדובר בס"ת שהקדישו לרשות הציבור ודאי שאינו יכול ליתנו במתנה לאחר, ומכל מקום כתוב שם שיש צד שאסור למוכרו, ונפסק להלכה שמספק הוא אינו בכלל נכסי האדם, וא"כ כיצד רוצים לומר שמותר למוכרו נגד הגמ' בב"ב. וכתב ליישב, שבשו"ע בחו"מ מדובר שנתנו לבית הכנסת לקרות בו, ובזה נאמר שאף שלא הקדישו ממש אסור למוכרו. ומ"מ הקשה שאם כן היה צריך לפרש זאת, ותמה על מה סומכין העולם שמוכרין ס"ת אפילו נתנו לבה"כ לקרות בהן, ומשתמש בדמיהן. וכתב להליץ בעדם, שכיון דהמנהג כן, ה"ל כאלו התנה בתחלה שלא תחול קדושת רבים עליהם, וכמ"ש ביו"ד (סימן רנט, ב) בהגה, והיינו מה שהובא בדברנו לעיל.

והנה קושיית המג"א מהסוגיא בב"ב היא רק לגרסא בגמרא לפנינו שהספק הוא משום שאסור למכור ס"ת, אולם לגרסאות הראשונים המובאים לעיל שבגמרא גורסים בסתם 'אבעיא להו ס"ת מאי', וביאור הספק הוא באופנים אחרים וכפי שהובא לעיל, א"כ לא מוזכר בגמרא שם צד שאסור למכור ס"ת, ומה שנפסק בחו"מ סימן רמח שמתנת

של המג"א. וכתב שם לתלות את ב' הדיעות בשו"ע לענין מכירת ס"ת דיחיד, בביאור של ספק הגמרא בב"ב, לדעת ה"ר מנוח דיחיד מותר למכור ס"ת ע"כ טעם האיבעיא אי ס"ת הוא בכלל נכסי כפירוש הרשב"ם ונ"י, אבל למ"ד דגם יחיד בשלו אסור למכור ס"ת יש לפרש האיבעיא בס"ת כשיטת התוספות שם, דלא מקרי נכסי הואיל ולא מצי לזבנוי (אלא לנשיאת אשה וללמוד תורה), עיין בדבריו היטב. ועיין עוד בארוכה בשו"ת כתב סופר (יורה דעה סימן קלה) מה שפלפל בעומק בקושיית המג"א, ובביאור השיטות בספק הגמרא בב"ב שם, ובסיום דבריו הביא דברי המג"א דנוהגים למכור ס"ת של יחיד אפילו היכא שהקדישו לקרות ברבים, שכיון דנהגו לב"ד מתנה על זה, וכפי שנפסק ביו"ד סימן רנט בהג"ה¹⁷, וכתב בכתב סופר שלפי זה נפל הך דינא דחו"מ סימן רמח, שהרי בזמן הזה נוהגים למכור ס"ת אפילו נתנו לבהכ"נ לקרות בו ברבים, ואפילו לפי מה שנדחק המג"א בנתנו לקרות בו רבים שאסור למכור, ודאי שליתא להך דינא בזה"ז, והמנהג כן למכור, ונשאר שם בצ"ע.

ובערוך השולחן (שם, כח) כתב ליישב קושיית המג"א באופן אחר, והיינו שיש הבדל בין ס"ת יחידי הנמצא בבית הכנסת שבו קיים עיקר האיסור למכור, לספר תורה נוסף שאיסור מכירתו הוא רק מצד קדושתו

הגמרא היא גרסא מדויקת, וצדדי הספק הכתובים בגמרא הם מדברי הגמרא, אבל לא כן הוא, אלא זו תוספת לשון מאיזה תלמידים שכתבו כן על הגליון לפרש טעם הספק שנסתפק בעל האיבעיא, והמדפיסים הכניסוהו לתוך דברי הגמרא, אבל הגירסא בגמרא הוא רק 'איבעיא להו ס"ת מאי תיקו', וכן הוא ברא"ש וברי"ף. וטעם הספק נחלקו בו המפרשים: רשב"ם והנימוקי יוסף פירשו לפי שהוא רק מצוה ואינו דומה לתפילין שהם מלבוש, ואדרבה רשב"ם כתב בפירוש ואף על פי שיכול למכרן לא מקרי נכסי, והיינו שיכול למכור ס"ת, ומעתה לא קשה על ה"ר מנוח שהוא יפרש האיבעיא כפירוש רשב"ם והנימוקי יוסף.

וראה בתוך התשובה שם שהובאה הגהה נפלאה מבן המחבר (הג"ר שמואל לנדא זצוק"ל בעמ"ס שו"ת שיבת ציון), ובהגהה זו טחן הדק היטב את הדברים הנ"ל, ואף הקשה ישירות על המג"א, ונכתוב דבריו בתמצית: בתחילה תמה על המג"א שהקשה מהסוגיא בב"ב, שהלא קושייתו אינה אלא לגרסת הגמרא, ולא לגרסאות הראשונים, והביא את דברי מחצית השקל שהובאו בדברנו, שהמג"א הקשה רק לדעת השו"ע, כיון שדקדק בדעתו שכן סבר כגרסת הגמרא שלפנינו, והאריך שם לדחות דקדוד זה בשו"ע, וממילא הסיק שאין מקום לתמיהתו

17. בכתב סופר העיר על זה, שלא היה למג"א להרחיק לחמו, שדבר זה כבר נלמד ממה שנאמר שם בסמוך בסימן קנד סעיף ח בהגה, וכפי שכבר דקדק בט"ז סימן קנג סוף סעיף א.

יצחק (יורה דעה, סימן יט) שנתן בזה טעם קצת על דרך הדרוש, שאחר שהוכיח שם שאשה אינה חייבת במצות ס"ת כתב שלפי זה מבואר מדוע בע"ח גובה חובו מס"ת, והיינו משום דמצות עשה של פריעת בע"ח הוא ליה עשה השוה בכל, דהא גם נשים חייבות בזה, דהא הוקשה אשה לאיש לכל הדינים שבתורה, ומצות עשה דכתיבת ס"ת הוא ליה עשה שאינו שוה בכל כיון דנשים פטורות ממנה, וא"כ אתי עשה של פריעת בע"ח שהוא אלים יותר, ודוחה לעשה של כתיבת ס"ת שהוא עשה חלש יותר, עי"ש היטב.

ובצאתנו מן הקודש, נודה על הגמר שזכינו לקבץ מערכות מופלאות כאלו תחת קורת גג חמימה ונעימה של קהילת דגל התורה המיוחדת במידותיה ובהנהגותיה המיוחדות בבן אדם לחברו, קהילה שזכתה שיעמוד בראשה מורנו הרה"ג ר' טוביה בלוי, שיראת ה' וחכמת התורה משמשים בו במידה שוה, אשרינו שזכינו לדמות ייחודית כזו שתעמוד בראשות הנהגת קהילתנו הקדושה.

זאת ועוד שיצירת מופת זו נבנתה בעמל רב לזכרם של ר' אליהו ומרת יהודית ול"ך, שהיו אנשי מופת מלאי חסד ואמונה טהורה ותמימה, שרדו את כל מאורעות התופת של השואה הנוראה וימי מלחע"ה השניה, וזכו להקים את ביתם על אדני הנתינה לזולת

(עיין שם מה שביאר לפי זה ביסוד מחלוקת הרמב"ם והטור), ובסימן רמח בחו"מ מדובר בס"ת יחידי שמחוייב לכותבו, ולכן אסור למוכרו, והעולם שנהגו היתר בזה הוא משום דס"ל כדעת הרא"ש ביו"ד (סימן ער) דהאידינא מצוה בספרים ולא בס"ת, כיון שס"ת עיקרו לעמוד בהיכל ולא ללמוד בו, ועיקר מצות כתיבת ס"ת היא בכדי שילמדו, ולא עצם מעשה הכתיבה¹⁸.

ולמסקנת הדברים העולה מכלל הנידונים שבדברנו, שלדעת רוב הפוסקים בע"ח גובה חובו מס"ת אף בזה"ז, ורק לדעת הב"ח יש דין שונה בזה"ז ונראה שהסכים עימו החת"ס. וכן הדין הפשוט הוא ששכ"מ שנתן את נכסיו ישנו ספק אי ס"ת בכלל ומועילה תפיסה, ויש נפק"מ בין הגרסאות בגמרא לגבי הקדש ולגבי מכירה ועוד. כמו כן מצינו מחלוקת רבתי בין הנוב"י לחת"ס לגבי הנותן ספריו במתנה אי ס"ת בכלל. עוד נתברר שלהלכה יש אונאה לס"ת. ולבסוף ביררנו היטב שיש לתלות דין מכירת ס"ת של יחיד בגרסאות הגמרא בב"ב. ועיין עוד בעניינים אלו במה שכתבו בטוטו"ד בשו"ת מהרי"ט ח"ב יורה דעה סימן ה, בשו"ת חלקת יעקב חושן משפט סימן כד, בשו"ת חדות יעקב חו"מ סימן כב, ובשו"ת היכל יצחק או"ח סימן יז.

ונסיים דברינו בכך שנחזור לדין הראשון של פריעת בע"ח מס"ת, שמצינו בשו"ת באר

18. יעוין בכמה וכמה מן המערכות בקונטרס זה, ומה שהאריכו בעניין הנ"ל, והיינו שיש מחלוקת בין רמב"ם ורא"ש בחיוב מצות כתיבת ס"ת בזה"ז, ויעוין עוד מחלוקת ב"י ופרישה בדעת הרא"ש, ואכמ"ל.

דגלה של תורה

זמן קצר קובץ ד"ת עמוק ומלא תוכן אשר
ודאי יתבדרו דבריו בבי מדרשא, ויה"ר שכל
הפעלים הגדולים הללו ידשנו את עצמותיהם
ויביאום אל המנוחה והנחלה האמיתית, תהא
נשמתם צרורה בצרור החיים.

ומאור פנים תמידי, בית שהיה כתובת לכל
נצרך ונזקק, ועתה זוכים שאחרי פטירתם
קמו ילדיהם ובאהבה רבה מכניסים ס"ת
לע"נ הדגולה, בתוספת היוזמה הנפלאה
של חברי הקהילה ליצור ולהעמיד בתוך

מנהגי הקהילה

הלכות
וחנהגות

בעזה"ת תמוז תשע"א

הלכות ומנהגי קריאת התורה לביהכנ"ס, מתוך קונטרס 'מנהגי דגל התורה' – לוח הלכות ומנהגים לביהכנ"ס, שייצא לאור בעזה"ת ע"י ביהכנ"ס, ובו כל ההלכות והמנהגים הנוהגים בביהכנ"ס ועוד הערות נחוצות, והכל כפי שהורה והנהיג מורינו הרב, הגאון רבי טוביה בלוי שליט"א.

הקונטרס בעיקרו עוסק בענינים הנוגעים לביהכנ"ס כציבור – ונוספו עליו דיני ומנהגי החזן, הבעל קורא, הגבאי וכדו', ואין לראות בו הוראה איך לנהוג כ"א לעצמו, אלא רק בענינים הנוגעים לציבור. כמו"כ אין ללמוד מכאן הוראה לבתי כנסת אחרים, מאחר שרבו הילוקי הדעות והמנהגים, ואין כאן אלא הוראה להנהיג בביהכנ"ס בראשות מורינו הרב שליט"א.

בתוך הדברים נוספו [בכתב שונה] אף הלכות השכיחות הנוגעות ליחיד, ונכתבו בעיקר ע"פ פסקי המ"ב ופוסקי זמנינו. ופשוט שאינם הוראה, אלא כ"א יעשה כמנהגו.

וזאת למודעי כי פרק זה ברובו עדיין לא היה למראה עיני הרב שליט"א, והינו בשלב עריכה, ויתכן שישנם טעויות או חסרות ויתירות. ובמסגרת זו אין הדברים אלא לעורר לב המעיין. ולכבוד השמחה הגדולה בהכנסת ס"ת לבית מדרשינו והוצאת הקונטרס, הזדרזנו להוציא הלכות אלו.

מכיון ומה שנכתב בלוח זה, יקבע את הנהגת ביהכנ"ס, הציבור מתבקש לעבור על הדברים, להאיר ולהעיר, הן על התוכן והן על הצורה, למען יצא דבר מתוקן מתד"י. הארות ניתן להפנות למורינו הרב שליט"א, או להר" יוסף רוחמקין הי"ו, או הר' בנימין אדלר הי"ו.

בברכה רבה

העורכים.

בעזה"ת תמוז תשע"א

הלכות ומנהגי קריאת התורה לביהכנ"ס, מתוך קונטרס 'מנהגי דגל התורה' – לוח הלכות ומנהגים לביהכנ"ס, שייצא לאור בעזה"ת ע"י ביהכנ"ס, ובו כל ההלכות והמנהגים הנוהגים בביהכנ"ס ועוד הערות נהוצות, והכל כפי שהורה והנהיג מורינו הרב, הגאון רבי טוביה בלוי שליט"א.

הקונטרס בעיקרו עוסק בענינים הנוגעים לביהכנ"ס כציבור – ונוספו עליו דיני ומנהגי החזן, הבעל קורא, הגבאי וכדו', ואין לראות בו הוראה איך לנהוג כ"א לעצמו, אלא רק בענינים הנוגעים לציבור. כמו"כ אין ללמוד מכאן הוראה לבתי כנסת אחרים, מאחר שרבו חילוקי הדעות והמנהגים, ואין כאן אלא הוראה להנהיג בביהכנ"ס בראשות מורינו הרב שליט"א.

בתוך הדברים נוספו [בכתב שונה] אף הלכות השכיחות הנוגעות ליחיד, ונכתבו בעיקר ע"פ פסקי המ"ב ופוסקי זמנינו. ופשוט שאינם הוראה, אלא כ"א יעשה כמנהגו.

וזאת למודעי כי פרק זה ברובו עדיין לא היה למראה עיני הרב שליט"א, והינו בשלב עריכה, ויתכן שישנם טעויות או חסרות ויתירות. ובמסגרת זו אין הדברים אלא לעורר לב המעיין. ולכבוד השמחה הגדולה בהכנסת ס"ת לבית מדרשינו והוצאת הקונטרס, הזדרזנו להוציא הלכות אלו.

מכיון ומה שנכתב בלוח זה, יקבע את הנהגת ביהכנ"ס, הציבור מתבקש לעבור על הדברים, להאיר ולהעיר, הן על התוכן והן על הצורה, למען יצא דבר מתוקן מתח"י. הארות ניתן להפנות למורינו הרב שליט"א, או להר" יוסף רוחמקין הי"ו, או הר' בנימין אדלר הי"ו.

בברכה רבה
העורכים.

• קריאת התורה – שני וחמישי

אומרים א-ל אך אפים מעומד¹. ויש ימים שא"א, כמפורט במקומם².

נהגו להקל בדיעבד להוציא ס"ת לחדר אחר בתוך בית הכנסת, לקריאת התורה, ולהחזירו לאחמ"כ³. ולחדר מחוץ לביהכנ"ס, אין מוציאים רק אם עשרה מלוים⁴.

הוצאת ס"ת – מכבדים אחד המתפללים לפתוח ארון הקודש⁵. ופותח הפרוכת מימין לשמאל⁶. ועומדים הציבור⁷. ומצוה לראות הוצאת הס"ת⁸. ויהי בנסוע⁹. מוציא הס"ת¹⁰, וחיבים לעמוד משעה שמוציאים את הספר עד שיגיע לבימה¹¹. ומחזיק הספר בצד ימין¹², והכתב כלפי חוץ¹³, ומשאיר הארון פתוח, ואומרים בריך שמייה¹⁴. מוסר הספר לש"ץ וסוגר הארון. הש"ץ אומר גדלו וגו'¹⁵, ומגביה מעט הספר¹⁶. והולך דרך צד ימין

1 ס' קלד במ"ב ס"ק ד ובעמידה לפי שהוא כוידוי. ובסידורים מובא שני נוסהאות וכמחזור ויטרי ובאבודרהם נראה שאמרו שניהם אמנם בא"ר כ' שבפראג מקומו נהגו לומר רק 'והשיענו'. וכמדומה שכן הנהגה במקומותינו.

2 בא"ר הביא הטעם לומר קודם קריאת התורה לבקש סליחה על שלא קיימנו מה שכתוב בה. ואפשר שכיון שבא מחמת קריאה"ת אומרים א"א אף בימים שא"א תחנון, ואפשר עוד שכיון שהם ימי רצון לא נמנעו מלאמרו והוא כעין תחנון קצר – מו"ה.

3 ע"י ס' קלה סעי' יד. ובמעשה רב אות קכט הקפיד בזה אף לבית שני. אמנם נהגו להקל בזה כשהכל ברשות אחת, ולצורך סדר ביהכנ"ס. וע"ש בא"א מבוטאשט. אמנם ראוי לכתחילה שיהיה ארון ויהיה הספר שם מקודם ואם א"א עכ"פ יחזירו לארון שבהדר ולא מחיכן שלקחו.

4 כה"ה שם ס"ק עד. וא"א שם.

5 ערוך השולחן ס' רפב סעי' א, דככה"ג יש כבוד התורה יותר כמבואר במשנה ריש פ"ז דיומא, ע"ש.

6 כ"כ הדרישה ס' תרנא, וכן נוהגים. וכ"כ בלקט הקמה החדש שכן נוהגים ברוב המקומות. ואמנם כפרישה ס' קכח ס"ק כג כ' שאין קפידא בזה.

7 שעה"צ ס' קמו ס"ק יח שאינו חיוב, מ"מ העולם נהגו לעשות הידור לתורה ולעמוד. וכ' הערוך השולחן י"ד ס' רפב סעי' יג דאחר שנהגו כן, בהכרח לעמוד, שמי שאינו עומד הוי כהעדר כבוד התורה, אם לא שהוא חלוש.

8 שם במ"ב ס"ק י' ב' ומצוה ליכנס לביהכנ"ס לראות כשמוציאין ומכניסין הס"ת משום ברוב עם. ובקונ' הדרת מלך העלה שמי שבביהכנ"ס מצוה עכ"פ שיביט בהוצאת הס"ת ורק ע"כ מתקיים ברוב עם.

9 שערי אפרים שער י סעי' א. ובספר דבר סיני – שבת יט העלה, שאומרים, לפני שמוציאים הספר, ע"ש.

10 ואם הוציאו בטעות ספר אחר, לא מחזירים, ויגללו למקום הקריאה, א"כ עדיין לא הניחו הספר על הבימה, ומקפידים הציבור על הטיחה ע"י אנ"מ ח"ב ס' לו.

11 ס' קמו במ"ב ס"ק יז וב' עוד שאף סמיכה אסורה.

12 ס' קלד סעי' ב ובסי' רפב במ"ב ס"ק א, כ' דאף איטר.

13 במ"ב ס' קמו ס"ק מז כ' שבעת הגלילה כיון שעוסק בס"ת כבוד התורה שיהיה הכתב נגד פניו, ע"כ. ונהגים שכאשר מחזיק או מוליד הס"ת הופכו כלפי הציבור. ועיין בשו"ת נחלת ח"ב ס' פה' שכתב טעם לזה.

14 ס' קלד במ"ב ס"ק יג. והמנהג לומר אחר הוצאת ס"ת – שערי אפרים שער י סעי' א. וע"י אנ"מ ח"ד סעי' ע. ויכול לומר עד שפותחים לקרותו – מ"ב שם. ומותר לקבוע נוסח 'ברוך שמייה' על דלת ארוה"ק בפנים, לצורך הפותח, דלב כ"ד מתנה עליהם.

15 ס' קלד סעי' ב.

16 שם במ"ב ס"ק יג.

דגלה של תורה

לבימה¹⁷. אומרים לך ה' הגדולה. אב הרחמים¹⁸. חייבים הציבור לעמוד כשמוליכים הס"ת¹⁹. ומצוה לכל מי שעוברת לפניו ללוותה²⁰, והמוציא מלווה עד הבימה²¹. הקרובים לס"ת נושקים הס"ת בפה ומחבקים בימין²². ואם אינו יכול ינשק ביד²³. ומביאים התינוקות לנשק הס"ת לחבבה בעיניהם ולזרזם במצוות²⁴.

עליה לתורה – פותחים הספר, הגבאי עומד בצד שמאל²⁵ ואומר ותגלה כו'²⁶. ומעלה הכהן²⁷ ואומר הכל הבו כו', תנו כו', כהן קרב, יעמוד פב"פ²⁸ הכהן. ברוך שנתן תורה²⁹. ואתם הדבקים³⁰. לעולם מקפידים שיהיו שניים לימינו ושמאלו של הקורא³¹, וע"כ

- 17 סי' קמא סעי' ז ובמ"ב ס"ק כה אף אם היא דרך ארוכה יותר, ועי' בס' מקראי קודש שנתן טעם לזה.
- 18 שם, שאומרים רוממו כו' אב הרחמים כו'. ובערוה"ש ובסידור היעב"ץ כ' שמתחילים מלך ה' הגדולה, עי"ש.
- 19 סי' קמו במ"ב ס"ק יז. ושם כ' שאסור אפי' לסמוך.
- 20 סי' קמט ובמ"ב ס"ק ז. ושם כ' עד הבימה. ובשערי אפרים שערי י סעי' ד כ' שמלווים קצת איש ממקומו. וכן כ' בהליכות שלמה קריאה"ת סי' יב הערה יז. שנהגו ללוות מעט, מפני דוחק הציבור ויופרע סדר ביהכנ"ס – וכ"כ בשערי חיים על הש"א שלא יבאו לדחוק אז"ז.
- 21 שערי אפרים שם.
- 22 שם, ובסידור היעב"ץ כ' לחבק בשתי ידיו. ובדינים והנהגות חו"א כ' שהיה ניכר שמנשק הספר ולא רק הפרוכת. וכ' בהליכות שלמה פ"ב הע' 18 שהמנהג לא לחשוש לסכנה בנשיקה בפה, ושומר מצוה לא ידע דבר רע.
- 23 שם. ועי"ש פתחי שערים בביאור מנהג זה.
- 24 סוסי' קמט. ומקורו באו"ז, ושם נראה שהמנהג הוא אחרי גלילה, ואפשר משום שאז הוא נמוך ויכולים לנשק – קונ' הדרת מלך, עי"ש. וכ' בסידור היעב"ץ להזהר שלא יהיה הפה או החוטם שלהם מלוכלך, שלא יהיה עונש למביאייהם.
- 25 סידור היעב"ץ.
- 26 והוא המשך של אב הרחמים ועי"כ אומרים בו' החיבור. ועי"כ ראוי שלא יפסיק ביניהם. – מקור חיים קיצור הלכות סי' קלה. והעיר בקונ' הדרת מלך שיש לציבור לענות אמון בסוף הענין, שאומר הש"ץ ונאמר אמון.
- 27 ואין מעלים קטן, אף לא לאחרון והוספות, רק למפטיר, וכגון בר מצוה או יתום. – סעי' רפב ובמ"ב ס"ק יב. ואם אין כהן, מעלה לוי או ישראל, ואומר 'אין כאן כהן, יעמוד פב"פ ישראל [או לוי] במקום כהן. – סי' קלה סעי' ו ובמ"ב שם. ובסידור היעב"ץ שם סעי' ח כ' שאומר בנוסח זה. ואין חיוב להעלות הלוי. ואם עלה ישראל, אין עלה הלוי לשני. – והמנהג שקודם לכן מכריז 'כהן' לראות אם יש כהן. אם הגיע כהן קודם שאמר ה' מהברכה, אף שכבר אמר ברכו, עולה הכהן והזור ואומר ברכו, ועומד שם הישראל בבימה ועולה לשלישי – שם. ואי"ז חיוב, רק שלא יתבטל ואם אינו מקפיד יכול לרדת ועלה אחר – מקו"ה וערוה"ש. אם קרא בטעות קראו לאחד שאינו נמצא, מרמז לאחר לעלות מבלי לקרא בשמו, – שו"ע שם סעי' יא ובמ"ב, שעולה אחר מעצמו ככהן ולוי. אמנם בסידור היעב"ץ שם סעי' ט כ' י"א שמרמז לו ועולה, ונהגו שאף לישראל כן.
- 28 סי' קלט סעי' ג. ובסידור היעב"ץ שם סעי' כג כ' להקפיד לקרא בשם המלא, עי"ש. ועי' תשועה"ג ח"ב סי' צה. ואף כשמעלה הבע"ק קורא לו בשמו. וכן אם עולה הגבאי מעלה הבע"ק בשמו. וכן לאביו או לרב אלא שמקדים לאביו תואר אבי מורי' – כ"כ בס' שערים מצוינים בהלכה שנהגו להקל בזה. ולרב מוריני' – סידור היעב"ץ. ומותר לעולה לימר כששואלים אותו, שם אביו, ויאמר בן ר' פלוני – פתחי תשובה יוד"ר ר"מ, א.
- 29 סי' קלד סעי' ב. ושם כ' אומרים, ובסידור ביעב"ץ כ' שהחזן אומר ברוך כו' ועוד פסוקים, עי"ש. ועי' הערה הבאה. ובמ"ב כ' שאח"כ אומרים הא-ל-תמים וכו', וכמדומה שאין נוהגים כן.
- 30 בערוה"ש כ' שהראשון שעולה אומר ברוך שנתן וגו' ואתם הדבקים וגו'. ובסידורים נדפס שהגבאי אומר ברוך שנתן, והציבור אומר ואתם הדבקים, וכן בסידור היעב"ץ כ' שהש"ץ אומר ברוך שנתן ועוד פסוקים, והציבור עונים זאתם הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם, העולה והבע"ק הדבקים בעץ החיים, 'היום', כאילו היום קבלוה מסניני.
- 31 סידור היעב"ץ הל' קריאת התורה.

דגלה של תורה

כשעולה הבע"ק כהן, יעמוד אחר לימינו, וכן כשעולה הגבאי, יעמוד אחר לשמאל הבע"ק. העולה הולך בדרך הקצרה לבימה³². הבע"ק מתעטף בטלית³³, והעולה עם טלית או כובע בראשו³⁴, ובחורים עם תפילין אין צריכים להתעטף בטלית³⁵. פותחים הספר ומראה הבע"ק לעולה מקום שמתחילים לקרא שידע על מה מברך³⁶. העולה מנשק הספר ע"י החגורה או הטלית³⁷, ומשאיר הספר פתוח³⁸, ואוחז בעמודי הספר³⁹, ומעצים עיניו⁴⁰ ושוחה⁴¹ ואומר ברכו כו' בקול רם⁴², ואומרים הציבור ברוך ה' המבורך כו'⁴³, וצריכים הציבור לעמוד כשאומר ברכו, וכשעונים ברוך ה' כו'⁴⁴. וחוזר העולה ואומר ברוך כו'⁴⁵, ומברך בקו"ר 'אשר בחר כו'⁴⁶, ומגביה מעט הספר כשאומר 'נתן לנו את תורתו'⁴⁷.

קריאת התורה – הבע"ק קורא הקריאה⁴⁸. וממתין שיכלה אמן מהציבור, ומושך עניית האמן יותר מהציבור⁴⁹. ויקרא בקו"ר ובמתניתו. העולה אוחז בעמוד הספר⁵⁰, וקורא בלחש

---

32 סי' קמא סעי' ז. וכן הפתחי שערים על השע"א ש"ד סעי' א, דכשעושים מי שברך, יעלה מדרך ימין אף אם הוא ארוכה, כיון שאין בזה טירחא דציבורא.

33 שע"א ש"ג סעי' יח. ואף בחור לפי שהוא ש"ן, אלא שאינו מתעטף על הראש כמו בתפלה. 34 שם.

35 בהליכות שלמה תפלה פ"ב סעי' כ ס"ק כט כ', דכיון דהוי לכבוד התורה, ע"כ בחורים שיש להם תפילין שפיר הוי כבוד התורה בכך, ואינם צריכים להתעטף בטלית. ומי שאין לו כובע יתעטף בטלית על ראשו כמבואר בשע"א שם.

36 סי' קלט סעי' ד ובמ"ב ס"ק מז.

37 שערי אפרים שער ד סעי' ג. לגלות שחביב עליו לקרות מכל הכתוב כאן. וכן להעביר הטלית או המעיל של הספר (או החגורה) על מקצת העמוד ומנשק. וכ"כ בערוה"ש סי' קלט סעי' טו.

38 סי' קלט במ"ב ס"ק יז. ובבה"ל הביא שיש נוהגים לסגור. וכיון שהמעט הוא משום טירחא דציבורא נראה שיש לנהוג כמנהג המקום. ואפשר שע"כ סיים שם, ונהרא נהרא ופשטיה.

39 סי' קלט סעי' יא.

40 שם במ"ב ס"ק יט כ' דכיון שי"א שאינו נכון להפוך פניו לכן יותר טוב להעצים עיניו, ע"ש. ויש ההופכים פניהם לצד, וברמ"א כ' לצד שמאל, אמנם במקור חיים כ' שלפי מנהגינו שבע"ק עומד לשמאלו טפי נחא שיהפוך פניו לימין.

41 סי' קיג בביה"ל ד"ה הכורע, וכן שכן נהגו העולם, ויש לזה סמך, ומנהג ישראל תורה.

42 סי' קלט סעי' ו. ובמ"ב ס"ק כד כ' דהיינו שישמעו עשרה כדן דבר שבקדושה.

43 שם. ונהגים לשהות מעט – כמו העולה ע"ש.

44 סי' קמו במ"ב ס"ק יח. וכדן דבר שבקדושה, ויל"ע אם שרי ע"י סמיכה קצת.

45 סי' קלט סעי' ז. ולציבור מותר לשבת – מ"ב שם ובשעה"צ, דלא כמג"א שכ' שעומדים אף בברכות, ע"ש. ועי' להלן בקריאה.

46 אם טעה וברך אשר נתן, אם לא אמר ה' מהחתימה יחזור מאשר בחר ואם אמר ה' יסיים ויברך אחרי הקריאה אשר בחר. ואם טעה אחרי הקריאה ויברך אשר בחר קודם ה' יחזור מאשר נתן ואחר ה' אם לא אמר עדיין נתן התורה ימשיך אשר נתן ואם סיים יתחיל שוב הברכה. – סי' קלט במ"ב ס"ק מז. וי"נ לשהות בתחילת הברכה, ועכ"פ לא ישהה בסוף הברכה – שם ס"ק יט. ומותר לציבור לשבת כנ"ל בהערה קודמת, ע"ש.

47 מג"א שם ס"ק יב ושע"א ש"ד סעי' ד, שמנענע הספר. ובערוה"ש סעי' יד כ' שהוא ע"י הגבהה קצת ע"י העמודים.

48 סי' קמא במ"ב ס"ק ה. שלא לבייש את מי שאינו יודע ועוד ע"ש. ויקרא במתון ולא במהירות שאולי יבלע שום אות או תיבה. ובדיעבד כדי לא לבטל הקריאה, וקרא היודע טעמים ויקרא לפניו בלחש מהחומש – מ"ב סי' קלט ס"ק ב. ואם באמצע הקריאה נכנס הבע"ק או היודע לקרא יתחיל מהעליה הקרובה – סידור היעב"ן. ועי' בהמשך בענין התן בר מצוה. וכן השע"א ש"ד סעי' ב, שיש להקל לא להכין הקריאה בשני והמישי לפי שרגילים בהם.

דגלה של תורה

יחד עם הבע"ק⁵¹. הציבור מותר לו לשבת, ויש מחמירים לעמוד⁵². ומידת חסידות לעמוד אף בין גברא לגברא⁵³. ומשעה שפתחו הס"ת אסור לדבר אפי' לא התחילו לקרא⁵⁴. ואפי' בין גברא לגברא⁵⁵. ואסור לצאת כשהס"ת פתוח⁵⁶. ובין גברא לגברא יש להקל לצאת ולחזור לצורך גדול⁵⁷.

אחרי הקריאה – סוגרים הספר⁵⁸, ומנשק העולה את הספר⁵⁹, ומברך 'אשר נתן כו' ומגביה מעט הספר כשאומר 'אשר נתן לנו תורת אמת'⁶⁰, ועומד עד שמוניע העולה שאחרייו⁶¹, והמנהג להמתין עד אחר שמסיום ויורד בין גברא לגברא⁶². אין אומרים מי שברך⁶³, ואין צריכים לכסות הספר⁶⁴. הגבאי מעלה הלוי⁶⁵ וכן הלאה.

בסיום קריאת – אומר הבע"ק ח"ק⁶⁶.

הגבהה – המגביה פותח לכתחילה שלשה עמודים במקום שקראו בו⁶⁷, מגביה הספר ומראה הכתב לציבור, ומסובב הס"ת בנחת⁶⁸ לצד דרום, מערב, צפון, ומזרח⁶⁹, הציבור

---

49 סי' קמא סעי' ד ובמ"ב ס"ק יז. ויזהר שלא יפסיק בין הברכה לעניית אמן שלא תהיה אמן יתומה. וטוב שיפסיק מעט בין אמן לקריאה שלא יהיה נראה דבוק למה שקורא – מ"ב שם.

50 סי' קלט במ"ב ס"ק לה. ולכא"ו כיון שהבע"ק קורא, כ"א יחזיק בעמוד שלידי. וע"ע במג"א ושע"א מנהגים נוספים.

51 סי' קמא סעי' ב ובמ"ב ס"ק ז, שלא תהא ברכתו לבטלה.

52 סי' קלט סעי' ד, ובמ"ב כ' דהעיקר דשרי וכן נהגו, והמהר"ם ס"ל דראוי להדר ולעמוד מפני שצריך האדם להעלות בדעתו כששומע הקריאה מפי הקורא כאילו קבלה אותה שעה מחר סיני ומי שהוא חלש וקשה לו לעמוד ועי"ז אין דעתו מיושבת לכיון היטב לקול הקורא יש לו לישב. ובערוה"ש כ' דהיראים נוהגים עתה לעמוד.

53 שע"א ש"ד ס"ק ט. ובשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' צא כ' לדברי הכל טוב ויפה לעמוד כל זמן הקריאה דלמא משתלי ויתבי גם בשעת ברכו, ועיניך רואות היושבים בשעת קריאה"ת שהן אחד מהם לא קם ולא זע בשעת הברכה הא-ל הטוב יכפר בעדו.

54 סי' קמו סעי' ב ובמ"ב ס"ק ד ושם ס"ק ה דאפי' ד"ת ולהורות הוראה.

55 שם ובמ"ב ס"ק ו שמא ימשך. ובלימוד לעצמו, המיקל אין למחות בידו. וכן להורות הוראה, אין להחמיר. וכ' הבה"ל שם מכאן יש תוכחת מגולה לאותם האנשים המפקירים את נפשם ומדברים שיחה בטלה באמצע קריאה"ת בעת שהס"ת פתוח, שבזיון הוא כשמסיר אצלו מלשמוע דבר ה' וגדול עונו מנשוא, וכ"ש הוא מיוצא מביהכ"ס בזמן הקריאה. ואם רבים רואים אותו יכול להיות גם חילול ה' בו. וגם תפילתו מתועבת עבור זה לפני ה' בו' ואשרי מי שנתן כבוד לתורה בו'.

56 סי' קמו סעי' א. ובמ"ב הביא שע"ז נאמר ועוזבי ה' יכלו. ואפי' כבר שמע קריאה"ת. ועי"ש בביה"ל.

57 שם ובמ"ב ס"ק ג. וכן אם כבר שמע, יכול לצאת לצורך גדול אף שאינו חוזר.

58 סי' קלט סעי' ד.

59 שם במ"ב ס"ק לה. וכמובא בברכה ראשונה, עי"ש.

60 כמבואר בברכה ראשונה.

61 סי' קמא סעי' ז – משום כבוד הס"ת שלא יניחנה לבד.

62 שם במ"ב ס"ק כו, כיון שלא יוכל לשמוע הקריאה כהוגן בדרך הילוכו. ואפשר שאף כשמקומו קרוב וכדו' נשאר שם, וארווח לן לשימות שעומדים לימין ושמאל של העולה.

63 מפני המורה, כמו שא"א ועל הכל ועוד.

64 סי' קלט סעי' ה ובמ"ב ס"ק כא.

65 ואם אין לוי מברך הכהן שנית. סי' קלה סעי' ח. וא"צ לקרא בשמו כנ"ל כבע"ק. ואם נכנס לוי הדין כנ"ל בכהן.

66 מור סי' קמו.

דגלה של תורה

חייבים לעמוד⁷⁰, ובורעים כשרואים הכתב, ואומרים 'וזאת התורה אשר שם משה לבנ"י ע"פ ה' ביד משה'⁷¹.

גלילה – נוהגים לכבד קטנים לגלול הספר⁷². ויגלול הספר באופן שיהיה התפר בין היריעות באמצע⁷³. ויזהרו מלגעת ביריעות הס"ת אם לא בהפסקת טלית וכדו'⁷⁴.

אחר הקריאה – אומר הש"ץ יה"ר מלפני אבינו שבשמים⁷⁵, ויכול להתחיל אף קודם שסיים הגולל לקשור הספר⁷⁶. אחרי היה"ר אומרים אחינו כו' כל הציבור יהד'⁷⁷. **וכימים שאין אומרים תחנון אין אומרים היה"ר**⁷⁸.

הכנסת פ"ת – אחרי היה"ר מחזירים הס"ת⁷⁹, וחוזר בימין⁸⁰, ואומר יהללו⁸¹. הציבור אומרים הודו כו'⁸², לדוד מזמור⁸³. ומצוה ללוות הספר ולראות הכנסתו כמו בהוצאתו⁸⁴, והמגביה והגולל צריכים ללוות הספר עד ארוה"ק⁸⁵. מוציא הס"ת הוא המכניס. וכשמכניס הספר לארון אומרים ובנוחה יאמר⁸⁶.

67 סי' קלד במ"ב ס"ק ה, וכ' ונ"ל דתלוי לפי כח המגביה שיהיה ביכולתו להגביה כשהיא נגללת הרבה.

68 שע"א ש"י סעי' יג שיוכלו הכל לראות הכתב.

69 שם במ"ב ס"ק ט. והיינו שעושה סיבוב שלם שיראו כולם, ומתחיל בפניה לימין.

70 שע"א צ"ס קמו ס"ק יח. **ובשיש שני ספרים אין מחזיק הספר הראשון עומד בשעת ההגבהה.**

71 שם, ובמ"ב ס"ק יב כ' שאין לומר וזאת התורה רק נגד הכתב. ובס"ק יא כ' טוב שיראה האותיות עד שיהיה יכול לקרותם, כי כ' המקובלים שע"ז נמשך אור גדול על האדם. וכ' השע"א ש"י סעי' יג שיעשה כן מי שהוא מוחזק למדקדק במעשיו שלא יהיו מחזיקים אותו לגבר יהיר. וי"נ להראות באצבע – מובא בספר חיים להגר"ח פלאגי' סי' ג אות ו, עיי"ש שהביא סמך למנהג זה. והמנהג לומר נוסח זה אף שאינו פסוק אחד – ובאורחות רבינו הביא מהקה"י לישב מנהג זה, ויש שמוסיפים ע"פ ה' יחנו וגו'.

72 סי' קמו במ"ב ס"ק ז, בכדי להנכס במצוות.

73 סי' קמו סעי' ג, כדי שאם יקרע ח"ו, יקרע בתפר. ובשע"א נראה שהוא דין אף על המגביה שיכין שיהיה כאמצע.

74 כגון בעת שסוגר החגורה, או שלפעמים נמשכים היריעות ואוחזים בראשי היריעות להשוותם – סי' קמו סעי' א ובמ"ב ס"ק ב.

75 מובא במ"ב שם ס"ק כב. וכ' השע"א ש"י סעי' כד **שראוי לכיין לבו לשמוע אמירת היה"ר ולענות אמן**, כי הם בקשות גדולות על כלל ישראל וקיום חכמי ישראל.

76 שם, דאינו אלא מנהג.

77 אמירת 'אחינו' לכאור' אינה שייכת ליה"ר, ובאבודרהם אינה מובאת כלל אחרי היה"ר. ונקבעה כנראה בזמן האנוסים (מובא במחזור ויטרי ועוד 'אחינו אנוסי ישראל כו') ותפלה זו כנראה הנהיגו שכולם אומרים אותה.

78 סי' תכט במ"ב ס"ק יא.

79 כן הוא במחזור ויטרי ועוד ועי' בא"א מבוטשאש המעם.

80 סי' קמא במ"ב ס"ק כה.

81 שם.

82 שם.

83 וכן ביו"ט ובמנחה בשבת. סי' קמט במ"ב ס"ק ח. וכן ביו"ט ובמנחה בשבת.

84 סי' קמט וסי' קלד במ"ב ס"ק י.

85 סי' קמט.

86 שע"א שם סעי' מג. ובס' דבר סיני כ' שראוי להקפיד לומר אחר הנהת הספר בארון, עיי"ש.

• קריאת התורה – שהרית שבת ויו"ט

הגבאי צריך להכין הס"ת קודם התפילה⁸⁷, שיעמדו על מקום הקריאה, ומסמך הספרים המיוחדים ע"י תלית טס עליהם⁸⁸. ומניה הכתרים על הספרים⁸⁹. הבע"ק צריך להכין הקריאה שתהיה שגורה על פיו⁹⁰.

מכירת העלויות והכיבודים – ביו"ט וכימים נוראים מוכרים⁹¹ העלויות והכיבודים⁹².

הוצאת ס"ת – פרטי הדינים כמו בשני וחמישי קחנו משם. אין כמודך כו' אב הרחמים כו'⁹³. ויהי בנסוע. מוציא הספר. בריך שמויה. ביו"ט אומרים י"ג. מידות אחרי שמוציא הספר קודם בריך שמויה⁹⁴. בשמוציאים שני ספרים, מוציא ספר שקוראים בו ראשון⁹⁵, ואחרי בריך שמויה מוסרו לש"י, ומוציא ספר שני והולך אחרי הש"י. ובשלשה ספרים מכבדים לאדם נוסף לקבל ספר שני מיד המוציא, ומוציא ספר שלישי של מפטיר והולך אחרי שני⁹⁶.

87 שלא יהיה מירחא דציבורא אח"כ. – סי' קמד סעי' ג. ושם במ"ב כ' שיכול לגלות כשאומרים פסוקי דמרה. ויכין הספר שקוראים בו, חיצוני, שלא יטעה המוציא. ואין חוב לקרא דוקא בספר המהודר ביותר. – הגריש"א. קובץ תשובות ח"ג סי' טו.

88 סידור היעב"ץ הל' קריאה"ת דיני הוצאת ס"ת סעי' א. וכ' שם שאין להם דין תשמישי קדושה. ומ"מ מותר לתלותם על הס"ת הואיל והיו לצורך הס"ת. ועי' אג"מ א"ח א סי' לו.

89 לכבוד השבת ויו"ט.

90 סי' קלט סעי' א וסי' קמב במ"ב ס"ק ו. וכ' שם שתהא שגורה בפיו כל הדקדוקים במתנגן לעיל ומלרע ימין ושמאל. ובסידור היעב"ץ הל' קריאה"ת, פרק מנין העולים כו' סעי' ז כ' שיוסדר הפרשה ע"פ פי' רש"י או ע"פ לפי פשוטי הדברים. ובערוה"ש סי' קלט סעי' ב כ' שמחויב לחזור שני פעמים אף אם הוא בקי. ובשנים מקרא יצא.

91 מפני דרכי שלום, לפי מה דכ' בס"י קלו ובמ"ב ס"ק ב, שבשויו"ט נותנים לפי הכבוד, וכיו"ט למעמידי הקהלה, אבל כשמוכרים, קורא למי שקנה. וכן גדלים הוצאות ביהכנ"ס בימים אלו. ואין חוששים למקח וממכר כמ"ש המ"ב סי' שו ס"ק לג. ויכול ליתן ממעשר כספים אם יהיה בדעתו בשעת הקניה שיתן ממעשר, ויכול אף לכבד לאחרים – ט"ז י"ד רמ"א. אמנם יש מפקפקים בזה דס"ל המעשר שייך רק לעניים, עי' אהבת חסד ח"ב פרק יט סעי' ב. ובעת המכירה אם אמר סכום ולבסוף קנה אחר שהוסיף עליו, הביא בכה"ח סי' קלה ס"ק כט, שיר"ש יזהר בזה, והמנהג להקל לא לשלם, ע"ש. כ' האהבת חסד ח"ב סי' טז תוכחת מגולה לאותן האנשים שדרכן בעת שמוכרים עליות וכו' יוצאין כדי שלא יצטרכו להוציא מעות ע"ז, ובלבם שלום יחשבו לנפשם שיש להם ביהמ"ד ועצים ונרות בחנם כו'. והקונים עליות כמה שזרם גדול עבור כו' זה הוא בכלל החזקת תורה כו' עי"ש.

92 מלבד העלויות שנותנים לרב, וכימו"נ לחזן של מוסף והבעל תוקע. וכן חובבים קודמים למכירה – שם, ובביה"ל. ואם מכרו ולאחמ"כ נודע שיש חובב (שאינו אורח) הוי מכירה בטעות ודוחה. – שערי אפרים ש"ב סעי' יד. אמנם 'אבל' בתוך שנה אין חובב לקרותו מפטיר וע"כ מוכרים אף המפטיר ויכול לקנות.

93 דרכי משה סי' רפ"א.

94 יעו"י בזה הלכות ומנהגי ר"ה – קריאה"ת.

95 ואף אם הספר שקוראים הוא פנימי מותר להוציאו, ואין חשש מעבירין על המצוות. כעין סי' כה במ"ב ס"ק ט, לענין תלית ותפילין, עי"ש.

96 סידור היעב"ץ הל' קריאה"ת דיני הוצאת ס"ת סעי' ד.

דגלה של תורה

הש"ץ⁹⁷ אומר שמע ישראל וגו' והזורים הציבור אחריו. אחד אלוקינו וגו' והזורים הציבור, גדלו וגו'. ומגביה הס"ת מעט ג"פ כשאומר שמע וגו', אחד וגו' גדלו וגו'⁹⁸. ואומרים לך ה', על הכל⁹⁹, אב הרחמים. **כשמוציאים שני ספרים, יצדד מחזיק הספר השני מעט לצד באופן שלא יהיו העולה והבע"ק עם הגב לס"ת**¹⁰⁰. **ולא ישב קטן עם הספר**¹⁰¹.

עליה לתורה – הגבאי אומר ויעזור כו'¹⁰² הכל הבו גודל כו'. יתר הדינים כמו בשני וחמישי קחנו משם. אף בחורים העולים מתעטף במלית¹⁰³. אחרי שמעלה הלוי, מכסים הספר¹⁰⁴ ואומר מי שברך לעולה¹⁰⁵, ומי שברך למי שצוה לברכם – קרוביו וידידיו, ונודב צדקה לביהכנ"ס¹⁰⁶, ואומר הוא יברך את... בעבור שהרב... צוה לברכם, ויתן בל"ג¹⁰⁷ מתנה לביהכנ"ס, בשכר זה....

בשאר העליות אומרים יעמוד... שלישי, רביעי, וכו'¹⁰⁸. המנהג שעולה הרב שלישי בכל שבת ויו"ט¹⁰⁹, מלבד במקומות מסוימים שיפורטו במקומם¹¹⁰. ולשאר העליות מעלה

---

97 מובא במ"ב סי' קל"ד ס"ק יג ושע"א ש"י סעי' ד. ויש בזה כמה מנהגים אם עומד למורה או כלפי הציבור עי' ערוה"ש וקצוה"ש.

98 שם.

99 שם. ובערוה"ש סי' רפ"ב כ' שאומרים לך ה', ואה"כ ועל הכל.

100 סי' קמ"ב במ"ב ס"ק כט. ובהליכות שלמה כ' שהדין הוא על מחזיק הספר כיון שהעולה והבע"ק עומדים במקומם.

101 שם.

102 עי' לעיל מש"כ ב'תגלה' וה"ה כאן, ובסידור אוצר התפלות ועוד, מובא טעם שאומרים בשבת ויעזור ולא ותגלה.

103 שע"א ש"ג סעי' ית. ורק בחול אינם צריכים עי"ש. ואי"צ לברך שאי"ז אלא מפני כבוד הציבור – סי' יד במ"ב ס"ק יא ובביה"ל ד"ה שאלה.

104 סי' קלט סעי' ה ובמ"ב ס"ק כא.

105 שע"א ש"ד סעי' כד, ומובא ברמ"א סי' שו סעי' ו. ואומר הנוסח שכ' בסידור. ונכון לענות אמן אחריו, ומקיים בזה ואהבת לרעך כמוך – ערוה"ש סי' רטו סעי' א. ובמקו"ח כ' לכיון לקיים מ"ע זו. ועי' מ"ב שם ס"ק ט.

106 כמבואר בשע"א שם שראוי לקצר משום כבוד התורה וטורה הציבור אם לא שמוגיג מחמת זה הנאה לקופה של צדקה שאו מן הסתם הציבור מרוצים וכבוד התורה מתרבה שעל ידה מתרומם מעשה הצדקה. ואף למי שמשלם דמי חבר אומרים כן, ויכול לכיון על הנתניה הקבועה שנותן. ועי' קונ' דגלה של תורה א, מאמר 'הערות ודקדוקים באמירת מי שברך'.

107 כמבואר ביו"ד סי' רג סעי' ד ובפרישה שם. ויענה אמן כדי להסכים על הנתניה, שהרי הברכה בזכותה. ואף שאומרים בל"ג אי"ז רק להציל מעוון נדרים ובל תאחר, אמנם הייב ליתן מדין מוצא שפתיך תשמור – .

108 סידור היעב"ץ שאומרים 'שלישי' ו'שישי' שהם עליות השוכות, ו'שביעי' שמסיים ומפטיר. והמנהג לומר ככולם.

109 מג"א סי' תכ"ח ס"ק ת. וסידור היעב"ץ. וכמבואר בשו"ע סי' קלו סעי' א שהיא העליה החשובה אחרי לוי. והמנהג להקדים בתואר 'מוריננו הרב' קודם שמו. עי' סידור היעב"ץ הל' קריאה"ת דיני הוצאת ס"ת סעי' יט.

110 ואלו הם: חזק, ד' פרשיות, שבת שובה, עשרת הדברות ושירת הים. וכן אינו עולה לשלישי כפ' בחוקתי שהיא התוכחה, ועולה הבע"ק, ומעלים הרב לרביעי. ועי' כל דבר במקומו.

דגלה של תורה

הגבאי כראות עיניו באופן השווה לכולם¹¹¹. ונהגו שאין עושים הוספות כלל, רק 'אחרון' במקום הצורך¹¹². קודם מפטיר, ה"ק¹¹³. ואם יש אבל בתוך שנה הוא אומר הקדיש¹¹⁴. מפטיר. אחרי מפטיר – מי שברך למפטיר. מי שברך למגביה והגולל¹¹⁵. ומי שברך לחולים¹¹⁶, ואומר...בעבור שהקהל ציוו לברכס הקב"ה ימלא רחמים... שבת היא מלזעוק כו'¹¹⁷. הגולל זוכה גם בהלבשת הכתר¹¹⁸.

כשמוציאים שני ספרים – קודם מפטיר מניחים הספר השני על הכימה¹¹⁹. ה"ק. הגבחה. ואין פותחים הספר השני עד שיסיים הגולל¹²⁰. ויצדד היושב אם הס"ת מעט לצד שלא יהיה גב הכע"ק או העולה לספר¹²¹. ובשלישה ספרים, אין אומרים ה"ק, ומניחים ספר שני ומגביהים הראשון, ואחר הקריאה בספר שני, מניחים ספר שלישי, ה"ק, הגבחה¹²².

הגומל – נוהגים לברך על הס"ת¹²³. ומברך אחר ברכה השניה לפני הקדיש, וכשלא עלה, מברך אחרי ה"ק¹²⁴.

111 בסו' קלו כ' השו"ע סדר העולים לפי השיבותם, אולם ע"ד כלל אין מקפידים ע"ז, שאין בזה"ז ת"ח כנוכר שם – ערוה"ש. ועוד דלא ליתי לאינצויי, ועוד שעו"כ יהיו מי שכמעט לא יעלו. וע"כ מעלים כולם בשווה לפי הסדר הרשום בפנקס. ומקדימים מי שנותן דמי חבר לביהכ"נ, כמו שכ' הבח"ל לענין חיובים. ולאינו חבר מעלים ע"ד כלל המישי או שביעי.

112 סי' רפב במ"ב ס"ק ד. ואף במקום הצורך כגון בשמחה, הנהיגו שאין מוסיפים רק 'אחרון' ולא יותר. ואומר יעמוד... 'אחרון' – שע"א ש"ז סעי' יד. ויש להזהר בכל החלכות הנוגעות להפסקות בפנקס. ויכולים לעלות אף כהן ולוי ואף שיעלו כהן או לוי למפטיר – סי' קלה סעי' י ובמ"ב ס"ק לו. וביור"ד לעולם אין מוסיפים – רמ"א שם. מלבר בש"ת, ע"ש.

113 שם סעי' ד.

114 שע"א ש"י סעי' ט כשעלה אחרון. אמנם המנהג שאומר אותו אבל אף כשלא עלה. וכ"כ באלף למטה ש"ג ס"א.

115 שם סעי' יח. ושם כ' שאומרים בעבור שעלה לתורה כו' אמנם המנהג שאומרים פב"פ בעבור שיעלה להגבחה התורה ופב"פ בעבור שיעלה לגלילת התורה כו'. ועי"כ קוראים להם לעלות.

116 אף להולה שאבו"ם, עי' הערה הבאה. בשע"א כ' שעושים מי שברך להולה אחר יהללו, ובשערי חיים שם כ' שנוהגים בין גברא לגברא, וע"כ עושים לעולם אחר כל העליות, (מלבד שבועות ע"ש).

117 ועושים אף להולה שאין בו סכנה, ואומרים שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לכא השתא כו' – סי' רפח במ"ב ס"ק כח. וכשמזכירים אף נקבות אומר '...לכל אבריהם ולכל גידיהם. ולכא' אין לומר 'בעבור שהקהל מתפלל בעבורם' ובשכר זה' שהרי אימתי מברכים, ובשכר מה, אלא יאמר בעבור שהקהל ציוו לברכס, או שיתנו צדקה עבורם ויאמר בעבור שיתנו בל"נ צדקה בעדס כו'.

118 סידור היעב"ץ.

119 סי' קמז סעי' ח ובמ"ב ס"ק כז. וכן בר"ח מבת ובהוד"מ סוכות, אלא שאין אומרים ה"ק רק אחר האחרון, ע"ש.

120 שם סעי' ה, שאין עושים מצוות חבילות חבילות.

121 עיין לעיל בהוצאת הס"ת.

122 שם. ואי"צ להניח ספר ראשון.

123 סי' ריט סעי' ג.

דגלה של תורה

קריאת הפטרה – קוראים הפטרה בנביא¹²⁵. לכתחילה קוראים בנביא של קלף, ואם אין קוראים עכ"פ מנביא שלם¹²⁶. העולה מברך ברכת ההפטרה¹²⁷, ואינו מתחיל לברך עד שיסיים הגולל¹²⁸, ועד שיראה מקום ההפטרה שקוראים¹²⁹. כשקוראים מתוך חומש העולה יקרא לכתחילה ההפטרה, ובנביא של קלף יכול לקרא לכתחילה הבע"ק¹³⁰. אם אין נביא על קלף קוראים הציבור עמו בלחש¹³¹. אין מסלקים הנביא עד אחר הברכות¹³².

הכנסת ס"ת – אחרי אשרי, הש"ץ לוקח הס"ת, וכמוציאים שני ספרים או שלש לוקח הזאחרון שקראו בו¹³³. אומר יהללו, מזמור לדוד¹³⁴. ובנחה יאמר¹³⁵.

חתן בר מצוה ואויפרוף – המנהג שעולים למפטי"ר¹³⁶, ויכול התן הבר מצוה לקרא המפטי"ר וההפטרה¹³⁷. ואינו קורא את הפרשה¹³⁸. נהגו לזרוק על התן אויפרוף סוכריות וכדו' לשמחה¹³⁹. אבי חתן הבר מצוה מברך לאחר הברכה השניה ב'רוך שפטרני בלא שו"מ¹⁴⁰, אם לא בירך כבר.

124 א"א מכוששאש.

125 סי' רפד סעי' א.

126 שם במ"ב ס"ק א. דלכתחילה נכון וראוי שיהיה נביאים מקלף שאז גם השמות נכתבים בקדושה. וכ' שם בשע"ז צ' בודאי הציבור שהיכולת בידם יש להם לכתוב נביאים כדון ובפרט בימינו שמפורין הרבה כסף על תכשיטי ביהכנ"ס שאין נהוץ כ"כ וכונתם לש"ש כדי לקיים זה א-לי ואנוהו, בודאי מצוה להתנאות בכתיבת הנביאים הקד'.

127 והיא ברכה אחת וע"כ אין עונים אמן אחרי 'הנאמרים באמת' – סי' רפד במ"ב ס"ק ו. והמנהג שמברך ברכה זו בניגון טעמי ההפטרה.

128 סי' קמו שם ובמ"ב כג, שיוכל לשמוע הגולל ולא יהיה טרוד. ובביאור הגר"א שם בסעי' ה הביא ע"ז הטעם של מצוות חבילות, ולפי"ד גם אין פותחים הנביא, עד שיסיים הגולל כמו בשני ס"ת, עי"ש.

129 שערי אפרים שער ט סעי' יד.

130 שם סעי' ד ובמ"ב ס"ק ה.

131 שם במ"ב ס"ק יא.

132 סי' קמו במ"ב ס"ק יב שיראה ויברך על מה שהפטי"ר. ובפתחי שערים כ' שכשקוראים מהומש מושארים אותו פתוח שיהיה ניכר שהברכה על מה שהפטי"ר, ובנביא של קלף אפשר לסגור, כמו בס"ת.

133 שע"א ש"י סעי' מא. ואם טעה לא יהלף הספר.

134 סי' קלד במ"ב ס"ק יד.

135 עי' בשני חומשי, ומי"מ הש"ץ לא ימהר להתחיל הקדיש קודם שיסימו הציבור לומר ובנחה בו'.

136 ואף שאין חיוב דוקא מפטי"ר, כן הוא המנהג. ועי' ציץ אליעזר חכ"א סי' כ. ויש נוהגים שעולה שבת שקודם הבר מצוה ואף שאינו חיוב, ומובא באגרות הפמ"ג אגרת ג. ובשבת זו יעלה רק מפטי"ר כמבואר במ"ב סי' רפב ס"ק יב. וידידה הויבים אחרים שיכולים לעלות לאחד מו' קרואים. והמנהג שאומרים 'יעמוד' בניגון לכבוד החתנים, ואומרים לבר מצוה יעמוד חתן הבר מצוה... ולחתן אומרים בשבע ברכות יעמוד החתן הרב...'

137 סי' רפב ס" יב.

138 כעין הטעם שכ' המ"ב סי' קמא במ"ב ס"ק ה שלא לבייש את מי שאינו יודע. וכן יש שאינם בקיאים או שאינם קוראים בקול, ויקראו שלא כלכתחילה.

139 ועל חתן בר מצוה אין מקור לזרוק, ועי' בספר 'שרשי מנהגי אשכנז' שהאריך בחקר מנהג זה.

140 סי' רבו סעי' ב ובמ"ב ס"ק ה, והמנהג שמברכים בלא שו"מ. ויל"ע אם יש לענות אחריה אמן.

”ועתה כתבו לכם את השירה הזאת”

הרא”ש פוסק שבזמן הזה כאשר ספרי תורה רבים עומדים בארון הקודש ואין קוראים בהם, מקיימים יותר את מצות כתיבת ס”ת ע”י כתיבת ההלכות של תורה שבע”פ, מאשר ע”י כתיבת תורה שבכתב.

זהו איפה הרמז שבפסוק: ”ועתה”- רק עתה, כאשר אין לכם אלא תורה שבכתב, ”כתבו לכם את השירה הזאת”- מצוה עליכם לכתוב את התורה הזאת, ואולם בדורות הבאים, כאשר תיכתב גם התורה שבע”פ, יהא עיקר המצוה לכתוב ספרים של תורה שבע”פ.

(בשם בעל ה”אמרי אמת” זצ”ל)

”למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל” (דברים לא-יט).

למה אמר הכתוב ”לי לעד”, וכי זקוק הקב”ה לעדות?, ובכלל, הלא עדות זו מכוונת כלפי ישראל?.

ברם, למה הדבר דומה, למלך ששחרר את עבדו מבית הסוהר ומינהו לשמור על אוצרותיו. אך מכיון שידע את טיבו של עבד זה שהיה גנב בתחילה והיה יסוד להניח שיגנוב גם להבא ויתחייב מיתה, ע”כ כ’ זאת לזכרון בספרו כי העבד הזה היה פעם גנב. והיו הבריות סבורים שכתב זאת כדי שזה ישמש התראה לגבי העבד, שאם יחזור ויגנוב יהא עונשו כפול, אולם באמת לא כתב זאת המלך אלא בשביל עצמו, שיזכור לכל יביא עליו עונש כה חמור, משום שהרי ידע מלכתחילה כי גנב הוא מטבעו ובכל זאת בחר בו להיות שומר אוצרותיו, ממילא איננו יכול עוד לבוא אליו בטענה כה חמורה...

כיוצא בזה קיבל השי”ת את השירה כעדות בשביל עצמו - ”לי לעד”- לבל יביא על ישראל עונש כה חמור לכשיחטאו, משום שהרי ידע מלכתחילה כי סופם לחטוא, וכמש”כ שם בהמשך (בפס’ כא’) ”כי ידעתי את יצרו”, ובכח זאת בחר בהם להיות לו לעם סגולה, ממילא איננו יכול עוד לבוא אליהם בטענה כה חמורה...

(מלבי”ם)

דגלה של קהילה

חידו"ת
מאברכי
הקהילה

הערות ודקדוקים באמירת מי שברך

הרב בנימין אדלר

אין מתפללים (ברכות כא ע"א).

בסידורים מובא הנוסח של המי שברך:
**מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב
הוא יברך את פב"פ בעבור שעלה (לתורה)
לכבוד המקום לכבוד התורה ולכבוד השבת
(ו)בשכר זה הקב"ה ישמרוהו מכל צרה
וצוקה כו'.**

הוא יברך את פב"פ. - כ' השערי אפרים
והיעב"ץ בסידורו, לדקדק באמירת השם
כשאומר יעמוד פלוני בן פלוני והאריכו
בחשיבות הענין לדקדק בשמו המובהק כדי
שלא יבוא קלקול לאחר זמן אם יכתבו גט
וכדו' והאריכו שם בעניני שמות שיש לבדוק
בהם מהו השם המובהק ע"ש. והוסיפו
שמ"מ אם הוא אורח אין צריך כ"כ לדקדק
בזה. והטעם כיון שלא יצא מזה קלקול
אם במקומו קוראים לו בשמו המובהק.
ובתשוה"נ ח"ב סי' צח כ' טעם נוסף כיון שיש
דין קריאה ואם לא אומר את שמו המובהק
אי"ז קריאה דוקא לפלוני זה. אמנם נראה
פשוט שאף לאורח, אומי שאינו מדקדק
לומר השם המדוקדק וכגון שאומר לאליהו
אלי, או ליעקב יענקאב וכדו' מ"מ במי שברך
צ"ל השם המדוקדק שהרי זה תפלה וברכה

מנהג ישראל בשבת ויו"ט לומר מי שברך
לעולה לתורה אחר העליה. מנהג זה מזכר
ברמ"א סי' שו סעי' ו, ומובא בשערי אפרים
שער ד סעי' כד. וז"ל: נוהגין שהש"ץ אומר
מי שברך לעולה, ויש מקומות שעושים מי
שברך לראש הכנסת והפרנסים ויש מאריכים
לעשות מי שברך לאנשים מיוחדעיו של
העולה עפ"י ציוויו, וראוי לקצר בזה משום
כבוד התורה וטורח הציבור, אם לא שמגיע
מזה הנאה לקופה של צדקה, שאז מן הסתם
הציבור מרוצים וכבוד התורה מתרבה שעל
ידה מתרומם מעשה הצדקה.

בטעם אמירת מי שברך לעולה לתורה כ'
בספר מטעמים החדש ערך קריאה סעי'
יא כמו דאי' ואברהם היו יהיה לגוי גדול
וגו' הואיל והזכירו, ברכו, שנאמר זכר צדיק
לברכה. ולפי שהזכירו לעולה לתורה בשמו
ועלה לתורה צריכים לברכו במי שברך. ועי"ע
בהמשך עפ"י מש"כ הרמ"א בסי' קלט.

ומה שלא חוששים להא דאין שואלים
צרכים בשבת כבר יישבו בזה שכ"ז בקשה
על ענין פרטי ומסוים ולא בקשה כללית על
להבא, ואף שמ"ע היו מתפללים בשבת ורק
מטעם שלא אטרחו רבנן מפני כבוד השבת

יושר שכשהיו מעלים לתוכחה היו אומרים יעמוד מי שירצה, ומי שהיה עולה עשו לו מי שברך בעבור שקיבל עליו תוכחת התורה בשכר זה כו'. שכיון שהתנדב מכל הציבור לעלות לתוכחה אומרים לו ברכה בעבור זה.

וכן העיר בספר עדות לישראל, מכתבי הג"ר אליהו הענקין זצ"ל. וכ' חוששני זה לבזיון התורה שצריך לברך העולה בעד החסד הגדול שעושה בעליתו... וכן מה שחדשו לברך את הגבאים וכן את היחידים בעבור שפב"פ מברך אותם והוא כעין חוצפה כלפי שמיא ח"ו. ומסיים שם ואי איישר חילי הייתי מחזיר המנהג ליושנו לברך רק הנודב בעד חיזוק התורה.

וכן בתשובות והנהגות ח"ג סי' צד כ' שכן הנהיג משום זה בקהילתו, שלא לומר 'בעבור שעלה', כביכול דורשים מהקב"ה לברך בעבור שעלה, כאלו מגיע לו פרס ע"ז, וכן לא יאמרו 'בשכר זה', אלא אומרים: מי שברך אבותינו... הוא יברך את פב"פ שעלה לכבוד המקום לכבוד התורה ולכבוד השבת הקב"ה ישמרהו ויצילהו...

ואולי יש לפרש את מקור המנהג ע"פ מה שכ' הרמב"ם בתשו', (מובאת גם בשיטמ"ק ב"מ פה ע"ב כעין הנדפס בתשובות). לבאר הגמ' בנדרים פא שלא ברכו בתורה תחילה, שהת"ח רובם ככולם קשה עליהם לעלות לספר תורה ומנעו עלייתם... ויעלו בתחילה ע"ה, ודין גרמא כי מיעטו (כבוד) תורה

א"כ כדי שיחול על פלוני צריך להזכיר שמו ולא כינויו.

שיעלה' לתורה - יש להעיר במה שאומרים בעבור 'שעלה' לתורה מה ענין עליה זו. ולכאוף זה נוסח שהותקן בזמנם שהבימה היתה גבוהה והיו עולים לתורה וע"כ אומרים שעבור שעלה לתורה אמנם בזמנינו מה משמעות יש לעליה זו.

ואולי יש לבאר ע"פ מה שמובא בספר מטעמים החדש (ערך קריאה אות ט) טעם למה קוראים מקום הרבא והרבי בשם עליון, קומה ונעלה אל הרב אף שדירתו למטה. לפי שכן מצינו בתורה ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים וגו'. כי מקום מושב הזקנים נקרא עליה. ולעולם הקירבה אל התורה נחשבת 'עליה' וע"כ אף בזמנינו אומרים עליה לתורה.

בעבור שעלה... ובשכר זה - יש שהעירו בנוסח המי שברך שאומרים בעבור שעלה לתורה וכו' כביכול מגיע לו להתברך מחמת שהתנדב לעשות המצוה, וכי אפשר לעשות כן בשאר מצוות, כגון מי שברך... הוא יברך את פב"פ בעבור שנטל לולב וכדו'. ולכאוף רק כאשר מתנדב למצוה כעין שמצאנו שעושים למי שנודב צדקה, שאז שייך לומר בעבור שנדב. וכן עושים מי שברך מי שמיחדים בתי כנסיות לתפלה וכו' ואגב מברכים את כל הקהל. וכן עושים מי שברך למי שקבל להתענות שני וחמישי ושני. וכן נמצא בלקט

זה יש לדקדק לומר בעבור שעלה 'לתורה' לכבוד המקום וכו' ולא כמו שיש בחלק סידורים שאומר רק בעבור שעלה לכבוד המקום וכו', כיון שעיקר הבקשה היא לברכו בגלל שעלה לתורה וכמשנ"ת.

בשכר זה הקב"ה - ולפי"ז אולי יש לבאר
עוד מה שהעיר אדמו"ר שליט"א בספרו דבר סיני - שבת, על מה שאומרים 'בשכר זה'. הרי כבר אמר בעבור שעלה לתורה וצ"ל בהמשך אחד 'הוא יברך את פלוני בעבור שעלה... הקב"ה ישמרהו כו'. ועוד יש להעיר מהו שאומרים בשכר זה 'הקב"ה ישמרהו וכו' הרי אנו מדברים על הקב"ה שהוא זה שברך את אבותינו והוא יברך את פב"פ, א"כ צריך להיות ההמשך ובשכר זה ישמרהו ויצלהו כו'.

ולהנ"ל י"ל שעיקר המי שברך הוא החלק הראשון שמתפללים שהקב"ה יברך את העולה בברכה כללית ואגב זה ממשיך הגבאי לברך אותו שבזכות המצוה הקב"ה ישמרהו ויצילהו והחלק השני הוא תוספת וכמו בקשה חדשה ע"כ אומרים שוב בשכר זה הקב"ה ישמרהו וכו'.

ובאמת יש פעמים שאומרים רק את החלק הראשון וכמו שיש נוהגים לומר למגביה ולגולל וכן בש"ת שלא מאריכים במי שברך לכ"א מ"מ אומרים את החלק הראשון בלי להזכיר השמות ואומרים מי שברך את האבות הוא יברך את הבנים.

מישראל ואין קורין תחילה אלא לפחות מהם, עי"ש. (אולי הקושי היה מכיון שהעולים היו הקוראים). ואפשר שע"כ תקנו בזמנם מי שברך למי שעלה למרות הקושי, ובזה יתפרש בעבור שעלה - בעבור שלא נמנע מלעלות. אמנם בימינו אין לזה מובן כמש"כ.

וביאר בזה אדמו"ר שליט"א לקיים הנוסח הנהוג. ע"פ מה שמובא ברמ"א סי' קלט סעי' יא שנהגו לומר למסיים לקרות בתורה בכל פעם חזק. ומנהג הספרדים לומר לכל עולה 'חזק וברוך' ובפרי חדש כ' בטעם המנהג כיון שתורה מתשת כחו של אדם וע"כ העולה צריך חיזוק ע"כ אומרים לו חזק או יישר כח. או מדברי הגמ' ארבעה צריכים חיזוק כו' תורה ומעשים טובים. וי"ל שמזה נמשך המנהג לומר מי שברך לעולה וזו ברכה ארוכה יותר שיזכה להתברך.

והנה לשון בעבור יכול להתפרש - בתמורה, ויכול להתפרש - בגלל, מחמת. כל' שבגלל שקרה כך לכן כו'. וא"כ אפשר לפרש, שבגלל שעלה לכן אנו מבקשים שיתברך, שכיון שעלה לתורה המתשת כוחו של אדם לכן אנו מבקשים שיתברך ויתחזק. ובאמת אין זו סיבה שאכן יתברך אלא סיבה שלכן אנו מבקשים שיתברך. וכן יתבאר במי שברך שעושים לרך הנימול בעבור שנכנס לברית שאי"ז בזכות, אלא בגלל שהוא נימול הוא צריך שמירה וברכה.

שעלה 'לתורה' - ואפשר שלפי הסבר

יברך אותם וכמו שהעיר הר"א הענין. ועוד שאימתי מברכם. אלא י"ל כמו שיש נוהגים לומר, 'בעבור שהעולה צוה לברכם', וכל הש"א שמברכים למיודעיו בציוויו. ויהיה הפירוש שאנו מבקשים מהקב"ה שיברך את פלוני בגלל שפלוני ביקש שיתברך.

ומה שיש תמהים בלשון 'צוה' לברכם. וכי העולה יכול לצוות את הקב"ה או את הגבאי לברך. אמנם יבואר ע"פ מה ששמעתי מאמאמו"ר שליט"א שהלשון ציווי אינו לשון המחייב את הבקשה, אלא בקשה לעשות עכשיו, ולא לאחר זמן. ואמנם בדר"כ המושל על השני מבקש את בקשותיו בלשון ציווי כיון שרוצה שהבקשה תיעשה מיד. וכבר כ' רש"י בפ' צו אין צו אלא לשון זירוז. וה"נ העולה מבקש לברך את מיודעיו עכשיו, ולכן אנו מברכים אותם.

והנה יש המעונינים לברך אף את הגבאי, ובציווים מוסיף הגבאי 'ואותי'. ונראה שאף אם נאמר שאין אדם יכול לברך את עצמו כיון שמהות ברכה היא שכאשר אחד מברך את רעהו הוא משפיע שפע שירד מהשמים למתברך וזה כח הברכה, ולכן אפי' ברכת הדיוט אל תהי קלה בעיניך, ולברך את עצמו באופן זה לא שמענו שאדם יאמר לעצמו תהיה חזק, תהיה בריא וכדו' מברכות איש לרעהו. (ויל"ע בזה טובא ואכ"מ). אמנם נראה פשוט שכאן אין זה ברכה אלא תפלה שהקב"ה יברך. שהרי אומרים מי שברך אבותינו... הוא יברך. ולא כמו ברכה שאחד

מי שברך לקורביו ומיודעיו. - כן הוא הנוסח הנהוג בהרבה מקומות: מי שברך... הוא יברך את פב"פ [ואת כל יוצאי חלציו] (ואת כל משפחתו), ואת כל המתפללים כאן, בעבור שהעולה [צוה לברכם] (מברך אותם) ויתן בל"נ מתנה לביהכנ"ס בשכר זה הקב"ה ישמרם...

...ואת כל המתפללים - הנה פשוט שאף שאומר את כל המתפללים וכולל כל מי שמתפלל בביהכנ"ס באותו הזמן, מ"מ יש מקום לפרט אנשים מסוימים שרוצה לברכם אף שנמצאים בביהכנ"ס. וכמו שאומרים בתפילה עושה שלום... הוא עשה שלום עלינו ועל כל ישראל. וכן בעשי"ת בהוספת בספר חיים אומרים, אנחנו וכל עמך בית ישראל. ואף שאומרים כל ישראל מפרטים לפני כן 'עלינו' ו'אנחנו'. ויעוי' בב"מ קו ע"א תוס' ד"ה לנסא שכאשר מפרט הבקשה כוחה גדול לעין ערוך יותר מאשר מבקש בקשה כללית.

וע"כ יש ענין לפרט את שמו ושם אביו ולא רק לומר את אשתו וכדו' אלא שלא מאריכים משום טירחא דציבורא לומר על כ"א שמו ושם אביו, וע"כ אומרים כל יוצאי חלציו או כל משפחתו וכדו'.

בעבור שהעולה צוה לברכם - יש האומרים 'בעבור שהעולה מברך אותם'. ונראה שאין לומר כן, שאין לזה מובן, שודאי אין זו סבה שמחמת שהעולה מברך אותם לכן הקב"ה

איזה אנשים אשר אין רוצים לכבד את הרב המ"ד ואין רוצים לילך אל הרב אחר שעלו לתורה וודאי הוא איסור חמור כי החיובים אף לענייני כבוד להרב שנתחייבו מהקהל לרב ואף בלא חיוב ממש שנכתב ביניהם אבל הנהיגו כך, הוא כחיובי ממון שכל בני הקהל מחויבים בזה כו'. ואפי' להתקבץ לבטל מנהג זה בלא רשות הרב אין רשאים שכבר זכה בכבוד זה. ולכן אם עומדים במרים כו' אסור לקרות אותם לתורה וגם בל"ז אין רשות לשנות כו' כ"ש מנהג זה שנעשה לכבוד הרב שהוא ממילא גם כבוד חכמים לומדי תורה שאסור לשנות. ע"כ. וה"נ לענין המי שברך אין לשנות.

ויתן מתנה - בשערי אפרים הנ"ל כ' שכאשר מאריך לברך את אחרים, נודב מתנה לצדקה, ואם לא כן, אין זה כבוד התורה וטירחא דציבורא. וכאשר נודב לצדקה הציבור מרוצים וכן כבוד התורה מתרבה שעיי"ז מתעלה מעשה הצדקה. והנה יש מקומות שכאשר מעלים מתפלל הנודב בקביעות לטובת ביהכנ"ס אין אומרים לו ויתן כו', מכיון שהוא כבר נודב צדקה, ללא התחייבות נוספת זו במי שברך. אמנם לכאו' לדברי הש"א צריך להוסיף צדקה בכדי לרצות הציבור ולמען כבוד התורה. ואולי י"ל דנחשב כאי' מלכתחילה התנו לשם כך שנודבים בקביעות צדקה ובמקום שינדבו בכל פעם שעולים לתורה, ובזה יתרצו הציבור. וכן י"ל דאף אין כאן ביזוי התורה באופן זה. אמנם עדיין לכאו' יש מקום להזכיר זאת במי שברך

מברך את רעהו שהוא עצמו המברך. וכן מצאנו בברכת המזון שמתפללים הרחמן הוא יברך אותי ואת זרעי כו', שזה תפלה שהקב"ה יברך.

אלא שיש להעיר שכאשר כולל עצמו בבקשה הוא צריך לומר בשכר זה הקב"ה ישמרנו ויצילנו... עם כל ישראל אחינו. שהרי כולל עצמו בבקשה. אמנם יש לומר לפי מה שבארנו שהמי שברך כולל שני חלקים, חלק אחד בקשה שהקב"ה יברך. ואח"כ מוסיפים עוד ברכה שהקב"ה ישמרהו ויצילהו וכו' וחלק זה הוא ברכה נוספת של הגבאי, ואינה בהכרח המשך של הברכה הראשונה, וע"כ אינו כולל עצמו בחלק הזה ואינו אומר ישמרנו וכו'.

בסידור היעב"ץ מופיע לאחר המי שברך לעולה, מי שברך לרב, ואומרים בו...הוא יברך את מורינו הרב פב"פ בעבור שפב"פ נדב בעבורו בשכר זה כו'. וכן כ' השערי רחמים על השע"א הנ"ל. ויש קהילות שהנהיגו כן לומר בנוסח המי שברך לכל מי שעולה לתורה. (אמנם במנהגי הקהילות נראה שברכוהו רק כאשר נמצא בביהכנ"ס).

והנה במקום שהנהיגו כך, אם אחד אינו רוצה לברכו לכאור' אינו יכול להתנגד עפ"י מה שכ' האג"מ יו"ד ח"ב סי' צט. וז"ל: הנה המנהג שבביהכנ"ס שלכם שכל מי שעולה לתורה בשבת שחרית וביו"ט מקיף לצדו של המרא דאתרא לברכת יישר כח. וקמו

בנדרים י' ע"א לא יאמר לה' עולה שמא לא יגמור דיבורו ויאמר רק לה' וקמפיק ש"ש לבטלה. וה"נ שמא לבסוף לא יאמר בל"נ ויחול הנדר וישכח ויעבור כנ"ל.

אמנם נראה לכאור' שאפשר לומר ויתן בל"נ מתנה לביהכנ"ס ואף שאומר קודם ויתן, מ"מ כיון שלא אמר מה יתן ולמי, אין זה לשון נדר כלל, ולא נחשב חזרה, וכן אין חשש שיאמר רק ויתן לבד, כיון לזה שום משמעות. והעיקר שלא יאמר ויתן מתנה לביהכנ"ס בלי נדר.

אמנם העירוני, שהרי כיון שהגבאי הוא אומר המי שברך א"כ אין העולה מתחייב כלום באמירתו ורק אם אומר סכום הצדקה נחשב שפסק צדקה, ואם לא אזי כשעונה אמן אחרי המי שברך הרי הוא מסכים לנאמר ובה הוא מחייב עצמו בנאמר. וא"כ אין נפק"מ אם אומר בל"נ קודם המתנה או אח"כ ולעולם ההתחייבות חלה אחרי שאמר בלי נדר.

והנה בספר תשוה"נ ח"ג סי' צד כ' שאם אומרים בל"נ א"כ לא עשה כלום ואינו יכול לומר בשכר זה שהרי לא נדב כלום. וע"כ תיקן שלא יאמרו ויתן אלא ...הוא יברך את פב"פ כשיתן פב"פ מתנה לביהכנ"ס. והביאור הוא שהברכה תחול כשיתן, עי"ש.

והנה כבר כ' האחרונים שאף שאי"ז נדר מ"מ מחוייב הוא לתת משום מוצא שפתיך תשמור ורק מכלל עוון נדרים יצא. וא"כ י"ל דסגי בהתחייבות זו כדי להתברך בזכותה.

אחרי שזו הסיבה שמחמתה מאריכים במי שברך, ויחשוב העולה על המתנה שיתן בנתינתו הקבועה.

ונראה שבלא"ה צריך להזכיר זאת, כיון שלשון 'בשכר זה' הוא בזכות דבר שעשה ואם לא אומר שנודב אין שייך לומר בשכר זה שבשכר מה יזכה וכאילו אומר בשכר שפלוני צוה לברכו הקב"ה ישמרהו ואין לזה מובן. ומטעם נוסף נראה שיש להזכיר זאת כדי שתעלה לו הזכות של הנתינה לברכה שהרי משום כך אומרים זאת במי שברך והטעם שכאשר מזכירים הזכות מעוררים זכות למתברך. ועי"ע להלן.

ויתן בלי נדר מתנה לביהכנ"ס - כ' הרמ"א
 סי' שו סעי' ו' דהמנהג להקל לנדור צדקה ולפסוק כמה יתן. אמנם יש שהחמירו שלא לומר לשון נדר דיש לחשוש שלא יזכור לתת, או שידרוש ממנו הגבאי ואף אם ישלם בעתיד ולא יעבור על נדרו מ"מ יעבור בכל תאחר, ע"כ אומרים בעבור שיתן ולא בעבור שנדר. ומוסיפים עוד בלא נדר כמבואר ביו"ד סי' רג סעי' ד' ובפרישה שם, שצ"ל בפירוש בלא נדר ולא סגי שלא יאמר לשון נדר.

ובספר זרח השמש להגר"ש דבליצקי שליט"א פרק שבת הע' נב העיר, שטוב לומר 'ובל"נ יתן' ולא 'ויתן בל"נ' מטעם שכל הפ"ת שבצדקה לא מהני חזרה בתוך כ"ד. ואף כאן שכוונתו לומר מיד בל"נ אפשר שלכתחילה לא מהני. ועוד מטעם אחר ממה ששינו

לחולה לאחר אמירת תהלים עבורו ומברכים שתתקבל התפילה, אבל כאן שלא מברכים אותם קודם לכאן אי"ז שייך. וע"כ נראה שגם כשיש הרבה חולים, או שכל אחד יתן צדקה עבור החולה שאומר לגבאי, או אחד יתן עבורו, ויאמר בעבור שנותנים צדקה בעבורם. או שיאמר בעבור שהקהל ציוו לברכם וכנ"ל במי שברך השני. אלא שבאופן זה לא יוכל לומר לאחמ"כ בשכר זה הקב"ה ישלח להם מהרה רפואה וכו' וע"כ יאמר וישלח בלי לומר 'בשכר זה'.

שבת היא מלזעוק... - כ' הרמ"א סי' רפח סעי' י, מותר לברך החולה המסוכן בו ביום. וכו' המ"ב אבל מי שאינו מסוכן לא וכשעושין מי שברך לחולה שאין בו סכנה אומר שבת היא מלזעוק כו'. ונראה לפי"ז שכאשר עושים מי שברך לחולה מסוכן אין אומרים שבת היא מלזעוק, אמנם נראה מלשון הרמ"א דוקא מסוכן בו ביום ולא כל מסוכן. וכמו"כ אם מוסיפים חולים שאינם מסוכנים לכאן יש להוסיף כן.

מי שברך למגביה והגולל - הנה בשערי אפרים שער י סעי' יח כ' ונהגו שקודם ההגבהה עושין מי שברך למגביה ולגולל ואומר הש"ץ ג"כ 'בעבור שעלה לכבוד המקום ולכבוד התורה' כו'. ולפי מה שבארנו יש לעיין אם גם כאן שייך ענין זה שמחמת שמגביה וגולל אנו מבקשים שיתברך. ויש לציין שיש האומרים 'בעבור שיעלה להגבהה התורה ולגלילת התורה' ולא כמו שכ' השע"א,

וכמש"כ באהבת חסד ח"ב סי' טז בהג"ה שבאמירת הבטחה לצדקה הוא פועל קדושה למעלה ומקבל ע"ז שכר בפ"ע, אף שאומר בלי נדר כמבואר שם. ואמנם נראה לפי מה שכ' שההתחייבות היא בעניית אמן, שעכ"פ צריך העולה להקפיד לומר אמן אחר המי שברך להסכים על אמירת הדברים ואל"כ הוא לא יתחייב ולא יחול כלום, שהרי הברכה הותנתה בעבור שיתן.

ויתן מתנה - עוד כ' שם בתשוה"נ שסתם מתנה תלוי כלפי הציבור מה נחשב 'מתנה'. ולכן בציבור שאינו אביון לא מועיל לתת פרוטה או סכום קטן. ויל"ע בזה אם לשון מתנה תלוי בציבור, ואפשר שתלוי בכוונתו, או אפשר שתלוי בכוונת הגבאי, אמנם נראה שכוונת הגבאי היא מה שברצון העולה. אלא שעדיין י"ל שצריך לתת יותר מסכום קטן מטעם שכ' הש"א בטעם הנתונה כדי שהציבור יסכים לטירחא, שיודע שמחמת זה הוא נודב לביהכנ"ס, וכן ירבה כבוד התורה שמתרומם מעשה הצדקה. וא"כ י"ל שכל זה בסכום חשוב כ"ש ולא בפרוטות.

מי שברך לחולים - מי שברך אבותינו... הוא ירפא את החולה פכ"פ בעבור שפכ"פ יתן מתנה בל"נ בעבורו, בשכר זה הקב"ה... שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא השתא בעגלא ובזמן קריב...

ויש האומרים בעבור שכל הקהל מתפלל בעבורם לשון זו כנראה נלקחה ממי שעושים

ויל"ע בזה טובא אם בכל פעם ששומעים אחד מברך את רעהו בבוקר טוב וכדו' אם חייב לענות אמן או עכ"פ נכון לענות. ואפשר דאהכ"נ, אלא שבד"כ אין כוונת האומר בוקר טוב וכדו' לשם ברכה אלא לשם נימוס וע"כ אי"צ לענות. ואפשר עוד, שיש לחלק בין ברכה שמזכיר את הקב"ה אף שלא מזכיר ה' אלא אומר הרחמן או מי שברך וכדו' שהכוונה לקב"ה, לבין ברכה שאומר סתם, כמו תזכה לגדלו וכו', או בקר טוב וכדו', ואכמ"ל, וצ"ע. ומ"מ פשוט הוא שיש לגבאי לומר זאת בקו"ר בכדי לזכות את המתברך באמן של הציבור.

וכנראה היו אומרים המי שברך אחר שקראו להם ועלו לבימה ובזמנינו אומרים המי שברך קודם שעלו.

ונאמר אמן - עי' לעיל מש"כ שיש לעולה להקפיד לענות אמן.

כ' הערוך השולחן סי' רטו ס"א גם כששומע שעושין מי שברך לאחד נכון לענות אמן ובזה מקיים מצות ואהבת לרעך כמוך. וכן כ' במקור חיים שיכוין לקיים מצוה זו. ובמ"ב שם ס"ק ט' כ' אי' במדרש כששומע שאחד מתפלל דבר או מברך לישראל אפי' בלא הזכרת ה' חייב לענות אמן. וכ' לשון 'חייב', דלא כערוה"ש שכ' 'נכון'.

קצור הלכות העולים לתורה

הרב שמואל בוטבול

א. כהן שקראוהו לס"ת אפילו בשמו ולא נמצא שם כהן אחר והוא קורא ק"ש או ברכותיה לא יעלה, ובדיעבד בין הפרקים עולה. ועי' במ"ב סי' כ"ו ס"ק כ"ו שנוהגים להפסיק מפני כבוד התורה, אולם לא יקרא עם החזן, רק יטה אוזנו לשמוע ממנו. ובכל אופן לכתחילה אין לקרותו. ויש חולקים דחיישין לפגמא דכהן. ופסק המ"ב דיש לסמוך ולהקל אם הוא בין הפרקים.

ב. כשאין כהן בביהכנ"ס ויש ת"ח, הולכים אחר הגדול בחכמה ובסימנין, אע"פ שהאחר גדול ממנו בשנים. מ"ב סי' קל"ה סק"ט.

ג. מי שחזר בשאלה ושב בתשובה מותר להעלותו. כ"כ בתשובות מוה"ר צביו. הוא בידוע לקרוא מתוך הכתב. מ"ב סי' קל"ה ס"ק י"ב - י"ג.

ד. כהן עם הארץ או סומא אם כשיקראו לו מילה במילה יודע לאומרה מותר וה"ה לוי. ובכל אופן בפרשת פרה או זכור לכתחילה אין לקרותו. מ"ב סי' קל"ט ס"ק י"ג.

ה. קרא הש"ץ כהן או לוי (או שיצא), לא יקרא אחר בשמו משום פגמו של ראשון, אלא אחר עולה מעצמו. ואם אותו כהן קורא ק"ש או מתפלל מותר לקרות אחר בשמו, דהכל רואים שבשביל שאינו יכול להפסיק בתפילה אינו עולה. (מ"א). מ"ב ס"ק ל"ט.

ו. אם אין כהן בביהכנ"ס, ישראל יעלה במקום כהן. והרמ"א כ' שיעלה לוי ואמר הש"ץ אע"פ שהוא לוי. ודווקא שאין הישראל גדול מהלוי דאל"ה יקראוהו ראשון ושוב לא יקראו ללוי כלל. ולענין להעלות כהן או לוי אח"כ עי' מ"ג בשם הלבוש, דבמדינות אלו אין נוהגים לקרות לכהן או לוי רק לאחרון או למפטיר. מ"ב קל"ה ס"ק כ"ב.

ז. אם אין לוי כהן שקרא מברך שנית, אבל לא כהן אחר משום פגמא בראשון. כתבו האחרונים דאף בתענית כשאין הלוי מתענה ויברך הכהן שנית במקום לוי ולא יקראו לישראל (אלויהו רבה).

ח. תקנו רבנן דהלוי עולה בפרשת העגל (כי תשא) שאם יקרא ישראל יגדל הכאב, או יהא נראה שהוא לא חטא וחוצפא יסגי, לכן תקנו דיקרא הלוי דהם לא חטאו, והחזן כיון שקורא כל

הפרשה אין להקפיד.

ט. בשבת ויו"ט קוראים אחר הכהן והלוי ת"ח הממונים על הציבור, ואחריהם תלמידי חכמים הראויים לכך, דהיינו ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ועונה, ואח"כ בני ת"ח שהאבות ממונים על הציבור ואח"כ ראשי כנסיות וכל העם. וכל זה כשלא מוכרים, אבל במקום שמוכרים ונופל המעות לצדקה, כל הקונה יכול לכבד למי שירצה, ומלבד שיקרא לכל א' לפי כבודו שלא יבוא לידי מחלוקת (לבוש). עוד כ', דעכשיו נהגו שגדול הציבור הוא מסיים הסדרה.

י. מדרגת הז' עולים ושלישי גדול מכולם, ולפי הקבלה שישי. והשביעי גרוע מכולן. ומנהג קדום בספרד לעלות גדול הקהל בשביעי שהוא המשלים. מניין הקרויים שבעה ואם רצה להוסיף מוסיף, וה"ה ביו"ט מותר להוסיף, וי"א (רמ"א) דאין להוסיף ביו"ט, וכן נהגו בני אשכנז חוץ משמחת תורה. וכשחל יו"ט בשבת לכו"ע מותר להוסיף על ז', אך כשחל יו"ט בשבת טוב לכת' שלא להוסיף על ז' שראשי הפרשיות מכוונים שמסיימים בכפרה. סי' רפ"ב ס"ק ו'. אולם בסי' תרכ"א כ' ואפשר דבמקום שנותנים העולים הרבה מעות לצדקה המקל לא הפסיד (פרמ"ג). כ' הכה"ח מנהג המקובלים שאין להוסיף על מניין ז' בכל זמן ועידן כדי שלא לשנות מן הסדר שכ' האר"י ז"ל, ועיי"ש.

יא. קטן עולה למנין ז', ואף אם אין כהן אלא קטן קורין אותו (רי"ט ורידב"ז), והמג"א כתב דאין קורין לו, דמצוות "וקדשתו" נאמר דוקא על גדול וכך נוהגים. ויותר מזה נוהגים כיום שאין קורין כלל לקטן לשום עליה אפי' כבר נשלם מניין הקוראים, אלא למפטיר. מ"ב סי' רפ"ב סק' י"ב. ומ"מ הקטן לא יכול להיות מקרא, דהיינו שהוא קורא בקול רם בס"ת והעולים אומרים אחריו בלחש, עד שיביא ב' שערות.

יב. אישה יכולה לעלות אבל אמרו חז"ל שלא תקרא בתורה משום כבוד הציבור. המג"א כ' שאע"פ שאין להם חיוב ת"ת, מ"מ יש להם לשמוע קרה"ת כאנשים. ואין נוהגים בזה כלל. ואם אין קורא אחר מסתפק הפרמ"ג דאפשר להקל אפי' לא הביא ב' שערות.

יג. כשקורין ב' פרשיות מחוברות, יקראו ג' מהפרשה הא' והרביעי יקרא הנשאר מהפרשה ראשונה והתחלת השניה, ובזה ישוו הב' פרשיות במניין העולים. ומותר להוסיף אבל רק בפרשה הב' ואין לחוש. מ"ב רפ"ב ס"ק ה'.

יד. אם טעו וחשבו שמטו"מ מחוברות וקראו שניהם, וחלקו העולים, ואח"כ בצאתם מביהכנ"ס ידעו שאינן מחוברות, א"צ לחזור ולקרות פרשת מטות בז' עולים אפי' דלא קראו בענינא דיומא ז' גברי, ובשבת הבאה יחזרו לקרות פ' מסעי.

טו. כתבו ז"ל שטוב לעלות לס"ת פעם א' בחודש, אך אין להתקוטט ע"ז, ולא על איזו עליה מעלין אותו.

טז. כשעולה לתורה יעלה בדרך הקצרה ויחזור בדרך הארוכה. ואם ב' שוין יעלה דרך ימין וירד נגדו. מ"ב קמ"א סק"ט.

יז. לא ירד מהס"ת עד שיעלה אחר ויברך. וטוב להמתין ג"כ עד שיקרא האחר, וירד בין גברא לגברא.

יח. עולה ויורד שהם שוים במעלתם, יכבד היורד לעולה לעלות לתיבה.

יט. תלמיד צריך לעמוד כשרבו עובר לידו בדרכו לעלות לתורה. ובמקומות שנהגו כן נעשה הדבר חובה, דאל"כ נראה כמזלזל.

כ. קראוהו מלעלות לתורה ורוצה (או צריך) ללבוש טלית, אין לבדוק הציצית מפני טורח ציבור.

כא. גם הש"ץ אינו עולה לתורה עד שיקראוהו.

כב. יש נוהגים שהש"ץ קורא בקול רם בשם העולה, ויש שלא נהגו אלא השמש מקדימו ואומר לו שיעלה, ואם היחיד אינו רוצה לעלות מאיזה סיבה אומר לשמש שיקרא לאחר, וזאת כדי שלא יהיה בכלל הקורין אותו ואינו עולה (וכן המנהג פשוט אצל ע"מ).

כג. סדר העולים לתורה: חתן ביום חופתו, חתן שבשבת קודם החתונה שמזמרים אותו, נער שנעשה בר מצווה באותה שבת, בעל אשה יולדת בשעה שהולכת לביהכנ"ס, חתן בשבת שאחר החתונה, יארציית בשבת שהוא יום שמת בו אביו או אמו, אבי ילד זכר בשבת שלפני המילה. וי"מ שנוהגים שגם המוהל והסנדק הם חיובים, ויש נוהגים לכבדם רק להגבהת התורה. ביה"ל קל"י.

כד. חתן ובעל הברית בב' וה', חתן קודם לעלות ג'. ואם עלה בעל ברית ג', לא יעלה החתן ד'.

כה. שני אחים מאב או אם, וכן אב ובנו לא יעלו לס"ת זה אחר זה משום עין הרע, ואם עלה לא ירד. ואפי' אינו מקפיד מוחין בידם. ואף אם קראו לאחר בינו לאחיו ולא היה בביהכנ"ס, לא סגי בהכי, וצריך שיעלה אחר, ואף אם לא מקפידים אין מניחים אותם. וה"ה אב ובנו. מ"ב קמ"א סק"ט.

כו. אב ונכדו יש אוסרין ויש מתירין במקום הצורך. מ"ב קמ"א ס"ק י"ט. ויש מתירין במקום הצורך אפי' באחים מן האם. שעה"צ קמ"א ס"ק י"ט.

”ועתה כתבו לכם את השירה הזאת.”

זאת היא המצוה האחרונה שבתורה, לכתוב את התורה. ובא הציווי על המצוה הלזו אחרי הפסוק, של ”ואנוכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה” וגו’.

ללמדנו, שהתורה הזאת יש בכחה להגן ולהציל מכל צרה ויגון, ואפילו בעת הסתר פנים כבדורנו זה, מכל מקום אור התורה מפיץ אור, ובאורה ניסע ונלך, וכמשל הגמ’ בסוטה כא: עה”כ ”כי נר מצוה ותורה אור”, מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם.

וביחוד בעת צרה ויגון כזו שעם ישראל נמצא בתוכה, שמחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, עלינו להחזיק במעוז התורה ביותר, ולהאיר את החשיכה והעלטה שבאה עקב ההסתר פנים שאין כמוהו.

(”חפץ חיים”, עה”ת)

בזוה”ק (בפ’ ויקהל) כתוב דבר עצום במעלת מעמד קריאת התורה:

והוא דבשעה שישראל קורין בתורה צריכין לסדר עצמם באימה ובפחד, ולכוון ליבם כאילו הרי הם עתה נמצאים בתחתית הר סיני לקבל את התורה, וע”כ צריכים לרכון אוזניהם ואין רשות לפתוח הפה ואפילו במיל דאורייתא, וכל שכן במילי אחרינא.

ועפי”ז מבאר הטורי אבן (במגילה כא.) להא דאיתא שם דמה שתיקנו י’ פסוקים בקריה”ת דשני וחמישי ובמנחה דשבת זהו כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם. והק’ הטו”א דלכאו’ אין מובן הקשר בין זל”ז.

ברם, עפי” דהזוה”ק הדברים מבוארים להפליא, דהנה ידוע דבלא קבלת התורה ע”י ישראל העולם היה חוזר לתוהו ובוהו, ומכיון דבכל קריה”ת יש בחינה של מעמד הר סיני שפיר י”ל דתקנו חכמים י’ פסוקים כנגד י’ מאמרות שבהם נברא העולם.

קריאת התורה - אי הוי חובת ציבור או יחיד

הרב אברהם בורנשטיין

הרוב נמי לא מחוייב אם אין ציבור, משא"כ אם זה חובה על כל יחיד, א"כ יש כאן רוב המחוייב, ושפיר שייך למימר רובו ככולו.

ג. אם אחד מהציבור לא שמע את כל הקריאה וחיסר מילה או אות, האם צריך ללכת לבית כנסת אחר כדי להשלים את מה שחיסר, או לא. דאם זו חובה על הציבור א"כ הציבור קראו בתורה, אבל אם זו חובה על כל אחד לשמוע, א"כ הוא לא שמע את כל הקריאה.

ד. חולה שיכול לצאת מביתו רק לזמן מועט, האם עדיף שיצא לתפילה בציבור, או לקריאת התורה, דחייב קה"ת הוא יותר מתפילה בציבור כיון שזו תקנת משה ועזרא, אך אם זו חובת הציבור א"כ עדיף שיקיים הידור בתפילה, וקה"ת כיון שזו חובת הציבור, הוא לא ביטל את התקנה.

ב] וראיתי שיש הרוצים לתלות זאת במחלוקת הראשונים, דהנה כתב הרמב"ן במלחמות (מגילה ה.) 'דקה"ת היא חובת הציבור ולא על כל יחיד ויחיד, משא"כ מגילת אסתר היא חובה על כל יחיד'. ומאידיך דעת הראב"ן (סימן ע"ג) דהמברך צריך לכוון

[א] כתב הרמב"ם (תפילה פי"ב ה"ו) משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה ברבין בשבת, בשני וחמישי בשחרית, כדי שלא יהו ג' ימים בלא שמיעת התורה וכו'. ובחידושי ברכת שמואל (יבמות, סימן נ-נא) הביא בשם הגר"ח מבריסק לחקור האם החיוב חל על עשרה ביחד דווקא, ז"א שעל ידי שנתאספו עשרה ביחד חל עליהם חיוב של קריאת התורה, או שהחיוב חל על כל יחיד ויחיד אלא שאינה נאמרת אלא בעשרה.

ולכאורה יש בזה כמה וכמה נפק"מ.

א. האם יחיד שלא שמע קריאת התורה ביטל את התקנה, או לא. דאם נימא דהחיוב הוא על כל יחיד, א"כ חייב הוא ללכת לשמוע קה"ת, דאל"כ יבטל את התקנה, אך אם החיוב הוא על הציבור, אם כן יחיד שלא שמע קה"ת לא ביטל את התקנה.

ב. הגר"ח דן בזה האם אומרים כאן רובו ככולו, וכגון שיש רק רוב שעדין לא שמעו קה"ת, האם חייבים להוציא ס"ת ולקרוא, או לא. דאם הוי חובת הציבור, א"כ אין כאן ציבור המחוייב, ול"ש לומר רובו ככולו, דרק מתי שיש רוב המחוייב אמרינן רובו ככולו, אבל בכה"ג

יש ללמוד מכאן שהחובה בריאת התורה היא על הציבור, וכיון שאין ציבור המחויב לא חלה החובה, משא"כ תפילה, דכיון שזה דבר שבקדושה לכן צריך י' מועיל לצרף, ולא צריך י' המחויבים. א"כ משמע מהמשנ"ב שלומד שחובת הקריאה היא חובת ציבור'.

אך קשה על דברי השו"ע שכתב במקום אחר (סימן קמ"ו ס"ב): שבשעת קה"ת אסור לדבר אף בד"ת, והביא דיש מתירים ללמוד בלחש. והקשה שם הבה"ל מאי מהני שזה בלחש, שאמנם עי"ז לא מבטל את האחרים מהקריאה, אבל אם הוא ילמד לימודו הוא, לא יתן אל ליבו לשמוע מה שהקורא קורא, ואפילו יש י' דצייתי מאי מהני לגבי ידיה, הא על כל איש ואיש מוטל החיוב דתקנת עזרא (ויש דמכח זה כתבו דדעת המחבר שזו חובת ציבור ולכן לא קשיא עיין תשובות והנהגות ח"א קס"ו), ומכח קושיא זו כתב לתרץ שמדובר שהוא כבר שמע את הקריאה. ומשמע מקושייתו שהבין בפשטות דהחיוב הוא על כל אחד ואחד, וזו סתירה למש"נ לעיל.

ובסימן קמ"ג הביא עוד בבה"ל, שהחיי אדם מסתפק אם יש בנ"א שלא שמעו את הקריאה, האם מותר לקרות עוד פעם בשבילם, שאפשר דלא תיקנו אלא שכל העשרה חייבים, ומביא ר"ן במגילה, שברובן שלא קראו סגי, וא"כ כשיש ו' שלא קראו מועיל לצרף עוד ד' ולקרא בשבילם, ומשמע שלמד שזה מועיל מדין רובו ככולו, והנה

להוציא את הציבור בברכותיו, וצריך כוונה של שומע ומשמיע. ומשמע שלמד שהחיוב הוא על כל אחד, ולכן צריך לכוון להוציא את הציבור בברכותיו.

ג] והנה כתב השו"ע (או"ח סימן קל"ה סי"ד) דין בשם המרדכי: בני אדם החבוסים בבית האסורים אין מביאים אצלם ס"ת אפילו בר"ה וביוה"כ. וכתב שם המשנ"ב (ס"ק מז) שמדובר שאין שם י' החבוסים, אלא שהם רוצים להביא את הס"ת ולאסוף י', ולכן אסור דהוי זלזול לס"ת להוליכה אצל הצריכים לה, אך אם יש י' בבית האסורים, מותר להוליך אליהם את הס"ת, ובבה"ל בירר דבריו, וכתב: דמן הדין י"ל דאין חל על יחיד מצוות קה"ת בזמן שאין יכול לילך לבהמ"ד, אבל כשיש שם י' כיון שחל עליהם חובת הקריאה, והם אינם יכולים לצאת משם ולילך אחריה, גם המרדכי מודה דצריך להביא להם ס"ת לקרוא בה. ומשמע מדבריו שלמד דהחיוב הוא על הציבור, ולכן ליחיד לא מביאים ס"ת אצלו.

וכ"כ במקו"א (סימן קמ"ו בה"ל ד"ה לקרות): דקה"ת ודאי צריכה ציבור, דבתפילה מצאנו שאחד מצרף י' בנ"א ועובר לפני התיבה, ואומר ברכו וקדושה, ולא מצאנו כן בקה"ת שאחד שלא שמע יוכל לצרף י' שכבר קראו, ולקרות עוד פעם בשבילו, ועל כורחך לא נתקנה אלא בציבור דווקא. ולכאורה יש להבין מדוע יש חילוק בין תפילה לקה"ת, ומדוע באמת לא יוכל לצרף י' כדי לקרוא, ובהכרח

במגילה החובה היא על היחיד, ומחויב לשמוע את הקריאה. ומש"כ הריב"ן שצריך לכוון להוציא את הציבור, זהו כאשר יש כבר י' גברי, שאז החובה היא על כל אחד, ולכן צריך לכוון להוציא את הציבור בברכותיו.

ויש שהביאו ראייה מהרמב"ם (תפילה פי"ג ה"י) ממה שכתב: שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בבית הכנסת פחות מעשרה' (על עצם דברי הרמב"ם שם במה שביאר במה שונים ח' פסוקים אלו משאר פסוקי התורה, כבר נחלקו עליו רבים, ואכמ"ל). והשיג עליו הראב"ד: וציבור להיכן הלכו. ובכסף משנה כתב לתרץ, שנשאר שם ט'. ולכאורה משמע שקראו את כל וזאת הברכה ולא נשאר אלא ח' פסוקים אלו, ועתה קורין אותם ביחיד ובברכה. והקשה מן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הלי"ש מילואים י"ז), דאם נימא דעיקר חיוב קה"ת הוא רק על הציבור ולא על היחיד, איך יקרא אותם היחיד בברכה, ומזה משמע דהוי חובת יחיד, עכ"ד

ולמבואר אפשר לדחות, דכיון שהיו עשרה וחל עליהו חובת קריאה, החיוב חל על כל גברא וגברא, ולכן אם נשאר ח' פסוקים אחרונים שפיר אפשר לקרוא בברכה.

ועתה נבוא לדון אליבא דהלכתא בכל הנפק"מ שמנינו לעיל:

א. לפמש"נ יחיד שלא שמע את קה"ת לא ביטל את התקנה, דהחובה היא על הציבור.

לדברי הגר"ח אם החובה היא על הציבור ל"ש לומר רובו ככולו, כיון שאין כאן רוב המחוייב להגיד שהוא ככולו, דרק כשיהיה י' שלא שמעו אז תחול חובת הקריאה, אך אם רק ו' לא שמעו לא חלה החובה, ול"ש למימר רובו ככולו. וע"כ שהמשנ"ב למד, דהחובה היא על היחיד, וכיון שיש ו' החייבים אמרינן רובו ככולו. וצ"ב שלעיל מוכח שלמד שהחובה היא על הציבור.

ד] ובהכרח צ"ל, דאמנם החובה היא על הציבור, אבל אחרי שיש ציבור כל יחיד ויחיד מהציבור מחוייב בקריאה, ואין בזה סתירה כלל למש"כ לעיל, ששם דיבר על היחיד שאין אצלו י' אנשים, וע"ז כתב שאין עליו חיוב, וכן מש"כ שיחיד שלא שמע קה"ת לא יועיל צירוף של ט' כדי לקרוא בשבילו, זהו כיון שהחובה היא על הציבור לקרוא. אבל מתי שמדבר על היחיד שכבר נמצא בבהכ"נ, א"כ היחיד כבר התחייב, שלאחר שכבר התקבצו י' אנשים מעתה החובה היא על אחד ואחד, ולכן אסור לו לדבר בשעת קה"ת כדי שיצא ידי חובתו, וכן לאחר שיש ציבור של י' אנשים, חלה חובת קריאה על כל יחיד ויחיד, ואם יש מתוכם ו' שלא שמעו קה"ת הם יכולים לקרוא, דרובו ככולו.

ולפי"ז אפשר"ל דלא פליגי הרמב"ן והריב"ן, דמש"כ הרמב"ן דחיוב קה"ת שונה מחיוב המגילה, זה כלפי היחיד שלא שמע את הקריאה, דבקריאת התורה הוא לא ביטל את התקנה, דהחובה היא על הציבור, משא"כ

אלא שהוא צריך ללכת למנין אחר להשלים את מה שהחסיר. אך יש חילוק, דאם חיסר בשני וחמישי, אם שמע ג' פסוקים לכל עולה יצא יד"ח וא"צ לחזור ולהשלים מה שהחסיר (עיי"ש שדן בשני פסוקים ומחצה), אך אם חיסר לשמוע בשבת, אפילו שכבר שמע כ"א פסוקים, צריך להשלים מה שחסר, כיון שחסר לו מהמנהג הקבוע בכל העולם לגמור את התורה בכל שנה ושנה. **ובשערי אפרים** כתב (שער ז' ל"ט) שציבור שלא קראו הפרשה מפני שלא היה להם מנין, לא ישלימוה בשבת שלאחריה. והנה לכאורה הרי חסר להם מהמנהג הקבוע וכמש"כ האג"מ, וצ"ל לפמש"נ, דכיון שהם לא היו י' לא חל עליהו חובת הקריאה, אך יחיד מתוך ציבור שחיסר גרע, כיון דכבר חלה עליו חובת קריאה, ולכן צריך להשלים.

אך דעת מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פרק י"ב א') שפטור מללכת למנין אחר להשלים את מה שחיסר. ולכאורה הוא למד, דגם כשיש מנין אנשים, עדיין החובה היא על הציבור ולא על היחיד, וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"א קמח') שא"צ ללכת לשמוע קה"ת במקום אחר.

אף כ"ז דווקא שלא שמע ממש, אך אם רק לא כיון ליבו אפשר דיצא, דמובא בשם החזו"א (דינים והנהגות פ"ה יח') שמי ששמע קה"ת בעודו אומר את מילות התפילה יצא יד"ח, אך לכתחילה אין לעשות כן. אולם מקושיית הבה"ל (סימן קמ"ו, ראה לעיל)

אך מצאנו שגדולי ישראל החמירו לעצמם על אף חולשתם, ובדינים והנהגות (פ"ה יז') מובא **שהחזו"א** הלך למרחוק לשמוע קה"ת, וכ"כ **בארחות רבינו** (ח"א הוספות 6) **שהגריי"ק** הלך למרחקים לשמוע קה"ת, וכששמע החזו"א מהנהגה זו אמר שאין חיוב קה"ת על היחיד אלא על הציבור, אמנם לעצמו החמיר וכמש"כ, וכן מסופר על הגרשז"א (הלי"ש י"ב) שביום שנפל למשכב חוליו, ביום חמישי האחרון לימי חייו והייתה חולשתו רבה ואיבריו כבדים עליו ביותר, התגבר ויצא לביה"כ, ואף כשמעד ונפל ארצה מיד שסייעוהו לקום המשיך בלכתו, והשתתף בכל התפילה בחולשה עצומה, וכשביקשוהו לחוס על בריאות גופו ולשוב לביתו השיב 'ומה יהא על קריאת התורה'. אך בספר **קצות השולחן** (כ"ה י"ד) כתב, שיקרא לעצמו הפרשה מתוך חומש.

ב. אם ו' אנשים לא שמעו קה"ת, יכולים לצרף עוד ד' שכבר יצאו יד"ח, כיון שאחרי שיש י' אנשים חל החובה על אחד ואחד, וא"כ יש ו' החייבים ושפיר אמרינן רובו ככולו, וכמש"נ.

ג. אם אחד מהשומעים לא שמע מילה אחת או אות, כתב בסידור הגר"א בשם **השל"ה** בהגהות יש נוחלין שלא יצא ידי חובה כלל, וכ"כ **האגרות משה** (ח"ד כ"ג), שאם עשרה לא שמעו צריכים לחזור ולקרוא בברכה, ואם יחיד לא שמע הוא לא יכול להצריך את הציבור לחזור ולקרוא בשבילו,

להשלים הפרשה שחיסרו 'דקה'ת הוי חובת ציבור' (וכאשר שאל אותו השואל הרי כתוב על רבינו הגר"א שכאשר יצא מבית האסורים קראו לפניו כל הפרשיות שחיסר בבית האסורים, נזף בו רבינו ואמר האם מעלה אתה בדעתך שהנך בדרגתו של רבינו הגר"א לנהוג בכל הנהגותיו).

ה. מי שיכול לצאת רק לזמן מועט והשאלה האם יצא לתפילה בציבור או לקה"ת, דנו בזאת האחרונים מכמה וכמה אנפין, דתפילה הוי תדיר, ועוד דקריאת התורה הוי חובת ציבור, ועוד סברות. ויש שנקטו שעדיף תפילה בציבור (תפלה כהלכתה פרק ט"ז), ויש שכתבו ששמיעת קה"ת עדיפה על פני תפילה בציבור. וכן אם איחר לבית הכנסת והציבור עומדים סמוך לקה"ת, ומשער שאחר קה"ת יעבור זמן תפילה, י"א שישמע את הקריאה ולא יתפלל, כיון שלתפילה יש תשלומין. [ועיין במש"כ הרב שרגא לרנר שליט"א בקונטרס זה, לגבי הנ"ל].

כיצד אפשר ללמוד בלחש הרי הוא צריך לשמוע קה"ת, ואם ילמד את לימודו לא יתן לבו לשמוע קה"ת, ומכך שנדחק לתרץ שמדובר בכה"ג שכבר שמע את הקריאה, משמע שלמד שצריך שלא להחסיר שום תיבה, וגם לכוון ליבו לשמוע כל תיבה. ואולי יש חילוק בין לימוד שמחמתו הוא לא יתן ליבו כלל, משא"כ בתפילה שיכול לתת ליבו קצת, ויל"ע.

ד. בני חו"ל הבאים לארץ ישראל אחרי יו"ט שחל בע"ש, שבחו"ל קראו בשבת קריאה של יו"ט שני, ובארץ ישראל קראו בתורה את הפרשה של אותו שבוע, לכאורה כאשר הם מגיעים לאר"י הם יצטרכו להשלים את הפרשה שלא קראו לשיטת האג"מ, וכן מסופר על הגר"א קוטלר שהגיע לאר"י אחרי יו"ט וקראו בשבילו ב' פרשיות אף שהציבור בני אר"י לא היו צריכים לקריאה זו (אש"י ל"ח כ"ט). אולם דעת מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הלי"ש י"ב ו') דאין צריכים

בב"ק פב. איתא: "וילכו שלושת ימים במדבר ולא מצאו מים" (שמות טו-כב) - דורשי רשומות אמרו אין מים אלא אלא תורה, שנאמר "הוי כל צמא לכו למים" (ישעיהו נה-א), כיון שהלכו שלושת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין בא' בשבת, וקורין בשני ומפסיקין בשלישי וברביעי, וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה.

והקשה הגר"ש קלוגר זצ"ל (שו"ת סת"ם, הל' קריה"ת סי' ב') דמדוע הסתפקו הנביאים רק בלימוד תורה אחת לג' ימים, היה להם לתקן שיקראו בכל יום?

ויל' בזה ע"פ מש"כ בס' תורת חיים (ב"ק שם), דתקנו לקרות פעם בג' ימים עפ"י מאמרם ז"ל (קידושיו ל'): יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ולכך כל שלא עברו עליו ג' ימים שלא עסק בתורה עדיין יש כח בידו ע"י כח התורה להתגבר על היצה"ר, משא"כ אם עברו על האדם ג' ימים בלא תורה שכבר קנה היצר שביתה בליבו שוב יקשה עליו להתגבר על היצר הרע, ולכך הקפידו הנביאים שלא יהו ג' ימים בלא תורה.

הקשו התוס' בב"ק פב., על ד' הגמ' שם שתיקנו קריה"ת בשני וחמישי כדי שלא יהיו ג' ימים בלא תורה, מדוע תיקנו דוקא בימים אלו ולא בשלישי וחמישי וכיו"ב? ותירצו ז"ל: משום דאמר במדרש משה רבינו ע"ה עלה בחמישי לקבל לוחות האחרונות וירד בשני ונתרצה לו המקום ולפי שהיה עת רצון באותה עליה וירידה קבעו בשני וחמישי, ולכך נמי נהגו להתענות בב' וה', עכ"ל.

ובביאור דבריהם נראה להביא למש"כ המחצית השקל בסי' רצ"ב בשם הב"ח ז"ל: דעת רצון דכתיב בהאי קרא ר"ל אותו עת שהוא עת רצון לפני ה' אז הוא מתפלל אע"פ שאכל ושתה, ובשעת מתן תורה היה עת רצון גמור לפני ה' שזכה כל אחד ואחד מישראל לנבואה פא"פ ושנתבשם העולם, ולכן כל עת שאנו קורין בתורה מתעורר שוב מעין אותו עת רצון שהיה במתן תורה, וכו' יעווי"ש.

בגדר קיום מצות כתיבת ס"ת

הרב דוד גלסנר

קונה ס"ת מצוה עבד אלא דלאו מן המוכחר הוא. (ועיין בנמוקי יוסף מש"כ בזה).

והנה הרא"ש בהלכות ס"ת (הלכות קטנות סימן א) כתב: וזה בדורות הראשונים שהיו כותבים ס"ת ולומדים בו, אבל האידינא שכותבים ס"ת ומניחים אותו בבתי כנסיות לקרות בו לרבים מצוה עשה על כל איש מישראל שידו משגת, לכתוב חומשין ומשנה וגמרא ופירושיה להגות בהם הוא ובניו, עכ"ל. וכתב ע"ז **הבית יוסף** (יו"ד סימן ע"ר): יש לתמוה האיך בא הרא"ש לפטור לאדם ממצות כתיבת ס"ת ולהחליפה בחומשין וכו', ולכן נ"ל שלא בא אלא לחדש לנו חיוב כתיבת חומשין ומשניות וגמרות ופירושיהן וכו', ושזה יותר מצוה מלכתוב ס"ת ולהניחה בביה"כ לקרות לרבים, אבל לכתוב ס"ת לקרות בו הוא ובניו פשיטא דגם האידינא העיקר קיום מ"ע, שהרי הוא נוהג כמו שהיו נוהגים בדורות הראשונים עכ"ל. **אולם** הדרישה הביא דברי הב"י, וכתב עליהם שזהו דוחק גדול, ובדואי שכונת הרא"ש דבזמן הזה אין לכתוב אלא ספרים שלנו שאנו לומדים מהם ולא לכתוב ס"ת. **ונראה לבאר** שלכאורה מחלוקתם נמי תלוי בהנ"ל, דהב"י ס"ל שעצם הכתיבה היא מצוה, וא"כ ע"כ שלא בא הרא"ש לבטל

כתב הרמב"ם פ"ז מהלכות ס"ת ה"א, מצוה עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו. שנאמר (דברים לא, יט) 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת'.

ויש לחקור אי המצוה היא עצם הכתיבה, או דילמא דהמצוה היא שיהיה לו ס"ת אצלו שעי"ז יוכל ללמוד בו. ובגמרא במנחות דף ל ע"א אמר רב יהושע בן לוי: הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק, ופירש רש"י דמצוה עבד, אלא דלאו שפיר עבד. אמנם **הרמב"ם** (שם) כתב: מצוה עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו, שנאמר "ועתה כתבו לכם" וכו', ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבים לו. ודייק **המנחת חינוך** (מצוה תרי"ג) מדלא כתב 'או שיקנה ס"ת', ש"מ דס"ל דקנה לא קיים המצוה ודלא כרש"י. ובמנ"ח תלה מחלוקתם בחקירה הנ"ל, דהרמב"ם ס"ל דהמצוה היא בכתיבה, ולכך קנה לא עביד מצוה, אבל רש"י ס"ל דהמצוה שיהיה לו ס"ת אצלו, וא"כ גם קנה מצוה עביד. **אמנם יש להקשות** לשיטת רש"י, דאי ס"ל שעיקר המצוה שיהיה לו ס"ת אצלו ולכך קנה יצא, א"כ אמאי לא עבד מצוה מן המוכחר. ובהכרח צ"ל דלרש"י איכא שני ענינים במצוה, חדא שיהיה אצלו ס"ת, ועוד שיכתוב ס"ת, ולכן

לרש"י דפירש דקונה מן השוק קיים המצוה, מהא דאיתא בסנהדרין (לא ע"ב): אמר רבא אע"פ שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת, מצוה לכתוב משלו. דמאי שנא דבקיית ס"ת קיים המצוה, מירושא דלא קיים. והסיק דאין הכי נמי לדעת ריב"ל דמנחות דקונה מן השוק קיים מצוה, ה"נ שגם בירושא אמרינן דעבד מצוה, ולדעת רבא שם דירוש לא עבד מצוה הלוקח מן השוק נמי לא קיים המצוה.

ובגמרא במנחות (שם) איתא, אמר רב פפא המגיה אפי' אות אחת בס"ת הרי זה כאילו כתבו, והשתא בשלמא לרש"י דקונה ס"ת קיים המצוה, א"כ כ"ש שהכותב אות בס"ת ועי"ז הכשירו, שקיים המצוה, אך להרמב"ם אי מפרשינן ליה כדכתב המנ"ח, דלכך הלוקח ס"ת מן שוק לא יצא משום דהמצוה היא עצם הכתיבה, א"כ אמאי המגיה אות אחת בס"ת כאילו כתבו, והרי לא כתבו אלא אות אחת. ובאמת שכ"כ **השאגת אריה** (סימן ל"ד), דלשיטת הרמב"ם אפילו לקח ס"ת שכתוב אות אחת והשלימו, לא יצא יד"ח. אלא שהמנ"ח עצמו הקשה על דבריו, מהא דרב פפא דהמגיה אות א' בס"ת ש"מ דלא בעינן שיכתבנו כולו. **אלא** דהיא גופא קשיא על דבריו, דאי טעמו של הרמב"ם משום שעצם הכתיבה היא המצוה, א"כ צודק השג"א בסברתו. אלא דלפ"ז צ"ל שרב פפא של המגיה אות א' כאילו כתבו, חולק על הא דריב"ל דהלוקח ס"ת מן השוק, וס"ל דגם לוקח קיים המצוה, אלא דקשה מהרמב"ם דמייתי להא דהמגיה אות אחת בס"ת כאילו

כתיבת ס"ת בזמנינו. אך הדרישה ס"ל שכל המצוה כדי שיהיה לו ס"ת ללמוד בו, ולכן בזמן הזה שאין צורך ללמוד מס"ת דרוב לימודנו אינו אלא בספרים אחרים, א"כ אין לנו לכתוב אלא ספרים שלנו שלומדים מהם, כמש"כ שם בפרישה.

ברם נראה דגם הב"י מודה דהמצוה שילמד בס"ת דווקא, שהרי כתב שם בלשונו: אבל לכתוב ס"ת לקרות בו הוא ובניו, פשיטא דגם האידנא העיקר קיום מצות עשה, שהרי הוא נוהג כמו שהיה בדורות הראשונים, עכ"ל. ומשמע מדבריו, שדוקא אי קורא בו הוא ובניו, הוא מקיים המצוה כמו בדורות הראשונים, אך בלא זה לא מקיימה, ומשום דעיקר המצוה שילמוד בס"ת. רק דהדרישה ס"ל, שבזמן הזה דאפשר ללמוד מספרים ואי"צ ללמוד מס"ת, אדרבה עדיף ללמוד מספרים מאשר ללמוד מס"ת, ואת קיום המצוה מקיים בכתיבת הספרים שלומד מהם. אבל לכו"ע מוכח מהרא"ש דס"ל, שעיקר המצוה הוא מה שלומד בס"ת.

אמנם לדרכנו דהרא"ש ס"ל שכל המצוה היא רק שיהיה אצלו ס"ת ללמוד, הדרא קושיא לדוכתיה כיצד יפרש הרא"ש הא דריב"ל דהלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק, דלפרש כהרמב"ם שלא קיים המצוה א"א, שהרי ס"ל שאין מצוה בכתיבתו. א"כ אמאי לא קיים, אלא ע"כ יפרש שקיים, וא"כ קשה למה לא הוי מן המובחר, כדמשמע במה שנאמר שהוא כחוטף מצוה מן השוק. **וראה עוד בבית הלוי** (ח"א ס"ו) שהקשה

כתיבה דווקא, ולפ"ז בדעת הרמב"ם נמי אצ"ל שהקונה ס"ת דלא יצא, משום דס"ל שעיקר המצוה שיכתוב כמש"כ המנ"ח, אלא נמי ס"ל כהרא"ש דהעיקר שיהיה לו ס"ת ללמוד בו, ואפ"ה קונה לא יצא, משום דלמעשה המצוה בעינן דווקא כתיבה ולא דבר אחר. ולפ"ז יהיה ראייה לשיטת הב"י, דגם בזמן הזה איכא מצות ס"ת, ודלא כמש"כ הפרישה. דהרמב"ם כלל לא הזכיר המצוה לכתוב ספרים.

ובזה יתיישבו גם דברי הרמב"ם דסתרי אהדדי. דבהלכות ס"ת שם נראה מדבריו דקונה לאו מצוה עבד, ואילו בספר המצות (מצות עשה יח), כתב הרמב"ם: והמצוה הי"ח היא שצונו שיהיה לכל איש ממנו ס"ת לעצמו, ואם כתבו בידו הוא משובח מאד והוא יותר טוב, כמו שאמרו כתבו בידו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני, ואם א"א לו לכתבו צריך שיקנהו, או ישכור מי שיכתבנו לו. עכ"ל. הרי להדיא כתב הרמב"ם שיקנה, ומשמע שקונה קיים המצוה, ולדברינו אפשר"ל דאמת היא שקונה לא קיים המצוה וכפי שמדויק ביד החזקה, אלא שאין הטעם משום שהמצוה היא בכתיבה, דגם לרמב"ם המצוה לכתוב ס"ת שיהיה לו שיוכל ללמוד בו, וקונה נהי דלא קיים מצוה, משום דלא עשה למעשה המצוה הנצרך דהיינו כתיבה, מ"מ את התכלית הנרצית מהמצוה יש לו, ולזה כתב בספר המצות שיקנה, דלכל הפחות יהיה לו עי"ז את התכלית הנרצית מהמצוה. משא"כ אם כל המצוה היא עצם הכתיבה כדכתב המנ"ח, א"כ מה נפק"מ לו בזה שקונה ס"ת.

כתבו כולו, וש"מ דאין המימרות חלוקות, וכן הגר"א ביו"ד (סימן ע"ר) משמע מדבריו דרב פפא לא פליג על הא דריב"ל, ואדרבה הוא משלים דבריו, דהגם שהקונה בשוק, לא יצא, מ"מ מגיה אות א' בס"ת ה"רי זה כאילו כתבו כולו, וא"כ צ"ב ההבדל דקונה לא יצא, וכותב אות א' כן יצא.

ונראה בהקדם ליישב בשיטת הרא"ש הסובר דכל המצוה שיהיה אצלו ס"ת, וא"כ צ"ב לדעתו אמאי הלוקח ס"ת מן השוק דלאו עבד מצוה שפיר, כדמשמע כחוטף מצוה מן השוק. דהנה איכא מצוות שמעשה המצוה מגיע יחד עם קיום המצוה, כמו נטילת לולב דבשעה שמגביהו יוצא בו. אבל איכא מצוות שקיום המצוה נעשה אחר מעשה המצוה, כגון מצוה פרו ורבו, דמעשה המצוה הוא הביאה, אבל את המצוה מקיים רק כאשר יש לו בן ובת לשיטת בית הלל. (עיין מנ"ח מצוה א, אות י"ד). **ועתה** יש לדון לשיטת הרא"ש שכל המצוה בכתיבת ס"ת היא כדי שילמד בזה, שאמנם קיום המצוה נעשה בשעה שלומד בס"ת, אך מכל מקום יש לדון אימתי מעשה המצוה. והיה אפשר לומר שכאשר כותב ס"ת מעשה המצוה שלו הוא בכתיבה, וכאשר קונה ס"ת מעשה הקניה שלו הוא מעשה המצוה. אלא דהרא"ש ס"ל, שמאחר ומצות כתיבת ס"ת ילפינן לה מ'ועתה כתבו לכם', א"כ בעינן למעשה המצוה ע"י כתיבה דווקא, ולא ע"י דבר אחר. וא"כ יפרש הא דקונה ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק, דלא עביד מצוה כלל. ומשום דבעינן למעשה המצוה ע"י

אבותיו ס"ת מצוה לכתוב בעצמו, דהקשה מ"ש מקונה ס"ת דלדעת רש"י עביד מצוה, ואילו ירושה משמע שכלל לא עביד מצוה, נוכל לומר, דהגם דרש"י ס"ל שקונה יצא, וס"ל שמעשה המצוה מתקיים בקניה, ול"ב דוקא למעשה של כתיבה, אבל הא וודאי שמעשה מצוה בעי. א"כ ס"ל לרש"י שבס"ת שקיבל ע"י ירושה, אין בזה שום מעשה מצידו אשר נוכל לחשוב למעשה מצוה. והגם דאפשר לומר דלדעת רבי יוחנן שהאחין שחלקו לקוחות הם (ראה ביצה לז, ב וכן גיטין כה, א ועוד הרבה מקומות בש"ס), א"כ עצם חלוקת הירושה הוי מעשה המצוה, ומשום דכל יורש הוי קונה, ואפילו לדעת מ"ד האחין שחלקו יורשין הם, דאמרינן דיש ברירה. אפ"ל דעצם מעשה החלוקה, מה שחולק ומברר שזה חלקו, נמי יכול ליחשב כמעשה מצוה מצידו. מ"מ אפשר לאוקמי הא דרבא, ביורש יחיד שלא בעי לא לחלוק ולא לברר את חלקו, וכה"ג דוקא אמרינן שמצוה לכתוב בעצמו.

ובזה נמי יבואר, מה דפסק הרמ"א ביו"ד (סימן ע"ר), דקונה ס"ת בשוק לא קיים המצוה, ודלא כרש"י. ובערוך השולחן כתב דפסק כהרמב"ם, שמדויק מדבריו דקונה לא יצא. ועדיין אינו מספיק דהא גם דברי הרמב"ם סותרים בזה וכדלעיל. ולדברינו אתי הרמב"ם שפיר, ועוד דהא גם שיטת הרא"ש כך הוי, ומשום דבעינן דווקא למעשה כתיבה. א"כ כיון דלהרמב"ם ולהרא"ש ס"ל דקונה לא קיים המצוה, לכך פסק דלא כרש"י.

ולהטעים הדבר, אפשר לומר ע"פ דבר מה ששמעתי, דבכל מצוה יש שני ענינים, דיש את החלק החיובי של המצוה, דהיינו מה שאנחנו מחויבים לעשותה, ואיכא עוד חלק של המצוה דהוא חלק הקיומי של המצוה, דהיינו עצם המצוה, ונפק"מ בזה לעוסק במצוה דפטור מן המצוה, אי הלך ועסק במצוה, דלחלק מהראשונים מ"מ קיים מצוה, וכן פסק המ"ב (עיין סימן לח). והוא משום, דהגם דנפטר מחלק החיובי של המצוה, מ"מ נשאר לו החלק הקיומי. וה"נ כאן הגם שעל החלק החיובי של המצוה א"א לקיימה, מ"מ יכול לקיים החלק הקיומי של המצוה. אבל אי המצוה הוא הכתיבה של הס"ת, אז קונה ליכא ביה לא החלק החיובי, ולא החלק הקיומי של המצוה.

ולישב שיטת המנ"ח אולי נאמר שכוונת הרמב"ם לקנות ס"ת שצריך להגיהו במקצת, דכה"ג וודאי דעבד מצוה, והא דלא פירש כן להדיא, הוא משום דנסתמך בזה על מה שכתב ביד החזקה בהלכות ס"ת (שם). **והשתא** לפ"ז מיושב, הא דאמר רב פפא דהמגיה אות א' בס"ת כאילו כתבו כולו, שכיון דאין קיום המצוה בכתיבה, אלא רק מעשה המצוה בכתיבה, די לנו אי נאמר דסגי אפילו במשהו של כתיבה, דעי"ז איכא מעשה מצוה, כיון דבלא"ה מצד הסברא היה ראוי, שאפילו מעשה קניה נמי יחשב למעשה מצוה.

ובעיקר קושית הבית הלוי אמאי דקאמר רבא בסנהדרין, דאע"פ שהניחו לו לאדם

בענין דין קדימה ללוי ובביאור גדר "נתפרדה החבילה"

הרב אליעזר גצל

תוס' אין לו חשיבות של לוי בפני עצמו ובזה נתפרדה החבילה, אבל ודאי שיקרא לו במקום הראוי לו לפי כבודו, [ואפש"ל שזה כוונת רש"י בפי' השני דהרי בהמשך הגמ' תנינא שת"ח הממונים פרנסים על הציבור קודמים לכל אדם וא"כ לא יתכן שלוי ת"ח גרע מישראל ת"ח] ד. ש' הרא"ש נתפרדה החבילה פירש שיש ללוי חשיבות יותר מהישראל, אלא א"כ יש ישראל חשוב ממנו הוא קודם ללוי, אבל בשוין וודאי שהלוי קודם.

והדברים צריכים ביאור, ראשית בפי' ראשון ברש"י נתפרדה החבילה נפסק הקשר איבד הלוי את כב' בשביל חבילתו הנפרדת ואינו קורא כלל, ולכא' בפשטות אין זה משמעות נתפרדה החבילה, דהא לפי פשוטו נפסק הקשר איבד הלוי את כב' משום כהן, אבל אין משמעות מזה שלא יקבל עליה כלל.

ועוד צ"ב דהסברא נוטה שלכה"פ נחשיבו ככל ישראל, וכי יעלה על הדעת שבגלל שאין כהן זה סיבה שהלוי יהיה פחות מכל ישראל ולא יקבל עליה כלל, [ובדרישה לבאר בדעת רש"י, שאין הכוונה ברש"י שהלוי אינו עולה כלל, אלא כוונתו שאינו עולה במקומו של לוי מפני שיסברו שהוא ישראל אבל יוכל לעלותו

[א]

איתא בגמ' גטין דף נט: אמר אב"י נקטינן אין שם כהן נתפרדה החבילה, ופי' רש"י נפסק הקשר איבד הלוי את כבודו בשביל חבילתו הנפרדת ואינו קורא כלל כך אמר מורי הזקן ומורי ר' יצחק בן יהודה וכן סידר ר' עמרם, אבל מתלמידי ר' יצחק הלוי שמעתי משמו שאין סדר לדבר להקדים לוי לישראל ומי שירצה יקדים, ובתוס' פי' בשם ר' יצחק ב"ר יהודה דקורא לוי במקום הראוי לו, וברא"ש הביא בשם הריצב"א וכ"כ המרדכי דיכול להקדים לוי או ישראל מה שירצה אמנם אם הלוי והישראל שוין לוי קודם ואפי' לקרות במקום כהן.

ומשמעות דברי הראשונים משמע דנחלקו בביאור גדר נתפרדה החבילה, וא"כ מצינו ד' שיטות מה חשיבותו של לוי במקום שאין כהן, א. שיטה א' ברש"י בשם ר' יצחק בן יהודה שאם אין כהן הלוי לא עולה כלל, ב. שיטה ב' ברש"י בשם ר' יצחק הלוי, שכ"מ שהלוי מקבל את מקומו הוא בגלל הכהן, אבל במקום שאין כהן נתפרדה החבילה ואין לו חשיבות מיוחדת, אבל יוכל לקבל עליה כמו ישראל בכל מקום שירצה, ומי שירצה יקדים, ג. שי'

בגמ' מה המקור לדין קדימה לכהן וללוי, דר' מתנה ור' יצחק נפחא למדו מהפסוקים שיש חשיבות גם לכהן וגם ללוי, ולעומת זאת ר' אשי ור' חייא בר אבא למדו מהפסוקים שיש דין חשיבות לכהן ומזה נלמד גם ללויים, וצריך לבאר מה החילוקים בין הפסוקים הנלמדים.

ועוד צ"ע דהניחא אם נפרש את דברי הגמ' "נתפרדה החבילה" כמו שפי' רש"י בפירושו השני שהלוי נעשה באותה דרגה כמו ישראל ניחא, שכל החשיבות של הלוי היא רק ביחד עם הכהן, אבל כשאין כהן ירד הלוי מדרגתו ויהיה באותה דרגה כמו הישראל ומי שירצה יקדים, אבל לפי הפי' הראשון ברש"י שבנתפרדה החבילה אין הלוי מקבל עליה כלל, מה"ת דנלמד ממשמעות הפסוקים שהלוי אף פחות מהישראל.

וכן בשיטת הרא"ש צ"ב שפי' בנתפרדה החבילה שבלא כהן הלוי ירד מדרגתו ורק בשוין הוא קודם לישראל לכא' אין זה ממשמעות הפסוקים דמה"ת לחלק.

ובכדי לבאר את הדברים יש להקדים ולחקור, האם כל החשיבות של הלוי באה מכח הכהן בזה שמשרתו בקודש וזו הסיבה שיש לכבד אותו יותר מהישראל מכיון שיש לו שייכות לכהונה, או נימא דשבט לוי יש לו חשיבות בפני עצמו ומכח זה שהוא משבט לוי צריך לתת לו כבוד בזה שהוא מקודש יותר מהישראל וגם בלי הסיבה שמשרת את הכהן צריך לכבדו.

תחילה מפני גדלותו, ועיי"ש שהביא בשם הב"י דא"כ לא יעלה ג"כ תחילה כיון שיחשבהו לכהן].

וכן בשיטת הרא"ש צ"ב דממ"נ אי נימא דכל חשיבותו של לוי הוא בגלל הכהן, ובנתפרדה החבילה אין לו חשיבות כלל, א"כ למה בשוין שהלוי יהיה קודם לכא' היה צריך להיות הדין בפשטות כמו שכתב רש"י בפירושו השני או כמו שכתב התוס', שאין סדר לדבר או לכה"פ כ"א לפי חשיבותו אבל מה הצד להקדים הלוי לאחר שנתפרדה החבילה, ואי נימא שגם לאחר שנתפרדה החבילה עדיין יש סיבה להחשיב את הלוי יותר א"כ מדוע ת"ח קודם ללוי.

ובשורש הדברים יש לעיין דהנה המקור של דיני קדימה של כהן ולוי מובא לעיל במתני' דמפני דרכי שלום כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, ובגמ' מנה"מ א"ר מתנה דאמר קרא "ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי" אטו אנן לא ידעינן דכהנים בני לוי נינהו אלא כהן ברישא והדר לוי, ר' יצחק נפחא אמר מהכא "ונגשו הכהנים בני לוי" אטו אנן לא ידעינן דכהנים בני לוי נינהו אלא כהן ברישא והדר לוי, ר' אשי אמר מהכא "בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", ר' חייא בר אבא אמר מהכא "וקדשתו" לכל דבר שבקדושה, תנא דבי ר' ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון, לברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון, ומכל הלימודים הנ"ל משמע דנחלקו

חשיבות ללוי אם יש ת"ח יותר גדול מהלוי הת"ח יהיה קודם, ובשוין נקדים את הלוי, וכ"ז מדין שבטו של מרע"ה.

ואולי יש ליישב נמי לפי"ז ג"כ את השיטה הראשונה ברש"י, דהנה במהר"ם שי"ף כתב לבאר בדברי רש"י מה הטעם שכשאינן כהן אין הלוי עולה כלל, דממ"נ אם יקראו ללוי בשלישי או רביעי יסברו שהוא ישראל ואין זה לפי כבודו, ואם יעלהו בראשון יסברו שהוא כהן, וכן בשני וישראל קודם לו נמצא שעלה אחר ישראל ויאמרו שהוא ישראל על כן משום פגם לא יעלה כלל ע"כ, ולפי"ז אפשר לבאר גם ברש"י עצמו ב-ב' השיטות דלכא' נח' ב-ב' הסברות המובאות בחתם סופר, דלפי השיטה הראשונה ברש"י יסברו שגם בנתפרדה החבילה עדיין יש חשיבות ללוי מצד עצמו משום כבודו של מרע"ה, ומעיקר הדין גם בלא הכהן היה צריך להחשיב את הלוי יותר מהישראל במקרה שהם שוין, רק כיון שיש חשש של פגם כמו שמבאר במהר"ם שי"ף לכן אין מעלים אותו כלל, והסיבה שלא מעלים אותו היא לא בגלל שלא מכבדים אותו אלא ההפך הוא הנכון, מכיון שהוא נחשב יותר מהישראל ועד כמה שנתפרדה החבילה א"א לתת לו עליה לפי כבודו משום פגם, לכן סברו שעדיף שלא יעלה כלל, ולפי"ז מבורר ברש"י מה שייך לשון "נתפרדה החבילה ואיבד הלוי את כבודו", מכיון שאין כהן ונתפרדה החבילה א"כ לא שייך לתת לו עליה לפי כבודו משום פגם וזה מה שכתב איבד הלוי את כבודו המגיע לו בשביל חבילתו הנפרדת, [ולמעשה

ובאמת בחתם סופר כתב לבאר דברי רש"י בלשון אבד כבודו וז"ל "יש לומר כל כבודו של הכהן נתונים נתונים המה לאהרן לשרתו בקודש ואם אין כאן כהן ממילא אין כאן מעלה ללוי, אמנם במרדכי איתא דכבודו של לוי הוא משום משה רבינו ע"ה שהיה לוי וניתנה תורה על ידו, וא"כ י"ל אז קורין ת"ח לפניו היינו כבודו של מרע"ה" עכ"ל.

והנראה לבאר עפ"י דברי החת"ס דבזה גופא נחלקו הראשונים, רש"י בפירושו השני למד שכל כבודו של הלוי הוא משום שמשרת את הכהן ולכן איפה שאין כהן נתפרדה החבילה וירד הלוי מדרגתו ובלא הכהן חשיבותו היא כישראל לכל דבר ולכן כתב שאין סדר להקדים הלוי לישראל ומי שירצה יקדים, ולעומת זאת הרא"ש סובר כהצד השני המובא בחת"ס וכמו שכתב המרדכי דאמת בכשיש כהן אזי חשיבותו של הלוי הוא מצד שמשרת בקודש וע"ז אמרינן שכשאינן כהן נתפרדה החבילה, אבל בנוסף לזה יש לו גם חשיבות בפני עצמו משום שהוא משבטו של מרע"ה שהיה לוי ועל ידו ניתנה תורה ולכן בשוין עדיין יש סיבה להקדימו, אמנם כ"ז עד כמה שהם שוין, אבל כשיש ת"ח יותר גדול מהלוי, יהיה הישראל ת"ח קודם ללוי כיון שכל חשיבותו של לוי כשאינן כהן הוא בגלל שהוא משבטו של מרע"ה מכח התורה שניתנה על ידו, ולכן כאשר יש ת"ח כנגד הלוי התלמיד חכם יהיה קודם מכיון שלימוד התורה היא גופא כבודו של מרע"ה, ולפי"ז מבואר היטב מה שסבר בנתפרדה החבילה אפי' שיש

ואשר יראה לומר שהשיטה הראשונה ברש"י וכן שיטת הרא"ש פסקו כר' מתנה וכו' יצחק נפחא דללוי יש חשיבות בפני עצמו וזה נלמד מהפסוקים שהביאו, ולעומת זאת השיטה השניה ברש"י וכן שיטת תוס' פסקו כר' אשי וכו' חייא בר אבא שבלא הכהן אין ללוי חשיבות כלל וזה נלמד מהפסוקים שהביאו כמשנ"ת.

עלה בידינו דלגבי קריאת התורה במקום שיש כהן צריך לכבד את הכהן וכן את הלוי, ובמקרה שאין כהן נתפרדה החבילה ולכו"ע לוי בלא הכהן יורד מדרגתו, ובזה נחלקו האם כל חשיבותו של הלוי באה מכח הכהן וא"כ כשאין כהן אין ללוי חשיבות כלל וא"כ אין ענין להקדימו לישראל וכן מי שירצה יקדים, או שהגם שאין כהן אזי הלוי ירד מדרגתו אך עדיין יש לו חשיבות בזה שהוא מהשבט הנבחר ולכן אף במקום שאין כהן אם הלוי והישראל שוין יש להקדימו, אבל אם הישראל גדול ממנו צריך להקדימו [והסיבה שלשיטה הראשונה ברש"י אינו עולה כלל הוי תקנה בגלל חשיבותו ומשום קלקולא].

[ב]

אמנם עדיין יש לתמוה דהנה לענין פדיון שבויים ומתנות עניים איתא בגמ' בהוריות (דף י"ג) כהן קודם ללוי שנא' "בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", לוי קודם לישראל שנא' "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי מתוך בני ישראל", ומבואר בגמ'

יוצא שהשיטה הראשונה ברש"י היא בעצם כמו הרא"ש וסברו שיש ללוי חשיבות גם בלא הכהן, והחילוק ביניהם שרש"י חשש לקלקולא, משא"כ בשיטת הרא"ש צ"ל שלא חשש לזה, וכמו שכבר כתוב ברמ"א שאפשר להעלות לוי במקום כהן וכשמעלים אותו צריך להכריז יעמוד לוי במקום כהן ואז אין חשש] משא"כ רש"י בפירושו השני יסבור כמו הצד הראשון שהביא החת"ס שכל כבודו של הלוי הוא משום שמשרת את הכהן ולכן עד כמה שאין כהן, נתפרדה החבילה וא"כ אין ללוי חשיבות כלל ומי שירצה יקדים.

ומעתה נבאר את שורש הלימוד של דיני הקדמה, ונעמיד את פלוגתת האמוראים בגמ' לפי מה שנתבאר לעיל, דאפש"ל דר' מתנה ור' יצחק נפחא סברו שללוי יש חשיבות בפני עצמו גם בלא הכהן ומטעם שכתב החת"ס בשם המרדכי משום דהוי שבטו של מרע"ה שעל ידו ניתנה תורה, ולכן העדיפו ללמוד בדווקא מהפסוקים "ויכתוב משה ויתנה אל הכהנים בני לוי", וכן מהפסוק "ונגשו הכהנים בני לוי" שבהם מוזכר בהם בפירוש שבט לוי, משא"כ ר' אשי ור' חייא בר אבא סברו שכל חשיבותו של הלוי הוא מכח הכהן משום שמשרתו בקודש ובלא הכהן אין ללוי חשיבות כלל וכמו שכתב החת"ס בצד הראשון שהביא, לכן העדיפו ללמוד זאת מ"וקדשתו", וכן מהפסוק "בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים" שממשמעותם למדים על קדושתו של הכהן ומזה נלמד גם לכבד את הלוי משום שמשרתו בקודש.

הנה בירושלמי בהוריות פ"ג הלכה ה' במתני' כהן קודם ללוי לוי ישראל ישראל לממזר וכו', ובפני משה פי' דהטעם שכהן קודם ללוי ולוי לישראל הם מאותם פסוקים המובאים בבבלי, ובגמ' נביא קודם למשוח מלחמה משוח מלחמה קודם לראש ראש בית אב משמר קודם לראש בית אב קודם למרכל והמרכל קודם לגזבר וגזבר קודם לכהן הדיוט כהן קודם ללוי ולוי לישראל, הקשתה הגמ' לא הוא לוי לא הוא ישראל ותי' בשעת הדוכן שנו, וכת' בפני משה לבאר דבנזיר פ"ז ה"א תנינן התם לוי וישראל שמצאו מת מצוה יטמא ישראל ואל יטמא לוי, ופריך לא הוא לוי לא הוא ישראל משמע שהם שווים, ותי' ר' אבין בשעת הדוכן שנו, וכל מה שהלוי קודם לישראל מדובר רק בזמן שעומדין על הדוכן ואומרים שיר אז יש להם קדימה, משמע מדבריו דלא כהבבלי, דהא בבבלי לא פליג בין שעת הדוכן להשתא דליכא דוכן, ובאמת בבית יוסף ובפרישה ועוד העידו במקרה דידן דהוי מחלוקת בין הבבלי להירושלמי,

ודברי הירושלמי צריכים בירור, דהרי דיני קדימת הלוי נלמדו מאותן פסוקים שנלמד בבבלי וכמו שכת' בפני משה, וא"כ מנ"ל דתליא בשעת הדוכן,

ועוד דהנה בירושלמי פרק ה' בגיטין ה"ט אמר ר' יהושע בן לוי מימי לא בירכתי בפני כהן ולא בירך ישראל לפני, וריב"ל לוי היה, וא"כ גם להירושלמי משמע דאיכא דיני קדימה

שכהן קודם ללוי והלוי לישראל ומזה שהגמ' לא חילקה בדיני הקדימה של הלוי אם יש כהן או לאו משמע שלוי קודם לישראל בכל מקרה וגם במקרה שאין כהן, ואם כך לשיטות הסוברים שלגבי קריאת התורה כשאין כהן נתפרדה החבילה ואיבד הלוי את כבדו בשביל חבילתו הנפרדת, אם כן מ"ש דלגבי קריאת התורה אמרינן שאיבד את חשיבותו, ולגבי פדיון שבויים ומתנות עניים לא אמרינן שאיבד את חשיבותו.

וגם לשיטות הסוברות שבנתפרדה החבילה עדיין יש חשיבות מסוימת ללוי, יש להקשות דהרי גם הם מודים לגבי קריאת התורה שיש חילוק אם הכהן נמצא או לא שבלא הכהן הלוי יורד מעט מדרגתו, וא"כ מ"ש הכא שהגמ' לא חילקה בזה כלל.

ובעצם הלימוד צ"ב דלגבי קריאת התורה דיני הקדימה של הלוי נלמדים מאותו הפסוק שלומדם לכהנים כ"א לפי שיטתו הוא, ולעומת זאת בגמ' בהוריות דיני קדימה לכהנים נלמד מפסוק אחד וללויים נלמד מפסוק שונה ומ"ש הכא דלא נלמד ג"כ את החשיבות של הכהן והלוי מאותו הפסוק כ"א לפי שיטתו הוא,

וכן הקשה הקרן אורה בילפותא של כהן עצמו דלגבי קדימה של כהן שקודם לכל דבר שבקדושה ילפינן מ"וקדשתו", והכא ילפינן מ"בני עמרם אהרן ומשה" ולכאו' אחרי שיש לנו את הלימוד של "וקדשתו" הפסוק כאן מיותר.

שמצד גדלותו לא בירך ישראל לפניו עכ"ל והכא כתב דברי הרמב"ם בסתם דיש ללוי דין קדימה, ונלע"ד דכאן דאיירי לענין להחיותו ודאי יש ללוי דין קדימה לכו"ע דהיום או מחר יבנה ביהמ"ק ויחזור הלוי לעבודתו ולדוכנו, משא"כ לעיל באו"ח דאיירי לענין לכבדו לפי שעה ואין החיות תלויה בזה ס"ל לר"מ מרוטנבורק דאין לו קדושה, ונראה דגם בזמן שביהמ"ק קיים ס"ל דאין מצוה לכבד את הלוי יותר מישראל כי אם לענין חיותו חייבה התורה להקדימו בזמן הבית וה"ה בזמן הזה לדעת רבינו, והירושלמי מוקי לה אפילו להאי קדימה להחיותו דווקא בזמן הדוכן שנינו" עכ"ל.

העולה מדבריו דהטור ובדעת הירושלמי ס"ל שאין דין לכבד את הלוי ולהקדימו [וכנראה שסברו כדעת הראשונים דידן שסברו דבלא הכהן אין שום דיני קדימה ללוי] ומה שהביא בירושלמי את דברי ריב"ל שמעולם לא ברכתי לפני ישראל ולא בירך ישראל לפני, הכוונה רק מצד גדלותו ולא מצד לוי שבו כמ"ש הטור, וכן כ"מ שנא' שלוי קודם לישראל, הוי רק לענין פדיון שבויים וצדקה דהוי רק מדין חיותו לצורך עבודת ביהמ"ק ולא בשביל כבוד, וא"כ ל"ק מידי מה שהקשנו בדעת הירושלמי, וכ"מ שנח' הבבלי והירושלמי האם מהפסוק נלמד שצריך להחיותו גם שלא בזמן העבודה לצורך עבודה, או שרק בזמן העבודה עיש דין להחיותו.

ולפי דבריו ל"ק הא דהקשה הקרן אורה למה לא למדנו לפדיון שבויים בכהן

אף דלא הוי בשעת הדוכן, וכדגמרינן בבבלי, [ונבעוה"ש כתב ליישב דבאמת הירושלמי ס"ל כהבבלי שיש להקדים ולכבד את הלוי גם שלא בזמן ביהמ"ק, ומש"כ בנזיר לגבי מת כיון ששם הנדון מי יטמא למת שזה לא ענין של לכבדו או להחיותו אלא ענין מעשי מי נטמא, ע"ז כתב דבזמן הבית שהלוי לא יטמא כיון שצריך לעבוד בביהמ"ק, אבל ודאי שלענין כבוד או להחיותו אין זה תלוי בבנין הבית, אמנם בפשטות לשון הירושלמי לא משמע כן, ובאמת רוב המפרשים לא נקטו כן].

ובטור בהל' צדקה (יו"ד רנ"א) כתב בשם הרמב"ם הוי לפנינו עניים הרבה ואין בכיס לפרנס או לכסות או לפדות את כולן מקדימין הכהן ללוי ולוי לישראל והישראל לחלל וכו', ומאידך בהל' ברכת המזון (או"ח ר"א) הביא הטור בשם הירושלמי שר' יהושע בן לוי אמר שמימיו לא בירך לפני כהן ולא בירך ישראל לפניו והביא בשם המהר"ם מרוטנבורק שכתב שללוי אין דין קדימה, והא דקאמר שלא בירך הכוונה מצד גדלותו ולא מצד לוי, וכבר כתב השדי חמד (כללים ו' כלל כ"ט) דהכרעת הטור כדעת המהר"ם מרוטנבורק ועיי"ש, וכן משמע במג"א שם בסק"ד.

והקשה הדרישה (בהל' צדקה) וז"ל "קשה דבאו"ח כתב רבינו ז"ל גרסינן בירושלמי א"ר ריב"ל מימי לא ברכתי לפני כהן ולא בירך ישראל לפני וריב"ל לוי הוי, ויראה דיש ללוי דין קדימה על הישראל לכרך לפניו וה"ר מאיר מרוטנבורק כתב שאין לו דין קדימה אלא

הכהנם בני לוי כי בם בחר ה' אלוקיך לשרתו" שגם כאן זה אותה משמעות, אבל בגמ' בהוריות שהנושא שם הוא לגבי להחיותם, שם הלימוד הוא מ"בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי מתוך בני ישראל", ומשמעות הפסוק שמכיון ששבט הלוי לא חטאו בחטא העגל, לכן הבדיל ה' את שבט לוי כדי שישרתו במקדש, ומזה נלמד שצריך להחיות את שבט הלוי, ולכן מפסוק זה לא למדנו לגבי קריאת התורה ששם הענין כבוד לשעה, אלא מזה נלמד שצריך להחיותם בשביל שישרתו בעתיד בבית המקדש, וכן מבואר היטב מה שהקשנו איך הירושלמי מוציא ממשמעות הפסוק שכ"מ שהלוי קודם הוא בזמן העבודה, ולמשנ"ת מבואר היטב כיון שכל משמעות בפסוק הוא דצריך להחיותו לצורך העבודה וא"כ כ"ז ששיך רק בזמן המקדש, משא"כ הבבלי למד ממשמעות הפסוק דלצורך העבודה צריך להחיותו גם בזמן הזה כמש"כ היום או מחר יבנה ביהמ"ק שיבוא משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

[ג]

לענין הלכה לגבי קריאת התורה, כבר כתב הטור דבמקום שאין כהן אם הישראל גדול הוא קודם ואם הלוי גדול או אפי' שוין הלוי קודם, והבית יוסף הביא בשם שבולי הלקט שלוי לא יקרא שני אם אין כהן אבל שלישי יכול לקרות שאין עיקר קריאתו תלויה בו והוסיף שהחזן כשמעלה יאמר יעמוד הלוי במקום ישראל ואין חשש, ובשם הכלבו

מ"וקדשתו", דבאמת "וקדשתו" שייך רק לגבי דבר שבקדושה, אבל להחיותו שזה לא שייך לכבוד ולקדושה לזה צריך לימוד מיוחד.

ובזה מיושב נמי הא דהקשנו לשיטות הסוברים שללוי אין חשיבות בפני עצמו וכל הכבוד שנותנים לו זה רק מכח הכהן ורק מתי שהכהן נמצא כיון שמשרתו בקודש, וזה נלמד מ"וקדשתו" או מ"בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", כ"ז דווקא לגבי קדושה וכבוד לפי שעה כגון להעלותו לתורה או לגבי ברכה, אבל בגמ' בהוריות ששם מדובר לגבי פדיון שבויים וצדקה שזה בגדר להחיותו, ע"ז יש לימוד מיוחד שצריך להחיותו אפי' כשאין כהן ואע"פ שאין בו קדושה מיוחדת כדי שישרת בביהמ"ק כשיבנה, ולכן הגמ' בהוריות לא חילקה בקדימה של לוי ושם צריך להקדימו בין אם יש כהן ובין אם לא.

וכן מבואר הא דהקשנו לשי' הסוברים שגם בלא הכהן יש לכבד את הלוי מצד עצמו כיון שהם משבטו של מרע"ה שעל ידו ניתנה תורה, והקשנו מ"ש דלגבי קריאת התורה הדין נלמד מהפסוקים הנ"ל, ולגבי פדיון שבויים צריך פסוק שונה, ולפמשנ"ת מבואר היטב דלגבי קריאת התורה ששם דיני הקדימה הם מדין קדושה וכבוד התורה, א"כ אין דבר יותר מתאים מאשר ללמוד דין זה מפסוקים העוסקים בקדושה ובכבוד התורה, או מ"ויכתוב משה את התורה ויתנה אל הכהנים בני לוי" שזה וודאי משמעותו לתת כבוד וקדימה לכהנים וללויים בקריאת התורה, או מ"ונגשו

או אינם שוין ואולי מצד מחלוקת וכדו'.

לגבי המוציא וברכת המזון, כתב בעוה"ש (או"ח סי' ר"א סק"ד) דאין להקדים את הלוי, אמנם בדרישה כתב דיש להקדים הלוי במקום שאין כהן ומ"ש "נתפרדה החבילה" הוי רק בציבור, וכ"כ באליה רבה ע"פ הב"ח, וכתב בכף החיים דהטעם כיון די"א שהלוי קודם לישראל לכל מילי לכן יש להחמיר בזה ולהקדימו, וכן הביא במ"א בשם הב"ח וסמך לזה ממה שיסד בחרוז נודה לשמך וכו' ברשות הכהנים והלויים, ויש גורסים ברשות הכהנים הלויים כלום דהכהנים איקרו לויים, וכ"כ בשו"ע הגר"ז וכתב דהעושה כן מאריך ימים אבל אין חיוב בדבר, שלא נאמר "וקדשתו" אלא בכהן "כי את לחם אלוקיך הוא מקריב", ועיין במשנה ברורה שכתב דטוב להקדים הלוי ג"כ לישראל אם הם שוים בחכמה, בברכת המזון ובהמוציא וכן בנתינת הצדקה, דהא מקדימין אותו בקריאה ג"כ לפני ישראל.

לגבי פדיון שבויים וצדקה, כו"ע לא פליגי דלוי קודם לישראל, וכ"ז בתנאי שהישראל לא גדול ממנו בחכמה כמבואר בטוש"ע (יו"ד רנ"א ט') והביאו המשנה ברורה (בסי' ר"א ס"ק י"ג).

הביא שאם אין כהן לא יעלה הלוי כלל, וכן פסק הב"ח וכתב דבזה יוצא ידי כל השיטות עי"ש, ובמור וקציעה הביא דע"פ הקבלה כהן לוי וישראל הם כנגד חסד גבורה ותפארת ואין להתחיל במדת הגבורה, ולדינא אין לנו אלא דברי השו"ע שפסק דבמקום שאין כהן בביהכ"נ קורא ישראל במקום כהן ולא יעלה אחריו לוי, והוסיף הרמ"א אבל לראשון יוכל לעלות וכשקוראים אותו אומרים במקום כהן שלא יטעו לומר שזהו הכהן, וכן דעת המג"א וכן כתב בספר מחצית השקל וכתב דהטעם לכך שאע"פ שאין כהן מ"מ קצת זכות נשאר ללוי כנגד הישראל וע"כ ראוי להקדימו, ועיין במשנה ברורה שכתב דכ"ז דווקא כשאין הישראל גדול מהלוי דאל"ה יקראו ראשון ושוב לא יקראו ללוי כלל, [ובוודאי שאם הלוי חיוב או ברכת הגומל גם לשי' הסוברות שאין ענין להקדימו, יש להעלותו ראשון, דכשלא יעלה ראשון שוב לא יוכל להעלותו שני או שלישי], ולענין לקרות ללוי לשלישי או לרביעי בקום שקראו לישראל במקום כהן, יש אומרים דמותר ויש אוסרין, ולפי המבואר במ"א בשם הלבוש דבמדינות אלו נוהגין לקרות לכהן או ללוי רק לאחרון או למפטיר, וכך נהגו, ובאגרות משה (או"ח ג' י"ט) כתב דלמעשה לא נהגו לעשות חילוק מצד גדלות דאין מחלקין בשוין

האם יש חיסרון "לכם" בס"ת של ציבור

הרב משה יחיאל דדון

לו להקדישו לביהכנ"ס כיון דתו אי"ז שלו, וכ"כ בערוה"ש (שם סי"א). האמנם דבפתחי תשובה (שם סק"א) בסו"ד נטה ליישב את מנהג העולם הכותבין ס"ת בשותפות, וכ"כ בבאר יצחק (סי' י"ט) ובעוד פוסקים, וצ"ב בזה דלכאורה אי"ז לכם.

ד] ובקה"י (סנהדרין סימן י"ב) כתב ליישב עפ"י מש"כ הר"ן בנדרים בר"פ השותפין בשם הרמב"ן, דבחצר שיש בה כדי חלוקה יש לכל אחד רק חלקו בלבד, ויכול חברו לאסור חלקו על הראשון, אבל בחצר שאין בה כדי חלוקה כל חד וחד משתמש בכולו, ומיחשבי כולה של כאו"א, ואין האחד יכול לאסור על חברו בקונם.

ה] ולפי"ז כתב ליישב, דכיון דבס"ת אפילו שניהם רוצים לא יחלוקו, כיון דאסור לחלוק ס"ת, וכדאיתא בב"ב (יג:), א"כ עפ"י הר"ן י"ל דחשיב שיש לכאו"א ס"ת שלם משלו, ומשא"כ באתרוג שהוא דבר הנאכל ודאי יש בו כדי חלוקה וממילא אי"ז לכם. וכתב הקה"י, דלפי"ז גם באתרוג, אם הקהל קנו אתרוג לצאת בו יד"ח אשר ממילא חשיב דאין בה כדי חלוקה, א"כ לדברי הר"ן הנ"ל גם באתרוג חשיב ככה"ג לכם,

א] כתב הרמב"ם (פ"ז מהל' ס"ת ה"א) וז"ל: מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר (דברים לא, יט) "ועתה כתבו לכם את השירה".

ב] והנה דנו האחרונים אם יוצאים יד"ח מצוה זו ע"י כתיבת ס"ת בשותפות. ובשו"ת בית יהודה (יו"ד סי' כ"ג) למהר"י עייאש זלה"ה כתב לדיוק מלשון הרמב"ם שכתב דמצוה זו מוטלת על כל איש מישראל, דלכך בהשתתפו אנשים רבים וקנו ס"ת בשותפות לא קיימו המצוה. וכ"כ נמי בשו"ת בית אפרים (סי' ס"ג). ועיקר טעמם הוא דכתיב "כתבו לכם", והיינו דבעינן שיהא משלכם, וכהיא דאיתא בב"ב (קלז:): דאחים שקנו בשותפות אתרוג בתפוסת הבית נטלו אחד מהם לצאת בו אם יכול לאוכלו (כגון שיש עוד אתרוגים לכל או"א מהאחים) יצא, ואם לאו לא יצא, וכתב הרשב"ם לפרש דכתיב (ויקרא כג) 'ולקחתם לכם משלכם' והיינו שיהא כולו שלו ולא שמקצתו שלו. והביאו בזה האחרונים ראיות ודחיות רבות לכאן ולכאן.

ג] ומכח זה כתב הרעק"א בהגהותיו לשו"ע (יו"ד סי' ע"ר) בשם התו"ת, דהכותב ס"ת אין

לצאת בו למצוה, וכאן הלא הוי קנין לעולם, וא"כ אף להחולקים אשיטת ר' אביגדור, הכא מודי, וס"ת דשותפים שפיר חשיב לכם.

ט] אכן ילה"ק, דכ"ז ניחא לשיטת הר"ן והרמב"ן הנזכרים, האמנם דבסוגיא דנדריים שם חזינן דהרבה ראשונים פליגי ע"ז, ואכהמ"ל. ולפי"ז הדק"ל, וכבר העיר בזה הקה"י. אך בלא"ה ילה"ע בגוף הדברים, דהנה משמע מלשון הר"ן בנדריים שם שכתב בזה"ל: דבשעה שישתמש חד מהן תהא כולה שלו לתשמיש, דכ"מ דאמרינן דחשיב כ"א משתמש בשלו היינו רק לגבי תשמישים, אבל גוף הדבר נשאר בבעלות תשמישים, וממון שותפות הוא. דאלת"ה, א"כ תיקשי דבשעה שאחד משתמש שפיר יחול מיד הקונם שיעשה המשתמש על חבירו, וע"כ דתמיד זהו בבעלות שניהם, ולכך הרי הוא מוגבל בקנינו לעשות קונם על חבירו. וא"כ שוב הדרינן לקיימתא דאי"ז לכם.

י] וע"כ נראה לבאר בזה באופן אחר, והוא דדין לכם אינו תלוי רק בסוג הקנין שיש לאדם, אלא תליא גם בסוג השימוש דיש בדבר ויבואר להלן. ובהקדם נביא להא דאיתא בסוכה (לה:): דאתרוג של מעשר שני אם נטל כשר, ובגמרא נתבאר דנחלקו בזה אליבא דר"מ הסובר דמע"ש ממון גבוה הוא, אי יצא יד"ח בכה"ג, דלר' אסי אינו יוצא יד"ח כיון דלאו ממונו ואי"ז לכם, ולר' חייא בר אבין אף לר"מ יצא יד"ח בירושלים, כיון דיש לו היתר אכילה וחשיב משו"ה לכם.

ו] והביא דאכן זוהי שיטת רבי אביגדור כ"ץ המובא בתשובת הרא"ש (כלל ל"ה), ואמנם דברשב"ם (שם) וברא"ש (בתשו' שם) כתבו דהא דאתרוג הקהל מהני זהו משום דכל השותפין מקנים חלקם לכאו"א כדי לצאת וכענין מתנה ע"מ להחזיר, וכתב הקה"י לבאר בשיטתם, דהא דס"ל דבעינן שיקנו כולם להמשתמש בשביל דיחשב לכם ולא סגי בהך דקנאוהו לצאת בו למצוה וכשיטת הר"ר אביגדור, ואי"ז משום דסברי דאי"ז מהני בשביל למיחשבי עי"ז כלכם, אלא משום דס"ל דקנין לזמן (היינו שבעת ימי החג) לא חשיב לכם, וכמש"כ הרא"ש להדיא בפ"ג דסוכה גבי מתנה ע"מ להחזיר, ומאיךך הר"ר אביגדור כ"תבב"ש' הנ"ל דכן חשיב לכם.

ז] והנה מפורסמים דברי הרא"ש [הובא בטור יו"ד סו"ס ע"ר] שכתב: דהאידינא דאין לומדים כ"א בס"ת, אלא מניחם בביהכ"ס רק כדי לקרות בהם בציבור, א"כ מצות כתיבת ס"ת זהו לכתוב חומשים משנה וגמרות אשר כ"א לומד בהם, ומשום דעיקר מצות כתיבת ס"ת זהו בכדי ללמוד בה וכדכתיב 'ולמדה את בני'. ואמנם דבב"י הבין בדבריו דה"ז רק לאוסופי עלן, אבל בפרישה ועוד פוסקים למדו דזוהי עיקר המצוה כיום.

ח] מעתה יש לתרץ דמלבד מש"כ הקה"י בהדיא לתרץ דבס"ת הוי לכם מצד דאסור לחלקו ואינו כדי חלוקה, הנה לפי"ד הרא"ש דמהות כתיבת הספר הוא בכדי שילמדו בזה, א"כ הוי ממש כאתרוג הקהל שקנאוהו בשביל

שיהא ממונו ממש [ועד"ז כ' המג"א תרמ"ט סק"כ דלכך דוקא באתרוג בעינן שיהא ראוי לאכילה, ודו"ק] ונמצא דגדר 'לכם' אינו קבוע, ובכל מקום תליא בדרך הנאתו.

[ג] ומעתה י"ל דהנה הבאנו את דברי הרא"ש דעיקר מצות כתיבת ס"ת הוא בכדי ללמוד בה, ולפי"ז י"ל דגדר לכם בס"ת הוא שיכול להשתמש וללמוד בזה בכל זמן, וכיון דשייכי דכמה ילמדו יחד בס"ת א"כ אין הבעלות המשותפת דרבים מורידה מאפשרות השימוש וההנאה דכל אחד, ודוגמת מה שכל הציבור קוראים ושומעים יחד קריאת התורה, ולכך ס"ת דשותפים שפיר חשיב לכם.

[ד] ואכן שמעתי דיש בתי כנסת שכאשר הציבור משתתפים כולם בכתיבת ס"ת, אזי מתנים הם בכתב שאין בכח האחד למנוע מחבירו לקרוא בס"ת, וכהנ"ל.

[יא] ובאמת צ"ב בסברת ר' חייא, הלא דין לכם נאמר גם גבי לולב הדס וערבה דבעינן שיהא ממונו ממש, ומדוע אתרוג שאני דסגי בכך דיש לו היתר אכילה.

[יב] והביאור בזה עפ"מ ש"כ רש"י (בסוכה לה.) גבי אתרוג של ערלה דפסול לחד מ"ד, וכתב רש"י: לפי שאין בו היתר אכילה ורחמנא אמר לכם הראוי לכם בכל דרכי הנאתו. ומדוייק בדברי רש"י דחסר ב'לכם' דוקא היכא דאי"ז בדרך הנאתו של הפרי, היינו מה שרגילות הוא שנהנים מפרי זה, אבל כאשר חסר בדרך הנאתו צדדי, אי"ז חיסרון בלכם. ולכך באתרוג שדרך הנאתו זהו לאוכלו א"כ בערלה אי"ז לכם, אבל מע"ש דיכול לאוכלו בירושלים שפיר הוי לכם, ולא איכפ"ל דאי"ז ממונו ממש, ואינו יכול לקדש בזה אשה כיון דאי"ז שימוש העיקרי ול"ה דרך הנאתו. ומשא"כ בלולב וכו' דהלא א"א לאוכלם, והיותו בעלים זהו עיקר הנאתו, ע"כ בזה בעינן

בספר "שימושה של תורה" מובא שפעם הביאו לפני מרן החת"ס זצ"ל ס"ת שכתבו נאה ומסודר ע"פ כל כללי וסידורי ההלכה, וגללו לסופו וראה שהשורות האחרונות נאות ומיושרות כי כתבן הסופר בעצמו, שלא כרגיל, שמכבדים את המכובדים והמוזמנים לכתוב אותיות לסיום כתיבת הספר, דבר שגורם פעמים רבות לטעויות ומחיקות. ואמר החת"ס: "זהו ספר שלא נהגו בו מנהג ישראל ואיני רוצה לקרוא בו".

ופעם - בעת כתיבת אותיות בספר תורה אצל בעל ה"פני מנחם" זצ"ל - אמר מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דשורש מנהג זה קדמון הוא, וכדמוכח בא' מספרי הקדמונים בו מובאת שאלה על ס"ת שנתעורר חשד שמא לא נכתב ע"י סופר כשר, אלא חלילה ע"י א' מהמינים פורקי העול שכתבתו פסולה. והשיב הרב הקדמון שם דהעצה בזה פשוטה, דיגללו הספר לסופו, ואם ימצאו שהאותיות האחרונות אינם כתובות כשאר כל אותיות הס"ת אזי מוכרח שקיים הסופר למנהג ישראל לכתוב כ"א אות בסופו, ובדאי אינו מין. וענהו ה"פני מנחם" די"ל ע"ד החידוד דזהו ביאור המאמר "מנהג ישראל תורה" - היינו דאם קיימו בספר מנהג ישראל בידוע דהרי זה "תורה" כשרה...

בדין הגולל ס"ת גוללו מבחוץ ומהדקו מבפנים

הרב מיכאל ש. הכהן הנדל

ההידוק בפנים ולא יצטרך להפך הספר לצד
ההידוק. עכ"ל.

ומהר"י בן חביב פי' דהטור מדבר בין ברישא
ובין בסיפא במטפחת, ויתחיל לגלול מצד חוץ
של הספר ויקשור מבפנים כדי שלא יצטרך
להפך הספר וכו'. וכתב שעיקר החידוש זה
הסיפא, אך מהיכן יתחיל אין נפק"מ. ואפשר
שמה שכתבה הגמ' שיתחיל מבחוץ, היינו
שבזמנם הייתה המטפחת קצרה שהספיקה
רק לסיבוב אחד וכדי שהקשר יהיה מול
פני הספר צריך להתחיל מבחוץ. ועיין ב"י
ומג"א וט"ז שכ' סברא דבעינן דוקא לגלול
מבחוץ. ולכאורה קשה איך המהר"י בן חביב
כ' שמבחוץ זה לאו דוקא שהרי בגמ' נאמר
שגוללו מבחוץ ואין גוללו מבפנים. וצ"ל
שלמהר"י בן חביב היתה גירסא בגמ' שלא
כתוב בה "ואין גוללו מבפנים". וכן משמע
בטור שמביא את הגמ' ולא כתב ואין גוללו
מבפנים. [וכן משמע שהב"י גרס שכתב
כמהר"י בן חביב שמבחוץ זה לאו דוקא
שכתב "ואם נפשך לתת בו טעם" דמשמע
שזה לא בחיוב לתת בו טעם, ולפי גירסתינו
צריך לתת בו טעם כדי שיהיה בדוקא].

[ג] ובעיטור ח"ב הלכות הלל דף צב. כתב:

[א] איתא בגמ' במגילה (לב.): אמר ר'
שפטיא א"ר יוחנן הגולל ס"ת גוללו מבחוץ
ואין גוללו מבפנים, וכשהוא מהדקו מהדקו
מבפנים ואין מהדקו מבחוץ. ופי' רש"י
שמדובר ביחיד הגולל ס"ת והספר מונח על
ברכיו וגוללו מפרשה לפרשה, וגוללו מבחוץ
פי' שיאחוז בעמוד החיצוני ויגלול שאם יאחז
בפנימי ויגלול לצד חוץ יתפשט החיצון ויפול
לארץ. וכשהוא מהדקו יאחז בעמוד הפנימי
ויהדק כדי שידיו לא יכסו את הכתב וצריך
לראות את הכתב כמו שכתוב במס' סופרים
שמצוה להראות הכתב לעם. ביאור דבריו
שמדובר בספר המונח על ברכיו במאוזן
ואחוז בעמוד החיצוני וגולל וכו'. וכאשר
מהדק יאחז בפנימי כדי שהוא עצמו יראה
את הכתב כמה שיותר כמו שמצינו במס'
סופרים שמצוה להראות הכתב. (וכן כתב
בפרישה בדרך אפשר שיש ענין שפני הכתב
יהיו פתוחים לפניו כמה שאפשר).

[ב] אך ברא"ש (פ"ד סי"ב) וכן בטור בסי'
קמ"ז וברבינו ירוחם כ' בזה"ל: כשהספר
יעמוד לפניו יהפוך הכתב אליו ויתחיל לגלול
מבחוץ, ואחר שגמר הגלילה יהדק סוף
המטפחת מבפנים כשיבוא לקרות, נמצא

המהר"י אבוהב מסתדר רק עם העיטור, ובר"ן אינו מסתדר שהרי הר"ן כ' במפורש אחרת. ולפי הבי"ה שהר"ן והעיטור סוברים אותו דבר פי' א' של המהר"י אבוהב לא יסתדר עם אף מאן דאמר.

[ד] ומהר"י קולון (שורש נד ענף א') מביא שיש שערערו על מנהגינו שפני הספר כלפי המגביה ולא כלפי הגולל, ולפי העיטור צריך להיות שפני הספר יהיו כנגד הגולל. ודחה מהר"ק את דבריהם שמשמע מלשון העיטור שכאשר היו מגביהים הספר פניו היו כנגד העם, ולא כמנהגינו שאחורי הספר כנגד העם בשעת ההגבהה, ודוקא כאשר מגביהים ופני הספר לעם אז יש היכי תימצי לכבד הגולל, אבל אם כאשר מגביה ואחורי הספר כלפי העם לא יהפוך הספר שלא יזלזל בכבוד הספר מפני כבוד בשר ודם. עכת"ד. וגם מדברי הר"ן אין ראייה למערערים, שלא מוכח מהר"ן שהפכו הספר לכבוד הספר, אע"פ שדעת הר"ן שכבוד הספר הוא שפני הספר יהיו כלפי המגביה, מ"מ אם הספר אינו כרוך עם המטפחת זה אינו כבודו, אלא בזיונו של הספר.

ואין להקשות שלכאורה המהר"ק סותר את עצמו, שהרי כ' שזה ביזיון להפוך את הספר, וא"כ איך כ' שאחר שגמר לגלול קודם שיהדק יהפוך הספר, הרי הוי ביזיון, שיש לומר שיש הבדל בין אם הספר סגור לבין אם הספר פתוח. אך קשה מה נחלק בין ספר בלי מטפחת כאשר צריך להופכו לכיוון הגולל,

כשהוא גוללו במטפחת פני הכתב עומד כנגד הגולל לכבודו וכשהוא הופכו ועומד פני הכתיבה כנגד הש"ץ. ביאור דבריו נראה לבאר עפ"י המהר"י אבוהב שמפרש בשם י"א וז"ל אחר המטפחת אחר שהוא מתעסק בו כדי שיעמוד הכרך היטב צריך שיהא הכתיבה כנגד המהדק ולא כלפי הגולל עכ"ל. פירוש, אחר שגלל המטפחת הופך הספר כלפי המגביה שהידק הספר עצמו קודם שגללו את המטפחת.

ועוד מפרש המהר"י אבוהב שהמהדק פי' שגולל הספר עצמו שהכרכים יעמדו סמוכים זה לזה, והגולל זה ע"י המטפחת, וקודם מהדקים ואח"כ גוללים. ובר"ן פי': גוללו מבחוץ למי שאוחז אותו קאמר שתהא הכתיבה כלפי הגולל ולא כלפי מי שאוחז את הס"ת, וכשהוא מהדקו מי שאוחז את הס"ת מהדקו אחר שנגלל כדי שיעמוד הכרך מהודק צריך שתהא הכתיבה כלפי המהדק, ולא כלפי הגולל. ומשמע מד' המהר"י אבוהב שדבריו הם לפי הר"ן, שבהמשך דבריו כ' "ועוד כתב הר"ן", משמע שגם הפירוש הראשון הוא לדברי הר"ן, ומתוך ד' הר"ן בפשטות משמע שלא מדבר על מטפחת, אך מתו"ד המהר"י אבוהב יוצא שהר"ן דיבר על מטפחת. וכן משמע בב"י שכתב שד' הר"ן והעיטור שווים, והחילוק ביניהם הוא שהעיטור למד שזה מצד כבוד האדם, והר"ן למד שזה מצד כבוד הספר, ובעיטור כ' במפורש מטפחת, ולפי"ז יוצא שגם הר"ן מדבר על מטפחת. אך הבי"ה והמהר"י אבוהב נחלקו, שהרי פירוש א' של

בהאי גוונא מותר להופכו.

ולעיל הוכחנו מדברי הבי"ה שסובר שבמקרה של המהרי"ק מסביר בטור זה מפני כבוד האדם, ולפי"ז אפשר להסביר מדוע נמנע הבי"ה לתרץ ולחלק שדוקא במקרה של העיטור שמצד כבוד הספר אין נפק"מ לאיזה צד נמצאים פני הספר, וכל מה שטענו המערערים שצריך להופכו משום כבוד האדם זה הוי ביזיון, אבל במקרה של הטור שפני הספר כלפי הבימה והספר הפוך ודאי יש כאן כבוד הספר. ואף שתירוץ זה מתקבל על הדעת מ"מ הבי"ה דייק בלשון הטור שכ' שהספר שהספר עומד לפניו שמשמע שהאדם העיקר קבוע וזה משום כבודו. ולכך לא תי' שהמהרי"ק הסביר בטור מצד כבוד הס"ת. [ובדינים והנהגות למרן החזו"א פ"א נאמר דכאשר היה מוליך הספר לבימה פני הספר היו כנגד גופן, וכנראה שמקור הנהגתו הוא הר"ן והעיטור כאן].

[ה] וכתב עוד המהרי"ק שהמערערים רצו להביא עוד ראיה לדבריהם מהטור שכ' "כשהספר עומד לפניו יהפוך הכתב אליו", ויוצא שצריך לד' הטור להפוך הספר. ונראה לענ"ד שלפי פי' הר"ן אין ראיה לדבריהם מדברי הטור, שהרי הר"ן כ' על דין העיטור שזה מצד כבוד התורה ואם הכוונה בטור כדבריהם מדוע כ' כשהספר עומד לפניו שמשמע שהעיקר זה האדם, שיכתוב כשהוא עומד לפני הספר או כשבא לגלול את הספר שמשמע שהעיקר זה הספר, ואם אפי"ה כ'

לבין הפיכה לצורך זה שבשעת ההגבהה יהיה הספר עם פנים כלפי העם. וצ"ל שיש הבדל בין אם הספר מונח ורק צריך להופכו, לבין אם אינו מונח וצריך להופכו כאשר הוא בלי מטפחת וכולו בידיים.

ועדיין קשה שהרי מצינו במפורש בד' המהרי"ק שלהפוך ספר גם כאשר הוא מונח והספר בלי מטפחת הוי ביזיון, שהרי מהרי"ק פי' ד' הטור שמדובר שגולל יחיד ס"ת מפרשה לפרשה והספר מונח לפניו, אם הספר מונח כשהכתב לא היה כנגד פניו יכול להופכו, ובבי"ה מוסיף ביחיד, אבל בציבור ששם יש זילותא דאו"ל לא הפכו. ונראה שהבי"ה התקשה, שהרי מהרי"ק כ' בדברי העיטור שביזיון להפוך את הספר, ואיך כ' כאן שאינו ביזיון, ותי' שבציבור זהו ביזיון משא"כ ביחיד. אך דבריו קשים שלא תי' עפי"ד המהרי"ק שפני הספר בשעת ההגבהה כלפי העם הרי צריך להפוך את הספר כאשר הוא בציבור ולא הוי ביזיון.

ונראה לתרץ, שהרי מוכרח בד' הבי"ה שהבין שגם ד' המהרי"ק כאן זה משום כבוד האדם, שהרי חילק בין יחיד לרבים, ואם זה היה מפני כבוד התורה אדרבה בציבור עדיף שיהפכו, שככל שיש יותר אנשים יש יותר כבוד לספר, וא"כ דוקא במקום שזה כבוד האדם יש בעיה להופכו בציבור, אבל מתי שהפכו כדי שפני הכתב יהיה כנגד העם שם זה כבוד הספר שיוכלו העם לראות יותר טוב וגוף המגביה לא יחצוץ ביניהם (עיין ב"ח),

הטור שהפך הכתב אליו כדי שנבין מדוע קורא לאחורי הספר חוץ, אך ד' צ"ע, דבשלמא הב"י דחה את ראיית המערערים, אך מה יתרץ על קו' המהרי"ק שלדבריו יש מגביה וגולל, ובלשון הטור לא מסתדר, וצ"ע.

[ו]ובב"ח פי' שהטור סובר כמס' סופרים שפני הספר בשעת ההגבהה כלפי העם, ולכן כ' הטור שיהפוך פני הספר כלפי המגביה שהרי קודם שיהפוך פני הספר כלפי הגולל קודם שיגלול הספר עצמו, שאם לא יהפוך יצא שיגלול מבפנים לבחוץ, וכאשר הופך הספר גולל מבחוץ לבפנים.

ונראה שבי' דבריו, שהב"ח מכנה את הרווח שבין הספר לעם כבחוץ, ובפנים מכנה הב"ח את הרווח שבין המגביה לספר. וכנראה שסברת הב"ח שכאשר גולל מבפנים לבחוץ יש נטיה לספר ליפול, משא"כ כאשר גולל מבחוץ לבפנים. ובסיפא הב"ח לא מוסיף על ד' הטור שכל שקשר המטפחת יהיה כנגד פני הספר כדי שלא יצטרך להפוך הספר כאשר יבוא לפתוח אותו, והב"ח בד' תי' את הדוחק שנדחק המהרי"י בן חביב שפי' גם את הרישא במטפחת, ונדחק לומר שאין נפק"מ מהיכן יתחיל מבפנים או מבחוץ העיקר שהקשר יעמוד מבפנים, אבל הב"ח הלא פי' את הרישא בענין אחר ולדבריו אין דוחק.

הטור כשהספר עומד לפניו שמשמע שזה מצד כבוד אדם כנראה שדיבר על מקרה אחר ששם הכבוד מגיע מצד האדם, שאם הסבר דבריו היה כמערערים היה צריך לכתוב לשון שמשמע שהכבוד מגיע מצד הס"ת.

אבל במהרי"ק הק' ע"ד מדוע כתוב שהספר עומד לפניו, שיהיה כתוב כשהוא עומד לפני הספר או כשבא לגוללו, ואין כוונת המהרי"ק כפי שהסברתי בס"ד לעיל, שהרי המהרי"ק מדבר לפי העיטור שכל שזה כבוד האדם, וכל דברי הנ"ל הם רק אם נסביר שזה כבוד התורה.

ושמעתי פירוש לדבריו שהמהרי"ק שאל שלדבריהם מדובר שיש כאן מגביה וגולל והגולל הרי לא עסק בספר עד עכשיו, והספר היה בידי המגביה קודם שהגולל התחיל להתעסק בספר ולדבריהם היה צריך להיות כתוב כאן כשהוא עומד לפני הספר או כשבא לגלול הספר ואז משמע שהספר קדם, ומלשון הטור משמע שהגולל והספר נמצאים כבר זמון לא שרק עכשיו הגיע הגולל.

אך לפי הפירוש הנ"ל לא יובן פי' הב"י שטוען שפי' המהרי"ק בטור דחוק, ופירוש שיהפוך הכתב אין פירושו כפשוטו, אלא פי' שיהא היפך הכתב כלפי הגולל, ומה שציין

בגדר דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם ע"פ

הרב ישראל ועקנין

משמע שלמד שהקב"ה אומר כן למשה, ולא שתקנת חכמים היא, אלא האיסור כבר היה על משה.

אמנם כתב היראים (סימן רסח) וז"ל: ואין לתמוה האיך נחלק בין קורא לעצמו לקורא להוציא אחרים ידי חובתם הלא מן המקרא למדנו, לא קשיא דכתובי אסמכתא נינהו ומדרבנן הוא וכו', עיי"ש.

ולפי דבריו דהאיסור הוא מדרבנן, ע"כ שלמד הגמרא כמו שהבין המהרש"א בקושייתו, דבאמת מהפסוקים לא משמע אלא דיש דברים שבכתב ויש דברים שבע"פ, ואין זה לימוד גמור אלא אסמכתא, ולשיטתו דבי רבי ישמעאל יוכיח דיליף מאלה רק דברים שבע"פ א"א רשאי לכותבן, שהרי מפורש הוא אלה אתה כותב דווקא דברים אלו ולא דברים אחרים, אבל דברים שבכתב א"א רשאי לאומרן ע"פ לא מפורש בפסוק ע"פ הדברים האלה דווקא אלה אתה אומר ע"פ, ולא כדביאר המהרש"א.

ובאמת רש"י שמשמע מדבריו דהוא דאורייתא תירץ בדבריו קושיית היראים, שכתב וז"ל: דברים שאמרתי לך בכתב א"א רשאי למוסרן לישראל ע"פ. וא"כ התורה

איתא בגמ' גיטין (ס' ע"ב): דרש ר"י בר נחמני כתיב (שמות לד, כז) כתוב לך את הדברים האלה וכתוב כי ע"פ הדברים האלה, הא כיצד, דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן ע"פ, דברים שבע"פ א"א רשאי לכותבן. דבי רבי ישמעאל תנא, אלה, אלה אתה כותב, ואי אתה כותב הלכות.

והנה דבי רבי ישמעאל לא למד אלא איסור כתיבה בדברים שבע"פ, אבל דברים שבכתב שאי אתה רשאי לאומרן ע"פ לכאורה לא ס"ל.

וכבר עמד בזה המהרש"א במקום, שהקשה דמדרי" בר נחמני לא משמע אלא שיש דברים שבכתב ויש דברים ע"פ, אבל לא סתרי הפסוקים אהדדי שמזה נלמד לאסור בע"פ מה שבכתב ולהיפך, ותירץ המהרש"א דמאלה דכתיב בכל חדא דייק וכדתנא דבי רבי ישמעאל ולבאר דברי ר"י בר נחמני אתא וחדא מינייהו נקט.

ובפשטות משמע דדברים שבכתב א"א רשאי לאומרן ע"פ הוא איסור דאורייתא, וכן משמע מפירוש רש"י דפירש בד"ה דברים שבכתב וז"ל: דברים שאמרתי לך בכתב אי אתה רשאי למוסרן לישראל ע"פ.

ללמד לאחרים, וכשמלמד לאחרים לא יתן דעתו לדרוש ונמצא מחסיר בתלמודם, אבל לעצמו הקילו, ועדין צ"ב מה החילוק.

והנה בכלבו כתב בשם הירושלמי עוד היתר, דדוקא בקריאת התורה אסור דשמא יאמרו חסר משם, אבל בתפילה שרי. וביאור הדברים, דדוקא שנמצא לפניו ס"ת וקורא מתוך הס"ת אז אסור, אבל בתפילה שאין לפניו כלל שרי. ומצינן נמי חשש זה במשנה במסכת יומא (ז, א), דאמרינן שם: וקורא אחרי מות ואך בעשור וגולל ס"ת ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן ובעשור שבחומש הפיקודים קורא ע"פ, וביאר הרע"ב: שלא להוציא לעז על ס"ת, כשרואין אותו קורא פרשה שלישית ע"פ יהיו סוברים שס"ת חסר אותה פרשה.

ובאמת לפי טעם זה אתי שפיר גם החילוק בין להוציא את עצמו לבין לאחרים, דדוקא להוציא לאחרים חיישינן שמא יאמרו חסר משם, אבל כשלומד לעצמו לא שייך חשש זה.

והנה לרש"י שהבאנו לעיל שפירש דקוב"ה אמר למשה דברים שנתתי לך בכתב א"א רשאי למוסרן לאחרים, א"כ אתי שפיר דהאיסור הוא דווקא כעין מה שאמר הקב"ה למשה בצורת מסירה לאחרים.

והמרדכי הקשה מה שהקשו בתוספות, וז"ל: האיך קרינן פרשת הקרבנות בע"פ, ואומר ר"ת דהני מיגרס גריסנן, תדע דאמרינן תפלין ומזוזות נכתבים שלא מן הכתב

היא המחלקת בין להוציא אחרים לבין להוציא עצמו, דהיה לרש"י לומר דברים שאמרת לך בכתב א"א רשאי לאומרן ע"פ כדנקיט בגמרא, ומדכתב א"א רשאי למוסרן לישראל, משמע שדווקא להוציא אחרים אסרה תורה.

והנה התוספות בתמורה (י"ד ע"ב) הקשו, וז"ל: היכי אמרינן מזמורים ע"פ, וי"ל דאין להקפיד רק מה שכתוב בחומש, אמנם קשה היכי קרינן ויושע וק"ש, וי"ל דאין להקפיד אלא בדבר שמוציא אחרים יד"ת, עכ"ל.

והנה בטעם הדבר פירש הריטב"א, וכן הב"י מסברא דיליה, וז"ל: וטעמא, משום דאיכא מיליה טובא דמדרשי מתוך הכתב, כגון יתירות וחסירות וקרי ולא כתיב ודכוותיה, ואי אמרת להו ע"פ בציר להו.

ובביאור דבריהם י"ל, דכיון דאיכא מילי טובא דמדרשי מתוך הכתב, א"כ דווקא כשקורא מתוך הכתב כיון דהכתיב חסר והקרי מלא נותן דעתו למידרש, משא"כ כשקורא ע"פ דאינו רואה החסירות והיתירות מפסיד הדרשות.

אמנם לפי"ז קשה מה חילקו התוספות בין הקורא לעצמו למוציא אחרים, הלא הגם שקורא מן הכתב אין הציבור מבחין בחסירות ויתירות.

ואולי י"ל דלהוציא אחרים יד"ח אין הפירוש כשקורא בתורה מצד החיוב דקריאת התורה, דאז באמת אין לחלק בין להוציא אחרים לבין לעצמו, אלא להוציא אחרים פירוש

תפילה פרק יב' הל' ח'], ומה בכך דלא אפשר, וכי מפני דלא אפשר ואיכא טורח ציבור נתיר לו איסור, ודוחק לומר דמפני טורח ציבור התירו.

והנה בתוספות ישנים (יומא ע' ע"א) הקשה כן, ותירץ וז"ל: והא דאמר בגיטין דברים שבכתב א"א רשאי וכו', אומר רבי דמצווה מן המובחר הוא לקרות אותו שבכתב בכתב ושבע"פ בע"פ, ומשום כבוד הציבור לא הטריחו לגלול ע"כ. ומבואר בדבריו שהבין, דדוקא משום דמצווה מן המובחר היא ולא חיוב ע"כ לא הטריחו, אבל בלאו הכי מחייבין לגלול ולא נתיר איסור משום טורח ציבור, ובדברי המרדכי משמע שאין זה מצווה מן המובחר, אלא איסור, וצ"ע. ודוחק לומר דמשום טורח ציבור התירו.

ובאמת מצאתי באו"ד שהקשה כן, ותירץ, כיון דשגור בפיו אע"פ שאינו שגור בפי כל, כיון דלא אפשר בענין אחר התירו. והביאור בזה, דבאמת טעם האיסור הוא כמו שהביא הב"י משום דבציר ליה הדרשות דחסירות ויתירות, וא"כ כיון ששגור בפיו ויודע דחסירות והיתירות לא מפסיד הדרשות, אלא דחכמים גזרו שלא לקרות אלא אם שגור בפי כל, שלא יאמרו מותר לקרות ע"פ אפילו דאינו שגור בפי כל, ולכן כאן בכהן גדול דלא אפשר בענין אחר הקילו.

אמנם בפרי מגדים כתב בשם הב"ת, שמן הדין בעינן שיהיה שגור בפי כל, ולא גזירה אתו אחרים, והטעם כיון דאין אדם יכול

דמיגרס גריסנן, והא דאמרין ביומא ובעשור וכו' קורא ע"פ, התם נמי טעמא כדפריש דאין גוללין ס"ת בציבור, ולהביא ס"ת א"א משום פגמו של ראשון,

ולכאורה יש להבין, דאם טעם האיסור הוא כדבאר הב"י, א"כ מה בכך שמיגרס גריסנן, והלא כשקורא אינו רואה החסירות והיתירות וא"כ בציר ליה הדרשות הנדרשים מהם. ועוד קשה, מה מביא ראייה מתפילין ומזוזות, והלא מה שאסרו לכתוב ס"ת בע"פ הוא משום שמא יטעה ויכתוב קרי במקום כתיב וכדו' ונמצא ס"ת פסול, אבל כאן אין החשש שמא יטעה, אלא שאם לא קורא מן הכתב אינו נותן דעתו לדרשות הנדרשות מחסירות ויתירות, אבל לקרוא קורא נכון ולא טועה בקריאה. וי"ל דכוונתם לומר, שכיון ששגור בפי כל, א"כ ע"כ שבקיאין בחסירות ויתירות, והראיה מתפילין ומזוזות דגריס גריסין ולא חיישינן שיטעה בחסירות ויתירות כיון דבקיאין בהם, א"כ גם כאן כיון שמיגרס גריסנן בקיאים הם בחסירות ויתירות,

ואולי יש לומר שס"ל להמרדכי, דדברים שבכתב אינו רשאי לאומרם ע"פ דחיישינן שמא יטעה, אבל היכא דשגור בפי כל לא חיישינן בהכי, ואיירי באמת בקריאת התורה שמוציא אחרים ידי"ח ואם יטעה לא יצאו ידי"ח, וע"כ שמיגרס גריסנן לא יטעה.

ועוד יש להבין בדבריו מה שהקשה מהא דאמרין במסכת יומא ותירץ משום דהתם לא אפשר, ונותירץ הכסף משנה [הלכות

לא גזרו אלא להוציא אחרים יד"ח, אבל כשהוא קורא לעצמו אינם נותנים האחרים אוזן ולב ודעת, ולא אתו לידי תקלה.

ונראה שאמר ב' טעמים: א. שיתייאשו מלכתבו. ב. דאפילו שיכתבהו, חיישין שאם קורא ע"פ יאמרו עמי הארץ שהוא אומר דברים מלבו.

ומעתה יש לדון באופן שרואה מתוך הספר כמה פסוקים ולאחר מכן קורא מתוך הזיכרון, וכעין זה מצוי במה שמגיע הבעל קורא לסוף העמוד ולפני שגמר הפסוק האחרון מתחיל לגלול, וכיון שראה כל הפסוק ממשיך לקרוא מתוך הזיכרון.

והנה לפי הטעם שכתב הב"י יש לדון, דלכאורה כיון שרואה החסירות והיתירות א"כ לא מחסיר הדרשות ומותר לכתחילה. אמנם שמא י"ל, דכמו דלא סגי בשגור בפיו בלבד אע"פ שהוא יודע החסירות והיתירות ומצריכין דווקא שיהא שגור בפי כל, א"כ כאן אע"פ שיודע החסירות והיתירות כיון דחשיב כקורא ע"פ שאין דרך הקריאה בהכי, אלא מילה במילה, אסור.

אלא דיש לומר, דכיון דבזמן שצריך לגלול דרך שאינו קורא מילה במילה, שהרי צריך לגלול ולא רוצה להפסיק הקריאה, ממילא חשיב קריאה מתוך הכתב, דלפעמים קורא גם באופן זה, שהרי גם כשקורא מילה במילה קורא מן הזיכרון, אלא דכאן עושה כן בכמה מילים, אבל לקרוא בע"פ יותר מזה אפילו שראה כל מה שקורא, אפשר דאסור.

להוציא את חברו אלא אם הוא עצמו יכול לצאת, לכן אם שגור בפיהם כיון שיכולים לומר בעצמם ע"פ יכול הוא להוציאם. ולפי זה אין לומר שהקילו לגבי כהן גדול.

ובכלבו כתב עוד היתר בשם הירושלמי, דדוקא בקריאת התורה אסור לקרוא ע"פ, והטעם שמא יאמרו חסר משם אבל בתפילה שרי. וביאור הדברים דדוקא שנמצא לפניו ס"ת וקורא מתוך הס"ת אז אסור אבל בתפילה שאין לפניו כלל שרי ואיסור זה שלא לקרוא ע"פ כשיש ס"ת לפניו לכולי עלמא ס"ל דהא אמרינן ביומא וגולל ס"ת ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן ובעשור שבחומש הפיקודים קורא ע"פ, ומה שאומר להם כך הוא מפני שלא יאמרו ס"ת חסר אותה פרשה. אלא דס"ל לשאר הראשונים דחוץ מחשש זה איכא איסור דדברים שבכתב א"א רשאי לאומרם ע"פ.

ולטעם הירושלמי כל האיסור דווקא כשס"ת לפניו, שאז חיישין שמא יוציא לעז על ס"ת, אבל כשקורא מן החומש שרי.

וביראים כתב בטעם האיסור וז"ל: ואין לתמוה האיך נחלק בין הוצאת עצמו להוצאת אחרים הלא מן המקרא למדנו וכו' הא לא קשיא דכתובי אסמכתא נינהו ומדרבנן הוא, משום שאם היינו אומרים דברים שבכתב ע"פ היו מתיאשין לכותבם, וגם לא היו מאמינים עמי הארץ כ"כ, כי היו אומרים לא נכתבו וחכמים רצונם אמרו ומאחר שהוא מדרבנן

א"כ בזמננו שאפילו במאי דשגור בפי כל לא בקיין בחסירות ויתירות, וגם שיש מי שבקיא אין נחשב לשגור בפי כל, א"כ אסור לקרוא ע"פ אפילו מה דשגור בפי כל, וצ"ע.

עוד יש לדון לטעם הב"י שהאיסור הוא משום שבציר ליה הדרשות דחסירות ויתירות, א"כ אפשר שיש לחלק בין תפילה ללמוד, דדוקא כשלומד חיישינן שיפסיד הדרשות, אבל שלא דרך לימוד אלא בתפילה שמצווה לאומרם ולא ללומדם, א"כ מה אכפת לן שבציר ליה חסירות ויתירות, וכעין מה שכתב הכלבו בשם הירושלמי דליכא החשש שיאמרו ס"ת חסר אלא כשקורא בתורה, אבל בתפילה לא, הכא נמי לטעם הב"י נאמר דלא חיישינן אלא כשלומד. אמנם מפורש הוא, דהתוספות שאלו מהתפילה דאיך אנו אומרים ויושע וק"ש, ולא תירצו כן. אבל הכלבו אפי' אי נימא דהחשש הוא מדין חסירות ויתירות, שרי בתפילה.

והנה בחידושי **החת"ס** כתב דס"ת שחסר בו אחד מתיקוני ס"ת הקורא בו חשיב כקורא דברים שבכתב בע"פ. והקשה על זה **בשבת הלוי**, דלפי הטעם שמביא הב"י דכל האיסור הוא מפני דבציר ליה חסירות ויתירות, א"כ הכא מה אכפת לן דאינו לשמה, או דהקלף אינו מעובד, והלא ליכא חשש דחסירות ויתירות. ועוד, דלפי דבריו איך אנו קוראים בחומשים דידן, ולא מצאנו מעולם שאסרו דבר זה.

ובביאור מחלוקתם נראה, דהנה בכתב יש

והנה להיראים בטעם ב' שאסרו דברים שבכתב לאומרם ע"פ משום עמי הארץ, נראה דמותר לקרוא ע"פ, ובלבד שיהא ס"ת לפניו ויראה שקורא מן הספר, ואע"פ שקורא ע"פ, ובאופן דצריך לגלול ודאי שרי.

אמנם כל מה שאמרנו שיהא מותר, הוא משום שמצאנו שהתירו בשגור בפי כל ובאיכא טורח ציבור אפילו שאינו שגור בפי כל כבכהן גדול ביוה"כ, ע"כ יש לדון היכא שאין חשש האם מותר או לא. ועדיין י"ל דלא חילקו, וכל שקורא ע"פ אסור. אמנם לפי התוס' ישנים דאין הוא אלא מצווה מן המובחר, אפשר דאם אין החשש שמפני זה אמרו חכמים שמצווה מן המובחר לקרוא, שרי לכתחילה.

ומה דחיישינן בקורא ע"פ שלא יאמרו ס"ת חסר אותה פרשה נראה ודאי דאם דרך בהכי וברור הוא דמה שאינו קורא מתוך הכתב הוא משום דרוצה לגלול הס"ת וודאי דשרי אבל אם אינו מפני הגלילה ורואה שני פסוקים ואח"כ קורא ע"פ נראה דאסור שהרי חיישינן שיאמרו חסר אותם הפסוקים

עוד יש לדון לפי מה שכתב **המרדכי** וכן הוא **בטור** בשם דודו **רבי חיים ז"ל**, וכן פסק בשו"ע, דהיכא דשגור בפי כל שרי אי נימא דהטעם הוא משום חסירות ויתירות וקרי ולא כתיב ונימא דכל מה שהתירו שגור בפי כל הוא משום דבזה בקיין בחסירות ויתירות, והביא ראיה מכתובת תפילין ומזוזות דשם ודאי דהתירו כיון שבקיין בחסירות ויתירות,

ממש בע"פ, א"כ גם שנאמר דברים שבכתב א"א רשאי לאומן ע"פ פירושו ע"פ ממש כדברים שבע"פ. אמנם אפשר לומר דלא דמי, דלגבי ס"ת דנאמרו הלכות בכתיבתו ממילא ע"פ הוא לא ע"פ ממש, אבל לגבי דברים שבע"פ שלא נאמרו הלכות בכתיבתו, ע"פ פירושו ממש בע"פ.

ואגב זה יש לחקור בעצם הלכה זו דכתיב ולא קרי וחסירות ויתירות, האם התורה ניתנה במילה מסוימת כטחורים, ואמרה התורה לקרוא עפולים וכשקורא עפולים קורא זה מן הכתב, דבמקום לתרגם האותיות כמו שהם למילה מתרגמין למילה אחרת ע"פ האותיות הכתובים שם, ולא בע"פ, שאם קורא בע"פ בעצם קורא עפולים, אבל כשקורא מן הכתב נחשב כקורא טחורים, רק שתירגם המילה לעפולים, ולא שיש שתי תורות ח"ו, אחד תורה הנכתבת ואחד תורה הנקראת, אלא כשאתה קורא תתרגם למילה אחרת, ונחשב שבעצם אמר המילה הכתובה.

ולפי"ז יש לדון בחיוב קריאת התורה, דלכאורה כשחייבו חכמים לקרוא בתורה בציבור חייבו לקרוא המילה הכתובה בתורה, ולכן כשמוציא את הציבור ידי חובתם בעיני שיקרא מילים אלו דווקא מתוך הספר, דאם לא קורא מתוך הספר קורא עפולים, ואין זה נחשב שקרא את המילה שבתורה, כי המילה היא טחורים, ובעיני שיקרא הקריא מתוך הכתיב. וכן בחסירות ויתירות, כיון שכתוב בלא ו' והוא קורא עם ו', א"כ חייב שיקרא מתוך הספר, דאל"כ לא יכול להוציא אחרים דחייבו

שני ענינים, הענין הא' האותיות והוא שכל צורת אות היא כתב וחייבים עליו בשבת, והענין הב' חיבור האותיות למילים.

דלכאורה יש לתמוה בדברי החת"ס, דכמו שלענין שבת חייב חטאת דכתב גמור הוא, הכא נמי למה יחשב כקורא שלא מן הכתב, אלא הביאור הוא שסברת החת"ס היא, דכיון שדברים שבכתב ודאי פירושו דברים שנתנו בכתב בס"ת כשר אי אתה רשאי לאומרם, ואם היה משה כותב הס"ת בפסול ודאי שלא היה נחשב לדברים שבכתב, דמה בכך שהם כתובים שאין הכתיבה אלא ידיעה מן הכתב. אלא דברים שבכתב פירוש כהלכתם, דכשרות הס"ת הוא שעושה את הדברים לכתובים, אי אתה רשאי לאומרם ע"פ. אבל השבט הלוי ס"ל דבאמת אין חשיבות כלל לכתובה שלא בכשרות, אלא דכוונת התורה דברים שבכתב פירוש דברים שניתנו באותיות מסוימות המתחברות למילים שדוקא בצורת חיבור זו נחשבת למילה מן התורה, וזה הפירוש דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם בע"פ, אבל כל כתב שנחשב לכתב כמו לענין שבת אינו בע"פ, ולכן שרי. והחת"ס סבר דאפילו שאינו נחשב בע"פ אם אינו בכשרות חשיב בע"פ דלגבי ס"ת אין שום חשיבות לכתב שאינו כהלכתו.

ולכאורה יש להקשות בדברי החת"ס, דאם מחשיב כתיבה שאינה כהלכתה לבע"פ, א"כ הדין דדברים שבע"פ א"א רשאי לכותבם יהא מותר לכותבם שלא לשם תורה, שהרי חשיב בע"פ, וודאי דאינו כך, ובע"פ הוא

והנה ה**טור** הביא בשם **רבי חיים** דודו, דהיכא ששגור בפי כל מותר ואפילו להוציא אחרים ידי"ח, והיכא שלא שגור בפי כל אפילו לעצמו אסור, והביא עוד ה**טור** בשם אביו ה**רא"ש** שחילק בין כשקורא לעצמו לבין שמוציא לאחרים, וס"ל שלהוציא אחרים אסור אפילו ששגור בפי כל, וכן לעצמו מותר אפילו ששגור בפי כל.

והנה לפי"ז יש להסתפק מה דכתב השו"ע ההיתר דשגור בפי כל, האם ס"ל דאפילו להוציא אחרים הוא ולקולא, או דס"ל דמה שהתירו לעצמו מותר דדוקא אם שגור בפיו, אבל היכא דלא שגור בפיו אסור אפילו לעצמו. ועיין **מג"א** שכתב דמהשו"ע משמע דמותר אפילו להוציא אחרים, אלא דיש הרבה טעמים, וע"כ טוב להחמיר ולקרוא ע"פ רק מה שהביא בשו"ע.

ולכאורה יש לדייק בדברי השו"ע שכתב: היכא ששגור בפי כל כגון ק"ש וברכת כהנים ופרשת התמיד. ולכאורה כל אלו רגילים לומר אותם כל אחד לעצמו, ואם היה מתיר השו"ע אפילו לאחרים היה לו לומר דברים שנאמרים בציבור. וצ"ע בזה. ע"כ.

לומר הקרי מתוך הכתיב דווקא. אמנם זה דווקא לאחרים, אבל לעצמו פי' שאין חיוב על הציבור לקרוא בתורה לא חייב מתוך הספר, דאין צריך לקרוא המילה מתוך הכתב, אלא סגי שיאמר כמו שנשמעת, ואפילו שמוציא אחרים ידי חובתם שרי, שאין זה חיוב קריאת התורה שחייבו חכמים, וצ"ע בזה.

ולפי"ז אפילו אי שגור בפי כל לא יכול להוציא אחרים ידי חובתם, כיון דהם יוצאין מדין שומע כעונה, וכיון ששומעים המילה שנקראת מתוך הכתיב לכן יוצאים, אבל אם קורא ע"פ לא יכולים לצאת אפילו שבקיאין.

ובשו"ע פסק, דכל דבר שרגיל ושגור בפי הכל כגון קריאת שמע וברכת כהנים ופרשת התמיד וכיוצא בהן מותר, ולא הזכיר החילוק בין עצמו לבין להוציא אחרים. ועיין **במג"א** שהביא ראיה מהגמרא בתענית, ועיין **במחצית השקל** בביאור הראיה. ועיין בפרי מגדים שדחה הראיה מהגמרא שם. ונראה שבדווקא הזכיר המחבר פרשות אלו דאלו נאמרים ביחיד, וע"כ צריך לטעם דשגור בפי כל, אבל מה שצריך להוציא אחרים לא.

"ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם
למען תהיה לי השירה הזאת לעדבבני ישראל.

כיון שאמר "ולמדה את בני ישראל" מהו שוב "ושימה בפיהם"?

לכאורה יש להבין, הן הלא ידוע הוא שכל יהודי מחוייב בכל התרי"ג מצוות,
אבל הרי כמעט לא יתכן שאדם אחד יקיים את כולן, אכן, עצה טובה יש
בדבר: שבעת שאדם לומד תורה יכוין בליבו, שאם יבואו לידו אלו הדינים
שהוא לומד, יקיים אותם למעשה, וכל העת ימתין ויצפה "מתי יבוא לידי
ואקיימנה". והרי דין הוא שהבא לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו
הקב"ה כאילו עשאה, א"כ נמצא שנחשב לו שקיימה.

זהו שאמר הכתוב "שימה בפיהם", ההינו שצורת הקיום של "ולמדה את
בני ישראל" תהיה באופן שיקבלו על עצמם לעשותן כשיבואו לידם, וממילא
יחשב הדבר ל"שימה" ומעשה, כבר בעודו "בפיהם". לכך סיים הקרא "למען
תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל", "לעד" דייקא, היינו עדות שאם יבוא
לידם ודאי יקיימו.

(מרוך רי"א ספקטור זצ"ל, בפת"י לס' נחל יצחק ב')

בדין ברכת התורה לפנייה, אי הוי מצו"ע מה"ת או מדרבנן

הרב ישישכר יוסף

ואף שבקריית ספר כתב שהרמב"ם ס"ל שזה נכלל במצו"ע של ת"ת, אך בפשטות מכך שהרמב"ם לא הזכיר מצוה זו כלל, משמע שסבר שאין מצוה כזו, וכן נקטו האחרונים, וכן הביא במגילת אסתר, וכתב: ונ"ל כי דברי הרמב"ן צודקים בזה המקום, ולא ידעתי למה לא מנאה הרב, אם לא חשב שמדרשם בזה הפסוק הוא על דרך אסמכתא בלבד, אמנם עליו להביא ראיה.

ובשאגת אריה (סימן כ"ד), וכן בצל"ח בברכות שם, כתבו להוכיח כשיטת הרמב"ם שאין מצוה מה"ת לברך ברכה"ת והגמ' היא אסמכתא בעלמא, מהא דבמשנה שם (כ' ע"ב) מבואר דבעל קרי שאסור בד"ת מהרהר בקריאת שמע ואינו מברך לא לפנייה ולא לאחריה, משום שקר"ש היא דאורייתא, והברכות הם דרבנן, ולכאורה אמאי אינו מהרהר בברכה"ת, והלא קר"ש ד"ת הם, ובשלמא אם הרהור לא כדיבור דמי אז אינו חייב על הרהור קר"ש, אבל להצד שהרהור כדיבור אמאי אינו חייב ג"כ בהרהור ברכה"ת על מה שמהרהר בקר"ש, ומזה מוכח כשיטת הרמב"ם שברכה"ת הוא דרבנן, ולכן לא חייבים בברכה"ת בזמן שהוא בעל קרי.

איתא בברכות דף כ"א ע"א: - אמר ר' יהודה א"ר, מנין לברכת התורה לפנייה מן התורה שנאמר (דברים לב, ג) 'כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו', הרי מבואר לכאורה שברכת התורה לפנייה הוא מצוה עשה מה"ת.

אמנם הרמב"ם בספה"מ לא מנה למצוה זו בתורה מצו"ע בפנ"ע, וברמב"ן בשכחת העשין (השלמה לספה"מ לרמב"ם) מצוה ט"ו כתב, וז"ל: שנצטוינו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתיתו תורתו אלינו, והודיענו המעשים הרצויים לפניו שבהם ננחל חיי העוה"ב, וכאשר נצטוינו בברכה אחר כל האכילה, כן נצטוינו בזו, ומביא הגמ' הנ"ל בברכות, ומסיק: העולה מזה שברכת התורה לפנייה מצו"ע דאורייתא. ואח"כ כתב: ואין ראוי למנותה מצוה אחת עם הקריאה, כמו שמקרא ביכורים אינו נמנה אחת עם הבאתן, וסיפור יציאת מצרים עם אכילת הפסח. והיינו שהרמב"ן ס"ל שברכת התורה הוא מצו"ע ככל המצוות, משא"כ הרמב"ם שלא מנה מצוה זו, לכאורה ס"ל שאין מצו"ע כזו מה"ת.

את שם ה' המפורש, ישראל עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ובזה כתב האבי עזרי שם ליישב קושיית האחרונים על הרמב"ם שס"ל שברכה"ת אינה מה"ת, שלכאורה מה יעשה עם הדרשה של הגמרא בברכות דף כ"א מנין לברכה"ת וכו' כי שם ה' אקרא, והתשובה לזה שהרי הברייתא ביומא דריש ליה לדרשה אחרינא, וא"כ הרמב"ם ס"ל שהדרשה היא כמו הגמרא ביומא, שזו לכאורה עיקר הדרשה.

ולשיטתו הוסיף באבי עזרי שם להקשות, שהנה איך ר"י א"ר דורש את הפסוק לברכה"ת, והרי מפורש בברייתא ביומא שהדרשה היא לאמירת ברוך שם וכו' אחרי הזכרת שם המפורש, וכן הקשה על הרמב"ן בסה"מ שהשיג על הרמב"ם על מה שלא מנה למצו"ע ברכה"ת, והרי בברייתא ביומא מפורש דרשינן ליה להזכרת ה' המפורש ואיך הרמב"ן תופס את הדרשה של ר"י א"ר לענין ברכה"ת ומזניח את הברייתא ביומא, וכתב דזה צע"ג, ויל"ע בכל זאת.

והנה במהרש"א בברכות כ"א שם כתב, וז"ל: מצאתי כתוב דהכי משמע ליה ברכת התורה כי שם ה' אקרא, דהיינו כשאני קורא בתורה שהיא כולה שמות של הקב"ה שכל התורה באותיותיה היא שמותיו של הקב"ה כדאיתא במדרשות וק"ל, עכ"ל המהרש"א. וד"ז נמצא כבר בפתיחת התורה **לרמב"ן עה"ת**, שכל התורה היא שמות של הקב"ה, עיי"ש.

ובאבי עזרי (פ"ד ה"ב) מהלכות ברכות כתב לדחות ראייה זו, דאף אי בע"ק מחויב לקרות קר"ש ע"י הרהור, מ"מ יכול לכוין מפורש שלא לשם לימוד ואז אינו מקיים מצות ת"ת, אינו חייב ג"כ בברכה"ת עיי"ז, ואף שבעלמא כשקורא קר"ש יוצא ידי ת"ת ג"כ, מ"מ בע"ק שאסור בד"ת יכוין מפורש שאינו מתכוין לשם ת"ת, ובכה"ג אינו מקיים מצות ת"ת, וא"כ אין ראייה לשיטת הרמב"ם שברכה"ת הוא דרבנן.

ועל כן כתב לבאר הגמרא בברכות הנ"ל עפ"י שיטת הרמב"ם, שבאמת אין מצו"ע לברך ברכה"ת מה"ת, והגמרא רק שאלה מנין שהמברך ברכה"ת אפשר לענות אחריו אמן ואי"ז ברכה לבטלה שעובר ע"ז על לא תשא, שהרי כשמשה אמר כי שם ה' אקרא לא אמר בלשון ציווי, אלא כשאני אקרא שם ה' אז אתם ישראל הבו גודל לאלוקינו, וא"כ חל ע"ז שם ברכה שאפשר לענות אמן, אך מ"מ אי"ז מצו"ע מה"ת לברך, ולכן לא מנה הרמב"ם מצו"ע זו, עיי"ש באבי עזרי שהאריך עוד, והוכיח כן גם מזה שאין מצוה לענות אמן, והיה צריך להחשב ג"כ למצו"ע בפנ"ע לענות אמן על ברכה"ת, כי הרי"ז חלק מהדרשה הבו גודל לאלוקינו, ובהכרח שאין זה בתור ציווי.

ובגמרא יומא (ל"ז ע"א) איתא: - תניא רבי אומר 'כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו', אמר להם משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו גודל, ומזה למדה הגמרא שם שבשעה שהכה"ג מזכיר ביוה"כ

לה'. ולכאורה תמוה מאד מאי ס"ד שהתורה ניתנה לרעה לישראל, ועוד מה זה שיין לברכה"ת דלעיל, ומה ההוכחה מזה שמה"ש נתאוו לה.

וביאר עפ"י דברי התוספות, שהרי ידוע שכל האומות הם תחת ממשלת המזלות, והמזל של ישראל מורה תמיד לרעה עליהם כמ"ש פרעה ראו כי רעה נגד פניכם, וכן והסתרתני פני מהם והיה לאכול, וכ"ז ע"י מערכת המזל שהיא רעה לישראל, אלא שע"י קבלת התורה יצאו ישראל מתחת ידי המזל, וכדכתיב (דברים ד, כ) ואתכם לקח ה' וגו', וזה ענין כפה עליהם הר כגיגית, וכמבואר כ"ז בגמרא ומדרשים, ולפי"ז היה צריך להיות שלא יברכו על ברכה"ת כיון שהיא לצורך האדם להגן מפני המזל הרע של ישראל, אבל באמת לא זו בלבד זכינו ע"י קבלת התורה, כי כל העושר אשר הציל אלוקים לנו בעוה"ז ובעוה"ב הכל ע"י קבלת התורה, ולכך שפיר מחייבין לברך ע"ז.

והן הם דברי המדרש ולפי שאמר שמברכין על התורה, לעומת זה אמר הקב"ה, לא לרעתכם נתתי לכם את התורה, דהיינו בשביל רוע המזל שלכם, ואז ל"ש לברך ברכה"ת אלא לטובתכם, וראיה לזה שהרי מה"ש נתאוו לה, והם הרי בעולם המלאכים שהוא למעלה מעולם הגלגלים והמזלות, לפיכך אנחנו חייבים להודות ולהלל ולברך עליה עכ"ד ספר לב אריה, וזה לכאורה מקור נחמד מדברי המדרש למי שסובר שברכה"ת מה"ת].

ונראה לכאורה דכוונת המהרש"א ליישב את המימרא של ר"י א"ר מהברייתא ביומא הנ"ל, דמה שמבואר ביומא כי שם ה' אקרא על הזכרת ה', אי"ז סותר לסוגיא בברכות, כיון שכל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה, ולכן מקשה הגמרא מנין לברכה"ת לפניה כי שם ה' אקרא כיון שמזכירים שמותיו של הקב"ה שכל התורה היא הרי שמותיו של הקב"ה, א"כ צריך לברך ברכה"ת מה"ת, וכמו שמבואר בברייתא ביומא שכשמזכירים שם של הקב"ה צריך לברך, והוא הדין לכל התורה, ומיושב היטב הרמב"ן בסה"מ, ולק"מ מהברייתא ביומא, וזה לכאורה כוונת המהרש"א בברכות, [ועיין בספר **תשובות והנהגות** או"ח סי' ט"ו שכתב כע"ז].

[ובספר **לב אריה** הביא ע"ד הדרוש הסבר נפלא לברכה"ת מה"ת, והנה **בתוספות** בחולין (ק"ה ע"א ד"ה מים ראשונים מצוה) כתב בשם **בה"ג** דמים ראשונים שהם מצוה משום סרך תרומה טעונים ברכה, אבל אחרונים שהם לצורך אדם משום מלח סדומית אין טעונין ברכה, ומכאן כתב רבינו יהודה בפרק במה מדליקין בתוספות שאין לברך על ק"ש שלפני מטתו אקב"ו לקרות שמע. וביאר בספר לב אריה שהוא משום שקר"ש מגן מפני המזיקים ולכן נחשב לצורך אדם ומשו"ה אין לברך, ועפ"ז כתב לבאר דברי המדרש בפרשת נצבים: העולה לקרות בתורה כיצד מברך וכו' רבנן אמרי אמר הקב"ה לא לרעתכם נתתי לכם את התורה אלא לטובתכם, שהרי מה"ש נתאוו

זה היום עשה נגילה ונשמחה בך

דוד המלך אומר בתהילים 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו'. אומר המדרש בשיר השירים (א, לב) "אמר רבי אבין אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש 'נגילה ונשמחה בך', בהקב"ה. בך בישועתך, בך בתורתך, בך ביראתך. אמר ר' יצחק בך בכ"ב אותיות שכתבת לנו בתורה". היה ספק אולי השמחה היא ביום, ביו"ט, והולך על שמחת יו"ט, אומר המדרש שהשמחה היא בתורה עצמה, ולא במצוה שהקב"ה נתן. הנה כשעושים הכנסת ס"ת באמצע השנה, זה ממש מש"כ במדרש שהשמחה היא לא ביו"ט, אלא בתורה עצמה שהרי אין כאן יו"ט, ועושים שמחת תורה על התורה עצמה וע"ז נאמר בך בישועתך בך בתורתך בך בהקב"ה.

(מורינו הרב שליט"א, נאמר בהכנסת ס"ת לביהכנ"ס ל"ג בעומר תשס"ח)

בגדר חיוב מצות כתיבת ס"ת

הרב פנחס כהן

לכאורה אם יש לו כבר משל אבותיו אינו מחוייב יותר לכתוב, וא"כ יש להביא ראיה מהגמ' בסנהדרין המובאת לעיל שאפילו הניחו לו אבותיו ס"ת בירושה הוא מחוייב לכתוב משלו, שעיקר החיוב הוא הכתיבה. אמנם ניתן לדחות ראיה זו ולומר, דאף אם עיקר המצוה היא שיהיה לו ולא עצם הכתיבה, מכל מקום יש מצוה שיהיה לכל אחד ולא ע"י ירושה. ויעוין בלשונו של **ספר החינוך** (מצוה תרי"ג): משרשי המצוה לפי שידוע בבני אדם שהם עושים כל דבריהם לפי ההכנה הנמצאת להם, וע"כ ציונו ברוך הוא להיות כל אחד ואחד מבנ"י ס"ת מוכן אצלו אשר יוכל לקרות בו תמיד ולא יצטרך ללכת אל בית חברו.... ונצטוו להשתדל בזה כל אחד ואחד מבנ"י ואע"פ שהניחו לו אבותיו למען ירבו הספרים בינינו ונוכל להשאיל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות. הרי מצינו סברא להרבות בספרים על ידי כל אחד, ואפילו הניחו לו אבותיו, ובכדי שיהיה הרבה ספרים. ואפשר לבאר שאפילו אם אין את המצוה בעצם הכתיבה, מכל מקום יש ענין שיהיה לכל אחד ס"ת פרטי, ולא ע"י ירושה.

בשו"ע יו"ד (סי' ר"ע ס"א) כתב וז"ל: מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה ואפילו הניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו. ומקור הדין בגמ' בסנהדרין (כ"א:): אמר רבא אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו, שנאמר (דברים לא, יט) ועתה כתבו לכם את השירה.

ויש לחקור בגדרי חיוב מצוה זו דכתיבת ס"ת, מהו עיקר החיוב- הכתיבה עצמה, או שיהיה לו ס"ת משלו, דהנה לשון הפסוק הוא 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ללמדה את בני ישראל', הרי שכתוב בפסוק ב' החלקים, והיינו שיכתוב כדי שיהיה לו וכן שיוכל ללמוד. והיה אפשר לומר דעיקר החיוב הוא שיהיה לו ס"ת כדי ללמוד בו, אלא שהדרך שיהיה לו היא ע"י כתיבה, ועיקר החיוב הוא שיהיה לו. או שאפשר לומר שעיקר החיוב הוא כתבו לכם, שיכתוב לעצמו, שעיקר החיוב היא הכתיבה עצמה.

מחקירה זו יוצאים הרבה נפק"מ לדינא, ונבאר חלקם:

ראשית, אם עיקר המצוה שיהיה לו, **ועוד**- שהנה נאמר בגמ' במנחות (ל):

ורק"א כ"י סי' ע"ג למדו דאין חילוק בין ירושה לקניה וביארו דהוה מחלוקת הסוגיות דהגמ' במנחות דעת רב גידל דיוצא בקניה פליג אדברי רבא בסנהדרין דאינו יוצא בירושה והרמ"א לא פליג ארש"י אלא דפסקרבא וא"ש.

בפתחי תשובה שם הביא מהתורת חיים בסנהדרין דכתבדיחיד הכותב ס"ת לעצמו ונתנה לביהכנ"ס לקרות בה בציבור ומקדישה לאו שפיר עביד דכיון שמקדישה הרי היא של הקדש ולא שלו היא ואינו יוצא בה ידי חובה וליכאלמימרדבכתביבה לחוד תליא מילתא, דיחיד שכתב ס"ת לעצמו ונאבד פשיטא שצריך לכתוב ס"ת אחרת ולכן נראה שאין להקדיש ס"ת אא"כ כותב לעצמו אחרת עכ"ל התו"ח והביא בפ"ת שבספר בני יונה חולק עליו וכותב דאם נאבדה ממנו והיא מצויה באיזה מקום שיוצאים ואפילו אם נקרעה או נשרפה קרוב הדבר שיצא ידי מצוה של כתיבה וכל שכן אם הקדישה שיצא דמצות הכתיבה השאיר לעצמו. הרי לנו שנחלקו בפוסקים במה שחקרנו האם עיקר המצוה היא הכתיבה או שעיקר המצוה היא שיהיה לו ס"ת דהתו"ח כתב לשון שאינה שלו ולכן אינה יוצא בה הרי שלמד שהמצוה היא שיהיה לו ס"ת ולכן בנאבד ובהקדישה לא יצא ובבני יונה כתב דיוצא מצוה של כתיבה הרי שלמד שהמצוה היא עצם הכתיבה ולכן בנאבד ובהקדישה יצא.

במנחת חינוך שם כתב נפק"מ בגדרי קיום

וא"ר יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני, אמר רב ששת אם הגיה אפילו אות אחת מעלה עליו כאילו כתבו. ופירש רש"י: חוטף מצוה - ומצוה עבד, אבל אי כתב הוי מצוה יתירא. הרי שכתב רש"י שמקיים מצות כתיבת ס"ת ע"י קניה. אמנם **ברמ"א** (שם) כתב: אבל לקחו כך ולא הגיה בו דבר, הוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בה. ונחלקו לכאורה בהבנת דברי הגמ' בפירוש כונת חוטף מצוה מן השוק, דרש"י ס"ל דיצא ידי מצוה אך לא מן המובחר, והרמ"א ס"ל דלא יצא כלל, וכן למד **בט"ז** (שם) דנחלקו בזה.

ואולי היה מקום לדון ולומר דנחלקו בחקירה דלעיל, והיינו האם עיקר המצוה היא הכתיבה או שעיקר המצוה שיהיה לו ס"ת, דרש"י ס"ל שעיקר המצוה היא שיהיה לו ולכן יצא והרמ"א ס"ל שעיקר המצוה היא הכתיבה ולכן ס"ל דלא יצא, אמנם נראה דאין נכון לומר כן דהרי אמנם אנו צריכים להבין לפי"ז את שיטת רש"י מאי שנא דין ירושה מדין קניה ומדוע בהניחו לו אבותיו ס"ת אינו יוצא בו וביארנו לעיל שאף אם עיקר המצוה שיהיה לו בכל אופן אף שהניחו לו אבותיו ס"ת מחוייב שיהיה לו משלו ומאי שנא בקנה מן השוק דיוצא בה ולא אומרים שמחוייב שיהיה לו משלו ואולי יש מקום לחלק דבקניהנחשב יותר משלו שטרח עליה וקיים את דברי החינוך ויש לעיין. אמנם באמת בבית הלוי חלק א' סי' ו' וכן בשו"ת

צריכין ס"ת ללמוד מתוכה חסירות ויתירות ופסקי טעמים אבל בזמננו שנעשה היתר לכתוב דפין בפני עצמם א"כ למה לנו לזלזל בס"ת ללמוד מתוכו ונמצא כיון שאין לומדים בה שאין מצות עשה לכותבה כלל. הרי נראה ברור דגם כאן נחלקו בדבר החקירה דלעיל האם עיקר המצוה היא הכתיבה וא"כ אין חילוק בין ימינו לדורות הראשונים וודאי דאיכא חיוב כתיבת ס"ת גם בזמננו אלא דחידשהרא"ש שיש גם מצוה דכתיבת חומשים דודאי גם אם נאמר דעיקר המצוה היא כתיבה סוף סוף מוזכר בפסוק ללמדה, וכן ס"ל לב"י, אמנם הפרישה למד דעיקר המצוה היא לא הכתיבה אלא שיהיה לו ס"ת וכדי ללמוד בה ולמד דכיון שזלזול הוא ללמוד בס"ת כיון שהתירו לכתוב חומשים א"כ תו אין מצוה בזמננו לכתוב ספר אלא כל המצוה דכתבו לכם היא בכתיבת חומשים.

מחלוקת נוספת בפוסקים דניתן לתלותה בחקירה זו היא בדין כתיבת ס"ת בחולו של מועד, דכתב הרמב"ם בהל' יו"ט פ"ז הי"ג "ואסור לכתוב במועד אפילו ספרים תפילין ומזוזות", וכתב במגיד משנה בשם הרא"ה שכשם שמותר לכתוב תפילין ומזוזות לעצמו כך מותר להגיה בספרי תורה לצורך עצמו לשום מצוה וחלק עליו המ"מ וכתב שאסור לכתוב אפילו לעצמו וביאר הטעם כיון שא"א לכתוב ס"ת שלם בחוה"מ לכן אסור גם להגיה וסיים דכן נראה בדעת הרמב"ם. ויש לומר דפליגי נמי בהא אם עיקר המצוה היא הכתיבה או שעיקר המצוה שיהיה לו,

המצוה, דאם נאמר שהמצוה היא הכתיבה לחוד א"כ פעם אחת בכל ימי חייו מצווה הוא לכתוב ומתי שיכתוב הרי קיים את המצוה, אמנם אם המצוה היא שיהיה לו ס"ת א"כ מחוייב הוא לכתוב מיד ובכל רגע ורגע שאין לו ס"ת הרי הוא מבטל מצות עשה וכשיכתוב אח"כ לא מועיל על העבר א"כ תיכף כשנעשה בר מצוה צריך לכתוב ס"ת ולא ראינו נזהרים בזה.

ברא"ש בהלכות קטנות בהלכות ס"ת כתב וז"ל: "ואומר אני דודאי מצוה גדולה היא לכתוב ס"ת ... וזהו בדורות הראשונים שהיו כותבים ס"ת ולומדים בו, אבל האידנא שכותבין ס"ת ומניחין אותו בבתי כנסיות לקרות בו רבים, מצות עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושים להגות בהם הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני"י שימה בפיהם וע"י הגמ' והפירוש ידע פי' המצוות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים אשר אדם מצווה לכותבם". עכ"ל.

ונחלקו הפוסקים בביאור שיטתו, בבית יוסף למד דבא לומר שיש גם מצוה לכתוב חומשים אמנם ודאי שיש גם מצוה לכתוב ס"ת ולא בא לבטל מצות כתיבת ס"ת, אמנם בפרישה למד דס"ל להרא"ש דבזמננו המצות עשה היא לכתוב חומשים בדוקא ואין מצוה כלל בכתיבת ס"ת דדוקא בימיהם שהיו לומדים תורה שבע"פ שלא מתוך הכתב היו

דגלה של תורה

ברכת שהחיינו של המסיים כתיבת ס"ת מתי
יברך, דלצד שהמצוה היא עצם הכתיבה א"כ
יברך שהחיינו עם כתיבת האות האחרונה
וסיום כתיבת הספר, אמנם אם אין עיקר
המצוה עצם הכתיבה אלא שיהיה לו ס"ת
ללמוד בו א"כ לא יברך בשעת סיום הכתיבה
אלא רק כשיקראו בו פעם ראשונה, ויעויין
בשו"ת מהר"י בי רב בסימן האחרון הובאו
שם דיוני האחרונים בזה והעלו צדדים אלו
שיברך בשעת הקריאה בבית הכנסת.

דהרא"ה למד דעיקרהמצוה היא הכתיבה
וא"כ בכל כתיבה מקיים מצות עשה כאשר
כותב לעצמו ולכן מותר בחוה"מ שנחשב
צורך מצוה, מה שאין כן המ"מ למד דהמצוה
היא שיהיה לו ס"ת וכיון שא"א לגמור כתיבת
ס"ת בחוה"מ שיהיה לו ס"ת לכן אינו נחשב
צורך מצוה.

ועכשיו שאנו זוכים בשמחת הכנסת
ס"ת נוסף לבית הכנסת, נראה שיש נפק"מ
בענינא דיומא מהחקירה שחקרנו, לגבי

בסנהדרין כא: אמר רבא אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת לאדם מצוה לכתוב
משלו שנאמר וכו'.

ופירש בזה הגר"י ניימן זצ"ל, דטעם הענין דכל א' צריך לכתוב מעצמו
הוא ללמדנו יסוד גדול בשמירת התורה לכל תהיה אצל הבן כמצות אנשים
מלומדה, ותהיה קיומה אצלו רק מפני שכך היא מסורה לו בירושה מאבותיו. לא
זו דרך התורה - אלא "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים", ועל כל א' לכתוב מעצמו
ולהתחדש תמיד בתוספת הבנה והתבוננות. כך היא דרכה של תורה.

ביאור המימרא דהכותב ספר תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני

הרב ראובן כהן ראש ישיבת בית אליהו

לכתוב אחרים כותבים לו. והמקור לדבריו הוא מהגמ' בסנהדרין (כא:), דאיתא שם: תניא ר' יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל אלמלא קדמו משה וכו', ואע"פ שלא נתנה תורה על ידו, נשתנה על ידו הכתב וכו'. וחזינן נמי מדברים אלו, שיש ענין מיוחד דווקא בכתיבה במצוות ס"ת לעצמו, וכן במעלה של נתינת התורה שזכה עזרא שבכתב נשתנה על ידו, הוא כמעט שווה במעלה של קבלת התורה מסיני על ידי משה.

ובכדי לבאר הדברים נראה, דהנה בגמ' בנדרים (לח.) איתא: אמר ר' יוסי ב"ר חנינא לא נתנה תורה אלא למשה ולזרעו שנאמר 'כתב לך פסל לך', מה פסולתן שלך אף כתבן שלך, ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ועליו הכתוב אומר (משלי כב, ט) 'טוב עין הוא יבורך', והקשו שם בגמ' כמה קושיות, והקושיה האחרונה היא מהפסוק (דברים לא, יט) 'ועתה כתבו לכם את השירה למען תהיה לי לעד בבני ישראל', שמפסוק זה חזינן להדיא דלישראל נמי נתנה, ופריק בגמ' אלא פילפולא בעלמא. דהיינו שמשה רבינו קבל עוד תוספת שזה פלפולא בעלמא, ואת זה

איתא בגמ' במנחות (ל): וא"ר יהושע בר אבא א"ר גידל, אמר רב הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצווה מן השוק, כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני, א"ר ששת אם הגיה בו אפילו אות אחת מעלה עליו כאילו כתבו. ובנמוק"י ביאר מימרא זו, דאם כתבו הוא בעצמו או שכר סופר לכתוב וטורח בדבר, יש למידת הרחמים לומר, כמו שטרח טורח זה כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני, עיי"ש.

והדברים צ"ב, דא"כ לכאורה אדם שטרח לקנות ס"ת ובא לו בטורח, או אדם שהיה יכול לירש מאביו דברים אחרים וטרח והתעקש דווקא לירש ס"ת מאביו, נמי לכאורה צריכה מידת הרחמים לומר שהיה טורח ללכת במדבר לקבל תורה מהר סיני, ובגמ' חזינן שיש מעלה דווקא כשכתבו, ויש לבאר מהי המעלה המיוחדת דווקא בכתיבה.

והנה ברמב"ם (פ"ז מהלכות ס"ת ה"א) כתב וז"ל: מצוות עשה על כל איש ואיש מישראל אשר ידו משגת לכתוב ס"ת לעצמו וכו', ואע"פ שהניחו לו לאדם אבותיו ס"ת, מצווה לכתוב משלו, ואם כתבו בידו הרי הוא כאילו קבלו מהר סיני, ואם אינו יודע

הרמוזים בכתב, וכפי שנתבאר ברא"ש, ולכן דווקא הכותב מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני, וזה הטעם שאע"פ שירש מאבותיו צריך לכתוב לעצמו, משום שאין עניין שיהיה לו ס"ת, אלא יש עניין שיכתוב לעצמו ס"ת.

ולפי זה מבוארת נמי הגמ' הידועה במנחות (כט:): אמר ר' יהודה אמר רב, בשעה שעלה משה למרום מצאו הקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך, אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות וכו'. ולכאורה מה שייך לדרוש מקוץ שבאות תילי תילים של הלכות, ולפי הדברים הנ"ל מבואר, דבצורות האותיות רמוזים כל החכמה ההבנה והחריפות.

וע"פ זה נמי מובן שפיר ההלכה הכתובה בשו"ע או"ח (סימן קלד, ב), שבשעת הגבהת ס"ת מראה פני כתיבת ס"ת לעם, ומצוה לראות את הכתב ולומר זאת התורה רק כנגד הכתב של הס"ת, וע"פ הדברים הנ"ל שפיר מבואר, שמה שמשה מסר לישראל, הוא את הכתב, ועיקר העניין הוא בכתב.

נתן נמי לישראל. ובפירוש הרא"ש על הדף פירש וז"ל: **פלפולא בעלמא**: הבנה וחריפות, והיינו כתבן שלך, כי כל החכמה והשכל רמוזים בכתב התורה בצורות האותיות. והדברים מבהילים.

וידוע המעשה עם הבית יוסף שהייתה לו קושיה עצומה שרק אחרי ג' שבועות של מחשבה עלה בידו לתרצה, ולאחר זמן מועט הלך בשוק ושמע שהירקן של השוק אומר תירוץ זה כלאחר יד, מיד חלשה דעתו, בלילה התגלה אליו המגיד ואמר לו שאחר שהוא הוריד תירוץ זה לעולם יכול גם הירקן לומר תירוץ זה כבר ללא מאמץ, וזהו הביאור גם כשלפעמים שומעים מבחורים צעירים תירוץ של רעק"א וכדו', שאחרי שאתם גאונים עצומים הורידו תירוץ או ביאור זה לעולם יכול אדם פשוט מהם לחדש ג"כ דבר זה

וא"כ יש לבאר, שכיוון שכל ההבנה והחריפות רמוזים בכתב, א"כ דווקא אדם שכותב ס"ת יש לו קבלת התורה מיוחדת משלו ויכול אח"כ להשיג הבנה מיוחדת בעסק התורה, דע"י שכתב הס"ת כביכול הוריד לעולם בשבילו אפשרות הבנה וחריפות

בדין מה קודם, תפילה בציבור או קריאת התורה (והאם חיובה על היחיד או על הציבור)

הרב שרגא לרנר

והנה יש לחקור בדינא דקה"ת אי הוי דין על כל יחיד ויחיד לשמוע קה"ת בציבור, או שזה דין על ציבור לשמוע ולא על כל יחיד ויחיד. ובפשטות מב' תירוצי ראשונים הללו מוכח כדמוכח הביאור הלכה בסימן קמ"ו להדיא, שדינא דקה"ת הוי דין על כל יחיד ויחיד, דמקשה הביאור הלכה על הראשונים, מה מהני בזה שיש עוד עשרה ששומעים בלעדיו או שקורא בלחש, הרי קה"ת הוי דין על כל יחיד ויחיד לשמוע ואכתי הוא עצמו לא שומע קה"ת, ובאמת כתב לדחוק בזה דמיירי שכבר שמע קה"ת מקודם, וממילא פה הנידון רק לגבי הציבור ששומע, דאם יש עשרה ששומעים וכן אם קורא בלחש ולא מפריע לציבור, שפיר דמי, ובאמת שזה דוחק גדול.

וביותר דהביאור הלכה סותר דבריו בסימן קל"ה, ששם מבואר להדיא שזה לא דין על יחיד, אלא על הציבור, והיינו מכך שנפסק שם שלא מביאים ליחידים ס"ת לבית האסורים, דזה רק מטעם שזה דין על ציבור, ולכאורה סותר להדיא, ונעמוד בזה בהמשך הדברים. ובאמת שכך מובא בספר אורחות רבינו

איתא בגמ' בסוטה (לט): אמר רבא בר רב הונא כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר בנחמיה (ח, ה) 'ויפתח עזרא הספר לעיני כל בעם וגו' וכפתחו עמדו כל העם', ואין עמידה אלא שתיקה, שנאמר באיוב (לב, טז) 'והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו, ע"כ. ומבואר בדברי הגמ' להדיא שאסור ללמוד, וכ"ש לדבר באמצע קריאת התורה. ומאיך מצינו בגמרא בברכות (ח. רב ששת מהדר אפיה וגריס, ופירש רש"י דהיינו כשקורין בתורה. וכבר הקשו בתוספות בב' מקומות אלו, והביאן הטור בסימן קמ"ו, דב' גמרות אלו סתרי אהדדי, והביאו לתרץ שם כמה תירוצים, וביותר הרחבה כתב בבית יוסף שם באות ב', דהתוס' והרא"ש, וכן המרדכי בתירוץ ראשון כתבו לתרץ, שבאמת הא דאסור לספר בקה"ת, היינו דווקא בקול שמפריע לציבור, אבל בלחש שרק הוא שומע שרי ללמוד בקה"ת. אך הרי"ף במגילה בשם הבה"ג, וכן המרדכי בתירוץ השני כתבו לתרץ, שאם יש עשרה ששומעים בלעדיו מותר ללמוד, אבל אם יש עשרה רק עימו, אסור לו ללמוד כלל.

יחיד לשמוע בציבור, ממילא קה"ת קודמת לתפילה בציבור ואי זה דין על ציבור עדיף שיתפלל כעת במנין, דאכתי אינו בציבור.

ובאמת יש לעיין על עצם המקור של הגרי"א דינר שליט"א מהביאור הלכה בסימן קמ"ו, וכנ"ל, דהא אף אי נימא שקריאת התורה הוא דין על יחיד, הרי זה ברור שאף תפילה בציבור הוא דין על יחיד לבוא ולהתפלל בציבור, כמו שמצינו בחז"ל, ונפסק כך בשו"ע (או"ח סימן צ, סט"ז) שבשביל תפילה בציבור חייב ללכת ד' מילין, וא"כ מנלן שעדיף קריאת התורה.

עוד יש להעיר דבעצם שיטת התוספות והרא"ש מבואר שקה"ת הוא חיוב על ציבור ולא על יחיד מכך שמהני ללמוד בלחש, ומכך שמהני אי יש כבר עשרה בלעדיו ששומעים, ובאמת שהשו"ע כלל לא דחה את עצם השיטה, רק כתב שעדיף כן לשמוע בצורה מדוקדקת מהקורא, משמע שזה רק הידור ולא חיוב עליו ממש, וממילא יתכן שכן עדיף תפילה בציבור מאשר קה"ת בציבור, ובפרט שהבאנו בשם החזו"א שכן נקט, שקה"ת הוא דין על ציבור ולא על יחיד, וצריך לעיין בדברים. ועוד יש להקשות ממה דכבר הבאנו, דהביאור הלכה עצמו דחק בזה וכתב שהוא דין על היחיד, והוצרך לדחוק ולהעמיד בשיטת התוספות והרא"ש, שכבר שמע לפני כן קה"ת, מ"מ הא דנסתר בסימן קל"ה כדכתבנו, קושיא היא.

ובעצם הסתירה בביאור הלכה, נראה ליישב:

(ח"ג עמוד רט"ו) בשם החזו"א, שקה"ת הוא דין על הציבור ולא על יחיד, אף שלעצמו, מבואר (בח"א בהוספות עמ' ט.) שכן החמיר להשלים.

מ"מ חזינן השתא להנידון אי קה"ת היא חובת יחיד או חובת ציבור, ונבוא לדון בנידון דנן, שיצא נפק"מ, באחד שיש לו אפשרות רק לדבר אחד או להתפלל בציבור או לשמוע קה"ת בציבור, דאי נקטינן שקה"ת הוי דין על כל יחיד ויחיד לשמוע בציבור, עדיף שישמע בציבור ויתפלל ביחידות, אבל אם זה דין בציבור אי אכתי אין לו ציבור לשמוע קה"ת נפטר מזה. ומצאתי בזה ג' דעות בפוסקים:

בספר שיח תפילה, מובא בשם הגרי"א דינר שליט"א באחד, שאשתו בבית החולים ויש לו זמן לשחרר עצמו רק לדבר אחד מה עדיף להתפלל בציבור או לשמוע קה"ת בציבור. דעדיף לו לשמוע קה"ת בציבור ולהתפלל ביחידות ומביא שכן פסקו הגרי"ש אלישיב שליט"א, וכן הגרשז"א זצ"ל בספרו הליכות שלמה.

במנחת יצחק (ח"ז ס"ו) פסק דתפילה בציבור קודמת, ועדיפא מקה"ת בציבור.

בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א, מובא בגליון אליבא דהלכתא, דכל אחד יעשה כרצונו,

ובפשטות תלויה מחלוקת זו, בחקירה שהבאנו דאי נימא שקה"ת הוי דין על כל

מהמג"א שבתפילה מלבד שיש חיוב לילך ד' מילין לתפילה בציבור, יש עוד חיוב לאסוף עשרה ולהתפלל בביתו, ואף שהוא אנוס אם לא טריחא ליה מילתא חייב לאסוף לביתו עשרה. וממילא נראה שכ"ז דווקא לענין תפילה בציבור, אמנם לענין קה"ת מהיכ"ת לחדש זאת, ולכן אף שיש חיוב על כל יחיד ויחיד לשמוע בציבור כמבואר בביאור"ל, אבל את החיוב לאסוף עשרה לציבור בביתו אינו מחויב, ולכן בבית האסורים כתב שאין היתר להביא ס"ת אליו בשביל שיחפש עשרה אסירים למנין.

ובאמת יצא לפי"ז שהחיוב של יחיד בקה"ת הוא רק להצטרף לציבור, וכמו שכתב בס' קמ"ו שיחיד לא יכול לאסוף ציבור להתפלל. ועל פי זה יש עוד כמה נפק"מ, דהנה כתב בהליכות שלמה (עמוד קמ"ב), שמי שהפסיד תיבה או שניים, ימשיך לשמוע הלאה ואינו מחויב להשלים מה שהפסיד, וכן אם הוא באמצע שמו"ע, וכעת מפסיד קה"ת לא חייב לשמוע אח"כ שוב, ותבוא עליו ברכה אם יחדר בזה. ולפמש"כ ניחא, דהחיוב הוא להצטרף לציבור, ולכן אם הפסיד כמה מילים, או שהוא מתפלל, בזה אין חיוב להשלים, ואדרבה כיון שיש חיוב להצטרף לציבור יש לו חיוב להמשיך ולשמוע הלאה מאיפה שכן יכול לשמוע, אך אין כלל חיוב לחפש לו מנין אחר, ועוד שע"ז גופא כתב בספר אבני ישפה בשם הגר"ש אלישיב שליט"א, שאם הפסיד כמה מילים אין צריך ללכת לשמוע במקום אחר, דבכה"ג סמכינן אמאן דסבר דקה"ת

שבאמת ליחיד אין חיוב כלל לשמוע קה"ת, וכמו שמבואר בביאור"ל בס' קל"ה, שזה דין על ציבור, וכמו שהוסיף שם הביאור"ל שדווקא כשיש שם עשרה זהו חובתו לשמוע עימם, אבל אם היה כבר עם הציבור ופרש מהם, כבר חל עליו חיוב, ואינו נפטר אם יוצא החוצה, וע"ז כתב בביאור"ל בסימן קמ"ו שזה דין על כל יחיד ויחיד. אמנם מלשון הביאור"ל משמע שדווקא אם אנוס ולא יכול לילך אז פטור, ולא כמש"כ שתמיד אם לא מתחייב עם הציבור פטור.

ולכן נראה לומר באופן אחר, שבאמת ברור שיש דין על כל יחיד ויחיד לשמוע קה"ת בציבור, וכמש"כ להדיא בס' קמ"ו בפשטות לשונו, והנידון בסימן קל"ה לגבי בית האסורים, אינו לענין האם יש חיוב על כל יחיד ויחיד ללכת לשמוע קה"ת, דהא שם הוא אנוס ואין יכול לצאת משם כלל לביהכנ"ס, אלא הנידון הוא אי יש לו חיוב לאסוף עשרה אנשים וליצור שם מציאות של ציבור, ובאמת זוהי טירחה אחרת ומרובה, מאשר ללכת לציבור שכבר קיים, ורק בזה כתב הביאור"ל שלא חל חיוב על כל יחיד לשמוע קה"ת בציבור.

והנה לענין תפילה גופא מצינו במשנ"ב (סימן צ' סק"ל) שכתב בשם המג"א: כגון חולה שלא יכול לילך לביהכנ"ס, שיכול להתפלל בביתו ולכוין בזמן שהציבור מתפלל, וזהו רק אם טריחא ליה מילתא לאסוף עשרה לביתו, אבל אם לא טריחא ליה מילתא חייב לאסוף עשרה לביתו כדי להתפלל במנין. דמוכח

היא דין על הציבור.

עשרה למנין, ואילו לענין קריאת התורה לא מצינו שיש חיוב, וכן בביאור"ל לגבי בית האסורים דכתב שאין להתיר להביא לו ס"ת לשם, מטעם דאין חל על יחיד חיוב קה"ת, בזמן שאין יכול לילך לביהכנ"ס ומבואר דאין חיוב לאסוף עשרה, ומוכח מכל זה שתפילה בציבור עדיפא מקה"ת.

והשתא ניהדר לדברי המנחת יצחק המובא בריש הדברים, דאיהו ס"ל, שכאשר שיש לו אפשרות או לתפילה בציבור או לשמוע קה"ת, עדיף תפילה בציבור, ודיוקו מהמג"א גופא שהבאנו לעיל, שמבואר שלענין תפילה בציבור כשאין טירחא, הוא מחויב לאסוף

שמחת התורה שבכתב ושבע"פ

הכנסת ס"ת היא שמחה על כתיבת התורה שבכתב, אמנם תורה שבכתב כוללת בפנימיותה את התורה שבע"פ, א"כ השמחה היא אף על התורה שבע"פ. והנה המקור שצריך לכבד ס"ת נלמד ממה שצריך לכבד ת"ח. אם מפניהם עומדים שנאמר והדרת פני זקן, מפניה לא כ"ש'. והרי התלמידי חכמים זה התורה שבע"פ, ומזה נלמד לתורה שבכתב. נמצא שיום הכנסת ס"ת הוא יום שמחה גדול, השמחה של תורה שבכתב ושל תושבע"פ.

הטור אומר בסי' מז על הברכה שאומרים כל יום "אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו". אשר נתן לנו תורת אמת זו תורה שבכתב, וחיי עולם נטע בתוכינו זו תורה שבע"פ, ומודים על שניהם יחד. ובפרט בקהילה של אברכים ת"ח, שעוסקים בתורה, השמחה וההודאה היא לא רק על שמחת כתיבת התורה שבכתב אלא אף על פנימיות התורה שבכתב שהיא התורה שבע"פ.

(מורינו הרב שליט"א, נאמר בהכנסת ס"ת לביהכנ"ס ל"ג בעומר תשס"ח)

בדין מכירת ס"ת ישן בחדש

הרב דוד מזיאל

של פשיעותא שאולי לא יקנה ס"ת אחר, אי שרי בכל הנ"ל או לא.

ג] ובכדי לברר זאת נבא לעיין בדברי הגמרא והראשונים, שהנה בגמ' במגילה שם איבעיא להו מהו למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש. וצדדי הספק הם: כיון דלא מעלי ליה אסור, או דלמא כיון דליכא לעלווי אחרינא שפיר דמי, ולא איפשיטא הך בעיא.

ד] אמנם מצינו דנחלקו בזה בראשונים, דהרי"ף שם (ח:) הביא להא דרבה בר חנה א"ר יוחנן משום ר"ג דאין מוכרים ס"ת אפילו ישן ליקח בו חדש, וכתב הר"ן שם (ד"ה אין) דהרי"ף פסק לחומרא אף בדאיכא ס"ת חדש ובידו ללוקחו מעכשיו בדמיו של ישן, והיינו מדסתם הרי"ף דבריו. ועל עצם דבריו יש לתמוה מדוע דקדק ממה שהרי"ף סתם דבריו, ולא הוכיח בפשטות מדהביא הרי"ף את מימרא דר"י בשם ר"מ דאין מוכרין ס"ת אלא בשביל ללמוד תורה ולישא אשה, שמכך פשטה הגמ' את הספק שגם בכה"ג דליכא חשש של פשיעותא אסרינן, ועיין עוד בזה בר"ן (ז' ע"א וע"ב) שכתב דנקטו בה רבותא לחומרא, ע"ש.

א] יש לדון בביהכנ"ס שהיה להם רק ס"ת אחד וקם שמעון (אחד מן המתפללים) ואמר לגבאי ביהכנ"ס שיש בידו ס"ת להשאילו לביהכנ"ס ובכך ימנע טירחא דציבורא בשבת ובחגים ובמועדים, וכשנתארכו הימים בקש שמעון את הס"ת שלו, ואנשי המקום (גבאי בהכנ"ס, מתפללי ביהכנ"ס) בקשו ממנו שיניח להם את הס"ת, והם יתנו לו דמיו לקנות ס"ת חדש [או מפני שלא יכולים להשאר בס"ת אחד בינתיים עד שהסופר יכתוב אחר, או בגלל שכבר התרגלו לס"ת הנ"ל, ובשביל למצוא ס"ת אחר צריכים להכיר בסופר שהכתב שלו תואם לכתב שמכירים, ואו בגלל שאין להם כעת כסף מספיק לקנות ס"ת חדש, ורק ישן כהס"ת הנ"ל].

ב] והשאלה היא אם יש בזה בעיה לשמעון למכור לאנשי בית הכנסת את ס"ת הנ"ל, מדין אין מוכרים ס"ת ישן בשביל לקנות חדש (ראה מגילה כז, א). וגם אם נאמר שיש בזה בעיה, מה הדין אם נותנים לו הכסף מיד, וגם יש לו בידו הכסף להשלים ההפרש שיתנו לו בין ישן לחדש, וגם יש סופר שיש ברשותו כעת ס"ת חדש למוכרו מיד בכל עת שירצו הקונים לקנותו, כך שאין בזה חשש

לחומרא. ועוד חידש, דגם אם אדם הוציא מעות משלו וקנה חדש על דעת שימכור אח"כ את הישן וישתלם מן הישן, ג"כ אסור, דעיקר טעם האיסור משום דאין במכירה זו העלאה בקודש, וכל ההיתר הוא כאשר יש העלאה בקודש, וא"כ גם במצב שאין העלאה ואין ירידה, כמו בלהחליף תורה בתורה, נמי אסור.

ה] איברא דבשילטי גבורים נראה דהבין דלא כהר"ן, דכתב שם (ח: או' ג) דנראה מרבינו דאין מוכרין ס"ת וכו' קאי על אנשי העיר, אבל יחיד שפיר דמי לעשות בשלו כל מה שירצה, ורק לא רואה סימן ברכה. וחזינן דחילק בין יחיד לציבור, ודלא כהר"ן שלא ירד לחילוק זה, ולכאורה לדברי הר"ן גם ביחיד אסור.

ח] גם בט"ז שם (ס"ק ג) כתב לישב דברי רבנו מנוח, דהיה קשה לו לה"ר מנוח למה הביא הרי"ף רק את דברי רשב"ג שאמר לא ימכור ס"ת ישן ליקח בו חדש, ודחתה הגמרא דדבריו מיירי משום פשיעותא, ומדוע לא הביא הביא את הספק לענין מנח לאפרוקי, אלא ש"מ דבספק זה קי"ל להקל, דודאי אין כאן ספק דאורייתא ולמה נחמיר בספיקא דגמ' בזה, ולא ס"ל להר"ר מנוח כמו שכתב ב"י בשם הר"ן לדעת הרי"ף להחמיר. אמנם תמהני על פה קדוש שיאמר כן, דנהי דלא הביא הרי"ף ספיקא דאפרוקי, מ"מ הביא מה שפשטה הגמ' מזה לאיסורא, ע"פ דברי ר"י בשם ר"מ שאסר, ואם לא היה ס"ל לרי"ף לחומרא וכי היה מביא זאת, והרי כל דבריו שמביא מביאם להלכה.

ו] וברמב"ם (פ"י מהלכות ס"ת ה"ב) סתם כהרי"ף, וכ"כ הרא"ש (שם סי' ה). אמנם בכס"מ (שם) ובב"י (סי' ער סעי' א) הביא דרבינו מנוח כתב דטעמא משום פשיעותא, ולכך במקום שהס"ת כבר מוכן ורק חסר נתינת דמים שפיר מהני. וכבר נתחבטו רבים בדעתו של רבינו מנוח, דמסוגיית הגמ' הנ"ל נראה דלא כדבריו, דהא למסקנא הגמ' הסתפקה גם באופן שהס"ת החדש נמצא ולא חסר רק דמים, ובכל אופן בעיין לא איפשיטא ונקטינן לחומרא. גם בעץ חיים (למהר"ח אבולעפיא) עוד הוסיף להקשות, דאם כוונת הרמב"ם לפסוק לקולא, היה לו למרן הב"י לומר- אבל הרמב"ם פירש בעין לקולא, ומדוע סתם מרן בזה דנקטינן לחומרא, דמשמע דאין חולק בזה, ומה גם שרבינו מנוח מפרש דברי הרמב"ם, וסתמיות דברי הרמב"ם לא נראה כדבריו, אלא כדברי הרי"ף שאוסר.

ועוד נראה מלשונו דכתב דהב"י בשם הר"ר מנוח דקדק, דכך ס"ל לב"י שהביא את הר"ר מנוח, אבל מדברי הב"י (בסי' רע) לא משמע כך, דבתחלה הביא לשון הר"ן דנקטו בה רבותא לחומרא, וכתב וכ"כ הרמב"ם, ואח"ז הביא את הר"ר מנוח שחולק. ובפשטות נראה

ז] ובב"ח (שם) כתב לישב דבריו, דמשום דהוי מידי דרבנן נקטינן בספיקו לקולא, אבל להלכה כתב דאנן נקטינן ככל הפוסקים

רבונו מנוח, ולא כתב דכן ס"ל גם למהרי"א, וכן גם הכא לא הביא דכדברי המהרי"א דס"ל דמותר לכתחלה כן ס"ל לרבנו מנוח. ודוחק לפרש דלא כתב שם אלא לדחות את הר"ן שמפרש דהרי"ף לחומרא, ולכן לא הביאו פה שלא דיברו בדעת הרמב"ם ורי"ף כלל, דא"כ הו"ל לפרושי כל מילי, ולא לסתומי כולי האי, כמש"כ לעיל.

יא] הן אמנם דבמג"א שם (סק"ד) בריש דבריו נראה כדברי הפרישה, דהא בשו"ע שם (סעי' ד) הביא ב' דעות בנידון דידן, דיש אוסרים ויש מתירים, ובפשטות החולקים הם שתי השיטות שהביא בב"י, הר"ן ומהרי"א, וכ"כ במחצה"ש עי"ש, וע"ז כתב המג"א דבב"ח כתב דליכא פלוגתא, והיינו שבריש דבריו הבין המג"א דאיכא מחלוקת בין הב"י לב"ח אם איכא מחלוקת בין הר"ן למהרי"א.

יב] אמנם בהמשך דברי המג"א נראה דחזר בו, והיינו ממש"כ 'אבל לשון הרמב"ם וכו', ועי"ש בדברי המחצה"ש ולבושי שרד דמלשון זה חזר להוכיח כדברי הב"ח דאין מחלוקת בין הר"ן למהרי"א, דלשניהם אסור לכתחילה, ולדעת הרמב"ם מותר אף לכתחלה.

יג] איברא דיש לתמוה על המג"א זה בתרתי. א. דמה מקום לומר דפליגי ר"ן ומהרי"א אחר שלא נתפרש בב"י כלל, ולא ברמז שחולקים, והיה לו לומר דהחולקים זה הר"ר מנוח הנ"ל. ב. קושיית החיד"א (בברכ"י), שהנה גם שחזר

דפליגי על מש"כ בשם הרמב"ם לחומרא, וס"ל דשיטת הרמב"ם גם לקולא, ואי ס"ל דרבינו מנוח גם קאי בשיטת הרי"ף לא הו"ל לב"י למשתק כולי האי, אלא לפרש, גם אי נימא דאחרי שהב"י למד דהרמב"ם לחומרא כמו הרי"ף, א"כ כמו שברמב"ם קאי דבריו של הר"ר מנוח, א"כ קאי גם על דברי הרי"ף הנ"ל, ומהטעם שהובא לעיל.

ט] ובטור באו"ח (סי' קנג סעי' ב) כתב בני העיר שמכרו וכו', מכרו מטפחת לוקחין בדמיהן חומשין, מכרו חומשין לוקחין בדמיהן ס"ת, אבל איפכא להורידן מקדושתן לא.

י] ובב"י שם (ד"ה וכתב עוד הר"ן) הביא דברי מהרי"א אבוהב שדייק מהטור, דכל האיסור רק להורידן מקדושתן, אבל לקנות כיוצא בהם שרי. ונראה פשוט שלא הביא הב"י את מהרי"א אבוהב בשביל לומר האם מותר לכתחילה ללכת לקנות חדש בישן, שזה ודאי אסור, אף אם חסר רק לאפרוקי, אלא דכל דבריו קאי על דיעבד, והיינו באופן שמכרו. וכן מדויק מהטור שכל דבריו קאי על דיעבד, וכפי שהתחיל בריש הסעיף 'בני העיר שמכרו וכו', ומשמע שהנידון באופן שכבר מכרו. וכ"כ הב"ח דאין מחלוקת בין הר"ן למהרי"א אבוהב, אלא דמהרי"א אבוהב מיירי אחרי שכבר מכרו, והר"ן מדבר למכור לכתחילה, אבל לכו"ע אסור למכור לכתחילה, ודלא כהבנת הפרישה שם (אותז) שכתב דהב"י קאי על לכתחלה, ועוד, את"ל דמהרי"א קאי אף לכתחלה, מדוע ביו"ד לא הביא הב"י רק את שיטת

המ"א שיטת הר"ר מנוח.

יד] ובלבושי שרד כתב דלא ניחא ליה למימר דס"ל כהר"ר מנוח. ועוד, דאם נימא דשיטת הרמב"ם לכתחלה, א"כ השיטה שאוסרת גם קאי על לכתחלה, דאל"כ ליכא מחלוקת ביניהם, ולפ"ז יצא שדברי השו"ע סותרים זה לזה, דביו"ד פסק בס"ת לחומרא ובאו"ח הביא מחלוקת, וקי"ל כדעה ב' לקולא, מ"מ חזינן גם מהמ"א לפי מסקנתו דלא כהבנת הפרישה דקאי לכתחילה, אלא רק בדיעבד. גם כל דברי הט"ז שם (סק"א) קשים להבנה, והיינו מה דהקשה בראשית דבריו דבעיא דלא איפשטא וקי"ל לחומרא, ואיך פסק מהרי"א והביאו בשו"ע לקולא, די"ל בזה כמש"כ בעצמו ביו"ד לישב דברי הר"ר מנוח א"כ ה"נ ס"ל למהרי"א וב"י, ואף אם סובר כהמחמירים דלא נפשט הספק מ"מ קושיא ליכא בזה על הבי"י. גם מה שהקשה על הטור דאי ס"ל למהרי"א כדעת הר"ר מנוח א"כ דברי הטור סותרים למש"כ ביו"ד לחומרא וכן פסק לקולא, ואינו, דלפמש"כ לעיל דדברי הטור קאי רק על דיעבד, וכמו שדקדקנו בלשונו, א"כ נמצא דמעולם לא אמר הטור להתיר לכתחלה, וגם מה שהקשה דדברי השו"ע סותרים זא"ז דביו"ד סתם לחומרא וכן הביא ב' דעות, לפי הנ"ל לא תקשי, דכאן מיירי בדיעבד ושם מיירי בלכתחלה, ואכמ"ל עוד בדבריו.

טו] ולפי"ז בנידון דידן שרוצה ראובן למכור ס"ת שלו הישן על דעת לקנות ס"ת חדש,

המג"א לומר דלא פליגי ר"ן ומהרי"א בגלל דברי הב"ח, מהיכן שמענו דמרן הב"י חשש לדברי הב"ח, שמחמת כן המג"א חזר בו ולומר דלא פליגי מכח דברי הב"ח. אמנם על קושית הרב חיד"א אפשר ליישב, דאין כוונתו של המג"א בסתם לומר דהב"י יחוש לדברי הב"ח, אלא דמסתברא סברתו של הב"ח דלא פליגי, דהרי הב"י לא הביא רמז כלל ע"ז שחולקים, ונהי שבשו"ע הביא דיש מתירים, ע"כ לומר דהב"י למד שיש שיטה שמתירה ממקום אחר ולא מפה, וכמו שנתבאר ביו"ד הנ"ל שיש מתירים, ובזה אולי אפשר, וגם במה שהקשה מה היתה ההו"א של המ"א שחולקים הר"ן ומהרי"א אחר שלא נתפרש כלל ברמז בב"י שחולקים, די"ל דהיא גופא הספק שהיה למ"א במקום שהב"י מביא שני דעות ולא רמז כלל בזה שחולקים ובשו"ע כתב בזה שני דעות, אם אמרינן שגילה המחבר בזה שחולקים אף שבב"י לא כתב אף ברמז שחולקים, מ"מ בשולחנו הכריע שחולקים, או נימא דאם בב"י לא גילה דעתו בזה שחולקים, דוחק לומר שחולקים, ולכן נצטרך להידחק שמה שמביא בכל אופן שיטות שמתירים, זה שיטה אחרת ממקום אחר.

ועוד י"ל בזה מדוע המ"א בתחילת דבריו לא בחר לעצמו דרך זו, שזהו משום דלפי המסקנה דשיטת הרמב"ם לקולא, א"כ גם לכתחילה יכול למכור, ובשו"ע מדויק כמש"כ הטור דהוי רק בדיעבד, ואי נימא דס"ל לשו"ע דגם בלכתחלה פליגי, א"כ מדוע לא הביא

יכול למוכרו, וכמו שכבר האריך בזה בשו"ת הנזכר שם, עי"ש.

טז] לסיכום נמצא: דלמכור ס"ת ישן על דעת לקנות ישן לכו"ע אסור משום חשש שמא יפשע ולא יקנה אחר תחתיו, אבל באופן שיש לו כסף להשלים בין מכירת הס"ת הישן לחדש, וגם יש סופר שיש בידו ס"ת חדש כעת למוכרו בכל זמן שירצה וחסר רק את הניתנת הדמים בזה יש מחלוקת בראשונים, ויתכן שזה גם שיטת הרי"ף, והרמב"ם, ולכן לכתחלה גם בזה לא ימכור הס"ת הישן בשביל לקנות החדש. ובדיעבד שמכר הס"ת הישן מותר לו לקנות ס"ת חדש, ורק בנידון דידן הבאנו סברה לומר דכל האיסור שמוכר ללא סיבה, אבל כאן שמוכר בשביל סיבה ציבורית שפיר מצי לממכר, אף לכתחלה.

יש להסתפק בזה, דלפי המבואר ישנו בעיה שאין זה לכתחלה (לכו"ע) אלא רק בדיעבד, או די"ל דכל האיסור של מכירה בין ישן לחדש רק שאין לו סיבה המכריחתו למוכרו, אלא שרק רוצה בחדש יותר מבישן, אבל במקום שיש לו סיבה למכור הס"ת הישן כי הכא בנ"ד שרוצים בו רבים, יש לצדד לומר דשפיר מהני למכור אף לכתחלה. וכן ראיתי בשו"ת קרית חנה דוד (ח"ב סי' כ) שהעלה בנידון דידן דשפיר מצי ראובן למכור ס"ת שלו ישן בחדש אף לכתחלה, ומהאי טעמא. ועי"ש עוד שצידד להתיר בהנ"ל. ועוד נראה דבנידון דידן אין לצרף דעת השלטי גיבורים (המבואר לעיל) ועוד אחרונים דס"ל דכל האיסור רק בס"ת של ציבור ולא בס"ת של יחיד שרוצה למוכרו, דהא מזמן שנתן הס"ת לציבור הו"ל כס"ת של ציבור שאינו

גדולת מעמד הכנסת ס"ת - "גדול הוא יום הכנסת ספר תורה. על ידי קיום מצוות כתיבת ס"ת נתרבה קדושה בעולם, וכל שכן במקום הכנסתו, וע"י התהלכה ברוב פאר בשירה וזמרה, נתרבה כבוד שמים וכבוד התורה, והוא עת רצון שמתעורר למעלה לקבל בקשת כל אחד ואחד להצלחה ללימוד התורה ושיתרבו לומדי התורה, ובבחינת הקמת המשכן שהיה שעת רצון לתפילת משה רבינו ע"ה שבירך את כלל ישראל, יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם".

מִן רַה"י הַגְרַמ"ל לַפְקוּבִיץ זְצוּק"ל (אִמְרֵי דַעַת ח"ב, רַנָּה).

בעניין סדר קדימויות לעולים לתורה

הבחור אליעזר בלאמו"ר הרב אריה הכהן מזונק

באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה, ומשני מעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי, אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי, כנגד כהנים ליום וישראלים, אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי כנגד עשרה בטלנין. וברמב"ם (הלכות תפילה פי"ב, א) פסק: משה תקן להם לישראל שיהיו קוראין בתורה בשבת, בשני ובחמישי בשחרית כדי שלא יהו שלושה ימים בלא שמיעת תורה. ועזרא הסופר תיקן שיהיו כן במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות וגם הוא תיקן שיהיו קוראין בשני וחמישי שלושה בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים. נמצאנו למדים עד עתה, שחובת הקריאה בתורה היא תקנה של משה רבינו, וכמות הקרואים לתורה הוא מתקנת עזרא.

ובמסכת מגילה (דף כא, א) איתא: בשני וחמישי בשבת ובמנחה קוראין שלושה, אין פוחתים מהם ואין מוסיפין עליהם, ואין מפטירין בנביא. בראשי חודשים ובחולו של מועד קורין ארבעה, אין פוחתים מהם ואין מוסיפין עליהם, ואין מפטירין בנביא. זה

תיתי בליבי באיזה נושא מהנושאים הרבים השייכים לספר תורה ראוי לכתוב, אם בפלפול או באגדה, ולבי הוליכני לכתוב בדברי הלכה למעשה, בדיני קדימויות וחייבים במתן עליות לתורה, בהם יש חילוקי דינים ופרטים רבים והנכתב יכול להביא תועלת הלכה למעשה, בהנהגת בית מדרשינו בעניין זה. ויען כי נער אנוכי ועול לימים וכדברי המלך שלמה במלכים (ג, ז) 'ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובא', בקשתי את מורינו רב קהילתנו, הגאון הרב טוביה בלוי שליט"א, לבקר את הנכתב במאמר זה, למען לא אבוש.

חיוב קריאת התורה וחלוקת הקריאה לגברי.

איתא בב"ק פב ע"א: עשרה תקנות תיקן עזרא, שקורין במנחה בשבת וקורין בשני ובחמישי וכו', ופריך ושיהיו קוראין בשני ובחמישי עזרא תיקן והא מעיקרא הוה מיתקנא, דתניא וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים (שמות טו, כב), דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שנאמר (ישעיהו נה, א) הוי כל צמא לכו למים, כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהיו קורין בשבת ומפסיקין

עמו, חלקם דאורייתא וחלקם דרבנן. כמו כן גם בדיני העולים לתורה, יש סדר קדימויות, וכדלהלן.

במשנה גיטין (נט). נאמר כך: אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום, כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל. ובגמ' (שם, נט): איתא: מנה"מ, אמר רב מתנה דאמר קרא (דברים לא, ט) 'ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי, אטו אנא לא ידענא דכהנים בני לוי נינהו, אלא כהן ברישא והדר לוי. רב יצחק נפחא אמר מהכא (דברים כא, ה) 'ונגשו הכהנים בני לוי. וכו' רב אשי אמר מהכא (דברי הימים-א כג, יג) 'בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרון להקדישו קודש קודשים', רב חיאי בר אבא אמר מהכא (ויקרא כא, ח) 'וקידשתו' לכל דבר שבקדושה, תנא דבי ר' ישמעאל וקידשתו לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון, אמר ליה אבוי לר' יוסף מפני דרכי שלום דאורייתא היא, אמר ליה דאורייתא ומפני דרכי שלום, כל התורה כולה נמי מפני דרכי שלום היא דכתיב (משלי ג, יז) דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום. ובהמשך הגמ': שלחו ליה בני גלילא לרבי חלבו אחריהן מי קוראין, לא הוה בידיה, אתא ושייליה לרבי יצחק נפחא, א"ל אחריהן קוראין ת"ח הממונין פרנסים על הצבור, ואחריהן ת"ח הראויין למנותם פרנסים על הצבור, ואחריהן בני ת"ח שאבותיהן ממונים פרנסים על הצבור, ואחריהן ראשי כנסיות, וכל אדם. נמצאנו למדים שמפני דרכי שלום,

הכלל כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב קוראין ארבעה, יום טוב חמישה, ביום כיפורים ששה בשבת שבעה אין פוחתין אבל מוסיפין ומפטירין בנביא. והנה גם ממשנה זו אנו למדים שישנה חלוקה לקוראין לפי מועדי השנה, וכן נפסק הלכה למעשה.

מי הם החייבים בעליה לתורה, ודיני הקדימויות.

בביאור הלכה (סימן קל"ו סעיף א') הביא בשם הלבוש, מגן אברהם ושאר אחרונים, שישנם י"ג אנשים שהגבאי מחויב להעלותם לתורה, ואלו הן: א'. חתן ביום חופתו. ב'. חתן בשבת שקודם לחתונה, שמזמרים לו. ג'. נער שנעשה בר מצווה באותה שבת. ד'. בעל שאשתו ילדה, בשבת שהולכת לבית הכנסת. ה'. חתן בשבת שאחר החתונה. ו'. יום השנה שמת בו אביו או אמו שחל באותה שבת. ז'. אבי ילד זכר בשבת שלפני המילה. ח'. המוהל והסנדק (לפי חלק מהשיטות). ט'. ארבעים יום לאחר לידת זכר. י'. שמונים יום לאחר לידת נקבה. י"א. המפלת בדרך שאנו בקיאים בה. י"ב. בעל תוקע בראש השנה (אם לא קיבל מעות בעבור התקיעות). י"ג. שליח ציבור של מוסף בראש השנה (אם לא קיבל מעות בעד שליחותו).

וכידוע, בכמה עניינים בתורה מצאנו דיני קדימה, כגון בסדר נתינת תרומות ומעשרות, וכן בסדר אמירת ברכות (מג"ע א"ש), וכן בהקרבת קורבנות ועוד, כל מקום וסיבתו

בצורה שבקיאין בה. ה'. חתן בשבת שאחרי החתונה, וצריכים להתקיים בזה ב' תנאים, והיינו שהחתונה היא מיום רביעי ואילך, וכן. שאחד מהצדיים נישא בזיווג ראשון. ו'. יארציט אחרי אביו או אמו החל באותו יום. ז'. אב שנולדה לו בת ומבקש לקרוא לה שם. ח'. אבי ילד זכר בשבת שלפני המילה. ט'. יארציט החל באותו שבוע. י'. מוהל וסנדק (במקומות שנהגו לתת להם). י"א. בעל תוקע וחזן מוסף בר"ה כשאינו מקבל שכר (במקומות שנהגו לתת להם). י"ב. נער שהכניסה למצוות חלה באותו יום, אך הוא אינו מבני העיר. י"ג. אלמן בשבת שקודם החתונה. י"ד. חתן בשבת שאחרי החתונה שהתחתן קודם יום ד' (לפי השערי אפרים).

ומכל מקום בכל מקרה בו שני חיובים שווים, מטילים גורל. וכשאחד החיובים באותו דרגה הוא ת"ת, הוא קודם ואין צורך להטיל גורל. כגון נער בר-מצוה, כשהבר מצווה חל באותו יום וחתן, בשבת שמזמרין לו. כלל נוסף מצינו כאשר הקרואים הם חתנים, שהנושא בתולה קודם לנושא אלמנה, והנושא אלמנה קודם לנושא גרושה וחלוצה.

כאמור, דיני קדימה הם מפני דרכי שלום. וגדול השלום, שנאמר ה' עוז לעמו ייתן השם יברך את עמו בשלום. יהי רצון שע"י רדיפת השלום בהבנת והנהגת הלכות אלו, נתברך בעושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו.

יש לקרוא את העולים לתורה לפי סדר חשיבותם, שקבעה התורה. וכן נפסק בשו"ע (סימן קלה, ג. וסימן קלו, א).

ובמשנה ברורה (סימן קלו) מביא ששלושה אנשים נקראים לעלות לתורה אחרי הלוי (ובתנאי שאין חיובים בבית הכנסת, שאז נדחים לאחר כל החיובים), ואלו הם: א'. מברך הגומל. ב'. יוצא לדרך- בא מן הדרך. ג. אורח נכבד.

דין נוסף מצאנו בהלכות קריאת התורה (מובא בביאור הלכה בשם שערי אפרים) והוא עניין 'החיובים', כלומר שישנם אנשים שמסיבה כזו או אחרת, חייבים לקרותם לתורה כגון חתן ביום חופתו. וזאת יש לדעת, כי במקום שיש חיובים סדר הקדימויות האמור לעיל משתנה, חוץ מעליות החובה של כהן ולוי שהם נשארים במקומם ואחריהם, נקראים 'החיובים', ואם נשארו עוד עליות, חוזרים לדיני הקדימויות האמורות.

דיני קדימה רבים הם, ואפרט בכל מקרה בו נמצאים בבית הכנסת כמה חיובים, מי קודם למי. כהן קודם לכל, אחריו לוי, ואחריהם: א'. חתן ביום חופתו. ב'. נער בר-מצוה, כאשר כניסתו למצוות חלה באותו יום, וכן חתן בשבת שמזמרין לו. ג'. נער בר מצווה שנכנס למצוות בשבוע הקודם ועדיין לא עלה לתורה. ד'. ישנם חיובים שהם לאחר הלידה, ואלו הם: שבת ראשונה שאשתו מגיעה לביכ"ס, 40 לזכר ו-80 לנקבה אע"פ שלא באה, מפלת

המצוה האחרונה היא כתיבת ס"ת, וידוע מהגר"א זלה"ה [מובא בתחי' ספר מעלות התורה] דהתרי"ג מצוות הרי הם רק שורשים וכללים, אבל כל מצוה כוללת בתוכה פרטים רבים.

והנה התורה בסיימה דוקא במצוה זו של 'ולמדה את בני ישראל', מורה לנו דבר אשר הוא יסודי ופשוט גם יחד, והוא דהאפשרות היחידה לקיים את כל הפרטי פרטים שיש בכל המצוות זה אך ורק ע"י לימוד התורה הקדושה, ומי שלא לומד אינו יודע מה אסור ומה מותר, וספק אם כלל יעלה בדעתו שעל מצב שכזה צריך הוא לשאול מורה הוראה. אפשר ואדם קנה את האוכל הכי מהודר בכשרות ובישל אותו לכבוד שבת קודש, אך בגלל אי ידיעתו את הלכות בורר בשבת עלול לעבור על כמה איסורי דאורייתא בו בשעה שעוסק בעונג שבת..., ודוגמאות רבות לכך בכל מצוה ובכל שלב ושלב במהלך החיים. והדברים באמת פשוטים למאוד. וזהו המסר של של 'ולמדה את בני ישראל'.

(מתוך שיחת מרן רבינו בעל ה"אבי עזרי" זצוק"ל בהכנסת ס"ת, ה'תשמ"ח)

בעניין ב' התקנות שתיקן עזרא גבי קריאת ס"ת

הרב שי סיידין

וצ"ב גבי התקנה שתיקן לקרות שני וחמישי עשרה פסוקין ג' בני"א, מדוע לא תיקן כמו"כ בשבת בשחרית, דהרי נביאים שבניהם תיקנו לקרות שבת שחרית שני וחמישי ואתא עזרא ותיקן להרבות בקריאה ובאנשים אמנם רק בשני וחמישי. ונראה לומר דהא דאתא בגמרא מעקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי א"נ תלתא גברא תלתא פסוקי כנגד כהנים ליום וישראלים, קאי אשני וחמישי ולא אשבת, דלגבי שבת מיד שתיקנו קריאה תקונה כמו שהיא עתה, וכ"ה בראשונים (הובא בקובץ שיטות קמאי עמ"ס בב"ק פב. ע"ש), וממילא מובן מדוע לא תיקן עזרא ריבוי קריאת פסוקין ואנשים ג"כ גבי שבת, דא"צ.

עוד צ"ב סיבת התקנה להרבות בפסוקים ובאנשים בשני וחמישי, דמש"כ בגמ' שתיקנו נביאים שביניהם לקרות שני וחמישי משום שלא ישהו ג' ימים בלא תורה, אין זה טעם לתקנת עזרא וק"ל, אמנם אפשר שזה ג"כ טעם תקנת עזרא, והביאור שכאשר ראה שקריאת ג' פסוקים ג' בני"א או אדם אחד אינה מספקת לעניין שלא ישהו ג' ימים בלא תורה, עמד וריבה הפסוקין ומספר האנשים וצ"ב. ועוד גבי התקנה של קריאה בשני וחמישי צ"ב מדוע העמידה על עשרה פסוקין כנגד עשרה בטלנים.

איתא בב"ק פ"ב ע"א: עשרה תקנות תיקן עזרא וכו', ושתיים מהם, שיהיו קורין במנחה בשבת משום יושבי קרנות ושהיו קורין בשני וחמישי, ומקש' התם ושהיו קורין בשני ובחמישי עזרא תיקן, והא מעיקרא הוה מיתקנא, דתניא וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שנא' הוי כל צמא לכו למים, כיון שהלכו ג' ימים בלא תורה מיד נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהיו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה, מעקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי אי נמי תלתא גברא תלתא פסוקי כנגד כהנים ליום וישראלים, אתא הוא תיקן תלתא גברא ועשרה פסוקין כנגד עשרה בטלנים, ע"כ דברי הגמ'.

מבואר דעזרא תיקן קריאה במנחה בשבת וסיבת התקנה משום יושבי קרנות, אמנם לא נתבאר אם תיקנה לקרות עשרה פסוקין ג' בני"א וכמו שתיקן גבי שני וחמישי, שבתקנה לקרוא שני וחמישי אמנם כבר קראו, אך קראו ג' פסוקין ג' בני"א או אדם אחד, ואתא הוא ותיקן עשרה פסוקין ג' בני"א, ובתקנה לקרות בשבת תיקנה כבר מתחילה כן.

פחות ממה שחייבים, והנה בקריאת התורה יושבים בבהכנ"ס ועושים היתולים ודברים בטלים ומי יכפר עליהם, הלא הת"ח אשר שומע אינו יכול לעשות בזה יותר ממה שנצטוו לישב באימה ולשמוע דברי אלוקים חיים ורא"כ במה יתכפרו רשעים אלו, על כן עמד עזרא ותיקן לקרות בתורה גם במנחה דשבת שהוא יותר מההתחייבות, ובפרט ת"ח העוסקים בתורה כל השבוע פטור מהתמדה ביום השבת (כדא' ברמ"א ס' ר"צ ס"ב), ואפ"ה יושבים באימה ושומעים קריאת התורה, ובזה יהיה כפרה להנ"ל, ולכן אמרו שתיקן משום יושבי קרנות הם העוסקים בדברים בטלים כידוע מנוסחת מודה אני לפניך שלא שמת חלקי מישובי קרנות שהם משכימים לדברים בטלים וא"ש וק"ל.

והקשו האחרונים מדוע עזרא לא תיקן כמו"כ לקרות במנחה של יו"ט ומדוע העמידה בשבת דוקא. ולכ' הפרושים י"ל, לרש"י כיון דענין התקנה להוסיף קריאה יתירה א"כ כבר קראו בשבת ואין ענין לתקן קריאה נוספת, ולמאירי ושאר ראשונים אין הזמן הזה ביו"ט הוא זמן של בטלה, כיון שטרודין בצורך אוכל נפש ואין הוא זמן של ביטול ממלאכה כשבת, עוד מצינו דעזרא לא תיקן לקרות במנחה של יו"ט כיון דס"ל כמ"ד או כולו לד' או כולו לכם. (ולהחת"ס דלעיל ג"כ מיושב ודו"ק).

בר"מ (פר' י"ב מהלכ' תפילה הלכ' א') כתב: משה רבנו תיקן שיהיו קורין בתורה בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא יהיו ג' ימים בלא שמיעת תורה, ועזרא הסופר תיקן שיהיו קורין כן במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות, וגם הוא

עוד יש להסתפק אי ב' התקנות טעם אחד להם, ותיקנם בב' אופנים לקרות בשבת במנחה (ליושבי קרנות) ולקרות שני וחמישי, או דב' התקנות ב' טעמים שונים הם זמ"ז.

ובעיקר דברי הגמ' משום יושבי קרנות פרש"י יושבי חנויות, כל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בשני ובחמישי תקון בגינייהו קריאה יתירה, ע"כ. וצ"ב דהרי מבואר בגמרא דסיבת תקנת קריאת ב' וה' שתקנו נביאים שביניהם משום שלא יהיו ג' ימים בלא תורה, וא"כ כיון שראה עזרא שאין קורין היושבי קרנות בשני וחמישי מה הועיל שתיקן בגינייהו קריאה יתירה בשבת, הא על כרחך שוהין הם ג' ימים בלא תורה. וביותר שאפ' לא מיעט שהותם ללא תורה שהרי קראו בשבת שחרית, שהרי סיבת בטולם תקנת נביאים שלא קראו בשני ובחמישי משום שעוסקין בסחורה, אך בשבת שאין להם זאת הסיבה בודאי קראו, וא"כ מדוע תיקן לקרות בשבת במנחה. אמנם לפרוש המאירי ועוד ראשונים דסיבת התקנה כדי שלא ישבו בקרנות העם הפחותים שהוא זמן של בטלה (ר"ל זמן מנחה של שבת) שפיר דמי, דכיון שתיקן לקרות תו ליכא ישיבת קרנות, אך לפרוש רש"י קשה כנ"ל. ובח' החת"ס פירש בא"א הטעם דיושבי קרנות וזה לשונו: יראה הפירוש כך, כי כל העבירות שעמי הארץ חוטאים מתכפר ע"י הצדיקים לומדי התורה, והנה זה שייך כשיש להצדיקים שום עודף כגון במה שפורשין הצדיקים משערי ההיתר דין שיתכפר על מה שהרשעים פוגעים באיסור, אמנם אם גם הצדיקים אין להם יתרון רק שעושים כפי התחיבות א"כ איך יגינו על הרשעים שמקצרים

אחד ואתא עזרא ותיקן ג' בני"א לא פחות מי פסוקין, וא"כ הול"ל והכא אשמועינן דהני ג' כהן לוי וישראל הם.

ובמש"כ רש"י והכא אשמועינן דשלושה הם וכו', לא מבואר היכא, דבגמ' שם בע"ב מבואר דהני ג' כנגד כהנים לויים וישראלים, אך לא מבואר דהם העולים לקרות, אמנם בר"נ פירש הני ג' כנגד מי כנגד כהנים לויים וישראלים הראוין לקרות בה, ואפשר דזו ג"כ כונת רש"י וצ"ב.

ואפשר לפרש בכונת רש"י שכתב עזרא תיקן בב' וה' ר"ל ג' בני"א, דעד שבא עזרא לא היו צריכים לקרות כי אם ג' פסוקין אדם אחד, ואם רצו ג' בני"א, והוא העמיד הקריאה על ג' קוראין בתורת חובה. אך הוא דוחק בדברי רש"י. ועוד שהיה צריך לסיים והכא אשמועינן דהני ג' ר"ל שתיקן עזרא הן כהן לוי וישראל, ומדבריו שסיים והכא אשמועינן, משמע דכאן במתני' נתחדש דבעינן ג' קוראין, ועזרא תיקן רק שיהיו קורין בב' וה' ובמנחה של שבת, וצ"ב.

וראיתי בספר ברכת אברהם דכתב לתרץ הקושיא שהקש' על פרש"י בב"ק, עי"ל, וזת"ד: אע"פ שבאמת לכא' אין תועלת במה שתיקן קריאה יתירה יתירה בשבת במנחה, דע"כ ישוה ג' ימים בלא תורה, מ"מ מה שתיקן עזרא עשרה פסוקין כנגד עשרה בטלנין הוא טעם נוסף שאינו מעניין קריאה בשני וחמישי, וא"כ כאשר תיקן במנחה בשבת קריאה יתירה עבור יושבי קרנות אע"פ שע"כ ישוה ג' ימים בלא תורה, מ"מ שכנגד י' בטלנין תיקן להו.

ובעיקר דברי המתני' במגילה י"ל, דהתנא

תיקן שיהיו הקוראין בשני וחמישי שלושה בני"א ולא יקראו פחות מעשרה פסוקין, עכ"ל. ומבואר דג"כ במנחה של שבת תיקן כתקנת ב' וה' דהיינו ג' בני"א לא פחות מעשרה פסוקין, שהרי כתב ועזרא הסופר תיקן שיהיו קורין כן וכו', אך צ"ב מנ"ל ד"ז, דזה לא מבואר בגמ' וכמש"כ לעיל. ובמש"כ וגם הוא תיקן שיהיו הקורין בשני וחמישי שלושה בני"א ולא יקראו פחות מי' פסוקין מדוקדק, שעל תקנת קריאה בשבת שתקנו הנביאים לא תיקן כלום, והשאירה על תיקונה הראשון, וכמו שכתבתי לעיל.

וכתב הכס"מ שם: וכלפי מה שאמרו עמדו נביאים שביניהם ותיקנו כתב רבינו, מרע"ה שהוא היה הנביא הגדול וכל נביאים שבדור בית דינו הוא ועוד שלא עשו דבר אלא בהסכמתו וא"כ אליו ראוי ליחס הענין, ועוד גרס' בירוש' וכתב הרי"ף פרק הקורא עומד ויושב משה תיקן לישראל שיהיו קורין בתורה בשחרית בשבתות וביו"ט ובר"ח ובחוש"מ. וראיתו מדא' משה והרי בב"ק מבואר דנביאים שבאותו הדור בשחרית תקנוה אלא ע"כ כדקאמר הכס"מ.

מגילה כ"א ע"א: מתני' בשני וחמישי בשבת במנחה קורין שלושה אין פוחתים מהם ואין מוסיפים עליהם, ע"כ. וברש"י שם ד"ה בשני וחמישי בשבת ובשבת במנחה כתב, עזרא תיקן שיהיו קורין בשני וחמישי בב"ק פר' מרובה (פ"ב ע"א) והכא אשמועינן דשלושה הן כהן לוי וישראל. וצ"ע טובא דברי רש"י הללו, ראשית בב"ק מבואר דנביאים תקנו לקרות בשני וחמישי ועזרא תיקן במנחה בשבת. ועוד התם מבואר דנביאים תקנו לקרות ג' פסוקין ג' בני"א או אדם

ומקש' בתוס' (שבת פ"ב ע"ב) והאיך לא פסקין כעזרא, דהרי אין בית דין רשאי לבטל דברי בית דין חברו וכו', ותרצו כו"כ תרוצים, ואחד מהם הוא, דכיון דלא פשט איסורו ברוב ישראל רשאי אנו לפסוק דלא כעזרא, וכאן השמיע התנא דהלכ' כתקנת עזרא שתיקן ליקרות ג' בני"א לא פחות מעשרה פסוקין בשני ובחמישי ובמנחה של שבת. ועוד חידש התנא דאין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן, ופרש"י ואין מוסיפין עליהם שלא יקשה לציבור מפני שהם ימי מלאכה ושבת במנחה סמוך לחשכה הוא, שהרי כל היום היו רגילין לדרוש, והוא דבר שלא נזכר בתקנת עזרא בסוגיא דבב"ק, וק"ל.

עוד במגילה כ"א ע"ב: הני שלשה (קוראין בתורה) כנגד מי, א"ר אסי כנגד תורה נביאים וכתובים, רבא אמר כנגד כהנים ליום וישראלים. ועוד שם, הני עשרה פסוקין כנגד מי, י"א כנגד עשרה בטלנין וי"א עשרת הדברות וי"א כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם. ובב"ק פ"ב ע"א אתא, דהני עשרה פסוקין כנגד עשרה בטלנין, ובתחילה נביאים תיקנו הני ג' פסוקין כנגד כהנים נביאים וישראלים. וצ"ב דבמגילה מיירי בקוראין, ובב"ק בפסוקין. ועוד במגילה יש שחולקין על עזרא שתיקן כנגד עשרה בטלנין, והרי גמ' לפרש דברי המשנה קאתי, ומתני' תקנת עזרא היא וכפרש"י.

ובמש"כ לעיל דתקנת עזרא לא לקרות בב' וה' אלא על מנין הקוראין והפסוקין, אתא בירוש' דלקרות בשני ובחמישי בכלל מתקנת עזרא היא, וע' רי"ף במגילה ובמהרי"ץ חיות שם, מג"א ס' קל"ה סע' א' ובח' רע"א עמ"ס בב"ק.

חידש לנו (דהרי קשה הא מתקנת עזרא הם) דהקריאה בשבת במנחה ג"כ העמידה עזרא על ג' בני"א לא פחות מעשרה פסוקין, דזהו דבר שלא מבואר בסוגיא בב"ק. ובזה נתיישב מה שהקשיתי על דברי הר"מ מנ"ל דג"כ בשבת במנחה תיקן לקרות ג' בני"א עשרה פסוקין דזהו דבר שלא נתבאר בגמ', ולפי מש"כ נראה, דהמשנה במגילה היא המקור לדברי הר"מ, ואע"פ שבמתני' לא כתוב עשרה פסוקין, מ"מ מזה ששנינו ג' בני"א ע"כ הוא י' פסוקין וכמש"כ שם בע"ב, דהקורא לא יפחות מג' פסוקין, ועוד דלא יפחתו מעשרה פסוקין בקריאה בביהכנ"ס.

ובזה ג"כ מתבארים דברי שעה"צ בס' רצ"ב אות ג', דפסק שם **השו"ע** (סע' א') במנחה מוציאין ספר תורה וקורין שלשה אנשים עשרה פסוקין, וכתב שם המ"ב בס"ק ג' מוציאין וכו', הוא מתקנת עזרא כדא' בגמ', וציון בשעה"צ מגילה כ"א. ולכאוף תמוה, דהרי המקור להא דקורין במנחה בשבת והוא מתקנת עזרא כמש"כ המ"ב, הוא מסוגיא דבב"ק, דהתם מבואר דעזרא תיקן לקרות במנחה בשבת, ומדוע ציון למתני' דמגילה. אמנם לפי מש"כ לעיל שפיר דמי, דבב"ק לא מבואר דג"כ בשבת במנחה תיקן עזרא עשרה פסוקין ג' בני"א כתקנת קריאת ב' וה', דזהו דבר שנתבאר במתני', ודברי המ"ב ושעה"צ קאי אמש"כ השו"ע ג' אנשים עשרה פסוקין ודו"ק.

ולענ"ד י"ל עוד, דמצינו שיש תקנות שתיקן עזרא שלא נפסקו להלכ', וכמו שמצינו גבי טבילת בעל קרי שאנו פסקין הלכ' כריב"ב דס"ל דאי"צ, דדברי תורה אינן מקבלים טומאה,

בדין חיוב קריאת התורה

הרב יעקב מרטיין

התורה הוא דין צבור, וכיון שהוא אינו שריו בציבור א"כ אינו צריך להכניס עצמו למצב כזה, ורצון התקנה היא כשיש צבור שיקרא ס"ת ביניהם.

ג'. **בגמ'** בסוטה (לט.) איתא: אמר רבא בר רב הונא כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפילו בדבר הלכה, שנאמר (נחמיה ח, ה) 'כפתחו עמדו כל העם', ואין עמידה אלא שתיקה וכו'. והקשו **בתוספות** על אתר מהגמרא בברכות (ח.) דמצינו שם שרב ששת בזמן קה"ת מהדר אפיה וגריס, א"כ חזינן דשרי לספר בדבר הלכה ודלא כרבא בסוטה.

ומצינו לקושיא זו כמה יישובים בראשונים: בתוספות יישובו, חד דמהדר אפיה שאני, כלומר דמאי דאסור לספר בדבר הלכה היינו רק באינו מחזיר פניו. ועוד בתוס', דר"ש עיור היה, ופטור מדין דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ, ועוד יישוב ר"ח דר"ש תורתו אומנתו ופטור מקה"ת. והמעין בדבר יראה דלכאורה תירוץ קמא חולק בעצם על תירוץ מציעתא ובתרא, דלכאורה לתירוץ קמא ר"ש בר חיובא אלא שהוא מהדר אפיה, ולתירוץ מציעתא ובתרא אינו ב"ח כלל, ובהמשך נבאר בארוכה. עוד מצינו **בתוספות**

א'. **איתא ברמב"ם** [פ"ב מהלכות תפילה ה"א]: משה רבינו תיקן שיהיו קוראים בשבת ברבים ובשני וחמישי, שחרית, שלא יהיו ג' ימים בלא תורה, ועזרא תיקן גם במנחה בשבת משום יושבי קרנות, עכ"ל. **ובירושלמי** נמי כתב: משה תיקן בשבת יו"ט ר"ח וחה"מ וכו'. מבואר בדבריהם שצריך לקרות בתורה ברבים בכמה זמנים, ודין זה הוא מתקנת משה רבינו ועזרא.

ב'. **והנה יש** לחקור בזה, האם דין זה שיהיו קורים בתורה ברבים הוא 'דין רבים' או 'דין יחיד', כלומר האם דין קריאת התורה הוא חל על הציבור, שיהיה ס"ת נקרא ביניהם, או דילמא שהוא דין על כל אחד ואחד לשמוע קה"ת, ונתקן קיום חיוב זה באופן שנמצא בצבור. ונפק"מ ברורה בזה היא אם לא שמע מילה במילה מהבעל קורא, האם צריך לחזור לשמוע מה שלא שמע, דאי נימא דהוא חיוב רבים א"כ אינו זקוק לחזור ולשמוע, אך אי נימא דהוא דין יחיד א"כ חל עליו חיוב שמיעה וצריך להדר ולשמוע מה שלא שמע.

ועוד נפק"מ בזה באדם האנוס מלהיות בשבת בצבור, האם מחויב להכניס עצמו לציבור ולשמוע קה"ת, או דלמא שדין קריאת

ארב הונא יש לתלות דחקירתינו היא מחלוקת האמוראים, דאם הוא חובת יחיד א"כ אסור ללמוד בקריה"ת, דצריך לשמוע קה"ת, אך אם הוא חובת ציבור א"כ שייך שיעסוק בתורה, שהרי ס"ת נקרא בציבור, והוא אינו מפקיע בדיבורו את מצות הציבור. והעולה על הכל בדברי רב אלפס שתלה איסור לימוד בשעת קריה"ת בשמיעת י', שצ"ל שהוא ודאי סבר שזוהי חובת ציבור, וכיון שיש ציבור ששומע א"כ הוא יכול למגרס. [לכלל מאי דמתרצינן לעיל טעון בירור בשולי הגליון, אם סבר ר"ש דשרי ללמוד בקריה"ת או דפטורמקריה"ת, אמאי החזיר פניו, ולתרוץ קמא בתוס' אתי שפיר שרק כך שרי ליה למיגרס אך לכל שאר תירוצי טעון ביאור. ומה שנראה בזה בהשקפה ראשונה שהן אמת דשרי לר"ש ללמוד בשעת קריה"ת, אך כשם שמצינו הלכה פסוקה דהמתפלל עם הציבור אינו רשאי להתפלל בזריזות יותר מהציבור משום בזיון הציבור, וכמו"כ מצינו שהנכנס לביהכנ"ס ומצא שהש"ץ קורא בתורה צריך להמתין מלצאת עד בין גברא לגברא אע"ג דהוא עצמו כבר שמע קריה"ת משכבר, א"כ נאמר דהכא נמי אע"פ שלר"ש מותר למגרס בשעת קריה"ת, אך שמא משום כבוד הציבור או כבוד התורה צריך לכה"פ להחזיר פניו. אמנם ברא"ש בברכות (פ"א ס"ז) תזינן הפך הגמור מדברינו, דכתב דבאמת אין חילוק בין מחזיר פניו ללא מחזיר פניו, אלא שנקט מחזיר פניו לרבותא, שאפילו באופן שמחזיר פניו ונראה בזה שמניח ס"ת ופונה לצאת

שאנץ דדחה מאי דתרצינן דמהדר אפיה שרי, משום דא"כ הוה ליה לגמרא לומר כן להדיא דבכה"ג שרי, וכתב דבע"כ רב ששת חלק על רבא בסוטה. וגם זה טעון ביאור במאי פליג עליה, אי בזה דאסור לספר או לא, או בהתירא דמהדר אפיה.

וביותר ברב אלפס (מגילה פ"ד) יישב קושיא הנ"ל, דמאי דאסר רבא בסוטה הוא באין עשרה מבלעדיו, אבל ביש י' חוץ ממנו שרי למגרס, ובמעשה דר"ש היה י' בלעדיו. והוא גם דבר תימה, דאם מחויב כ"א לשמוע קריאת התורה מה לי יש י' מבלעדיו מה לי אין י' מבלעדיו. **ושוב** ראיתי **בתוספות** בברכות שם שהקשה כנ"ל, ויישב דמאי דאסור לספר היינו בקול גדול, אך בנחת שרי. והוא גם צריך בירור דאם מחויב כ"א לשמוע קה"ת, הרי כשדיבר בנחת לא שמע קה"ת, והאיך שרי בזה.

ד'. ומה שנראה לומר בזה הוא, דיש לתלות כל הנ"ל בחקירה בריש דברינו אי חיוב שמיעת קה"ת הוא על כל אחד ואחד, או דהוא דין צבור, דלתרוץ קמא בתוספות דמהדר אפיה, ברור דסבר דהוי חובת הציבור, דאל"ה הא ר"ש עצמו לא יצא יד"ח שמיעת קריה"ת, אע"כ כדאמרינן. ובשאר תירוצי התוספות נראה דסברו דהוא חובת גברא, ור"ש היה פטור או משום דהוא עיור, או משום דתורתו אומנותו.

וביותר לתוספות שאנץ דכתב דר"פ פליג

שאינן הכוונה (בקריה"ת) אלא להשמיע לעם, ואין זו מצווה גמורה כשאר מצוות שנאמר בהם כל שאינו מחויב וכו'. וכן מצינו שכתב **ברא"ש** (ברכות פ"ז) ליישב: משום דס"ת לשמיעה קאי וברכה אינה לבטלה, דלא מברכים אקב"ו על דברי תורה, אלא אשר בחר בנו. והנראה בביאור דבריהם דרך חדשה בדין קריאת התורה, דדין קה"ת הוא דין תקנה של שמיעה, ולא נפק"מ מידי מיהו המשמיע, והעיקר הוא שישמע ס"ת ביניהם, ולפיכך קטן יכול לקרוא בתורה. דהוא משמיע בעלמא. **ויש** להקשות מאי שנא דין קה"ת מדין שמיעת קול שופר דהוא ג"כ דין שמיעה, ובכל זאת קי"ל בשו"ע (עיין או"ח, סימן תקפט) דחש"ו אינו יכול להוציא אחרים בתקיעתו.

וקודם שנבוא להיכנס בחילוקי דין זה, יש מקום לברר בדין שמיעת שופר, דלכאורה מנוסח ברכת 'לשמע קול שופר' מוכח דהוא דין שמיעה, וצ"ב דא"כ אמאי פסקינן להלכה דחש"ו אינו יכול להוציא אחרים בתקיעתו, והרי אם הוא מצוות שמיעה, הרי השומעים שמעו, ולכאורה צריך הדין להיות שאף בקטן שתקע יצאו השומעים יד"ח, דסוכ"ס שמעו קול שופר, וזהו מצוותו.

ז'. **ומה** שנתברר בזה בדיבוק חברים ככולל מדרש אליהו הוא, דאיברא דמצוות שופר עיקרא מצוות שמיעה, אלא שמצוות שמיעה זו אינה שמיעה גרידא, אלא מצוות שמיעת קול שופר של מצווה, דהלא דין

והוי בזיון ס"ת, שרי, ור"ש עצמו הפך פניו לכוון בגירסתו, וכן מצינו בתמצית בתוספות ברכות הנ"ל. א"כ חזינן דבהפיכת פניו יש בזה ס"ד דהוא בזיון ס"ת ולא כפי שסלקא דעתין לומר]

ה'. **בשו"ע** (או"ח סימן קמ"ו) איתא: כיון שהתחיל הקורא לקרות בס"ת אסור לספר אפילו בד"ת, אפילו בין גברא לגברא וכו', ויש מתירים לגרוס בלחש. והביא הביה"ל להקשות בשם **שבולי הלקט** (לט) אמאי שרי לגרוס בלחש, הא אינו מקיים תקנת עזרא, ומהאי טעמא דחה את ההיתר בלחש, משום דסבר דהוא חיוב פרטי המתקיים בציבור.

ושוב מצאתי בשו"ת **אמרי יושר** (ח"ב קע"א) **ובמשנה שכיר** (צ) שכתבו, דקריה"ת הוא חיוב ציבור, ועפ"ז יישבו את קושית שבולי הלקט, דכיון דהוא חובת ציבור, א"כ חובת הציבור מתקיימת גם אם הוא גורס בלחש, וכן מדוקדק בשו"ע שכתב שם: והנכון שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדבריו לכוון דעתו. ונראה מדבריו דאינו מעיקר הדין אלא ראוי, הרי לן דסבר דהוא חובת הציבור.

ו'. **במתני'** (מגילה כד.) איתא: הקטן קורא בצבור בתורה. ולכאורה קשה, הרי כלל נקוט בידינו שהאינו מחויב אינו יכול להוציא אחרים יד"ח, וכמו שמצינו כן בדין קטן בברכת המזון שאינו יכול להוציא גדולים ידי חובתן מהאי דינא, וא"כ היאך קטן קורא בצבור ומוציא אחרים יד"ח. **והנהבמאירי** על אתר כתב:

דגלה של תורה

דין שמיעת קריה"ת דאינו מצווה ככל מצוות שמיעה כבשופר, אלא הוא תקנה שהציבור ישמע, ולזה סגי בשמיעה גרידתא, ולא בעינן הכא שמיעה של מצווה. ומבואר כמין חומר דקטן יכול לקרוא בתורה, דבזה גורם לשומעים לקיים תקנת שמיעת קריאת התורה גרידתא.

הוא שהתוקע להתלמד אינו מוציא יד"ח בתקיעתו, ואי נימא דהוא דין שמיעה גרידתא, א"כ צריך שיצא השומע יד"ח, כיון ששמע קול שופר, אלא ע"כ מוכח דבעינן שמיעת קול שופר של מצוה, וכדי לייצר קול של מצוה בעינן לבר חיובא שיחיל על התקיעה שם של תקיעת מצווה. ולפי"ז מבואר שפיר

טעם למנהג שמוליכין את הספר תורה החדשה... בנבלים וכינורות ותחת החופה אל ביהכנ"ס וברוב עם ובשמחה רבה ועושים סעודה לגומרה של תורה, משום שהיא מצוה אחרונה שבתורה, ופריה ורביה היא מצוה ראשונה ואיתקשו זה לזה בהרבה דברים. כמו שהאב קרוי אב ובנו בן, כן הרב קרוי אב והתלמיד בן, וכמו שצריך לפרות ולרבות בנים ובני בנים ולהעמיד תולדות, כן צריכין לפרות ולרבות ולחדש חידושים ולהוליד תולדות בתורה, ועוד הרבה, על כן עושין סעודה ומנגנים בכלי זמר וכו' כמו בחתונה.

(ספר המטעמים, ס"ת וספרים, אות ח')

מצוות כתיבת ספר תורה

הרב אליהו רייך

בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, ואע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצווה לכתוב משלו. ואם כתבו בידו הרי הוא כאילו קיבלו מסיני, ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו, וכל המגיה אפילו אות אחת בס"ת הרי זה כאילו כתבו כולו.

ובמנחת חינוך (מצווה תרי"ג) הוכיח ששיטת הרמב"ם היא שהמצווה היא בעצם הכתיבה ולא במה שיש לו ס"ת, וביאר שאין הלימוד ממה שכתוב 'לכם' שיש בו משמעות משלכם, שהרי מצינו מצוות רבות שנאמר בהם 'לכם' ואין כל צד לומר שלא יוכלו לצאת ידי חובה בדבר שירש מאבותיו, אלא זהו לימוד מדכתיב 'ועתה כתבו', והיינו שיש מצווה בעצם הכתיבה.

ונמצא עפ"י שאדם שאינו יודע לכתוב לא סגי במה שילך ויקנה ס"ת בשוק, אלא צריך לשכור אדם שיכתוב במיוחד בשבילו וכמו שכתב הרמב"ם 'אחרים כותבין לו', וע"י כך נחשב כשלוחו של אדם כמותו ושפיר קיים את מצוות הכתיבה.

ג. אמנם יש שדקדקו בלשונו של הרמב"ם בספר המצוות (מצווה י"ח) שכתב: שציוונו

א. בפרשת האזינו (דברים לא, יט) נאמר 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל', ואיתא בגמרא (סנהדרין כא:): אמר רבא אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה, מצווה לכתוב משלו שנאמר 'ועתה וכו'.' והיינו שאין כוונת התורה לכתוב רק את השירה של האזינו אלא יש חיוב לכתוב את כל התורה כולה.

בפשטות כוונת הגמרא היא שיש לכל אדם מצווה לכתוב ס"ת, שהרי אע"פ שירש מאבותיו ויש לו ס"ת שלו, בכל אופן מחויב לכתוב בעצמו.

במאמר זה נבא לבאר את שיטות הראשונים והפוסקים מהי מצוות הכתיבה, והאם אכן המצווה היא בעצם הכתיבה כמו שכתוב 'ועתה כתבו', או שמא סגי במה שיהיה לו ס"ת על מנת שיוכל לקיים את 'ולמדה את בני ישראל'.

ב. שיטת הרמב"ם בהלכות ס"ת (פ"ז ה"א) שהמצווה היא בכתיבה, וזה לשונו: מצוות עשה על כל איש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת כלומר כתבו את התורה שיש

אבל הדיוט שיש לו רק מצווה לכתוב, א"כ אף במכרו או שאבד אין צריך לכתוב שוב.

והנה ברמב"ם הנ"ל לא הזכיר את איסור מכירת ספר תורה (ולא בכל הפרק שם) ורק את החיוב לכתוב, וכאשר כתב את דיני כבוד הס"ת (פ"י ה"ב שם), כתב שנוהגין בו קדושה יתירה וכבוד גדול, ואסור לאדם למוכרו ואפילו אין לו מה יאכל. ונשמע מזה, שמצד מצוות הכתיבה כבר יצא ידי חובה ולא מפסידה אף על פי שמוכרה, רק מצד קדושת וכבוד הספר אסור לו למוכרו.

ב. עוד נפק"מ מצינו במנח"ח, האם אדם שיכול לכתוב ואינו כותב עובר על כל רגע ורגע שמבטל את המצווה שאין לו ס"ת, או שיש לו מצווה לכתוב, ויש רק עניין של זריזין מקדימין למצוות להקדימו ואינו עובר ע"כ רגע שאינו כותב. שלדעת הרמב"ם המצווה לכתוב היא מצווה רק פעם אחת בעת הכתיבה, ולא שייך לומר שמבטל בכל רגע ורגע את כתיבתו, ולכן אם יארע בסוף שייאנס ולא יכתוב, נמצא שלא ביטל את המצווה ממש.

ה. אלא שישנו חיוב נוסף של כתיבת ספר תורה במלך, והוא במשנה בסנהדרין הנ"ל 'וכותב לו ס"ת לשמו', ובגמ' ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו, ומקשה הגמרא על שיטת רבא שכל אחד צריך לכתוב ס"ת לעצמו ואינו סומך על של אבותיו, וכאן משמע שזהו דין דווקא במלך, ותירצה הגמ' לא צריכא

שיהיה לכל איש ממנו ספר תורה לעצמו, ואם כתבו בידו הרי זה משובח מאוד וכו' ואם אי אפשר לו לכתוב צריך שיקנהו או שישכור מי שיכתבהו לו והוא אומר יתעלה ועתה כתבו לכם. ולכאורה משמע בדבריו להיפוך, הן במה שכתב שהמצווה היא שיהיה לו, ולא כתב שהמצווה היא לכתוב, והן במה שכתב שיכול לקנות, ורק הוסיף דרך אגב או שישכור ומשמע שאם קונה הרי זה יוצא ידי חובה.

הן אמת שבהוצאות הישנות יש נוסחה אחרת 'שציוונו שיכתוב כל איש ממנו ספר תורה', ומשמע שהמצווה היא בכתיבה וא"כ אי אפשר לדקדק מזה, ועוד שבספר המצוות כותב הרמב"ם את יסודות ורשי המצוות ובזה יתכן שהעניין הוא שיהיו ס"ת, אך בהלכות שכותב את אופן וצורת קיום המצווה בפועל שם כותב שהמצווה היא לכתוב.

ד. והנה המנחת חינוך מביא ב' נפק"מ בשיטת הרמב"ם א. במכר הספר לאחר שכתבו שמאחר ודעת הרמב"ם היא שהמצווה לכתוב, א"כ כבר יצא ידי חובה, ושוב אע"פ שמכרו לא הפסיד כלל המצווה. ואע"פ שהתורת חיים בסנהדרין דייק מדברי הרמב"ם בהלכות מלכים, שמלך שאבד לו אחד מהספרים צריך לכתוב מחדש, וע"כ הוכיח שגם בהדיוט אינו רשאי למכור, מ"מ יש לחלק ולומר, דדוקא במלך שיש דין שיהיו לו ב' ספרים ע"כ באבד צריך לכתוב שוב,

של אביו, ואין צריך לכתוב משלו.

ו. ולכאורה שיטתו אינה כהמנחת חינוך, דאם שיטת הרמב"ם היא שכל המצווה היא לכתוב את הספר, אם כן כיצד שייך לבוא ולומר שמלך שנוסף בו חיוב יפטר מעצם המצווה, ובשלמא אם היינו אומרים שהרמב"ם ס"ל שיש מצווה שיהיה לו ספר תורה, ויש מצווה נוספת לכתוב ספר תורה בעצמו, א"כ יש מקום לומר כהכס"מ שהמלך אינו צריך לכתוב את הספר הראשון שלו וסומך על של אבותיו, הואיל ומקיים כתיבת ס"ת בספר של המלוכה, אך אי נימא דשיטת הרמב"ם היא שכל המצווה היא בכתיבת הס"ת, א"כ יל"ע מדוע המלך אינו צריך לכתוב אלא ספר אחד בכה"ג שירש ספר מאביו, וכיצד נפטר מחיוב הכתיבה המוטל עכאו"א.

ואפשר לומר בדעת הרמב"ם שאין כל סתירה בין החיוב כתיבה שיש לו מדין מלך לדין כתיבה שיש לכל הדיוט, ויש מקום לצאת ידי שניהם בכתיבה אחת, אלא שהמלך צריך שבפועל יהיו לו ב' ספרים, ולכן צריך עוד ספר שיהיה מונח בבית גזיו, וא"כ כשהמלך כותב את ספרו יוצא ידי חובת כתיבת ספר תורה, וזהו הספר שיוצא ונכנס עמו, וכל מה שכתב הרמב"ם שאין צריך לכתוב את הספר השני היינו באותו הספר שמונח לו בבית גזיו. ולפי"ז אע"פ שסובר הרמב"ם שאת הספר הראשון חייב ככל איש מישראל לכתוב בעצמו הואיל וזה גופא המצווה, מ"מ כשכותב כשהוא מלך יוצא ידי שניהם, ולא

לשתי תורות, וכדתניא שמלך צריך לכתוב ב' תורות, ומפרש רש"י שם דהא דשאני מלך מהדיוט שהדיוט כותב ספר אחד ומלך כותב שני ספרים.

ובהלכות מלכים (פרק ג' ה"א) פסק הרמב"ם בעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ס"ת לשמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו... אם לא הניחו לו אבותיו ספר או שאבד כותב שני ספרי תורה. אחד מניחו בבית גזיו שהוא מצווה בו ככל אחד מישראל, והשני לא יזוז מלפניו וכו'.

והקשה **הכסף משנה** שמשמע כאן שאם הניחו לו אבותיו ס"ת אחד אינו צריך לכתוב אלא ספר אחד נוסף, והרי אף ההדיוט אינו סומך על ס"ת שהניח לו אביו, וא"כ מלך שנוסף לו עוד חיוב מדין מלך לכאורה היה צריך לכתוב ב' ספרים, וכמשמעות הגמרא שמלך אינו פטור כלל מהחיוב הרגיל אלא אדרבה נוסף לו עוד חיוב. ותירץ דיש לדחוק ולומר שרבינו מפרש שתירוץ הגמרא לא צריכה לשתי תורות ביאורו הוא, שהמיוחד במלך שכותב את הספר שלו בעצמו הוא דווקא באותו הספר שכותב מדין מלך שבו, ובזה אמרינן שלא יסמוך על של אבותיו, אבל בספר שהוא חייב בו מדין הדיוט סומך על של אביו. ואע"פ שהדיוט אינו סומך על של אביו, היינו דווקא בהדיוט שאם יסמוך על של אביו נמצא שלא כתב כלל ס"ת, אבל המלך שכותב בעצמו את הספר השני, ממילא את הספר שכותב כמו כל הדיוט יכול לסמוך על

לימוד שבהם מקיים המצווה.

וראיה נוספת בדעתו של הרא"ש נראה, שכתב על דברי הגמרא במנחות (ל ע"א): א"ר יהושע בן יוסי אמר רב גידל אמר רב, כל הלוקח ספר תורה מן השוק כחוטף מצווה מן השוק, כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני. וא"ר יהודה אמר רב אם הגיה בו אפילו אות אחת מעלה עליו הכתוב כאילו כתבו. וכתב הרא"ש שהסיבה שהמגיה אות אחת כאילו כתבו, היא לפי שהיה אצל הראשון באיסור שאסור להשהות בביתו ספר שאינו מוגה, משמע כאן שאין מצווה בעצם אלא יש כאן תיקון של תקלה. ולכאורה הדבר תמוה, שהרי אדם שהגיה ספר שהיה בו טעות הרי שינה את כל מהותו והפכו לספר תורה כשר שזהו תכלית ומטרת כל הכתיבה, ואם כן מדוע צריך הרא"ש לומר על דרך השלילה שקודם לכן היה אסור להשהותו, הרי יש כאן מעשה חיובי של סיום כתיבת ס"ת, אלא ודאי פשוט וברור שהרא"ש ס"ל שאין מצווה כלל בעצם הכתיבה, אלא הכתיבה היא רק היכי תימצי להגיע לתכלית המצווה שיהיה לו ספר תורה על מנת שיוכל ללמוד בה, ולכן כשהגיה ס"ת כותב הרא"ש שהגיע לתכלית המצווה, שקודם לכן היה אסור להשהותו, וכעת שהוא שלם הגיע לתכליתו שיוכל ומצווה ללמוד בו.

ח. אלא שיש להבין על פי שיטתו של הרא"ש מדוע באמת בזמן שהיו לומדים בספר תורה היה מצווה על כל אחד לכתוב

שמלך פטור מלכתוב ס"ת ככל הדיוט אלא דכאן קיים מצוותו בזמן שכתב את ספרו.

אך יש מקום לדון בזה, דהלא המשמעות הפשוטה בר"מ היא שיש חיוב כתיבה למלך רק על הספר שכותב מדין מל, ומצד חיוב ההדיוט שלו סגי במה שירש מאבותיו, וכמו שביאר הכסף משנה, שלפי הרמב"ם תירוץ הגמרא הוא שמלך פטור מלכתוב את הספר שחייב מדין הדיוט כיוון שיוצא ידי חובת כתיבה בספר השני שלו.

ז. שיטת הרא"ש היא שהמצווה היא שיהיה לאדם ספר תורה ואין מצווה בעצם הכתיבה. וכך כתב בריש הלכות קטנות (הלכות ס"ת) וז"ל: ואומר אני דודאי מצווה גדולה לכתוב ס"ת וכו', וזה בדורות הראשונים שהיו כותבין ספר תורה ולומדין בו אבל האידינא שכותבין ס"ת ומניחין אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברבים, מצוות עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהן להגות בהן הוא ובניו, כי מצוות כתיבת התורה הוא ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם, וע"י הגמ' והפירוש ידע פירוש המצוות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכותבם וגם לא למוכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אישה. והיינו שלומד הרא"ש שעיקר המצווה היא שיהיה לו את הספר תורה על מנת שילמד בה, ולכן ס"ל שכיום שאין אנו לומדים מתוך הספר תורה עצמו, המצווה היא לכתוב ספרי

וחסירות ויתירות ופסקי טעמים, אך כיום שכותבין תורה שבעל פה, א"כ אין כלל מצווה לכתוב את הספרי תורה, אלא רק את התורה שבעל פה, שבהם מקיים את עיקר המצווה שהיא 'ולמדה את בני ישראל'.

1. **וברש"י ובנמו"י** במנחות (שם) נראה שיש דעה שלישית בזה. דרש"י מפרש שההבדל בין כותב ס"ת בעצמו לקונה הוא, שהקונה נמי מצווה עבד אבל אי כתב הוי מצווה טפי. ולכאורה ממה נפשך, אם ס"ל כהר"מ שהמצווה היא כתיבת הספר, א"כ אין זה רק מצווה טפי, אלא הכותב בעצמו קיים המצווה, והקונה אולי גרם שמחמתו הסופר מקיים מצווה, אך ודאי שלא קיים את המצווה בעצמו, ומה שייך לומר קיים מצווה טפי. ואם ס"ל כדעת הרא"ש שהמצווה היא שיהיה לו ספרים, א"כ צריך ביאור מהו המצווה טפי, הא תרוויהו קיימו לכאורה את אותה המצווה - שיהיה להם ספר תורה, וביותר מדוע הגמרא קוראת לקונה ספר תורה חוטף מצווה, ומהו ביטוי זה.

וביאר בנמו"י שם, שחוטף מצווה היינו שאין לו שכר גדול כ"כ כמו כותב ס"ת בעצמו, ומבאר שיש מקום למידת הדין לומר שלולי שבא לו בלא טורח לא היה עושה אותה, אולם בכתבו או ששכר סופר וטורח בתיקון הקלפים עד שכתבו בזה נחשב כאילו קיבלה מהר סיני, דיש מקום למידת הרחמים לומר שכמו שטרח בזה כך היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני.

ספר תורה בעצמו, וכמבואר בדבריהי רבא הנ"ל: אע"פ שהניחו לו אבותיו מצווה לכתוב משלו. ומדוע אינו יכול לסמוך על מה שלמעשה כעת יש לו ס"ת שיכול ללמוד בו הוא ובניו.

ואפשר לומר בזה ע"פ דברי החינוך שכתב (מצווה תרי"ג) לכתוב כל איש מישראל ספר תורה וכו', משרשי המצווה וכו', ונצטוונו להשתדל בזה כל אחד מבני ישראל ואף על פי שהניחו לו אבותיו, למען ירבו הספרים בינינו ונוכל להשאיל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות, וגם למען יקראו בספרים חדשים כל אחד ואחד מישראל פן תקוץ נפשם בקראם בספרים הישנים שהניחו להם אבותיהם. דהיינו שאע"פ שיש לו ספר תורה שירש מאביו, בכל אופן חייב לכתוב, משום שכך היא המצווה שכל אחד יכתוב, וכך יהיו תמיד ספרים חדשים שישמחו ללמוד בהם.

ט. ולמעשה לפי הרא"ש כיום המצווה היא לכתוב ספרים שבהם לומדים, שבכך מתקיימת המצווה של 'ולמדה את בני ישראל', וכן הביאו הטור (יו"ד ע"ר), ובבית יוסף שם העיר שודאי שאין כוונת הרא"ש לפטור מכתבת ס"ת ממש, אלא רק בא להוסיף חיוב חדש של כתיבת ספרי לימוד (וכן בשו"ע סדרם כשני חיובים נפרדים). אולם הפרישה שם חולק עליו, וס"ל שהרא"ש סובר שהיום אין כלל מצווה לכתוב ספרי תורה, ומבאר שהטעם הוא שבזמנם היו לומדים כל תורה שבע"פ מתוך התורה שבכתב ע"י דיוק בתגין

בגופו עול הסופר, דהיינו טרחה ממש בגופו של הקונה, ואז שפיר חשיב כאילו קיבלה מהר סיני, ולא משום שכתב, אלא משום שטרח בגופו בקיום המצווה.

וכן נראה לדייק מלשונו של הנמו"י שכתב: וטרח בתיקון הקלפים וסבל עול הסופר, ולכאורה מה הקשר בין הטרחא של תיקון הקלפים למצוות הכתיבה, אלא היינו כדאמרין, שיש כאן קיום המצווה בגופו, שבטירת גופו נוספו ונכתבו עוד ספרים לכלל ישראל, ולא רק שקנה את הספר מדמיו.

יא. וכן נמי משמע בהגהות רא"מ הורביץ (מנחות שם), והיינו במה שכתב חילוק, שכל מה שהקונה ספר תורה מחבירו יצא, היינו דווקא כשחבירו כתב כדי למוכרו, אך כשכתב לעצמו ואחר כך מכרו אין הקונה יוצא ידי חובה. ולכאורה צ"ב, שהרי למעשה כעת יש לו ספר תורה, ובשלמא אם נאמר שא"א לצאת ע"י קניה שפיר, אך מהו ההבדל בין קנה מסופר שכתבו ע"מ למוכרו, מקנאו מאחר סתם. ובהכרח היינו כדברינו, שבקונה הסיבה שיוצא הוא משום שמרבה ספרים בעם ישראל, ולולי זה אין שום עניין שהספר יהיה שייך לו, ולכן צריך לקנות דווקא מכותב על מנת למוכרו, שבזה ע"י זה שקונה גורם לו לכתוב, וממילא נתקיימה המצווה שהיא ריבוי הספרים בעם ישראל.

יב. ובטור יו"ד (סימן ע"ר) כתב: מצוות

ונראה שדעת הרש"י והנמו"י היא שיש כאן תוספת במצווה, והיא שורש המצווה - לכתוב ס"ת שהיא מצווה על כל כלל ישראל שיכתבו ספרים וכלשון התורה ועתה כתבו, וכפי שביאר החינוך שורש מצווה זו שיהיו ספרים ללמוד בהם, אלא שעל כל יחיד ויחיד מוטל נמי לדאוג ולקיים מצווה זו משלו, דהיינו שיוציא מממונו ויעשה לו ספר תורה שלו. ובקיום המצווה יכול לקיימה בגופו שזהו ההידור הגדול ביותר, ויכול רק לקנותה שגם בזה מקיים המצווה, וכפי שביארנו לעיל בשיטת הרמב"ם, שכשקונה הוא מקיים המצווה, ודלא כירוש שלא מקיים, משום שכשקונה למעשה הוסיף וגרם שיהיו בכלל ישראל עוד ועוד ספרים, וכשירש לא עשה כלום.

וזהו מש"כ הנמו"י שזהו רק ענין של מידת הדין ומידת הרחמים, שכשמקיים את המצווה בגופו שייך לומר עליו שהיה הולך למדבר על מנת לקבל את התורה.

אלא שהנמו"י הוסיף נמי, שכששכר סופר שיכתוב לו חשיב נמי כאילו קיבלה מהר סיני, ולכאורה אם הסיבה שיוצא כשכתבו עבורו הוא מטעם שליחות וכפש"כ לעיל בר"מ, מה שייך לומר כאילו קיבלה מהר סיני, שהרי לא טרח בזה בעצמו. אלא שכיוון שס"ל ששורש המצווה היא כדי שירבו להם ספרים, על כן נוספה עוד אפשרות לעשות את המצווה בהידור בגופו ממש גם באדם שאינו יודע לכתוב, וזהו על ידי זה ששוכר סופר וסובל

המצווה, אם כותב את הספר בעצמו, הרי שלפי הב"י בדעת הרא"ש וכן להרמב"ם רש"י והנמו"י קיים את המצווה בהידור וכאילו קיבלה מהר סיני. ואם אינו יודע לכתוב ושוכר סופר, להרמב"ם יוצא מדין שליח ויל"ע אם צריך מינוי, ולרש"י והנמו"י יוצא כמו שקונוהו, אלא שיש כאן את המעלה הואיל וטורח בזה בגופו, וכשקונוהו מאחר שכתבו ע"מ למוכרו יוצא ידי חובה רק לשיטת הרא"ש רש"י והנמו"י, אך אין כאן את המעלה של 'כאילו קיבלה מהר סיני'. ולרמב"ם לא קיים, הואיל ואין הכתיבה מתייחסת אליו, ואולם אם קונוהו מאדם שכתבו לעצמו, הרי שלא קיים כלל את המצווה. אמנם לפי הפרישה בדעת הרא"ש, בימינו אינו יוצא בכתיבת ס"ת, ועליו לכתוב ספרים שילמדו בהם.

ב"ה זכינו להכנסת ספר תורה שנכתב בהידור רב ע"י משפחת גוטסדינר הנכבדה, שזכו לקיים המצווה בהידור הן בשכירת הסופר מראש ונשיאת עולו כפש"כ הנמו"י, והן בהשאלתו לביה"כ שבזה נשאר ברשותם, ואף הגדילו בהוצאת ספר חידושי תורה זה, וכפש"כ הרוקח שכך ראוי לעשות שע"י זה יוצאים אף לדעת הרא"ש, הקב"ה ימלא כל משאלות ליבם לטובה ויזכו לסייעתא דשמיא בכל העניינים.

עשה על כל אדם מישראל שיכתוב לו ס"ת וכו', ומאוד צריך לחזר אחריה, דאמר ריב"ל כאילו קיבלה מהר סיני, וכל שכן שאין למוכרה אפילו יש לו הרבה מהם. ומשמע שס"ל שדין איסור המכירה הוא נובע מעצם דין הכתיבה, דבמצוות הכתיבה כתוב ג"כ שלא ימכרונו, ובפשטות משמע כאן כדעת הרא"ש שהמצווה היא שיהיה לו, ולא בעצם הכתיבה, ולכן כתב את איסור המכירה בחיוב הכתיבה. אלא שהקשה בפרישה על דברי הטור שכל שכן שאין למוכרה ואפילו יש לו הרבה, שאדרכה אם יש לו הרבה ספרים זה סיבה שיוכל למכור, כיוון שיישארו לו ספרים ללמוד בהם, וא"כ היה לו לומר שאע"פ שיש הרבה אסור למכור. וכתב לתרץ, שכוונת הטור לומר שיש איסור מכירה רק באותו הספר שכתב הוא בעצמו, אך בשאר הספרים אין איסור מכירה, וא"כ הפירוש במה שכתב - וכ"ש שאסור למוכר, היינו הספר שכתבו ואפילו שיש לו עוד ספרים אחרים.

ומשמע בדבריו ששיטת הטור היא שיש מצווה לכתוב את הספר, ויש ג"כ מצווה שיהיה לו ושלא ימכרונו, ודלא כהרמב"ם שס"ל שהמצווה היא רק לכתוב, ואין מצווה בקיום הס"ת בביתו.

יג. ולמעשה הרוצה לכתוב ס"ת ולקיים

לעלוי נשמת

אבינו מורינו רחים ומוקיר רבנן ואהוב לבריות

רבי שלמה ב"ר דוד זלה"ה אלקיים

נלב"ע ביום י"א סיון ה'תשל"ט

ולעילוי נשמת אמנו אצילת הנפש

מרת רחמה בת יקוט ע"ה

נלב"ע ביום ב' אייר התשמ"ט

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י בני משפחתה שיחי'

מצבת זכרון

לאחינו היקר נפש טהורה אשר הזדכך

ביסורים מרים

יניק וחכים

הילד יניב חיים בן יבדלחטו"א ר' אליהו שיחי'

נלב"ע ביום ל' כסלו ה'תשמ"ד

ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת אבי מורי

הלן באוהלה של תורה

הרה"ג רבי **אברהם** ב"ר אליהו **קופמן** ז"ל

נלב"ע בעיצומה של שב"ק י"ג אד"א תשס"ג

ונשמת אמי מורתי

אשר גדלתני על ברכיה באהבה ובמסירות

מרת **יהודית** ב"ר שמשון פסח **קופמן** ע"ה

נלב"ע בעש"ק ח' סיון ה'תש"ע

ת. נ. צ. ב. ה.

מצבת זכרון

לאבינו הישר באדם

ממקימי הארץ ואוהביה

ר' **בנימין** ב"ר אלתר דוד הכהן **גוטסדינר** ז"ל

נלב"ע בט"ו אייר ה'תשס"ב

ת. נ. צ. ב. ה.

משפחות גוטסדינר - טסלר - לרנר

התודה והברכה

לאיש רב פעלים לתורה ולגמילות חסדים

אשר ליבו רחום לעזור לזולת בכל עת,

מוקיר רבנן

מחשובי ונכבדי קהילתינו הק'

הרב אריה הכהן מונק הי"ו

אשר נדבה ליבו לשאת בכל הוצאות הקונטרס

יה"ר שזכות התורה תעמוד לו ולזרעו

עד עולם

ויזכה לרוות נח"ר מכל יוצ"ח. אכי"ר.

